

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова

15 кр

VI-14

L. Hofmann
1779

Библиотека имени И. Мечникова

Revised
LAURENTII PIGNORII

PATAVINI

DE SERVIS,

ET EORVM APVD VETERES

ministerijs, Commentarius.

*In quo familia, tum urbana, tum rustica, ordine
producitur & illustratur.*

AVGVSTAE VINDELICORVM,
ad insigne pinus.

Anno MDCXIII.

LAURENTII PIGNORII

PATAVINI

DE SERVIS

ET FORVM ABVD VETERES

ministris Commentarius

In quo familiae tuae in partem tuae iustitiae ordine
productum & illustratum.

K

Per Ill^{ri}. & R^{mo}. Domino
DOM. SCIPIONI
COBELLVIO,

Ab epistolis & secretis

S^{mo}. D. N. PAVLO PAPAE V.

Laurentius Pignorius Patavinus

Sal. D.

Gitur nunc annus octauus R^{me}. Domi-
ne, cum ego istic apud MARCVM CORNE-
LIVM Episcopum nostrum, patronum &
vindicem fortunarum mearum, proxe-
netâ & parario PAVLO GVALDO, cuius tu
nomen in lummo albo amicorum iam diu descriptum
habes, penetraui me (quæ tua est humanitas) in adyta
benevolentiae tuæ, quam ego flagrantissimè olim con-
cupiueram, inflammatus dictis viri optimi & eruditis-
simi IOH. VINCENTII PINELLI τὸ μαχαίρου. Ille mihi (ut e-
rat ingeniorum aestimator acerrimus) prædicauerat, &
quidem non semel, eruditionem tuam, amorem in bo-
nas litteras, candorem & vim animi, nati & facti ad
maxima quæque. Hauseram ego hæc ore hiante, & re-
condideram penitus, quæ in re præsentis maiora com-
peri & famâ & fide. Tu enim proximus D^s (ut ille ait)
& onustus mole & pondere ingentium negotiorum,
pergis tamen amare litteras nostras, & comitatem re-

) (2 tinere

tinere in fastigio isto, in quo te collocarunt suauissimi mores tui, & doctrina illa, quâ polles, recondita & singularis. Qualia enim sunt illa, quod tu & isthic omnia mihi præstiteris, quæ tuam benignitatem decebant, & profectum in patriam eo beneficio ornaris, cuius apud me erit memoria sempiterna? Seposui ego hæc, & in cellâ interiore animi collocaui, ut obuersentur mihi iugiter una cum sanctioribus & augustioribus curis. In horum contestationem prodeunt ad te nunc scripta hæc mea, non indigna planè, quæ tu aliquando adspicias horis subcisiuis, tum quia præ se ferunt in ipsa penè fronte, honestissimum titulum multo amplissimi nominis tui, tum quia ea tractant, quæ utcumque exhibent Romanam maiestatem, cuius tu & similes tui qualemcumque imaginem amatis. Amplectere tu in hoc meo conatu monumentum animi non ingrati, qui, non ut paria tecum faciat, hoc enim exiguitas mea non patitur, sed ut ne omninò conturbasse videatur, summam hanc extare voluit, & legi in hoc publico veluti chirographo, quando priuatas tabulas tuas beneficiarias totas & integras, amplissimorum tuorum in me meritorum relatio occupet necesse est. Sospitet te DEVS R^{me}. Domine, in tuum tuorumq; ornamentum, & in tutelam penè desitutiarum apud nos Philologiae & Musarum. Patauij xlii, Kal. Octob. MDCXII.

BRE-

BREVIARIUM OPERIS.

PRAELVDIA.

Seruorum multitudo apud veteres. 1. 2. 3. 252. in Aegina insula, Athenis & alibi. 3. 4. in Italia & Roma. ibid. Roma quando. 4. Serui quo tempore esse desierint. 195. Seruorum ministeria distincta. 4.

Seruitii nomen vetustissimum. 7. origo antiquissima. 8. duplex ratio. 7. 8. Legibus & constitutionibus Principum ampliati. 9. Seruorum, & mancipiorum etymon. 7. 8. Seruitutis conditio iniqua. 9. 10. 11. Seruilia supplicia 11. 12. 13. 14. 15. eadem quæ martyrum nostrorum. ibid.

fugitiui, & fugitiuarij qui conquirerent. 15. 16. 17. 18. 19. Praconium. Libellus. preces Vestalium. 16. milites stationarij. 17. Asylum, statua, ara, perfugium fugitiuis. 17. fuga cognitio ad quem spectaret. 17. 18. 19. stigmata fugitiuorum. 19. 20. in fronte, & quibus notus. 20. 21. Collaria inscripta. Lamella inscripta. 21. 22. fugitiui dati ad bestias, in ludum, & cruci affixi. 23. 24.

Seruorum omnia dominorum omnia. Filij etiam & caritates. 24. 25. Ipsi pignori dati, addicti, & censiti. 25. 26.

horum nomina collectiua aliquot,

familia, famulitium, grex. 26. puer, pueri, pedagogium, pedagogia. 27. 28. seruitium, seruitia, homines. 28. verne,

) (3 ver-

vernaculi. 28. 29. 30. Catasta, & mangonum fraudes. 30.
31. 32. 177. vernula, vernalis, verniliter. 32. 33. comati,
criniti, capillati. 34. 230. seruorum frequentes quadam
appellationes in scriptis ICrum 35. Serui publici. Limocin-
eti 35. 36. 37. Aquarij & eorum munera. 37. 38.
nationes & nomine propria seruorum. 38. 39. cognomina e-
orundem. 41.

FAMILIA VRBANA.

Serui urbani qui. 39. 40. medici, chirurgi, & ocularij. 40.
clinici, chirurgi, & ocularij simul. 41. clinici qui. 42. dis-
sectores cadauerum. pollinctores succollatores ustores. 42.
43. orcini & pileati. 43. princeps medicorum superposi-
tus medicorum; medica & tractatrices. 43. latralipta, a-
lipta, unctores, mediastini. 44. 45. curatores agrorum &
amentium. 44.
balneatores, 45. pueri unguentarij, 47. 48. alipilarij, ali-
pili, mulieres unctrices, 48. tonsores, 49. tonsrices, 50.
offarij, & coqui. archimagiri & supra coquos, 51. pistores,
dulciarij, lactarij, 51. 52. placentarij, pomarij, focarij, ve-
natores, aucupes, 52. promi, penuarij, condi-promi, pro-
curatores peni, ancilla penuaria, ibid.
ministri conuiuales, qui proprie ministri & ministeria, 53. 54.
ministri & ministeria late accepta, ibid. ministeriales, 55.
68.
obsonatores, inuitatores, vocatores, nomenclatores, cala-
tores, 59. 60. indices horarij, 61. tricliniarcha, qui &
summus minister, 60. ab aquimanili & polubro, ibid. Inser-
tores epularum & luminum. Lectisterniatores, 60. 61. 62.
63. mensarum deterfores, 62.
Struor, 62. 63. scissor & carptor, 63. 64. diribitores pana-
ry, 64. 65.

præ-

prægulatores, papates, 65. argento & auro prapofiti, 66.
ab auro gemmato, 67. ab argento potorio, ab argento sca-
nico, ibid. vasorum deterfores, 67.
ministratores, 67. 68. pueri ad cyathum & vinum, pocilla-
tores, ad cyathos, scantiones, à lagena seu laguna, 68. 69.
ministri aqua calida & gelida, muscarum abactores, ibid.
à matella, 69. pueri ad pedes; à pedibus; & circumpedes,
71. 72.
symphoniaci, & acroamata, 79. aretalogi, symphoniaci in
navi, 80. 81. chorus, choraula, cytharædi, 81. prapofitus
à fiblis Casarianus, 81. 82. 83. 84. mulieres cytharistriae,
84. 85.
tibicinæ, tibicines, fidicines, fistulatores, sambucina, crotala-
listria, 86. 87. cymbalistria, 89. 90. tympanistria, 94.
organici, hydraulæ; organarij, 94. 95. alij serui de triclinio
docti symphoniam, 96. puella in ministerio, nuditate,
cantu, saltatione, 97. 98.
comædi & histriones, 98. 99. 102. moriones, 99. 100. nani,
nana, scurra, 100. 101. suffitores, 102. 103. gladiatores in
conuiuio, ibid.
mediastini, scoparij, lecticarij pro scoparijs, 103. 104. sputis-
matu deterfores, & reliquiaru abiectarum collectores. 105.
ministorum numerus, geruli, 105. 106. 107. 108.
supellecticii, calatores, vascularij, argentarij, & à Corin-
thiis, 109. 110. 111. vestiarij, vestifici, vestifici, vestito-
res, 111. 112. ianitores & clauicularij, 114.
à bibliothecis, à studijs, anagnostæ, à manu, scriptores, no-
tarij, 114. 115. 116. librarij, antiquarij, tabellarij, 119.
scriba, bibliopola, libraria, 120. glutinatores, 121. pumi-
catores, malleatores, ornatores, miniculatores, 122.
grammatici, padagogi, magistri, praeceptores, 122. 123. ca-
psarij, 125.

21

armigeri, 125. à pugione, à custodia armorum, cacula, calce-
nes, 126. clauatores, galearij, lixa, 127.
anteambulones, 127. 128. pedissequi, officium, salutatores,
130. 131.
aduersitores, accersitores, comites, 133. geruli lychnorum,
funalium, laternarum, lampadarum & c. 134. 135. moni-
tores varij, ibid.
lecticarii, 136. cathedrarij & cathedralicij, 142. 216.
nomenclatores publici & privati, monitores & factores,
144. 145. 146. praecoēs & buccinatores, 145. 146.
cursores, 147. 148. Mauri & Aethiopes, 150. macharopho-
ri, 151.
tabellarii, 151. tabularij Casariani, 153. qui dominum rus,
vel peregrè abeuntem comitabantur, 153. 154.
actores, maiores domus, 154. adiutores actoris, 155. à calen-
dario, 156. dispensatores & prorogatores, 156. 157. à fru-
mento, 159. ab ephemeride, 160. 161. tesserarij, ibid.
arcarii, 165. à loculis, à crumena, à marsupio, 166. procura-
tores privati & palatini, 167. 168. à pignoribus, à pecu-
nijs, à mensa, 168. exactores, procurator Casaris, rationa-
lus, 169.
ratiocinator & à rationibus, 169. 170. calculator, 170. 171.
negociatores, sarcinatores, sarcinatrices, 175. nauis prepo-
siti, venaliciarij & venalicij, 176. institores varij, 177. 178.
circitores, 178. 179. ancilla negotiationi preposita, 220.
artifices, 179. gladiatores, agitatores, funambuli, palastri-
ta, 179. 180. magici pueri, 180. 181. pictores, celatores,
181.
fullones, textores, phrygiones, sutores, cerdones, 182. solea-
rij, sandaliarij, sutores caligarij, 183.
dominarum famulitium, 183. 184. eunuchi, 184. 185. 186.
187.

187. 188. 189. ancilla, 190. eadem à cubili, ibid. preposi-
tus & primicerius, 185. silentiarij, 186. 187. papates, 188.
aquarij, aquarioli, baccariones, ibid.
obstetrices, adstetrices, nutrices, gerula, nutritores, nutri-
cij, baiuli, cunarij, educatores, 191. 192. tata, mamma, 193.
alumnus, collactaneus, colactius, collacteus, 194. 195.
à cura catellæ mulier, item ab argento potorio, 196.
cosmetæ, ornatrices, ornatores, 197. 198. 199. 200. cinera-
rij & ciniflones, 200. 201.
vestiplicæ, vestispica, vestifici, vestifica, 208. vestiaria, 209.
textrices, lanipendia, lanifica, 209. 210. 211.
ancillulæ, flabellifera, umbellifera, sandaligerula, anteam-
bulatrices, pedissequa, 211. 212. comites varij, 213. saluti-
geruli, internuncij, 214.
muliones, basternarij, carrucarij, cisiarij, lecticarij, rheda-
rij, iunctores, 214. 215. 216. 217. 219. pueri cathedralicij,
216. 217.
ostiarij, 220. 221. 222. 223. 225. excubia, custodes, 221. 222.
238. ianitores & ianitrices, 224. 225. 226. serui à Iano,
226.
atrienses, atriarij, 227. 228. ab atrio curando, 230. officina-
tor à statuis, magister ab marmoribus, 231.
admissionales, 231. magister admissionum, proximus ad-
missionum, 232. adiutor magistri, 233. serui velarij, 233.
234.
cubicularii, prepositus cubiculo, supra cubicularios, 237. 238.
239. custodes cubiculares & c. 241.
diætarii, & zatarij, 241. 242. 244. diætarchi 244. 245.
hortulani, 245. 246. villici & procuratores hortorum, ibid.
subvillici, 247. viridiarij & aquarij, 247. 248. 249. topi-
arij, 249. 250.

) (infu-

insularii & custodes, 250. 251. 252.

FAMILIA RVSTICA.

Serui rustici numero & ordine nobiles, 252. 253.

atrienses rustici, 254.

pistores & pistrices, 254. mulieres de coquina, ibid.

focariae, focarij, cellarij, cellerarij, promi, 255.

operarii, 255. coloni, lanifica, lania, textores, 256. 257. sef-

fores, ergastuli, ergastularij, 257. 258. 259. 260. 261. 262.

figuli, 264. 265. fornacarius, ibid.

arator, iugarius, bubulcus, bubsequa, tonsores ouium, opilio-

nes, ouiliones, caprarii, viruicarii, equiones, equorum

magistri, agasones, custodes equorum, equitii, gregarii,

265.

superiumentarii, asinarj, agitadores, maliones, subulci,

porculatores, porcarj, 266. pastores, pecori praefecti, peco-

rus magistri, custodes armenti, armentorum pastores, 267.

villicus, epitropos, vicedominus, 267. 268. villica, 268. 269.

monitor, dispensator, procurator, 269. 270. à mercedibus

praestandis, actores, 270. exactores rustici, & operum do-

minicorum, 271.

oliuitores, capulatores, leguli, strictores, factores, custodes

toreularium, pralatores, serui doliarij, 271. vinitores, 272.

windemiatores, putator, frondator, legulus, salictarius,

273. sarnisector, 273. 274. olitor, fornacarius, panicocta-

ria, 274.

piscatores, 274. 275. gallinarius, auarius, curatores & pa-

stores, 275. auarius altiliarius, fartor, 276.

aucupes, 276. 277. venatores, luparij, mansuetarij, 277. ur-

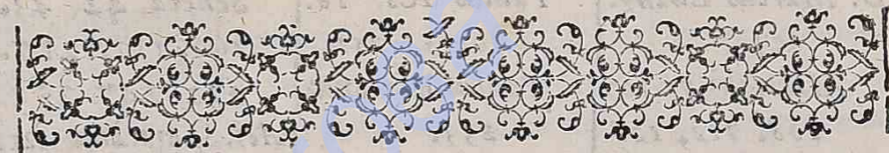
sarij, vestigatores, indagatores, 278.

fabri, architecti, 278. structores, ferrarij, tignarij, fabricar-

pen-

pentarij, ad qualum, & calcem.

custodes ville mulieres, saltuarij, ianitorrs, &c. 280.

INDEX AVCTORVM, QVI ILLV-

strantur, vel emendantur.

<i>Acta Apostolorum</i> 226. 236.	<i>Claudianus</i> , 148. 160.	<i>nensis</i> , 235.
<i>Acta martyru</i> , 2. 3. 184. 188. 258. 267. 270.	<i>M. Caelius</i> , 180.	<i>D. Hieronymus</i> , 152. 211. 235.
<i>Aelianus</i> , 212.	<i>Cornutus</i> , 156. 157.	<i>Horatius</i> 158. 225. 232.
<i>Amalarium Fortunatum</i> , 91.	<i>D. Cyprianus</i> , 262.	<i>D. Ignatius martyr</i> 55.
<i>Ammianus</i> 277.	<i>Davidis Psalmi</i> , 70.	<i>D. Iohannes Euag.</i> 280.
<i>Apocalypsis</i> 173. 174.	<i>Diphilus</i> , 220.	<i>D. Isidorus</i> , 126. 247.
<i>Appuleius</i> , 47. 199. 213. 228.	<i>Domitius Vlpi</i> 10. 12. 189. 194.	<i>Iuriscons.</i> 104. 122. 155.
<i>Aristides Rhetor</i> , 123. 266.	<i>Ael. Donatus</i> , 154. 155.	<i>Iuuenalis</i> , 74. 143. 151. 184. 205. 259. 268.
<i>Asconius</i> , 27.	<i>Euagelista</i> , 226.	<i>Iuuenius</i> , 155.
<i>Cal. Aurelianus</i> 158.	<i>Genesis sacra</i> , 8.	<i>Ael. Lapidius</i> 138.
<i>D. Bernardus</i> 104. 221.	<i>Glossarium</i> , 42.	<i>T. Liuius</i> , 270.
<i>Cicero</i> , 11. 50. 136. 152. 268. 269.	<i>Glossa ad Iuuenalem</i> , 207.	<i>Lucanus</i> , 148.
	<i>C. Gracchus</i> , 139.	<i>D. Lucas Euag.</i> 241.
	<i>D. Gregorius Turo-</i>	<i>Macrobius</i> , 97. 241.

Marcianus Capella, 136.	Papianus, 155.	Scribonius Largus, 263.
D. Marcus Euang. 223.	Papinianus, 180.	Seneca, 42. 43. 106. 157. 217.
Martialis, 71. 107. 108. 112. 128. 136. 140. 149. 162. 214.	Paulus ICs. 10. 10. 155. 251.	232. 247. 253.
D. Mattheus Euag. 41. 242. 242. 244. 270.	Paulus Diaconus 233.	Ael. Spartianus, 121.
Nemesianus, 148.	A. Persius, 164.	Suetonius, 28. 147. 222. 260.
Nonius Marcellus, 267.	Petronius Arbi- ter, 140. 222. 225. 264.	Symposius, 118.
Notitia Imperij, 68.	Phadrus Aug. L. 259.	Corn Tacitus, 238.
Ovidius, 202. 211. 211. 212. 224. 228.	Plautus, 128. 267.	Fl. Theodosius, & Valentinianus A A. 163.
Panegyrista, 80.	Plinius, 16. 145.	Valerius Max. 50. 123. 230.
	Plinius iunior, 10. 17. 58. 250.	M. Varro, 137. 267.
	Propertius, 202.	Virgilius, 63.
	Aur. Prudentius 276.	
	Fab. Quintilianus, 136.	

LECTORI S.

Commentarium mi Lector, quē nunc primum, grandiusculum iam, nec omnino implumem, enolare patior de nidulo suo, fuisse compressum mihi supra nonum annum, sciunt pleriq; amicorum, qui argumento olim delectati, & amoris nimis indulgentes, iam tunc urgere non destiterunt, ut perfecterem porro quod inchoaueram. Monebant autem, è re tum meam aliorum esse, diligenter & accuratè tractari, qua non exiguam portionem antiquitatis, ut ipsi quidem profitebantur, illustratum irent. Neq; verò mihi propositum est hac praefatione, aut excusare quod secus, aut praedicare quod sedulo fecerim. Delegabo nimirum hoc arbitrium alijs, ut dispiciant an constituerim intra conatum, an excurrerim longius. Qua tractanda mihi sumpsi, dubio procul ex obuia passim vetustate sunt, quam qui non nouit, ille verò puer dici iure merito potest. Romanam, Graecam, atq; adeò barbaram historiam qui primoribus labris degustarunt, sciunt nullum ferè auctorem reperiri, in quo non de Seruis & eorum ministerijs, sermo habeatur. Poeta, Grammatici, Oratores, Iurisconsulti, grauiorum doctrinarum professores, Theologi ipsi, hac ideo attigerunt, quia usus poscebat; & quia priuatim & publicè ingenuos omnes, domos & earum singulas partes, vicos, regiones, opera publica, publicas voluptates, templa, fora, basilicas, curias, collegia, negociationes, artificia, totas urbes, rura uniuersa, orbem deniq; Romanum, nec non & circumfusam barbariam, hoc genus hominum perpetuo agmine obsederat. Et quamuis nullibi gentium, ut scripsit a Anaxandrides, ciuitas Seruorum exsaret, ius tamen belli, & turpis hic questus, delicatorem hominum intemperantia

LECTO-

A inni-

nullibi seruum in-
tas.
a Apud Ath.
naum lib. 6.

lib. 1. de cle-
mentia ca 24

infinita seruorum
multitudo in Imp.
Rom.

b c Diodori Sic.
excerpta lib.
34. & 36.

d Ep. 17.

e lib. 33. c. 1.

f Excerpta Di-
odori lib. 36.

g Appal. A-
pol. 2.

h Spartianus.

i Plinius lib.
33. cap. 10.

k Plutarchus.

l Seneca de
Tranquill.
cap. 8.

m Surimsto 3.

n Terentianus
in Actis SS.
Iob. & Pauli.

innixus, aded refererant omnia, ut liberorum capitum solitudo, seruilibus copijs arte & consilio occulta videretur. Seneca; in Senatu dicta est aliquando sententia, ut Seruos à liberis cultus distingueret, deinde apparuit quantum periculum immineret, si serui nostri numerare nos cœpissent. Nimirum hoc erat curare, ut dominorum hostes (ita vulgo audiebant serui) agnoscerent vires suas, & armis arreptis, turbarent omnia miscerentq̃. De Euno Athenioneq̃ legimus, ut Siciliam vastarint, ut Pratores exuerint castris, ut insignia Regia arripuerint. Neq̃ hac mirabitur, qui norit (us de ergastulis nihil dicamus) urbana & rustica mancipia inexhaustam materiam bello prabere potuisse. Iure namq̃ scripsit Seneca, ad pascendam seruorum turbam, transmarinarum regionum fuisse optandam fertilitatem: neq̃ finxit supra fidem Petronius, Eumolpi familiam tam magnam per agros Numidia sparsam fuisse, ut posset vel Carthaginem capere. Plinius ipse testatus est, in domos mancipiorum legiones, & turbam externam ita coniectam, ut seruorum causa nomenclator ipsi domino habendus esset. Peruulgata sunt illa, T. f. Minucio equiti Romano quadringentos seruos fuisse; totidem cœsisse filijs suis & Pudentillam matronam prouincialem; Proculum arrepto imperio armasse eorundem duo millia; C. Cacilium C. L. I. sidorum reliquisse supra quattuor millia; M. Crassum maximam seruorum turbam domi aluisse; Demetrio Pompeiano, numerum quotidie seruorum velut Imperatori exercitus referri solitum; ab Hermete praefecto urbis eodemq̃ martyre, mille ducentos quinquaginta manumissos fuisse die Sancto Paschatis. Hac inquam sunt peruulgata, & nota satis. Quae subiungemus penitiora erunt fortasse, neq̃ ideo tamen incredibilia, seu falso memoria prodita. Ab Quinio videlicet Gallicano martyre clarissimo,

risimo, quinque millia seruorum libertate fuisse donata, octo millia à Melania iuniore; & quod mirandum nostris moribus valde sit, duodecim millia puerorum Belisarium habuisse. Quae sane faciunt, ut credam, non augenda rei gratia, sed plane pro veritate, legi in Actis Iuliani martyris: hæc dicente Præside, aduenit mater eius cum innumerabili familia utriusque sexus. Iam verò illa Aristotelica vix fidem inuenient apud plerosq̃ nostrorum, qui vetera è presentibus metuntur; in Aegina Insula, & illa quidem satis angusta, nec admodum magni ambitus, quadringenta septuaginta millia seruulium capitum fuisse; ut etiam illa Ctesicles, Athenis in censu Demetrii Phalerai, quadringenta millia seruorum fuisse recensita. Italiam sane nostram his omnibus anteferre hac etiam in parte certum est; sedem nimirum & domicilium Imperij augustissimi, quod oppressit sui maiestate quidquid uspiam olim mirum fuit. Ideoq̃ non immerito MARTINVS SANDELLIVS politissimus amicus noster, Rempublicam & Imperium quae Roma vigerunt, humana magnitudinis finientes vel horizontas appellare solitus est. Confirmatur autem sententia hac nostra Pliniano encomio; ergo in toto orbe, & in quacunque parte cœli conuexitas vergit, pulcherrima est omnium, rebus meritoque principatum naturæ obtinens, Italia, reatrix parensque mundi altera, viris, foeminis, ducibus, militibus, seruitiis, artium præstantia, ingeniorum claritatibus &c. huc pertinent illa D. Hieronymi, labente iam & inclinato pane Imperio scripta: quis crederet, ut totius orbis extructa victorijs Roma corrueret? ut ipsa suis populis & mater fieret & sepulcrum? ut tota ORIENTIS, AEGYPTI, AFRICÆ littora, olim dominatricis urbis SERVORVM & ANCILLARVM numero complerentur?

a Palladius.

b Aimoius & Regino apud Lipsium. c apud Sur. to. primo

d Athenau li. 6.

e Stador clv ex Strab. li. 8.

Roma humana magnitud. hori?

f li. ult. ca. ult.

g Epist. ad Eustachium.

47000

70000

^a Sigonius de
antiquo Iure
lib. 2. cap. 14.
^b Institution.
lib. 1. Tit. 6.
& 7.

Quod si Roma^a Libertini, qui è seruili segete manipuli aliquot fuerunt, non unam aut alteram tribum, sed tres & quatuor occuparunt, si ibidem^b legibus latè manumissiones cohibita sunt, ne Rempublicam pessundarent illi, quos domini quotidie, seruos esse non patiebantur, quid tandem seruorum dicemus Roma fuisse? quid in Italia uniuersa? quid in uniuerso Imperio? hinc profecto effluerunt non minus veri quam familiares auctori- bus hac explicandi modi, minister POPVLVS, longus ORDO, GREX, AGMEN, NUMERVS, COHORS, & LEGIO seruorum. Roma autem antiquitus, cum integra esset, valeretq; rectè publi- ca rei dignitas & maiestas, paucis admodum^c seruis contenti erant. At post euerfas^d Carthaginem & Corinthum, cum vi- tia factò agmine in urbem victricem influxissent, & priuata luxuria publicam magnificentiam concutere cœpisset, tunc ir- rupit vis & multitudo seruorum, qui rei familiaris animata instrumenta, & oculi, aures, manus, pedes, omnia deniq; do- minorum essent. Iam verò ministeria eorundem adeò distincta & peculiaria fuerunt, ut non ab re scriptum exstet apud iunio- rem^e Plinium, Seruis Rempublicam quandam & quasi ciuita- tem, domum esse. Et hac certè omnia nostri ordinis hominibus hætenus ita despecta fuerunt, ut pudeat me plerunq; delicatum illud dominorum fastidium in seruos, non cum ipsa vetustate consensuisse. At hac minuta sunt (inquiunt) præ Militia, Tri- umpho, Comitijs, Ludis, Demus esse, & sane sint. At minuta quadam etiam parum utilia, ut Myrmecidis Quadriga, & Formica nescio cuius Callicratis, nonne suos amatores inuene- runt? Me autem addictum ex vitæ instituto studijs sacris, non usquequaq; dedecebat hæc pertractare. Ex his enim copijs, quot cælo recepti liberalem animum gestarunt in seruili corpo- re? Referti sunt predicandis horum nominibus sacri Fasti, in quibus

^c Val. Max.
lib. 4 cap. 3.
Athenaus li. 6
^d Strabo lib.
14. apud quē
numerus Se-
naliū in em-
porio Deliaci
expositorū, ad
paradoxon Si-
detur accede-
re.
^e lib. 8, ep. 16,
Seneca epist.
47.

quibus tyrannicalcati, cupiditatum lenocinia despecta, vitio- rum illecebra in super habita, opum ingestarum contemptus in- signis, speciosis & veris elogijs immortalitati commendantur. Nimirum in his Apostolica voces, celebres illæ & decantata, mirum in modum enituerunt; & γὰρ ἐστὶ πρὸς ὁμοιοπαρονομασίαν τῶν Θεῶν. Quid? quod CHRISTVS dominus sermones suos serui- libus ministris impleuit? ut videlicet ad despectum nostri nos informaret, ut obsequium doceret, ut ostenderet è re nostra es- se, id demum velle, id nolle, non quod liberet, sed quod expedi- ret. Horum ego omnium tenuem descriptionem scriptis hisce meo complexus sum, non ut gloriolam aliquam aucuparer, sed ut pleraq; mihi sparsim adnotata, in unum veluti corpus redi- gerem, tironibus nostris (si non veteranis) usui aliquando fu- tura. Et verò mihi satis superq; erit functum esse indicis par- tibus, & alicui monstrasse feracem olim agrum, nunc verò ces- santem, qui impensam coloni laboremq; magno possit fætu re- munerari. Hanc etenim Ilotarum nostrorum Spartam, quis- quis è prima philologorum nobilitate non aspernatus fuerit, na ille operam non ludet. tum quia Latina lingua & nobilissi- mis scriptoribus afferet lucis non parum; tum quia excitabit alios ad huiusmodi laudatæ conscriptionis genus persequendum, quo mores & instituta veterum magno cum fructu, nec minore cum temporis compendio in conspectu habemus. Desinere hic est animus, neq; diutius tuam mi Lector patientiam in hoc ve- stibulo fatigare. At percurrere quæso hac pauca, & quidem ex- ceptæ è Phæbi cortina. Quidquid ego in hunc meum commen- tarium retuli, illud omne annotatum, dispositum, explicatum meâ operâ est. Euolati mihi sunt boni scriptores non pauci, & plures fortasse, quàm rationes ocij mei patiebantur. Inspicere omnes neq; potui, neq; sane volui: tantum abest ut me adeò

^a D. Paulus:

lynceum prestare ausim, ut peruiderim omnia Quid tum?
inquis. hoc unum, quod volo nescius ne sis, me non ideo com-
pilasse scrinia aliorum, quod alij alibi hac & his similia notaue-
rint. Quid enim? num furti aut plagij damnabimus illam a-
pem, quae in prato patente, florem hodie infederit, libatum heri
& nudius tertius uni aut alteri comitum suarum? Num ideo
pagani minacibus ediculis arcendi sunt ab aequatione, quod ma-
iores eorum, iam inde ab extructo pago, de unico & perenni
fonte hauserint? Non opinor. At quod his ultero damus, de-
mus & nobis non inuiti. Communem & nos (ut est in vetere
paræmia) Mercurium habemus. eosdem auctores voluimus.
ex iisdem seligimus, & colligimus singuli. nouos & adulteri-
nos mihi constare aut cudere consilium non fuit, & virgula di-
uina ad manum haud erat, quae defossos & latentes erueret.
edere autem, quae acumen fugerint haecenus criticorum nostro-
rum, paucis admodum contingit, in tanta praesertim erudito-
rum hominum copia, quae hoc nostro auro facit, ut nihil semel
dicatur, quod non prius, ter & amplius dictum sit. Hac, neque
admodum multa, Lector habebis, quae proponas illis, qui ut pu-
tentur sapere, caelum vituperant. Tu bene vale, & conatui
nostro faue.

LAVREN-

7
LAVRENTII
PIGNORII PAT.

DE SERVIS
COMMENTARIUS.

Et ussimum SERVITII nomen esse, & à
Noe usque temporibus deductum, sacra
Biblia^a testantur: *maledictus Chanaan, ser-
uus seruorum erit fratribus suis.* Expressit au-
tem eleganter^b Alcimus Auitus:

^a Gen. 9.
^{Aug. de Cinti.}
^{Des lib. 19.}
^{cap. 5.}
^b Lib. 4.

— primum inde repertum

*Seruitij nomen: cuncti nam semine ab uno
Prodyimus, patremq; omnis sibi vendicat unum
Posteritas: deq; ingenuo mala crimina seruum
Efficiunt —*

Et hoc ab ipso Noe totum effluxisse, ut canit Alcimus,
argumento est celebris deinceps facta mentio seruo-
rum, ut in illa^c Abram subitaria copiarum domestica-
rum recensione, ad fratrem è captiuitate eximendum;
in praescripto^d circumcisionis et impleto ritu, &^e alibi;
ubi ancillarum, vernarum, emptitorumque memoria
extat. Ad nomen quod attinet, *SERVI* ex eo appellati
sunt à nostris, quod Imperatores captiuos vendere, &
per hoc seruare nec occidere solent. MANCIPIA verò di-
cta sunt, quod ab hostibus manu capiuntur. & Eamdem

^c Gen. ca. 14
^d Cap. 17.
^e Cap. 20. & 22
^f L. 4. de sta-
bom.

^g Epitom. Iur.
cin.

A 4 Etymi

Etymi vim latiore aliquanto verborum ambitu circum scripsit antiquus nescio quis Iuris studiosus, qui in hostibus captis, & in servitutem redactis scribit esse observatum quod utile erat & benignum. Eos enim servari & non occidi benignitatis esse, servire utilitatis, occidi neutrius. Ita sane Latini, alij alia; quæ nos transillemus, ne Lector in ipso pene limine hæreat. Captivitas sane novitium inuentum non fuit. siquidem effluxit ab ipso usque Nemrod. Quæ enim leguntur in Genesi; porro Chus genuit Nemrod: ipse cepit esse potens in terra, & erat robustus & venator coram Domino; illa interpretatur D. Augustinus de oppressione & captivitate intelligi. Ioannes Saresberiensis aperte: traditur hic (Nemrod) in tantam elationis erupisse vecordiam, ut non vereretur iura temerare natura, cum consortes conditionis & generis, quos ingenuos illa creauerat, hic addiceret servituti. Non improbat hanc sententiam Pererius, quam etiam tutatur f. Contr. Rittershusius. Et hoc profecto non dedecebat idololatriæ repertorem, & Politicorum patrem. Alij autem Nino attribuunt, qui primus intulit bella finitimis, ut facile fuerit Semiramidi eius uxori metalla primum inuenire, & captivis eorum tractationem mandare, ut scribit Suidas. Duplici autem iure aliquis servus fiebat; h. civili, quando maior viginti annis precij participandi causa se venire patiebatur; gentium, quando ab hostibus quis capiebatur, aut ex ancilla nascebatur. Dominatio enim ex gentium iure introducta est, inquit i. Iurisconsultus, quod & k. Lucatio Placido visum est ad illa Statij:

*Ne tristes Dominos, orbamq; inimica reuisam
Eurydicen —*

Naturâ

a Epitome iur. civ. ex edit. Paris. 1599.

*b Gen. c. 10.
c Lib. 16. de Civit. Dei cap. 4.
d Lib. 1. Politicor. cap. 4.*

e Lib. 15. in Genes. f. Schol. ad Oppian. g. Iustinus & Orofius.

h L. 5. de stat. hom.

i L. 64. de cond. ind. k. Li. 5. Theb.

Naturâ enim servum esse quempiam, paucis visum est omnino. Iuris civilis capita ampliavit maximus Imperator Constantinus, qui sancivit, Libertos homines ingratos recidere in Servitutem, quam euassissent; Claudium imitatus. quod & Nerone imperante agitatum est. Imo & in patriam ingrati qui olim militiam detrectabant, ad dilectum non respondentes, ut proditores Libertatis, in Servitutem redigebantur. Et horum aucteriorum alia quidem (ut vidimus) culpæ & noxæ imputanda sunt, alia egestati & pietati. Constituit enim idem Constantinus, licere patribus, filios inopiæ causa distrahere; iure nimirum antiquissimæ à Romulo in uetæ patriæ potestatis, cuius meminerunt Dionysius Halicarnassæus, Cicero, Dion Chrysostomus, & alij. Hi tamen precium aut vicarium offerendo, & vindicabantur in Libertatem; quam compensationem suscipit Valentinianus Imperator, quod servitium (diceret) ingenui, etiam minimi temporis spatio, remuneratio- ni precij facere satis. Et idem ius videtur fuisse observatum in expositis liberis, quos *Ἰσπετροὺς* appellabant. Eorum enim Libertatis maximam habendam rationem respondit Imperator Traianus. At cum anno Domini CDXLVII fames universam Europam vexaret, Italici homines filios & parentes vendiderunt, quos Placidius Valentinianus redimi præcepit sub quintæ adiectione. Quibus tamen optimorum Imperatorum sanctionibus malæ huic mercaturæ obuiam penitus itum non est, cum in Lucanis, conuentu Leucothææ, natali D. Cypriani, à parentibus liberi passim distraherentur. SERVITVTIS autem conditio iniquior fuit,

B quam

a Aristot. lib. 1. Politicor. cap. 3. & 4.

b L. 11. c. de libert. & eor. libe.

c Sueton. c. 25. d Tacitus lib. 13. Annal.

e L. 4. de sen. milit.

f L. 11. c. d. pa. qui fil. distr.

g lib. 1.

h lib. 1. de Oratore.

i Oratione 15.

k eadem L. 15.

l L. unic. c.

Theod. cod.

m apud Bithy. 205.

n Plin. lib. 10. ep. 71.

o Marcellinus

p Nouell. 11. Valent.

q Cassiodorus lib. 10. Saviar

quam ratio humanitatis seruo & domino communis
exigeret. Est autem infima conditio & fortuna seruorum in-
quit ^a Cicero caput enim seruale ait ^b Paulus, nullum ius ha-
bet, caret nomine, censu, tribu. ^c Fabius maior de addito,
cuius manumissio erat controuersa; ante omnia Seruus
hic habet nomen, est in censu, est in tribu; quorum nihil ut opi-
nar deprehendi in seruo potest. A militia præterea ^d arce-
bantur, & quidem proposita capitali poenâ. ^e Marcia-
nus, ab omni militia serui prohibentur: alioqui capite puniun-
tur. ^f Traianus Imperator de seruis inter tyrones reper-
tis: lecti si sunt, inquisitor peccauit, si vicarij dati, penes eos
culpa est qui dederunt, si ipsi, cum haberent conditionis sua con-
scientiam, venerunt, animaduertendum in illos erit. Et hoc
adeo receptum fuit, ut cum ex inopia liberorum capi-
tum, Imperatores ad ultimum prope desperatæ Rei-
publicæ auxilium adigerentur, tunc non legerent in
militiam seruos, nisi liberos factos. Nunc ex his quæ
diximus, intelligi dabitur quid sibi vellet Plinius, cum se
confectum scribit infirmitatibus & mortibus suorum,
illud solatij habere, quod permetteret seruis quoque
quasi ^g testamenta facere, eaque ut legitima custodiret.
Quasi testamenta appellat ea, quæ Ius ciuile testamen-
ta esse volebat. Qua ratione ^h Vlpianus seruam seruo
quasi dotem dare scripsit; ⁱ Paulus peculium serui quasi
patrimonium; serui contubernalem, vernæ filij ^k quasi
nouercam appellauit. DOMINIVM verò in ipsos tum
summi iuris, tum summæ iniuriæ erat. Pecudum enim
potius, quàm hominum numero censebantur. ^m Caius:
ut igitur apparet seruis nostris exæquat quadrupedes, quæ pe-
cudum numero sunt, ⁿ Seneca; alia interim crudelia, & in-
humana

^a lib. 1. offic.
^b L. 3. de cap.
dimin.
^c Declam. 311.

^d Seruus lib.
9. Aen.
^e L. 11. de re
milit.
^f apud Plin.
Ep. 39. lib. 10.

^g Linnæi li. 22.

^h lib. 8. ep. 16.

ⁱ L. 40. de Iur.
^j Dot.

^k L. 48. in fi.
de peculio.

^l L. 14. de ritu
nupt. ibid.

^m quasi nurus et
quasi socrus.

ⁿ L. 11. ad I.
Aquil.

^o Ep. 47.

humana prætereo, quod nec tamquam hominibus quidem, sed
tamquam iumentis abutimur. Et, nolo in ingentem me locum
immittere, & de usu seruorum disputare, in quos superbissimi,
crudelissimi, & contumeliosissimi sumus. Ideo rectè excepit
^a Cicero: seruus est nemo (qui modo tolerabili conditione sit
seruitutis.) fuerunt enim qui intolerandâ erant conditi-
one, etiam si ad Legis Æliæ Sentiaæ capita Cicero mini-
mè respexisset. Cibum enim adurere, mensam euerte-
re, dicto tardius audientem fuisse, cruce, aut flagellis ad-
minus ^b expiabantur. dixisses, omnes penitus dominos
professos fuisse Stoicam sectam, adeò illis altè infederat,
omnia seruorum peccata æqualia esse. Quo factum est,
ut serui nuper empti non quærent, an supersticiosum
vel inuidum, sed an iracundum herum nati essent. ^c Se-
neca: quid est, quare ego serui mei hilarius responsum, & con-
tumaciorem vultum, & non peruenientem usq; ad me murmu-
rationem, flagellis & compedibus expiem? ^d Petrus Chryso-
logus suauissimus & eruditissimus Tractator, verissimo
epiphonemate sententiam concludit: Quidquid domi-
nus indebitè, iracundè, libens, nolens, oblitus, cogitans, sci-
ens, nescius, circa seruum fecerit, iudicium, iustitia, lex est.
imperantis ira subdito ius est, & ad libitum domini vocem non
habet conditio seruitutis. Et has seruiles delicias tangit e-
leganter Geta ^e Terentianus:

— herus si redierit,

Molendum usq; in pistrino, vapulandū, habenda cōpedes,
Opus ruri faciundum —

ubi hæc Donatus: facètè enumerat seruus uniuersa supplicia
sua conditionis, excepta cruce & furca, quarum poenam verbis
extenuare non potuit. Et ex horum suppliciorum fre-
quentia

B 2

quentia

^a 4. Catilin.

^b Plut. de ira
cohib.

^c lib. 3. de ira,
cap. 28.

^d Serm. 141.

^e Phorm. AG.
11. Sc. 1.

quentia honoraria illa manarunt seruorum epitheta Furciferi, Mastigiæ, Flagrionis, Verberonis & Cruciarij. Ab hoc eodem capite est Domitij & Vlpiani sententia, *licere seruis naturaliter in suum corpus sauire*. Quam bonus censor, iustitiæque sacerdos, ad liberos etiam homines transtulit aliquando: ut hic obiter animaduertere liceat, quantopere ius humanum diuini iuris lumine destitutum, cœcutiret. discussit sanè aliquoties natura caliginem hanc; ita ut Paulus viderit, *difficile dignosci posse liberum hominem à seruo*: at hoc non diu mansit, siquidem plerique ita sentiebant, ut illa apud Iuuenalem garrit:

O demens, ita seruus homo est! —

Quod ne quis Satyricè dictum putet, audiat L. Florū: *enimvero seruilium armorum dedecus feras. nam & ipsi per fortunam in omnia obnoxij, tamen quasi secundum hominum genus sunt*. Quæ si apud politos & humanitatem profectos obtinuerunt, quid mirum à rudioribus fuisse recepta? Leges Ripuariorum: *quod si seruus seruum, ictu uno vel duobus seu tribus percusserit, nihil est, sed tamen propter pacis studium tremissem, id est, quattuor denarios componat*. Non igitur mirandum est, si & Vlpianus seruitutem mortis adsimilauerit. Et olim quidem potestas dominica necem ipsam seruorum complectebatur. Caius: *nam apud omnes peraque gentes animaduertere possumus, dominis in seruos vita necisque potestatem fuisse*. Et profecto, sanguinarium hoc ius notauerunt apud Germanos Tacitus, apud Persas & Ammianus. Et huius sanè iuris illa fuit vis, ut Hadrianus Imperator seruos à dominis uenerit occidi, eosque iusserit damnari per Iudices, si digni essent.

Quod

a L. 10. de pe-
cul.

b l. 11. de his
qui not. inf.

c L. 5. de cõr.
emp.

d Sat. 6.

e lib. 3. Histor.
cap. 20.

f Tit. 23.

g L. 18. de cõd.
et dom.

h L. 1. de his
qui sui vel a-
lie sunt iur.

i De mor. Ger.
lib. 23.

k Spartianus.

Quod & Antonino Pio Hadriani successori placuit. Constantinus autem, sub cuius humano imperio imperium Romanus, rescripsit, *reum homicidij fore, qui seruum, barbarorum scuitiam imitatus, in ipsis aegerit cruciatibus vitam relinquere*. Egregiè quidem Constantinus. At neque ideò domini ius sibi suum eripi passi sunt. Saluianus: *homicidia quoque in seruis rara sunt, terrore ac metu mortis. in diuitibus assidua, spe ac fiducia impunitatis, nisi forte iniqui sumus, hoc quod diuites faciunt ad peccatum referendo: quia illi cum occidunt seruulos suos, ius putant esse, non crimen*. Lenioribus autem animaduersionibus frequenter domini utebantur. Iuuenalis,

— *hic frangit ferulas, rubet ille flagello,*

Hic scutica ——— Baltea verò, quæ vocatur * Iuuenalis, Lora interpretatur Scholiastes antiquus. Quam utique operam nauasse conseruos argumento sunt LORARI, qui apud Plautum catenas & vincula iniiciunt vincendis. Imò & conserui apud Apuleium, Myrmecen vincunt; & Sollicitudo Tristitiesque Veneris ancillæ, Psyche misellam flagellis affligunt, & cæteris tormentis excruciant. Et quidem flagella in peculio seruorum erant. Imò & ad Libertos pertinebant aliquando, iniurio tamen iure. Vlpianus: *nam interdum etiam ex causa famosa, ut Padius putat, permittere debet patronum in ius vocari à Liberto, si eum grauissimam iniuriam affecit, vel flagellis fortè cecidit*. Neque verò mitiores fuerunt in seruos magistratus quàm domini. Hermogenianus: *et serui quidem flagellis cæsi dominis restituntur, liberi verò, humilioris quidem loci, fustibus subiiciuntur: ceteri autem vel exilio temporali, vel interdictione rei certa coercentur*.

a L. 1. et 2. de
his qui sui vel
alie. sunt iur.
b L. un. c. de
emend. ser.

c de Gubern.
lib. 4.

d Sat. 6.

* Sat. 9.

e lib. 10. cap.
3. Gellius.
f lib. 9. Met.
g lib. 6. Met.

h L. 10. de in-
iur. Soc. et L.
7. de iur.

i L. nlr. de in-
iur. et fam.
lib.

a Baroz.

centur. Recensuit autem Aristophanes catalogum servilium aliquot tormentorum. *Extensionem videlicet in tabula, suspensionem, scuticam e pelle hystricis, verbera, torturam, aceti in nares infusionem, & laterum impositionem.* ubi notat Scholiastes, Liberos porri & gythij caule cædi consueuisse. huius verò loci indicium debeo VINCENTIO CONTARENO, qui splendorem humaniorum litterarum, quas profitetur publicè, humanissimis moribus pene obruit. Huic eidem dominicæ licentiæ adscribamus necesse est enarrationem illam Donati Grammatici ad Terentianam paræmiam

b Eunuch.

— at enim in me isthac cudetur faba.

quosdam videlicet consueuisse, *malè coctam fabam, & quæ non maduerit, supra caput coqui saxo comminuere.* Item supplicium villici, quem dominus melle perlitum, formicis cruciandum obiecit. Ab huiusmodi sævis & sanguinarijs hominibus, *quid fame, verberibus, & acerbo dominatu familiam suam vexarent, ne oblata recipiat Episcopus,* seriò admonet Clemens Constitutionum Apostolicarum lib. 4. Quod utique monitum per necessarium tunc temporis visum est, cum domini non rarò adeò asperi & immites inuenirentur, ut *macelli specie (utar Capitolini verbis) domus eorum cruentarentur sanguine vernularum.* Nota est immanitas Vedij Pollionis, quam Augustus festiuo talione contudit. Verè demum gluenalis:

— hic frangit ferulas, rubet ille flagello,

Hic scutica. sunt quæ tortoribus annua præstant.

Verberat atq; obiter faciem linit; audit amicas,

Aut latum picta vestis considerat aurum;

Et cedit: longi relegit transversa diurni;

Et ca-

Et cedit, donec lapsis cadentibus, exi

Intonet horrendum, iam cognitione peracta:

Præfectura domus Sicula non mitior aula.

Et huius carnificinæ scenam repræsentat nobis non obscure Galenus, apud quem legimus, *famulos tum calcibus appetitos, tum graphijs compunctos: eisdem confractos dentes, oculos stylo & calamo erutos; eosdem gladio percussos, bancillas morsu dominarum cruentas.* Imò quidquid tætrum, sævum, horribile in Christianos olim excogitatum & exercitum est, illud omne (ut ego quidem censeo) à servis ad illos transit. Idem enim Galenus a libi scribit, *dominos fugitivorum crura adurere, cadere, lacere: furum manus: edacium ventrem; garrulorum linguam torquere consueuisse.* Iam verò colaphi & alapæ præ his fuerunt nugæ meræ. Quæ tamen & ad nostros martyres pertinuerunt. Et hæc inclementia in fugitivos præsertim eminuit, quos per amicos, vel per fugitivarios conquisitos, stigmatibus notatos, vel trudebant in custodiam publicam ad tempus, vel in pistrinum, vel interficiebant. Cicero: *cum cum fugitivum postea esse ex Aesopi litteris cognosset, hominem comprehendit, & in custodiam Ephesi tradidit; sed in publicam vel in pistrinum, non satis ex litteris eius intelligere potuimus.* De FUGITIVARIIS Florus præter alios; itaq; qui per Fugitivarios retrahi debuissent, Pratorios duces profugos pralio, ipsi sequebantur. Pistrini elegans descriptio legitur apud Appuleium: *ibi complurium iumentorum multiuq; circuitus intorquebant molas ambage varia; nec die tantum, verum perpeti etiam nocte, prorsus instabili machinarum vertigine lucubrabant peruigilem farinam.* At quales pistrini habitatores? pergat idem

a de dignof. cur. an. morb. cap. 4.

b cap. 8.

c Lib. 6. de Decr. Hipp. & Plat.

d lib. 1. Epist. ad Q. Fr.

e lib. 3. Histor. cap. 19.

f lib. 9. Metam.

A 4

auctor;

e Macrino. f Lib. 3. de ira cap. 40. Seneca. Idem de clem. cap. 18. g Satyra 6.

audor; homunculi vibicibus liuedinis totam cutem depicti, dorsumq; plagosum scissili centunculo magis inumbrati, quam obiecti; nonnulli exiguo tegili tantummodo pubem iniecti, cuncti tamen sic tunicati, ut essent per pannulos manifesti. frontes litterati, & capillum semirasi, & pedes annulati. Quod si latitarent fugitivi PRÆCONIO illos indagabant. Petronius: intrat stabulum Præco cum seruo publico, aliaq; sanè modica frequentia; facemq; fumosam magis quam lucidam quassans, hac proclamavit. Puer in balneo paulò ante aberravit, annorum circa sexdecim, crispus, mollis, formosus; nomine Gyton. si quis eum reddere aut monstrare voluerit, accipiet nummos mille. Lucianus & alij eadem habent. Quidam etiam inquirebant Libello proposito. Curius Fortunatianus; cuius seruus fugerat, Libello proposito, vel per Præconem nunciatus dixit, daturum se $x - \infty$ ei, qui ad se seruum perduxisset. LIBELLI speciem expriment auctores proximè citati, & Propertius egregiè.

Quas si quis mihi rettulerit donabitur auro.

Quis pro diuitijs ligna retenta velit?

Ipser, & citus hac aliqua proponere columna.

Et dominum Exquilij scribe habitare tuum.

huc pertinent verba Iuliani I. Cti. Solent qui nouerant seruos fugitivos alicubi celari, indicare eos dominis ubi celerantur. quæ res non facit eos fures. solent etiam mercedem huius rei accipere, & sic indicare. Porro Libellus $\gamma\alpha\mu\mu\alpha\tau\iota\omega\varsigma$ Luciano est. Ateousque progressa est minorum sæuitia, & procliuus seruorum fuga, donec ad publica sacra populi Romani perueniret. Plinius: Vestales nostras hodie credimus, nondum egressa urbe mancipia fugitiua retinere in licio precatiois. (ita enim tibi videtur legendum.)

Hoc

Hoc ut ut verum fuerit, homines tamen Vestæ valentiores, non carmina modò, sed & custodias euadebant, quod ut publicè perniciosum, publico etiam iure coercitum est. Vlpianus; Senatus censuit ne fugitivi admittantur in saltus, neue protegantur à villicis vel procuratoribus possessionum, & multam statuit. infra. Senatusconsultum Modesto Consule factum, ut fugitivos inquirere volentibus, littera ad magistratus dentur, multa etiam centum solidorum in magistratus statutâ, si litteris acceptis inquirentes non adiuuent. sed & in eum qui queri apud se prohibuit, eadem pœna statuta est; etiam generali epistola diuorum Marci & Commodi, qua declaratur & Præsides & magistratus, & milites stationarios dominum adiuuare debere. hinc apud Plinium iuniorum legimus, Appuleium militem è statione Nicomediensi de seruo scripsisse, qui ad statuam confugerat. Statua scilicet miseris per fugium erat, tunc enim magistratus de querelis ipsorum cognoscebat, & venire eos iubebat, ne in potestatem minorum reciderent amplius. Ideoque neque fugitivi censebantur qui in asylum aut ad statuam confugiebant. Asylum autem est templum religione & iure sanctum; quod seruitijs etiam pessimis patebat aliquando. Quare Scto. abolita quæpiam asyla sunt, quibusdam modus præscriptus apud Cornelium Tacitum, cui nos alibi lucis aliquid attulimus. Statua quibus ad manum non erat, illis ara non deerat, ut notarunt viri docti ad Tibullum, & elicitur ex Cornelio Nepote, sanum Neptuni & Tanari, quod violare nefas putant Græci, eo ille index confugit: in ara consedit. Hæc autem fugæ cognitio, vel Præsidis & Proconsulis in prouincia, vel Præsidi vigi-

C lum

b in fugitiuis
& amore fugit.
c lib. 1. Are.
Rh. Schol.

d lib. 3. El. 22.

e L. 10. de præscr. Ver.

fin Demona.
Ge.

g lib. 18. ca. 2.

a lib. de ser. fugit.

b lib. 10. epistol.

c L. 2. de his qui sui vel alii sunt iur. d l. 67. de adil. ed.

e lib. 3. annal.

f Pausania.

Tis. 1. 15

a L. 2. de ser. fugit.

lum Romæ fuit. *a* Labeo : tamdiu autem custodiuntur, quamdiu ad Præfectum vigilum, uel ad Præsidentem deducantur, eorumque nomina & nota, & cuius se quis esse dicat, ad magistratus deferantur. Quod si à dominis agniti non fuissent, per officium Præfecti vigilum distrahebantur, ut asserit Iulius *b* Paulus. Neque de fuga tantum Præfectus vigilum cognouit, sed & de furtis seruorum, excepto adulterio in domini uxorem commisso, quod ad notionem Præfecti urbi spectabat. Et sanè *c* Vlpianus, cum seruos pro maleficijs oblatos Præfecturæ scribit, vix de alia quàm vigilum Præfectura videtur intellexisse. Animaduertebant autem in seruos & Illviri capitales. Monet Asconius in commentario ad primam, in Verrem, quæ diuinitio dicitur, fures & seruos nequam apud Illviros capitales, apud columnam Mæniam puniri so-

f Epodo Ode 4

lere. *f* Horatius in Mænam Pompeianum;

Sectus flagellis hic triumuiralibus,

Praconis ad fastidium.

ubi Porphyrius animaduertit, poetam speciali elocutione usum pro generali neque enim Illviris tantum, sed & alijs potestatibus ius esse alienos seruos flagellare.

g Amphitruone.

Sosian apud *g* Plautum stat à Triumviris,

Quid faciam nunc, si Tresviri me in carcere compegerint?

Inde cras è promptuaria cella depromar ad flagellum?

h lib. 8. cap. 4.

h Val. Maximus: Fannij seruus Alexander, cum in suspicionem C. Fl. equitis Romani occisi venisset, sexies tortus pernegavit ei se culpa affinem fuisse: sed perinde atque confessus, & à iudicibus damnatus, & à L. Calpurnio Illviro in crucem actus est. Imò & fugitivi ad eos perducebantur ut diximus.

i lib. 8. cap. 4.

i Asconius Pædianus: Munatius & Pompeius Tribuni plebis

bis in rostra prodixerant Illvirum capitalem, eumque interrogauerant, an Galatam Milonis seruum cades facientem deprehendisset; ille dormientem in taberna pro fugitivo deprehensum, & ad se perductum esse responderat. Illviri autem non seruorum & humilium tantum, ut quibusdam placuit, sed & liberorum nobiliumque maleficia conquirebāt, carceris custodes erant, animaduersionique intererant, ut ex *a* Varrone & *b* Pomponio didicimus. Liuius autem & Gellius disertè, *c* ille; fugientes Bacchanalium conscios à Illviris in carcerem coniectos fuisse scribit; *a* hic: Næuium, ob assiduam maledicentiam & probra in principes ciuitatis, de Græcorum poetarum more dicta, in vincula Romæ à Illviris coniectum esse. Seruos retractos à fuga STIGMATIBVS notabant, *e* Ausonius;

Pergame non rectè punitus, fronte subisti

Supplicium, lenta quod meruere manus.

At tu, qui dominus, peccantia membra coerce:

Iniustum falsos excruciare reos.

Aut inscribe istam, quæ non vult scribere dextram,

Aut profugos ferri pondere necesse pedes.

f Columella Lepidium circumscribens, cecinit;

Ponitur & lactis gustum quæ condiat herba,

Deiectura quidem fronti data signa fugarum,

Vimque suam idcirco profitetur nomine Graio.

g Iuuenalis de Xerxe:

Ille tamen qualis redijt Salamine relicta,

In Cornu atque Eurum solitus seuire flagellis

Barbarus, Aeolio numquam hoc in carcere passos.

Ipsum compedibus qui uinxerat Ennosigaum?

Mitius id sanè, quod non & stigmatè dignum

Credidit —

C 2

At

a Lib. 4. de L.

b L. 11. de o. rig. iur.

c Lib. 39.

d Lib. 3. cap. 3.

e Epigr. 15.

f lib. 10.

g Sat. 10.

a lib 7.

At credidit si Herodoto credimus. Quod sanè factum indicat antiquitatem stigmatiarum, ut & capitalis ille Tabellarius ab Histiaeo missus ad Aristagoram, & Artemisæ trophæum apud Rhodios. Imò & Phocylides præcipit;

b Herodot. lib. 5.
c Vitruvius li. 2, c. 8.

Στίγματα μὴ χεῖρας ἐπονεῖ δειζῶν θεράπωντα.

d lib. 1. Deipnosoph.
e lib. 2. in Euxrop.

& his notis insignes videntur fuisse Pagasæi δέλοισι, quos Hermippus apud Athenæum recensuit. Et hoc fuit inscribere, ut apud Ausonium vidimus. Claudianus,

Iurare quunt, facies quamvis inscripta repugnet,

Seq̄ suo prodat titulo

f Reuiviscen-
tibus.

Locus inustionis fuit frons, ut monstrat Lucianus, qui fugitivos nescio quos Philosophos, typo vulpis aut simiæ, censet in ea parte vultus inuri debere. & Diphilus quoque nescio quem insectatur, qui comam se alere Deo dicebat, ut capillis promissis obuelaret frontem inustam notis. At quæ nam hæ notæ? Fuerunt qui stauerent Φ & F: quod utique nobis non improbat. Illud iniicit scrupulum, quod Petronius narrat, Eumolpum impleuisse frontes Eucolprij & Gytonis ingentibus litteris, quas appellat notum fugitiuorum epigramma. Val. certè Maximus memoriæ prodidit, seruum Restionis inexprabili litterarum nota, per summam oris contumeliam inustum; ubi vox illa litterarum minus aptè ad unicum Φ vel F videtur referri posse. Martialis & ipse scrupulum non eximit. cum enim nescio quem liberum se, & fortunatum mentientem, carmine insectaretur, Rufum monuit, ut personam fronti detraheret, neque permetteret, ut imponerent sibi manus Sardonychata, Lacernæ Tyriæ, toga candida, unguentorum

h lib. 6. cap. 8.

i lib. 2. 29.

torum fragrantia, & cætera quæ apud ipsum videre est. Latitare enim sub his omnibus seruum, eumque inscriptum, & pro nequitia litteratum. huius porrò frontem numerosis splenijs insignem, ut respiciat hortatur, concluditque,

Ignoras qui sit? splenia tolle, leges.

Splenia profecto numerosa videntur adhibita, ut contegerent numerosas inscriptas litteras. quid ergo? num frontem implebant repetita littera F vel Φ? Ego quidem nihil habeo quod statuam. Arbitror tamen inscriptionem fugitiuorum fuisse conceptam illis verbis, quæ in eorumdem collaria, & æreas lamellas incisa, Romæ ab hinc triennium vidi. Cum enim Constantinus Aug. ad normam eius humanitatis, quam profitebatur, vetuisset in facie noxiorum scribi, quod dedecet faciem maculari, quæ ad similitudinem pulchritudinis cælestis esset figurata, non defuerunt lenes domini, qui obsequerentur, & frontis contumeliam in ea quæ diximus transferrent. Collaria enim fuisse aptata fugitiuis, testatur & Lucilius,

a l. 11. c. Th. de panis.

b Nonius 02
lib. 29.

Cum Manicis, Catulo, Collariq̄ ut fugitiuum

Deportem

Collare autem vidi Romæ ut dixi apud LÆL. PASCHALINVM cum huiusmodi inscriptione: TENE ME QVIA FVGI ET REVOCA ME DOMINO MEO BONIFATIO LINARIO AXXΩX. Extat apud eundem ærea lamella utrimque inscripta:

C 3 TEN

TENEMEQ
VIA FVG*ETREB
OCAMEVICTOR
I*ACOLIT

O ADOMIN
ICV CLEM
ENTIS

FVGI O EVP
LOGIO EX O
PRE VRB

Sunt verò illæ quæ in ipsa aduersa leguntur litteræ non prominentes, sed incisæ, & quidem non ineleganter, at quæ in eadem auersa conspiciuntur, in summa velut cute, cultelli acumine videntur exaratæ negligentius. Et ex hoc demum capite famosa erat olim collaris ferrei gestatio, ut notat Metaphrastes in actis SS. martyrum Carpi, Papyli, Agathodori, & Agathonicæ; ut quæ liberos homines dedeceret. Vidit & BENEDICTVS ÆGIUS Romæ olim apud Maffæios laminam æneam, in qua legebatur,

Neq; verò nõ poterant tot verba in fronte commodè imprimi, cum Theophilus Iconomachus, detestabili solertia, XI versus Theophanis & Theodori fratrum martyrum frontibus inscripserit. Et hæ lamellæ, ut ego quidem sentio, clavis capitatis ad collaria affigebantur, ut indicio suo proderent fugitivos, Et ut priora illa Christianorum sunt, è nota

TENEMEQ
VIA FVGIETRE
BOCA ME IN BASI
LICA PAVLLI
AD LEONE

✠
quæ

*a Ex autogra-
pho ipsius.*

*b Baronius in
Not. ad mar-
tyrol. 22. Dec.*

quæ CHRISTI nomen indicat, & è mentione Acolythi, & Dominici Clementis (Dominicum enim ædes sacra est) ita posterior hæc inscriptio habet nonnihil, de quo ambigamus. Basilica enim Pauli, & ad Titulum Pauli via Ostiensi (ut nominat Prudentius) potest referri, & ad insignem illam Basilicam quam L. Aemilius Paulus in medio foro extruxit, Ego tamen ad res nostras pertinere arbitror. Quod enim Constantinus damnatos in ludum vel in metallum inscribi vetuerit, id homines nostri mites & innocentes, videntur & in fugitiuis recepisse. At hæc non ut asseramus dicta sint; sed ut differamus, eruendæ studio veritatis. Porro de uniuersa stigmatum ratione tractarunt CAESAR BARONIVS,

a loco citato.

*Quem nunc emerita per mensum tempora vita,
Secreti pars orbis habet, mundusq; piorum:*

*b Comment. in
inst. Car.*

& HIERONYMVS ALEANDER meus, Mysta ille Musarum. Neq; his tantum finibus cõclusum fuit suppliciũ fugitiuorũ, dati n. sunt non rarò ad pugnã bestiarũ. Androclus apud Appionem seu Gellium ita de seipso ait; *ad dominum ex Africa Romam deductus, is me statim rei capitalis damnandum, dandumq; ad bestias curauit.* Ab hac impia consuetudine profluxit Caij Imperatoris immanitas, qui multos honesti ordinis, deformatos prius stigmatum notis, ad metalla, aut ad viarum munitiones, aut ad bestias condemnauit. Fugitiui nimirum ad manum non erant, quos feris obijceret, substituit igitur honestiores homines, sed inscriptos prius, ut fronte saltem fugitiuos ementirentur. Præterea fuerunt in ludum coniecti, quod solemne fuit M. Opelio Macrino Imperatori, quam ob causam illa Iuuenalis,

c lib. 5. cap. 14

*d Suetonius
Cajo cap. 27.*

*e Capitolinus
f Sat. 8.*

C 4 — sed

— sed in magna legatum quare popinas;
 Inuenies aliquo cum percussore iacentem,
 Permissum nautis & furibus & fugitiuis,
 Inter carnifices & fabros Sandapilarum.

ad Gladiatores retulit antiquus Grammaticus. Imò &
 non fugitiui, atque adeò innocentes, ut de Spartaco &
 eiusdem socijs tradidit Plutarchus, cui adstipulatur
 Laetantius; hac consuetudine, inquit, imbuti (efflagitan-
 di homines ad lanienā) humanitatem perdididerunt, itaq; nō
 parcunt etiam innocentibus; sed exercent in omnes, quod in
 malorum trucidatione didicerunt. Quæ sanè arbitrij domi-

nici impotentia impulit Hadrianum Aug. ut vetaret,
 Lanistæ seruum vendi, causā non præstitā. Crux ipsa,
 ut ad fugitiuos reuertamur, non infrequens his posita
 fuit. Val. Maximus: quoniam quidem id egerit, ut qui cu-
 piditate vitæ adducti, cruce dignissimis fugitiuis, trophæa de se
 statuere concesserant, libertatiq; suæ seruili manu flagitiosum
 imperij iugum non erubuerant, &c. Idem e auctor: hos e-
 nims (Romanos) tamquam patriæ fugitiuos crucibus affixit.

Et hoc dominicum ius non vitam modò, sed & alia o-
 mnia seruorum complectebatur. f Caius; igitur quod
 serui nostri ex traditione nanciscuntur, siue quid stipulentur,
 vel ex qualibet alia causa acquirant, id nobis acquiritur. ipse e-
 nim qui in potestate alterius est, nihil suum habere potest. Ita-
 que filios etiam seruos procreabant, inter ipsos enim
 non matrimonium, sed contubernium erat, ut illi qui-
 dem opinabantur. g Paulus I. C. idem tamen quod in ser-
 uilibus cognationibus constitutum est, etiam in seruilibus affi-
 nitatibus seruandum est, veluti ut eam, quæ in contubernio
 patris fuerit, quasi nouercam, non possim ducere. h Plautus;

Sunt

Sunt hic quos credo nunc inter se dicere,
 Quaso hercle quid isthuc est? seruales nuptiæ?
 Serui ne uxorem ducent? aut possent sibi?
 Nouom attulerunt, quod fit nusquam gentium.

Et hoc demum iure nititur Diocletiani & Maximiani
 A. A. recriptum, seruos ob violatum contubernium,
 adulterij crimine accusare non posse. si quis autem ser-
 uul alieni corpus animumue corrupisset, ex edicto Præ-
 toris & lege Aquillia pœnam facti dominus exigebat.
 Non igitur mirum est, si domini seruos pignori dabant,
 si addicebant, si deferebant in censu. de pignore c Pa-
 pinianus; Seruo pignori dato, peculium eius creditor, citra
 conuentionem specialiter super eo conceptam, frustra distrabit.
 Seruum autem oppigneratum fiduciarium appel-
 lat a Iulius Paulus. de addictione e Martialis:

Addixi seruum nummis here mille ducentis,

Vt benè cœnares Calliodore semel.

de censu Vlpianus hæc habet; in seruis deferendis obser-
 uandum est, ut & nationes eorum, & atates, & res, & officia,
 & artificia specialiter deferantur. Plerumque verò homi-
 nes etiam liberi addicebantur à Prætoribus creditoribus ex
 Lege XII. tabularum, cuius verba sunt apud g Gellium,
 & meminit h Quintilianus. hi autem licet in vinculis
 essent, serui tamen non erant. i Fabius maior contra
 addictum, qui se testamento manumissum fuisse profi-
 tebatur: ante omnia seruus hic habet nomen, est in cen-
 su, aut in tribu. infra, hunc ex quo genere seruorum ponitis?
 dominatum esse se non dicit, ne emptum quidem, aut heredi-
 tate relictum, pendet igitur omnis hac conditio ex serore.
 quid sequitur? ut nomen sit. Et hi omnes vel pactione, vel

D debiti

55
 in Craso.
 lib. 6. ca. 20.

c Spartianus.

d lib. 2. cap. 7.

e Locoprox. ci.
 num. 12. Side
 & Polyb. lib.
 1. Histor.

f L. 10. de acq.
 rer. dom.

g L. 14. de ri-
 tu nupt.

h Casina Pro-
 logo.

a L. serui c.
 ad l. lul. de a-
 dult.

b Lib. 9. D.
 Tit. 2. & Lib.
 11. Tit. 3.

c L. 1. de pigno-

d lib. 2. tit. 13.
 el. 10. 31.

fl. 4. de censu.

g lib. 20. cap. 1.

h lib. 3. cap. 8.
 i Declam. 311.

debiti repræsentatione liberabantur: quod ipsum (inquit Fabius) serui non est, habere in sua potestate quando desinat seruire. At quia nomina quædam, ut appellant Grammatici collectiua, seruilia hæc recensentes obseruauimus, nostrum erit illa indicare. **FAMILIAE** appellatione omnes qui in seruitio sunt, continentur, inquit ^a Vlpianus. huc pertinet ^b Rubrica, si Familia furtum fecisse dicatur: & Festi epitomator, cum eodem ^c Vlpiano, etiam alibi in idem consentiunt, ^d Phædrus ironicè;

Aesopus domino solus cum esset familia.

^a L. 25. de adit. edit.

^b lib. 47. Dig.

^c L. 105. de Verb. sign.

^d lib. 3. Fabul.

^e pro Caccinna. f. Appuleius in Apol.

^g Lib. 1. Satur. nal. cap. 11.

Plautus in Epidico in prin.

^h Pertinace. i. Senero.

^k Epist. 110. l. Sat. 12.

cum unus homo (ut inquit ^e Cicero) familia non sit. **FXV.** autem seruis constabat familia ad minus. Domini patres familias, serui familiares appellati sunt (inquit ^g Macrobius) à maioribus nostris, quod uellent his uocibus omnem dominis inuidiam, omnem seruis contumeliam detrabere. **FAMVLITII** nomen idem penitus expressit. ^h Capitolinus; Superuenerunt autem Pertinaci, cum ille aulicum famulitium ordinaret. ⁱ Spartianus: & postera die occurrente omni famulitio aulico. Famulitium à famulo; Famulus à Famel seu Famul Osco uerbo deducta sunt; & meminerunt Festus, Nonius, Ennius, Lucretius. **GREGES** idem significabat. ^k Seneca: hinc puerorum perspicuos cultu atq; forma greges. ^l Iuuenalis;

Alter enim, si concedas, mactare uouebit

De grege seruatorum magna aut pulcherrima quæq;

Corpora —

Et quidē Comædos signanter, & Histriones. Petronius:

Grege agit in scena mimum: Pater ille uocatur

Filius hic: nomen diuitis ille tenet.

Donatus in Adelfos: hac sanè acta est Ludis scanicis funebribus

bribus L. Aemilij Pauli: agentibus L. Ambisio, & L. Turpio-
pne, qui cum suis gregibus etiam tum personati agebant.
PVER & PVERI eadem ratione. ^a Paulus, Pueri appellatione tres significationes habet, unam cum omnes seruos pueros appellarem, &c. ^b Cicero: nam puer festiuus Anagnostes no-
ster Sositheus decesserat, meq; plus quàm serui mors debere uidebatur, commouerat. huc referenda sunt Festi uerba, Quintipor seruile nomen frequens apud antiquos erat, à prænomine domini ductum, ut Marcipor, Caipor. huc ^c Plinij, singuli Marcipores, Luciporesue, dominorum gentiles, uictum in promiscuo habebant. huc Fabij & Quintilianij; in seruis iam intercidit illud genus, quod ducebatur à domino: unde Marcipores, Publiporesq;. hinc lucem accipit uetus inscriptio, quæ & ad Libertos hoc transferre uidetur.

P. R. VBRIO. LATINO

SICINIUS, P. POR. PATRONO

SVO. B. M.

Marcipores autem & Publipores dicebantur, quasi Marci & Publij pueri, ut docet ^e Priscianus, pueri id est serui. quo spectat fortè Varronis obiurgatio; quotusquisq; iam seruos habet priscis nominibus? Quæ omnia faciunt, ut serui nomen apud Aconium restituendum putem; & cum puer ante subtractus esset, de seruo Alicore quaestionem ita habuisse, ut eum articulatim consecraret. pro Alicore lego Aulipore, ad præscriptum eorum quæ diximus. **PADAGOGI** etiam nomine uenerunt serui, licet non omnes promiscuè. ^h Vlpianus; si instructum fundum legasset, ea Padagogia quæ ibi habebat, ut cum eo uenisset præsto essent in triclinio, legati continentur. ⁱ Seneca: quare Padagogium preciosa veste succingitur? & Idem: omnium Padagogia

D 2

^a L. 204. de Verb. sign.

^b lib. 1. ad At.

^c lib. 33. cap. 1.

^d lib. 1. cap. 4.

^e lib. 6.

^f lib. 8. de L. L.

^g in Miloniana.

^h L. Quasi de fundoinstr. de beata Gi. cap. 17.

ⁱ Epist. 123.

gogia oblitâ facie vehuntur, ne Sol ne frigus teneram cutem lædat. ^a Tertullianus; cum de Padagogijs aulicis nescio quē cy-nadum deum facitis. ^b Ammianus Marcellinus de Proco-pio tyranno; stetit itaq; subtabidus (excitum putares ab in-feris) nusquam reperto paludamento, tunica auro distincta, ut regius minister, indutus à calce ad pubem in padagogiani pueri speciem, purpureis opertus tegminibus pedes, hastatusq; pur-pureum iridem pannulum laua manu gestabat, ut in theatriali scana simulachrum quoddam insigne, per aulaeum vel mimicam illationem subito putares emersum. Ex his patet, opinor, è quo genere seruorum Pædagogium constaret.

SERVITIVM & SERVITIA familiam uniuersam complexa sunt. ^c Cicero: quid magis deformatum, inquinatum, peruersum, conturbatum dici potest, quàm omne seruitium permissu magi-stratus liberatum, in alteram scenam immissum? ^d Columel-la, Villicum fundo, familiæq; præponi conuenit, atatis nec pri-ma, nec ultima; nam seruitia sic tirunculum contemnunt ut se-nem. At si seruos homines non esse nonnullis (ut vidi-mus) aliquando placuit; non ideò tamen ablatum eti-am illis hominis nomen est. ^e HOMO enim absolutè ser-uum expressit. ^e Cato: Villicum, Villicam, operarios V. Bu-bulcos III. Subulcum I. Asinarium I. Opilionem I. summa ho-minum XIII. ^f Catullus;

— are comparasti
— Ad Lecticam homines —
alij passim. Domi autem natos VERNAS appellabant.

^g Adamantius Martyrius: si enim Berna domi genitū signi-ficet, id est, οινογενής. Et ab hac voce VERNACVLI, quibus infensus fuit Imperator ^h Vitellius, quor sum. n. ibi sub-stituamus diuinaculos aut yeraculos? Signat autè Sue-

tonius

^a in Apologe-tico.
^b lib. 26.

^c de harusp-tesp.

^d Lib. 11.

^e Tit. 10.

^f Carm. 10.

^g apud Cassio-dorum.

^h Suet. c. 14.

tonius plebeculam Romanam, de cuius dicacitate hæc habet ^a Tertullianus; ipsos Quirites, ipsam vernaculam ^a Apolog. septem collium plebem conuenio, an alicui Casari suo parcat illa lingua Romana? notauit pridem & ^b Martialis,

Vernaculorum dicta, sordidum dentem,

Et fæda lingua probra circulatoricis.

& hæc est vernacula multitudo ^c Tacito; qua militaribus ^c lib. I. annal. numeris per dilectum inserta, lasciuiæ sueta, laborum intole-rans, seditionem consciuit in castris insignem illam, qua Ger-manicum Casarem, florem illum domus Augustæ, non tralati-tiè exercuit. Tetigit & Cicero aliquando, ut cum recen-suit imaginem antiquæ & ^d vernaculæ festiuitatis, sapo-

rem ^e vernaculum, crimen domesticum, ac ^f vernacu-lum. Et quidem & Felix Romulum, Picum, Tiberinum, Consum, Pylumnum, Picumnum, eadem ratione Ro-manorum dixit vernaculos Deos; eadem ^h Petrus Dia-conus Aetnæ incendium Siciliæ, appellauit vernacu-lum genus monstri. domesticum videlicet quidpiam & natiuum cupiebant significare. Hinc natum procul dubio est, ut vernaculos nominarent domesticos ser-uos. ⁱ Marcianus Capella: famulitium Veneris, vernacu-ⁱ lib. 8. læq; Bromiales, tantos cachinnos concussis admodum tulere sin-gultibus, ut quamplures alios connisos cohibere risum, hoc ma-ximè in petulantis prorruptionis sonitum, effusiq; cachinni li-

centiam prouocurint. ^k Appuleius; quàm saluè agit (in-quit) Demeas noster? quid uxor? quid liberi? quid vernacu-li? ^l Paulus Diaconus; Didymus & Viridianus acceptis ^l lib. 13. de gest. Rom. proprijs seruulis & vernaculis &c. Sacræ ^m Genesis inter-^m Cap. 14. & pres, & acta Synodi Rhemensis. Et sanè aliquando & ^{55.}

ipsa Vernæ vox latiore aliquanto quàm diximus, noti-

D 3 one

^a Apolog.

^b lib. 10.

^c lib. I. annal.

^d lib. 9. ad fa-mil.
^e de clar. orat. fV. in Verrè.
^f in Octauio.
^h lib. 4. Histo. misc.

ⁱ lib. 8.

^k lib. I. meta-mor.

^l lib. 13. de gest. Rom.

^m Cap. 14. & 55.

one accepta est. ^a Martialis:

*Non de plebe domus, nec auara verna catasta,
Sed domini sancto dignus amore puer.*

Vbi notandum est, Manciparios, Mangones, Venalitari-
arios, Catastis asseruasse pueros venales. Idē ^b Martialis;

*Sed quos arcana seruant tabulata Catasta,
Et quos non populus, nec mea turba videt.*

^c Plinius: *talem in Catasta videre Chryfogonum Sylla.* ^d Suetonius; *Laberius Hiera emptus de Catasta.* Eorumdem venalium nota erant gypsati pedes. ^e Tibullus;

*Nota loquor, regnum ipse tenet, quem sēpē coegit
Barbara gypsatos ferre Catasta pedes.*

^f Ovidius: *Nec tu, si quis erit capitis mercede redemptus,
Despice gypsati crimen inane pedis.*

^g Plinius de creta disertis verbis; *Idem Mangones (& erit loco appendicis) seruos nouitios apud Publicanos profitebantur.* ^h Marcianus; *quoties quis mancipia inuecta professus non fuerit, siue venalia siue usualia, pœna commissi est: si tamen nouitia mancipia fuerint, non etiam veterana.* ⁱ Fab. maior de Mangone, qui nouitium puerum prætextâ induit; *circumscribere vectigalia P. Romani voluisti: specie prætextati imponere Publicano voluisti.* Nouitia verò mancipia idēo vectigalia erant, quia à venalitarijs pluris quàm veterana vendebantur. ^k Suetonius de Casare, *seruitia recentiora politoraq; immenso precio, & cuius ipsum etiam puderet, sic ut rationibus vetaret inferri.* ^l Vlpianus: *precipiunt Aediles, ne veterator pro nouitio veneat. Et hoc edictum fallacijs venditorum occurrit. ubique enim curant Aediles, ne emptores à venditoribus circumueniantur. ut ecce plerique solent mancipia, qua nouitia*

non sunt, quasi nouitia distrabere, ad hoc scilicet ut pluris vendant. Quod autem tangit Vlpianus de cura Aedilium, id vero confirmat ^m Gellius dum scribit, venalitarijs edicto Aedilium præceptum fuisse, ut proponerent titulum seruorum singulorum, in quo morbi, vitiaue eorum continerentur: an errone, an fugitiui, noxae non soluti essent. *Veterator autem ille est ex ⁿ Venuleio, qui ex venalitia nouitiorum emptus, alicui ministerio præpositus sit. nouitium autem non tyrocinio animi, sed conditione seruitutis intelligi: nec ad rem pertinere Latine sciat nec ne, nec ob id veteratorē eum esse, si liberalibus studijs eruditus sit.* At ^o Marcianus contrahit hæc in fauorem Publicanorum; *Sunt (inquit) veterana, que anno continuo in urbe seruierunt: nouitia autem mancipia intelliguntur, que anno nondum seruierunt.* Fallacias & præstigias venditorum, quarum meminit Vlpianus, indicabit nobis unico argumento ^p Plinius, cum recenset, non semel artes mancipiariorum, qui auertebant pubertatem venalium. Ad quam turpitudinem præterea institutæ fuerunt in urbibus ^q officinæ, ubi molles pice oblitæ à vulsoribus, depiles & glabri fiebant. Nec aliò pertinebant in Commodiana suppellectili ^r Samnitica vasa, calefaciendæ, seu & tabefaciendæ resinæ ac pici. Neque malè omninò ^s Aelianus, qui Tarentinos notat & Tyrrhenos ex viris studuisse ut mulieres facerent. *Primi quippe Tarentini ceterum corporis læuigarunt, ut apud ^t Athenæum tradit Clearchus.* Emptores verò morbos & vitia mancipiorum sedulo explorabant. ^u Appuleius: *cum incensus Gages lapis (ut apud Physicos lego) pulchrè & facile hunc*

^a L. 6. 29.

^b Lib. 9. epigr. 60.

^c Lib. 35. ca. 17
^d de illustr. Gramm.

^e Lib. 2. de Catasta, Martialis ad Sat. ultim. Persi.

^f Gallonius de cruciat. 55. mart. cap. 3. Baron. in not.

^g ad martyrol. 16. Martii. Pamelius ad Cyprian. epist. 33. lib. 1. Amor. El. 8.

^h Lib. 35. cap. antepenult. ⁱ L. 16. de Publ. & Vect. ^j Declam. 340

^k cap. 47.

^l L. 35. de Aedil. ed.

^m lib. 4. cap. 2

ⁿ l. ult. de Aedil. ed.

^o L. 16. de pub. & Vect.

^p lib. 21. ca. 26
lib. 30. cap. 5.
lib. 32. cap. 10.

^q Clemens Alexandr. Pad. lib. 3.

^r Capitolinus in Pertinace. & scriptura veteris codicis.

^s lib. 13. de Hist. an. ^t lib. 12.

^u in Apologia.

morbum (comitiale) exploret, cuius odore etiam in venalitijs vulgo sanitatem aut morbum venalium experiantur. etiam orbis à figulo circumactus, non difficile eiusdem valetudinis hominem vertigine sui corripit. ^a Claudianus,

^a Lib. I. in Eutrop.

— quot iura, quot ille

Mutavit tabulas, vel quanta vocabula verit?

Nudatus quoties, Medicum dum consulit emptor?

^b L. I. aduers. Iovinian.

D. ^b Hieronymus ex Theophrasto: Equus, Asinus, Bos, Canis, & vilissima mancipia, vestes quoque & lebetes, sedile ligneum, calix & urceolus fictilis probantur prius, & sic emuntur.

^c Leximadati.

Neque his tantum experimentis venditorum fraudes cohibita sunt; sed & cautionibus de sanitate seruorum interpositis, quas excogitavit fortasse Manilius (sive ille Mamilius) cuius leges venalium venditorum tetigit ^d Cicero, quarumque apud ^e Varronem videtur extare vestigium.

^d L. de Orato.

^e Lib. II. de R.

R. cap. 3. 5. 7.

^f Seneca in

sap. non cad.

intur. cap. 13.

Hæ tamen ab illis non videntur receptæ, qui ad ^f Castoris negociabantur, nequam mancipia ementibus vendentibusque, quorum tabernæ pessimorum seruorum turba erant refertæ. Cæterum quisquis specimen venditionis mancipiorum intueri volet,

^g in Citarum auctione,

is legat ^g Lucianum, apud quem præconia quæ venditor non tenebatur præstare, exprimuntur; emptoris nomen & patria in tabulas referuntur, cum solemnibus præfatione, ΑΓΑΘΗ ΤΥΧΗ, quæ respondet illi alteri apud nostros quæ *B. & F. notabatur. Atqui (ut eò reuertamur unde sumus digressi) Libellos domi natos

*BONVM FACTVM.

^h libro 5,

ⁱ Sermone 6.

^h Martialis vernulas vocat, qua eadem voce non semel utitur ⁱ Petrus Chrysologus, eruditissimus & suauissimus tractator, laxiore tamen significatione: erat homo peccati seruus; erat captiuus mortis; erat mancipium demonum:

num:

num: erat idolorum vernula: erat vitiorum verbero: erat criminum compeditus. ^a Idem: in homine agebat Deum, in seruo dominum; ut esset vernula temporis, qui erat & factor, & cognitor saculorum. Ipsi autem serui hac sibi videntur vernæ appellatione blanditi. Romæ legebatur,

FVSCVS. AVGG.

NOSTRORVM

VERNA

VILICVS

TVTELAE

VOTVM

REDDIDIT

Ibidem:

LVCIDAE. AVG. VERNAE

MARITAE. INCOMPARABILI

Ibidem in veteri monumento post alia legitur, LEONAS

AVGG. VERNALIS. scilicet occinere illis licebat, ut ^b Lib. II. Sylva

apud ^b Statium est;

Hinc domus, hinc ortus, dominiq; penatibus olim

Carus uterq; parens —

Alioqui vernilitas malè audiuit. vernæ enim nomine

scurram accepit ^c Martialis,

^c Lib. I. 381

Urbanus tibi Cacili videris;

Non es, crede mihi, quid ergo? verna es.

Et verniliter dicere quidpiam, adulatoricè dicere est;

quod vernæ adulari consueuissent & scurrari. alludit

^d Horatius;

^d lib. 2, Sat. 6.

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locauit

Agrestem, veluti succinctus cursum hospes,

Continuatq; dapes; nec non verniliter ipsis

E

Fungitur

Fungitur officijs, pralambens omne quod affert.

Reliquum est postremum cultioris & iunioris familiae
nomen; COMATORVM Vt delictet, CRINITORVM, seu CAPIL-

^a Lib. 12. 71. LATORVM. ^a Martialis;

O quantum Diathea valent, & quinque comati!

Tunc cum pauper erat, non sitiebat Aper.

^b lib. 1. Aen. 6 Virgilius:

— cithara crinitus Iopas

*Personat aurata, — ubi Seruius; aut puerum
intellige, aut imitabatur Apollinis formam, cuius fuerat etiam
artis imitator. ^c Seneca; nam si pertinere ad te iudicas, quam
crinitus puer, quam perlucidum tibi poculum porrigat, non si-
tis, πῶς δὲ καὶ κομήτας appellat Lucianus. ^d Claudianus,*

^d de bello Gil-
don.

Crinitos inter famulos, pubemq; canoram,

Orbatas iubet ire nurus —

Cultioris familiae dixi, quoniam apud diuites & fortu-
natos tantum spectabantur haec deliciae. ^e Iuuenalis de
coena pauperis;

^e Sat. 11.

Plebeios calices, & paucis assibus emptos,

Porriget incultus puer atq; à frigore tutus;

Non Phryx aut Lycius, non à mangone petitus

Quisquam erit in magno, cum posces posce Latine;

Idem habitus cunctis, tonsi rectiq; capilli,

Atq; hodie tantum propter conuiuia pexi.

ubi vetus interpres illa verba, *tonsi rectique*, explicat,
non comati. Dixi iunioris familiae nomen, quia vel ex
voto crinem quem Deo pascebant tondere consueue-
rant, vel in ipso virilitatis aduentu, ut indicant ^f Marti-
alis, ^g Lucianus & ^b Censorinus. Addamus & nouae nup-
tae imperium, & manum non regiam sed tonsoriam in
huiusmodi capillatos. ^h Martialis:

^f Lib. 1. & 9.

^g de Syria Dea
^b de die Nata-
li cap. 1.

^h lib. 11. 79.

Flans

Flammea texuntur sponse, iam virgo parata est.

Tondebat pueros iam noua nupta tuos.

Verum quoniam apud ICTOS nostros, nec non & apud
alios quosdam auctores, obseruauimus, communes ali-
quot, & quidem non infrequentes, seruorum appellati-
ones; ideò & has illis subiungemus. Sunt autem, Vsu-
arij, Fructuarij, Vicarij, Vicariorum vicarij, Peculiares,
Communes, Dotales, Receptij, Hereditarij, Castren-
ses, Ordinarij, Peculiati, Vulgares & Publici. De PUB-
LICIS notandum est, publico aere fuisse ^a emptos, pleris-
que magistratibus & apparuisse, viatorum & licitorum
fuisse functos ^c officio, quandoque etiam ^d Scribarum.
Harum aliqui voce valde apta, sed penè obsoleta, LI-
MOCINCTI appellati sunt, ut legimus in antiqua aerea ta-
bula, apud CAESAREM NICHESOLAM patricium & Cano-
nicum Veronensem, qui nuper defunctus, nobis triste
sui desiderium reliquit;

H O N O R I

M. GAVI. M. F

POB. SQVILLIANI

EQ. PVB. IIII. VIR. I. D

IIII. VIR AP VB

CVRATORI VICETINOR

APPARITORES, ET

LIMOCINCTI

TRIBVNALIS. EIVS

^e Tiro Tullius M. Libertus: *Lictorē uel à limo uel à licio dictū* ^e Gellius lib.
scripsit, *Licio enim transuerso, quod limum appellatur, qui* ^{12. cap. 2.}
magistratibus (inquit) praeministrabant cincti erant. ^f *lib. 15. cap. 14*
dorus; hinc & limus uocabulum accepit, cingulum quo serui

E 2

publici

^a Dionys. lib.

1. ^{1.} *Liuius lib.*

1. & 2.

^b Frontinus de

Aquad

^c Petronius.

^d L. 3. c. de ser.

Resp. manū.

^a lib. 19. orig.
cap. 22.

^b lib. 10. cap. 33

^c L. 1. de ma-
gistr. conven.
d L. 19. de cō-
pens.

^e Plin. lib. 10.
ep. 30.

^f Linius. Val.
Max. & alij.
^g Cicero pro
Cluentio.

^h Sat. 10.

ⁱ L. 11. de seru.
fug.
^k LL. Longo-
bard. Tit. ex
odis. Basil.

^l L. 6. de rer.
div.

publici cingebantur, obliqua purpura. Idem: ^a *Limus est vestis, quæ ab umbilico usque ad pedes producitur, hæc autem vestis habet in extremo sui purpuram limam, id est flexuosam, unde & nomen accepit. nam limum obliquum dicimus. & alibi; ^b *Limus est cinctus, quem publici habent serui; & dictus Limus, quia transversas habet purpuras, id est limas.* Hi autem serui publici pro quolibet civium ^c stipulabantur, pecuniam publicam à debitoribus ^d exigebant, custodias ^e adseruabant. Sacra curasse argumento est factum ^f Potitorum, qui seruos publicos sacra Herculis docuerunt, cuiusmodi videntur fuisse & Martiales, ^g Larinates ministri publici, Marti deo sacri; nec non & Calatores, qui apud Festum leguntur, si Scaligerum audimus. Eorum fuit aliquis in triumpho usus. ^h Iuuenalis;*

— *magnaq; corona
Tantum orbem, quanto ceruix non sufficit ulla?
Quippe tenet sudans hanc publicus, & sibi consul
Ne placeat, curru seruus portatur eodem.*

& hæc sunt (ni fallor) quæ ⁱ Labeo vocat publica ministeria. An verò eadem ratio sit Publici, qui apud ^k Langobardos legitur, aliorum esto iudicium. Luitprandus Rex; *insuper & ^l Publicus in quo loco factum fuerit, comprehendat ipsas mulieres, & faciat eas decaluare & frustrare per vicos vicinantes.* & sanè Leges eius gentis non semel Publici meminerunt. huius generis seruos possidebant ^l Ciuitates, & Prouinciæ. Romæ in veteri Elogio:

DIS MANIB
ATTICO III. ProuinciARVM
GALLIARVM SERVO
G. LICINIUS. IANVARIUS

PAREN-

PARENTI OPTIMO
ET. LICINIA CALLIOPE
CONIUGI
SANCTISSIMO.

Item ^a Municipia, ^b Collegia, ^c Decuriæ, ^d Fiscus, ^e Societates, ^f Fana, ^g Curia, ^h Corpora. Seorsum ab his quos diximus, fuit olim Romæ familia publica, quæ incendia restingueret, ⁱ Seneca: *interuenerunt quidam amici, propter quos maior sumus fieret: non hic qui erumpere ex lautorum culinis, & terrere VIGILES solet; sed hic modicus, qui hospites venisse significaret.* Et hi quidem Senecæ vigiles ad ^k Augustum pertinent, qui reiecta Illvirum nocturnorum, Aedilium & Tribunorum plebis cura, per se maluit huic rei consuli, instituto ^l Præfecto vigilum, cui id muneris demandatum esse voluit. De familia illa veteri Iulius ^m Paulus, qui scribit, *circa portas & muros fuisse dispositam, unde si opus esset euocabatur.* Eiusdem ⁿ Augusti liberalitate factum est, ut familia aquaria legata sibi à M. Agrippa publica esset. In ea connumerabantur ^o AQUARII, qui aquam publicam è castellis erogabant; ad quorum similitudinem erant & in familia priuata, qui salientes ^p curarent. in publica censebantur CVRATORES, qui aquas & castella custodirent, alio nomine CASTELLARII. antiqua inscriptio

D M
CLEMETI. CAESAR
VM. N. SERVO. CASTE
LLARIO. AQVAE CL
AVDIAE &c.

Ex qua inscriptione comprobatur ^p Frontini dictum; ^q Lib. 2.

E 3 Aquari.

^a b c d L. 25. de
acq. her.
^e f Varro li. 4.
de L. L.
^g Terentius.
^h L. 10. de m.
ius Soc.
ⁱ Ep. 65

^k Sueton. &
Ioh. Xiphilin.
^l L. 1. de off.
Præf. Vig.

^m eodem Tit.
ⁿ Frontinus
de aquad.

^o Iul. Paulus
lib. 3. Sent.
Tit. 8.

Aquariorum familias duas esse, alteram publicam, alteram à Ti. Claudio Cas. constitutam. SILICARII stratas silice, vias perrumpebant, ad subditos aquarum ductus reparandos, ut etiam hodie Romæ fieri vidimus. TECTORES castella & opus arcuatum tegebant. VILLICI calices & fistulas signabant. APVNCIIS ex publicis fistulis aquas in priuatum usum deriuabant. NATIONES, qua seruos promebant, emptores (inquit Vlpianus) prouocabant, aut deterebant. ^a Varro: itaq; in hominibus emendis, si natione alter est melior, emimus pluris. Quædam enim probæ censebantur, quædam improbæ. ^c ALEXANDRINI nequitij. salibus, cantu cæteros antecellebant. ^d Seneca: pueros quidam in hoc mercantur procaces, & eorum impudentiam amant, & sub magistro habent, qui probra meditatè effundant: nec has contumelias vocamus, sed argutias. ^e Quintilianus: verba ne Alexandrinis quidem permittenda delicijs risu & osculo excipimus. ASIATICI forma, ^f Iuuenalis;

Flos Asia ante ipsum precio maiore paratus,
Quàm fuit & Tulli census pugnacis & Anci.

Inter quos nominatim PHRYGES & LYCII. ^g Idem;

Non Phryx aut Lycius, non à Mangone petitus

Quisquam erit in magno —

^h SYRI, ⁱ MAEDI, ^k MOESI, ^l GALLI, ^m BITHVNI. ⁿ CAPPADOCES, ^o LIBVRNI, viribus valentes, ad onera & leuicam parabantur. ^p CORSIFERI & SOCORDES, quos domini ne exiguo quidem precio emptos vellent. ^q SARDI nequam.

^r CAPPADOCES stupidi. ^s BRITANNI proceri: ideoque ab Augusto ad officia theatralia donati, auctore Seruio ad illa ^t Virgilij,

— ut que
Purpurea intexti tollant Aulea Britanni.

Velarij

^a L. 31. de adil.

^b lib. 8. de L. L.

^c Martialis lib. 1. Petroni.

^d in Sapi. nō

^e cad. in iur. cap. 11.

^f Lib. 1. ca. 11.

^g Sat. 5.

^h Sat. 11.

ⁱ Martialis li. 7. & 9.

^j Iuue. Sat. 7.

^k Sat. 9.

^l Cl. le. 3. ped.

^m Lucianus.

ⁿ Catullus.

^o Martia. li. 6.

^p Iuue. Sat. 3.

^q Strabo lib. 5.

^r Adagium.

^s Cic. post red. in Sen.

^t Strabo lib. 4.

^u lib. 3. Georg.

Velarij videlicet theatrales, de quibus infra. De seruorum NOMINIBVS, immensa propemodum tractatio esset, cum penè infinita & ad libitum fuerint. Illud è ^a Strabone admonuisse sufficiet, Dacos & Getas apud Athenienses fuisse nominum seruilium segetem, cuiusmodi sunt Mysis, Syrus, Phrygia, Lydus, Iapix, seruis imposita; à regionibus nomina. ^b Varro: sic tres cum emerunt Ephesi singulos seruos, nonnunquam alius declinat nomen ab eo qui vendit Artemidorus, atq; Arteman appellat: alius aut ab regione, quod ibi emit, ab Ionia Ionem: aut ab urbe Epheso Ephesium: sic alius ab alia aliqua re ut visum est. antiquus ^c glossator Iuuenalis ad illud,

Quam qua longorum vehitur ceruice Syrorum,
verbo inquit usus est Comico, nam antiquitus seruis nomina ex gentibus suis ponebantur, ut apud Terentium frequenter legimus. At de his haecenus.

Priuata nunc nobis producenda in prospectum familia est, quod commodius fiet, si urbanam à rustica seposuerimus. ^d Paulus ICs. quærens, qua ratione urbana mancipia seorsum à rusticis componi possint, inquit; dicendum est autem, quod urbani intelligendi sint, quos pater familias inter urbanos adnumerare solitus sit; quod maximè ex libellis familia, item cibarijs deprehendi poterit. Verùm quia nos huiusmodi libelli & tabulæ domesticæ destituunt, eadem fortasse methodo rem totam inuestigabimus. Omnes enim conijciemus in urbanam familiam, quotquot in urbe cultui dominico, & urbiæ negotiationi adhibebantur. Item eos, qui ædium partibus nomenclaturam debent; & hoc ex officiorum ciuiliu, urbaniq; splendoris ratione: cum villas, utut

^a Lib. 7.

^b lib. 7. de L. Et

^c Sat. 6.

^d L. 97. de

^e leg. 3.

constructas ad exemplar ædium urbanarum, desertas tamen & sub unius imperio Villici rusticorumque tutela per anni dodrantem, non rarò esse paterentur. Neque eos omitemus, qui & urbani & rustici dici poterant: *urbana enim & rustica familia non loco (inquit Pomponius) sed genere distinguitur.* Exordiemur autem à MEDICIS, quos familiares fuisse testantur Suetonius & Seneca, qui Domitium Corfinio inclusum, à seruo prius, quàm à Cæsare servatum scribunt. Clarissimè Paulus Orosius; *adèd dira Romanos famas consecuta est, ut Cæsar Lanistarum familias, omnesq; peregrinos, servorum quoq; maximas copias, exceptis Medicis & Præceptoribus, trudi urbe præceperit.* blando nimirum ministerio & tunc id Augustus indulgit, & longè post Justinianus, ut supra omnia servorum artificia æstimaret. Horum aliqui CHIRURGI fuerunt, seu Medici vulnerum, ut appellat Plinius. Romæ legebatur:

CHRESTAE. CONSERVAE. ET. CONIVGI

CELADVS. ANTINOVS. DRVSI

MEDICVS. CHIRVRG.

&c. Et huius fortè Celadi meminit Suetonius, sub corrupto Enceladi nomine, aliqui OCVLARIII seu AB OCVLIS quales P. ATTIVS. A'TIM'ETVS. AVG. ME'DICV'S. A'B OCVL; & Celadi Antinoi alumnus Lyrius, cuius elogium descripsimus Romæ propè collem Hortulorum,

TI. LYRIVS. TI. CAESARIS

AVG. SER. CELADIANVS

MEDICVS OCVLARIIVS

PIVS. PARENTIVM. SVORVM &c.

Celadus enim Grammaticus, cuius meminit Iuvenalis;

a L. 156. de Verbor. sign.

b Nerone ca 4

c Lib. 3 de Benef. cap. 24.

d Lib. 7. ca. 3.

e L. 3. c. comm.

de Leg. L. 1.

C. de comm.

ser. manum.

f Lib. 29. ca. 1.

b Sat. 12.

lis; & Celadus C. Cæsaris Dispensator, huius loci non sunt. Celadianus autem à Celado (ut vidimus) dictus est. Quæ sanè denominandi ratio admodum recepta fuit in servis apud nostros, ut videlicet ab illo, qui inter ipsos familiam veluti duceret, nominarentur. Ita à Crescente Crescentianus, à Theamide Theamidianus, ab Euphemo Euphemianus, à Thamyra, Thamyrrianus. Imò & à dominorum nominibus aliquando eadem manuit appellatio; ut à Germanico Germanicianus, à Cæsare Cæsarianus, ab Herode Herodianus. Quod enim apud D. Matthæum vulgata editio habet: *b cap. 22. mittunt ei discipulos suos cum Herodians,* Evangelium Hebraicum Matthæi à IOH. TILIO Episcopo Briocensi editum, habet ad verbum; & *miserunt ad eum discipulos cum servis Herodis, dicentes, Magister, scimus quod homo veritatum tu.* Quod sanè glossema non video cur doctis viris placere non possit, cum à vetusto illo, quem tetigimus more proficiscatur, & dirimat fortasse omnes de Herodianis interpretum controuersias apud Evangelistam. Ocularios recensuit non semel & Scribonius Largus, d cap. 38. qui & Atimetum nominat. Et de his demum medicis illud utique eiusdem auctoris sine mendacio prædicari poterat: *multos itaq; animadvertimus, unius partis sanandi scientia, medici plenum nomen consecutos.* CLINICII aliqui, CHIRURGI & OCVLARIII simul; ut Eros ille qui manumissus P. DECIMIUS P. L. EROS, MERVLA scribitur Assisij in antiquo titulo, ubi is notatur pro libertate dedisse HS. 100. Seneca in eandem sententiam: *quid autem melius potes velle, quàm eripere te huic servituti, qua omnes premit, quam mancipia quoq; conditionis extrema, & in his sordibus*

a Vet. inscr.

b cap. 22.

c Anno MDLV.

d cap. 38.

e cap. 120.

f in prefat.

g Ep. 80.

F nata

nata, omni modo exuere conantur; peculium suum quod comparauerunt ventre fraudato, pro capite numerat. Clinicos non malè nos Lectularios interpretabimur. *a* Martialis,

lib. 1. 87.

Chirurgus fuerat, nunc est Vespillo Diabulus,

Cæpit quo poterat Clinicus esse modo.

b Genes. ca. 50

Clinicum vocat vespillonem, ut qui lectos elatorum tractaret. Nec sanè ad viuos tantum medicorum seruatorum opera pertinuit, sed etiam ad mortuos, quando legimus præcepisse *b* Iosephum seruis suis Medicis, ut patris defuncti cadauer aromatibus condirent.

c Lib. 2.

d lib. 1. p. 11.

cap. 5.

e Lib. 4. Dial.

Aegyptios enim moris fuit hoc exequi præuia dissectione, quæ non nisi peritis mandari poterat, ut monuerunt *c* Herodotus & *d* Diodorus. Et hoc Aegyptiorum institutum amplexati sumus & nos in Principibus viris, traditum videlicet à maioribus. *e* Gregorius: nam Illustris vir Stephanus, quem benè nosti, de semetipso mihi narrare consueuerat; quia in Constantinopolitana urbe pro quadam causa demoratus, molestia corporis superueniente, defunctus est, cumq; Medicus atq; Pigmentarius ad aperiendum eum atq; condiendum esset questus, & die eodem minime inuentus, subsequente nocte corpus iacuit inhumatum. Et huius profecto classis est seruus POLLINGTOR, cuius meminit *f* Vlpianus ex Labeone. Delegebantur autè ad ministerium funeris SVCCOLLATORES & VSTORES ex infima seruitute homines, inscripti & semirasi, cuiusmodi in pistrinum

f L. 5. de Infirmis. 107. 117.

g Lib. 3. 75.

& in metallum dabantur. *g* Martialis;

Quatuor inscripti portabant vile cadauer,

Accipit infelix qualia mille rogus.

h 60.

h Catullus,

Cum deuolutum ex igne prosequens panem,

A semi-

A semiraso tonderetur ustore.

De quattuor gerulis subscribit Martiali *a* Petrus Chrysologus; *a* in obsequium diuitis migrat hic tota ciuitas cum funus effertur. pauper vadit solus. pauperem duorum portat miseratio baiulorum: nec quatuor ut mortuo, sed duo sub uno veste quasi proijciendo oneri portitores addicuntur inuiti. idem auctor: funus diuitis antecedit lugubris turba seruorum. inter quos videntur fuisse inferti ORCINI, & PILEATI, hesterni Quirites, ut appellat Persius, de quibus clarissimus *b* CUIACIUS. Augustorum familia agnouit etiam PRINCIREM MEDICORVM, ARCHIATRVM; quem, ut in antiquo titulo est, ipsi vocabant SVPERPOSITVM Medicorum. Neque verò Medici tantum, sed & MEDICAE fuerunt in usu. antiqua inscriptio.

a Serm. 122.

b Lib. 3. obf. cap. 23.

SEGUNDA

LIVILLAES

MEDICA

Et hæ videntur gynæcia curasse, & curam adhibuisse mulierum passionibus. Quare non malè (ut alij etiam animaduertent) notauit Anianus ad Paulum; quoties de mulieris pragnatione dubitatur, quinq; obstetrices, id est Medica, ventrem iubentur inspicere. iam verò TRACTATRICES quæ corpus fricabāt, Medicarum ministras fuisse arbitror, ut TRACTATORES Medicorū. *c* Martialis:

c Lib. 3.

Percurrit agili corpus arte Tractatrix.

Nec aliud intellexisse videtur *d* Seneca: an potius optem, ut malacissandos articulos exoletis meis porrigam, ut muliercula, aut aliquis in mulierculam ex viro versus, digitulos meos ducat? quid ni ego feliciorum putem Mucium, qui sic tractauit ignem, quasi illam manum Tractatori prastisset? Medicis

F 2

IA-

^alib. 29. cap. 1. IATRALIPTAS adiungemus. ^aPlinius: nec fuit postea questus modus; quoniam Prodicus Selymbria natus discipulus eius, instituens quam vocant Iatralipticen, reuñtoribus quoq; Medicorum, & Mediastinis vectigal inuenit. Romæ legebatur in veteri inscriptione,

DIIS. MANIBVS. S
TITO. FLAVIO. OLENO
SERVO. ET. PROCVRAT
BALNEL. T. FLAVI. AVG
VCT. MEDIASTINO &c.

^blib. 10. ep. 4. ^bPlinius minor: proximo anno domine grauisima valetudine usq; ad periculum vitæ vexatus, Iatralipten assumpsit. Ceterum ad rem maior Plinius, quæ scribit de MEDIASTINIS. fuerunt enim illi ut Aliptæ & Vñtores, ministri balneares. Nam quod ^cIuuenalis cecinit, de poetis eo desperatione adactis, ut

Balneolum Gabijs, Romæ conducere Furnos

Tentarent —

^dlib. 1. ep. 14. veteres glossæ de Mediastinis & Pistoribus interpretantur. Consentit Porphyrius ad illud ^dHoratianum;

Tu Mediastinus tacita prece rura petebas.

^eIn Partit. ^fSeneca li. 11. ^gde Tranquil. cap. 13. nec abijt Priscianus. Hæc eadem statio illos sibi vendicat, quibus cura obtigerat in magna familia, ut ægros insanosque compescerent. Et huius muneris aliqua portione functus est (nisi nos veterum marmorum exscriptores fallunt) SECTORIVS nescio quis, AVG. LIB. AB AEGRIS. CVBICVLARIORVM. At quia Medicorum placita Balneas, ut vidimus, non abnuerunt, BALNEATOREM propterea hic collocabimus. Eius ministerium pulchre tetigit D. & Zeno Episcopus & martyr; *properatae properate*

^gInuitatione ad fontem 11.

te bene loturi fratres. Aqua vina, Spiritu sancto, & igne dulcissimo temperata, blando murmure iam vos inuitat. iam balneator pracinctus expectat, quod unctui, quod tersui opus est prabiturus, sed & denarium aureum triplicis numismatis unione signatum. Balnearum verò usus supra quotidianum balneatoris ministerium adeò assiduum fecerat, ut elixum appellet ^aMartialis. FORNACATORVM instrumento balneatorio contineri scribit ^bPaulus; & huic à balneatore credita videtur Fornax, quæ fuit in balneo, ut ad illius arbitriũ calefaceret eam, tepesceretur. ^cLampridius: auspiciũ crudelitatis apud centumcellas dedit anno ætatis XII; nam cum tepidius forte lotus esset, balneatorem in fornacem conijci iussit, quando à pedagogo, cui hoc iussum fuerat, veruccina pellis in fornace consumpta est, ut fidem pænæ de fæore nidoris impleret. Qui dominum lauantes ungebant, voce græca Latio donata ALIPTAE dicebantur, nostris VNCTORES, & ministri ungenti. ^dSeneca: cum in aliquem inertem, & hac plebeia unctiõne contentum incidi, audio crepitum illi se manus humeris, quæ prout plana peruenit aut concava, ita sonum mutat. infra. Aliptam cogita, tenuem & stridulam vocem, quo sit notabilior subinde, exprimentem, nec umquam tacentem, nisi dum vellit alas, & alium pro se clamare cogit. Opelici unctoris meminit ^eMartialis, Panthæ, Secundionis, Erotis antiqua monumenta. Huiusmodi minister Commodum Imperatorem de medio sustulit. ^fVictor: ibi per ministrum ungenti (nam forte is fin editione quoq; è consilio erat) faucibus quasi arte exercitij, brachiorum nodo validius pressis, exspiravit. ^galludit huc Horatius,

— iusserit ad se Mæcenæ serum sub lumina prima venire

F 3

Con-

^aLib. 3.
^bL. 14. de fundo instr.

^cin Comodo.

^dEpist. 57.

^eLib. 12. 71.

^fA. Schott.

^glib. 11. Sat. 7.

Conuiuam; nemon' oleum feret ocyus? ecquis
 Audit? cum magno blateras clamore, fugisq;
 Aliptæ instrumenta erant Strigilis, Lintea, Guttus. a lu-
 uenalis, — domus interea securâ puellas
 Iam lauat, & bucca foculum excitat, & sonas unctis
 Strigilibus, pleno componit lintea Gutto.
 Hac inter pueros variè properantur —

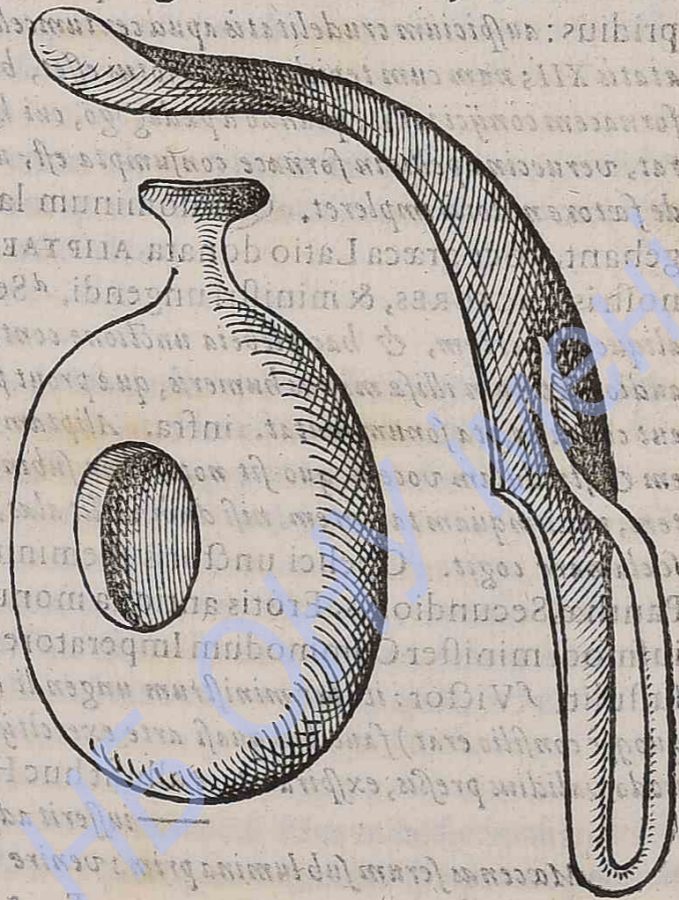
b lib. 2. Sat. 7. b Horatius,
 — an hic peccat, sub noctem qui puer uuam
 Furtiuâ mutat Strigili? — Seneca; *ueteribus lintea*
& strigiles

Ioni ferre, et
 speculum te-
 nere Innoni.

non querit
 ministros

Deus. quid
 ni? ipse hu-
 mano generi
 ministrat.

Ampulla
 ad hæc &
 Lenticula,
 cuiusmodi
 ego Romæ
 nactus sum
 fictilē, len-
 ticulari (ut
 ille d ait)
 forma, tere-
 ti

ti ambitu, pressula rotunditate, cuius hic exemplum subij-
 cio, ut & antiquæ Strigilis, quam vidi apud nobilissi-
 mum virum NICOLAVM FABRICIVM. Porro declarabit
 nobis Strigilis hic typus Appuleij verba in Excerptis (i-
 ta enim Florida appello) iuxtaq; honestam strigileculam te-
 ta fastigiatione clausula, flexa tubulatione ligula; ut & ipsa
 in manu capulo moraretur, & sudor ex ea riunlo laberetur.
 Per tubulationem quippe ligulæ sudor dilabebatur. Li-
 gulam autè vocat partem incuruam superiorem, quod
 sit non ab similibus Ligulæ, oblonga, fornicata & contra-
 ta; cuiusmodi ego argenteam eleganter elaboratam
 Romæ spectavi apud LELIVM PASCALINVM, inscriptam-
 que CRESCENTIA. Et hac (ut ego quidem censeo)
 Strigilis partè videntur usi fuisse aliquando & Medici. a cap. 39.
 Scribonius Largus; ad auriculæ & tumorem & dolorem
 sine ulcere, prodest herba urceolaris, aut cucurbita ramento-
 rum succus tepens, per Strigilem in foramen auris dolentis in-
 fusus. b Plinius; medentur & aurium dolori: item succus in- b Lib. 39. cap.
 unctus Hyoscyami modicè: item Achilleæ & minoris Centauræ ult.
 & Plantaginis; Peucedani cum rosaceo & Meconio: Acori
 succus cum rosa, omnis autem strigili calefactus infunditur. c lib. 3. cap. 26.
 Aliptæ ministerium egregiè ridet Epicætetus apud Arri-
 anum. At non præficiemus unguentis peculiarem mi-
 nistrū, qui promeret & asseruaret? Seruius ad illa i. Ae-
 neid. — ubi mollis Amaracus illum

Floribus, & dulci aspirans complectitur umbrâ;
 narrat, Amaracum puerum regium VNGVENTARIVM fu-
 isse, qui casu lapsus, dum ferret unguenta, maiorem ex
 confusione odorem creauerit. quæ omnia d Isidorus in penult. lib. 17.
 suas origines transtulit. e Horatius huiusmodi puerum cap. 9.
 e lib. 3. Ode 24

alloquebatur; *I, pete unguentum puer, & coronas,
Et cadum Marfi memorem duelli.*

Cur autem axillas olim vellerent & læuigarent cum toto corpore, id verò mollitiei adscribendum est; & tetigimus nos paulò superius. Imò post Pumices, Resinam, & Vossellas eò ventum est, ut Psilothro & Dropace adhibitis, pilos arcerent. *Plinius Valerianus: sunt qui vel suis pilis vel seruorum suorum in balneo offendantur, sine ulla quidem ratione, sed illorum quoque persuasioni succurrendum est, & monstrandum, quemadmodum effici possit, ut euulsi pili non renascantur. Omnis autem Psilothro sic utendum est, ut prius quam adijciatur, Resina pili auferantur. & c.* *b* Martialis.

a Lib. 3. ca. 52.

b Lib. 3. 32.

c Turnebus
lib. 27. ca. 10.
d Epist. 57.

Psilothro faciemque lauas, & Dropace caluam.
Numquid tonsorem Gargiliane times?
A quo ministerio in veteribus *Lexicis ALIPILARIUS* *παρισην* appellatur, hunc ALIPILVM vocant nonnulli, inseruntque *d* Senecæ verbis, quæ superius retulimus. Vestimenta lauantium seruabant CAPSARII, & peculiares aliquando è familia homines. Petronius: *ceterum ut mouimus dextros gressus, seruus nobis dispoliatus procubuit ante pedes, & rogare cepit, ut se pœna eriperemus: nec magnum esse peccatum suum, propter quod periclitaretur. Subducta enim vestimenta sibi Dispensatoris in balneo, quæ vix fuissent X HS.* Notandum verò est, honestas matronas ancillarum opera uti consueuisse, ideò Romæ lapis extabat inscriptus,

ATHENAIS AVGVSTAES VNCT
Non enim uniuersæ cum tunica pudorem posuerant,
ut illa *e* Iuuenali decantata,

e Sat. 6.

magno gaudet sudare tumultu,

Cum

*Cum lassata graui ceciderunt brachia massa,
Callidus & crista digitos impressit Aliptes.*

Ac summum domina femur exclamare coegit.

Ad castitatis normam Susanna, de qua ita *Alcimus A-* *lib. 6. ca. 22.*
uitus, *Ecce autem viridis per mollia gramina luci*

*Susanna ingreditur, famulis comitata duabus,
Quas smigma atque oleum iubet ad se adferre, forasque
Destinat imprudens* —

TONSOR non alibi quærendus est, quem familiarem fuisse unus euincet *b* Ouidius, *lib. 11. met.*

*Sed solitus longos ferro refecare capillos
Viderat hoc famulus* —

Pantagathus ille, cuius epitaphium cecinit *c* Martialis, *lib. 6.*
hoc domestico ministerio functus est. Tonsorinæ autem negotium describit nobis *d* Seneca: *quid? illos ocio* *d* De Breu. Vitæ
tos vocas, quibus apud Tonsorem multa hora transmittuntur, *ut cap. 11.*
*dum decerpitur si quid proxima nocte succreuit, dum de singulis capillis in consilium itur, dum aut disiecta coma restituitur, aut deficiens, hinc atque illinc in frontem compellitur? pergite: quomodo excandescunt si quid ex iuba sua decisum est, si quid extra ordinem iacuit, nisi omnia in annulos suos reciderunt? infra; hos tu ociosos vocas, inter pedinem speculumque occupatos? Instrumentum notat *e* Lucianus, *ἔργον, ἡγὺ μαχαίρης* *e* Aduersus
πίδαξ, ἡγὺ κἀτοπρον. Habuit & Palatium Tonsores suos. *indoctum.*
f Ammianus: *cuenerat ijdem diebus, ut ad demendum Imperatoris capillum, Tonsor venire præceptus, introiret quidam ambitiose vestitus, quo viso Iulianus obstupuit; ego, inquit, non rationalem iussi, sed tonsorem acciri.* Neque verò mulieribus obsepta fuit hæc ad quæstum, & dominicam gratiam via. *g* Martialis; *lib. 2. 17.**

G

Ton-

Tonstrix, Suburra faucibus qua sedet primis.
vetus elogium:

SEXTIAE. L. TERTIAE

TONSTRICI

Et in hoc ministerio apud Cleopatram Aegypti regi-
nam gratiâ & regio favore insignis fuit mulier ancilla,
cui nomen Eras, ut asserit Plutarchus. Nec aliud sibi
voluit Cicero, Dionysij senioris miseram custodiam
perstringens; qui ne Tonsoni collum committeret, tō-
dere filias suas docuit. Subdit enim: *ita sordido ancilla-
riq; artificio, regia virgines ut Tonstricula, tondebant barbam
& capillum patris.* De Balneo imus in Culinam. OF-
FARIOS & COQVOS, veteres illi lurcones magni fecerūt.

*a in M. Anto-
nio.
b Tuscul. Disp
Lib. 5.*

c lib. 9. cap. 17

d lib. 9. cap. 1.

e lib. 10. ca. 50.

f Lib. 3.

*g Lib. 10. Me-
m.*

Plinius; *at nunc Cocit triumphorum precijs parantur, & Co-
corum pisces: nullusq; prope iam mortalis aestimatur pluri,
quàm qui peritissime censum domini mergit.* Val. d. Maxi-
mus; *inde ab Oceani littoribus attracti pisces: inde infusa cu-
linis artes, (ita enim habent membranæ meæ) censibusq;
edendis ac bibendis reperta voluptas est.* Liuius; *tum Coquus,
vilissimum antiquis mancipium & aestimatione & usu, in pre-
cio esse; & quod ministerium fuerat, res-haberi cæpta.* Idem
Plinius; *postea culinarum artes, ut clunes spectentur, ut di-
uidantur in tergora, ut à pede uno dilatata, repositoria occu-
pent.* Coqui ideam expressit Damoxenus Comicus a-
pud Athenæum, apud quem culinæ instrumentum,
condimentorum indiculus, poreus Troianus, & Coqui
gloriosa magisteria recensentur. Huius artificij fuerunt
Aesopi nobilis patina, cœnæ Metellianæ, Apicianæ de-
creta, & alia huiusmodi sexcenta, excogitata in pernici-
em censuum & patrimoniorum. Appuleius: *hic erat*
diues

*diues admodum dominus; at illorum alter pistor dulciarius,
qui panes & mellita concinnabat edulia; alter Coquus, qui sa-
pidissimis intrimentis succuum pulmenta condita uapore molli-
bat.* Iuuenalis,

a Sat. 7.

— *veniet qui fercula doctè*

Componat, veniet qui pulmentaria condit.

quæ de Structore & Coco dicta esse testantur veteres
Glossæ. Eleganter Martialis,

b lib. 14. 218.

Non satis est ars sola Coco seruire palato.

Namq; Cocus domini debet habere gulam.

Neque verò unico tantum Coquo contenti erant. Iu-
nalis;

c Sat. 9.

— *Librarius, ARCHIMAGIRI,*

Carptores —

Inscriptio antiqua,

HIC. OSSA. SITA. SVNT

FAVSTI. ERONIS

VICARI. SVPRA

COCOS

Et quia Coquus & Pistor idem antiquitus fuit, PISTO-
RIS seu PINSORIS hæc erit statio. Varro *περὶ ἑδαισιμάτων;*
*si quantum opera sumpsi, ut tuus Pistor bonum faceret pa-
nem, eius duodecimam Philosophia dedisses, ipse bonus iam pri-
dem esses factus. nunc illum qui norunt, volunt emere millibus
centum, te qui nouit, nemo centuisti.* Sybariticum verò pos-
sit videri illud, quod narrat Clearchus Solensis lib. v. *f. Athenæus*
vitæ, Pistorum, nescio cuius, cum tunica chiridota, & ore
*sudario obuoluto, iussu esse farinae massam tractare; ne vide-
licet sudor stillans infueret, aut subactam farinae halitu affla-
ret.* Panis conficiendi ratio apud Plinium extat, qui &
de Pistoribus multa. Horum alij DVLCIARIJ, alij LACTA-

*d Festus,
e Gell. lib. 15.
cap. 19.*

*f Athenæus
lib. 12.*

G 2 RII.

ali. 10. metum R II. de illis^a Appuleius: *hic Panes, Crustula, Lucunculos,*
b lib. 14. 222. *Hamos, Laterculos, & cōplura scitamenta mellita.* ^b Martialis,
Mille tibi dulces operum manus ista figuras

Exstruit: huic uni parca laborat Apis.

c Elagabalo. de Lactarijs^c Lampridius: *dulciarios & lactarios tales ha-*
buit, ut quacumq; coqui de diuersis edulibus exhibuissent, vel
Structores vel Pomarij, illi modo de dulcijs, modo de lactarijs
d lib. 3. sent. *exhiberent. PLACENTARIORVM meminit Iul. a Paulus: &*
e lib. 11. 32. *Pistoris asseclas fuisse innuit^c Martialis,*

Hinc Pistor fatuas facit Placentas.

f L. 1. Nauis. POMARI & FOCARI se hic exhiberi non molestè ferent;
Caup. Stab. *ut & VENATORES VEL AVCVPES, qui instruendarum gratia*
g Captiuis. *quotidianarum epularum habebantur. CELLARIUM rem*
cibariam, quæ in penu fuit, adseruabant. g Plautus:

Sume, posce, prome quid vis: te facio Cellarium.

b Epist. 123. *b Seneca; circa lucem discurretur, pueri vocantur, Cellarij,*
Coqui tumultuantur. quero quid sit? dicitur mulsum & alicam
i lib. 19. cap. *poposcisse à balneo. i Plinius: Apio eximunt Cocci obsonijs Ace-*
ult. *tum; eodem Cellarij in saccis odorem vino grauem. k Lampridius;*
k Elagab. *mittebat Parasitis per Cellarios, Salarj annua vasa, cum*
Ranis, cum Scorpjjs, cum Serpentibus, & cum huiusmodi mon-
l cap. 12. *stris. Hinc manuit loci nomen apud i Lucæ interpre-*
m lib. 9. conf. *tem, m Augustinum & n Cassianum. Transtulit eleganter*
cap. 8. *o Theodorus Priscianus; sed Pulmonem esse veluti Cel-*
n lib. 4. de in- *larium spiritus ad arterias mittendi, seu replendi omnem cor-*
stit. renunc. *poris regionem, ex quo spiritu omnes nostri artus commouean-*
cap. 8. *tur. hinc Cellariolum apud p Gregorium Turonensem,*
o ad Euseb. *qui & Promptuarium vocat. Cellarium autem mini-*
lib. 4. *strum, PROMVM appellauit q Horatius;*
p lib. 2. mirac. *Strum, PROMVM appellauit q Horatius;*
cap. 35. *Strum, PROMVM appellauit q Horatius;*
q lib. 2. Sat. 2.

Cum labor extuderit fastidia, siccus, inanis,

Sperne

Sperne cibum vilem: nisi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. foris est Promus, & atrum
Defendens pisces hiemat mare. —

PAENVIARIUM, antiquum^a marmor; CONDVM PROMVM ^{a Puteolis.}
 PROCVRATOREM Peni^b Plautus, quem imitatus est du- ^{b Pseudolo, ci-}
 bio procul^c Paulus Diaconus in Distichis, quibus bea- ^{tante Fulgētio}
 tissimi Benedicti admiranda complexus est; ^{c lib. 1. de gest.}
^{Lang. ca. 26.}

Cur Prome conde times stillam prabere Lecyti?

Dolia certè fluunt. cur Prome conde times?

Cellæ promæ huc referendæ sunt. ^{d Tertullianus: nisi}
quia in cellis promis caro salita & usui reposita seruatur, depromenda illinc suo tempore. ^{d De Resurr. carnis.}
 Hinc Cella penaria, cuius meminere Suetonius, Vlpianus, Turonensis & alij. Verum inter Penu & Cellarium hoc intererat, quod Cellarium paucorum dierum, Penu esset temporis longi. ^{e lib. 1. Aem.}
 Notat^e Seruius ad illud,

Cura penum struere —

quod & videtur Q. Scæuolæ placuisse apud f Gellium, ^{f lib. 4. cap. 1.}
 licet Fab. Planciades non ita ad amussim scripserit, *Penum autem Cellarium dicimus.* Cella autem & Cellarium ^{g Adelp. A. 4. Sc. 2.}
 auctores Donato, à reponendis, calandisq; rebus esculentis ^{g Adelp. A. 4. Sc. 2.}
 & poculentis dicitur. Verum Penoris nomine veniunt esculenta & poculenta, Oleum, Garum, Muria, Mel, Acetum & Hordeum, Ligna & Carbones, Thus & Cera. ^{h lib. 2. de nat. Deor.}
 nec iniuria, est enim omne, scribit h Cicero, quo vescuntur ^{h lib. 2. de nat. Deor.}
 homines, Penus. & Penora dicuntur res necessariæ ad vitium quotidianum. Notauit autem apud Homerum ^{i li. 1. Deipno-}
 i Athenæus PENVIARIAM, seu PENARIAM ancillam; quæ ^{soph. est autem eiusmodi Lyde}
 Græcè est, η *πυρία*. Conuiuium apparabant MINISTRI; ^{apud Horatium}
 hæc siquidem fuit legitima, & iusta seruorum triclinia- ^{lib. 3. carm. 9. de 28.}
 rium

rium nomenclatura. ^a Zeno Veronensis: *Ioseph utiq, in Aegyptum non venisset, nec pudicitia tenax domina lasciuientis insidias incidisset, non fuisset retrusus in carcerem, nec ministris Pharaonis familiarior extitisset.* &c. ^b Virgilius,

— totidemq, paves atate ministri

^c Silius, *— non una ministri*
Turba gregis —

^d Lucanus, *Tunc famula numerus turba, populusq, minister. Seruius in Eclogam II. de Alexi; cum vidisset in ministerio omnium pulcherrimum.* Iul. ^e Capitolinus: *tunc viris clarioribus permisit, ut eodem cultu, qua ipse, vel ministerijs*

similibus conuiuia exhiberent. ^f Petrus Chrysológus: *discubenti homini Deus adstat, & adstat in caelestibus: epulanti seruo seruit Dominus; & seruit accinctus; pueris suis, ministris suis ministerium facit Christus, & facit in Patris iam gloria constitutus.* Neque tamen negamus, quod vir eruditissimus affirmavit, ministerij appellatione aliquando intelligi omnia vasa argentea Triclinio sternendo necessaria. Vbi enim sunt hac vocis eius notiones Paulus Orosius, & ^b Petrus Chrysológus, ille; *dumq, expositis opibus, attonitum barbarum, magnitudine & pondere, ac pulchritudine, ignota etiam vasorum qualitate intelligeret, virgo Christi ad barbarum ait: hec Petri Apostoli sacra ministeria sunt, prae sume si audes, de facto tu videris.* Hic; *quid est diues? ubi sunt torrentes torcularium tuorum? ubi sunt horrea ad famem pauperis non minus cupiditatibus dilatata, quam copiis? ubi sunt vina ad inopiam pauperis, annositatibus & ipsa temporum obliuione seruata? ubi sunt effusiones, lapsus, flumina ministeriorum tuorum?* ⁱ Sidonius: *si in conuiuium venitur, quod quidem diebus profestis simile priuato est, non*

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi impolitam congeriem liuentis argenti mensis cedentibus suspiriosus minister imponit. Scimus autem Seruos quandoque in uniuersum ministros & ministeria dictos esse, ut à ^a Seneca, ^b Plinio, ^c Martiale, qua notione ministerialis apud Latino Gallicos scriptores seruus est. Coniualem ministrum expressit ^d Horatius;

— puer aliè cinctus acernam
Gausape purpureo mensam perterisit — &

— ut omnes
Præcincti recte pueri, comptiq, ministrent.

Hi Græcè ^f Δάκονες & ^g Δάκονοι appellati sunt, à quibus ordo sacer nomen traxit Diaconorum. Nostri enim ex prima institutione ministrauerunt mensis, ut ex Actis Apostolicis notauerunt Isidorus & Amalarius Fortunatus. Et profecto ^e Arator ministros vocat;

— sit cura ministris
Officium librare suum, quo laudis amictu
Hunc deceat lucere chorum, quem mysticus ordo
Consecrat in numero —

Huc respexit D. ^f Ignatius, nostros Diaconos infermans; *ὁ γὰρ βρωτῶν, καὶ ποτῶν εἰσι Δάκονοι, ἀλλ' ἐκκλησίας θεῶν ὑπηρέται.* & hinc ministeria ipsa fuerunt qui Diaconias nominarent. Auctor cœnæ D. Cypriano falso adscriptæ: *at ubi diuisit vestes, Rex respiciens eos, sic ait; non ante cœnabitis, nisi singuli singulas vices feceritis: atq, ita sibi praeceptas Diaconias consumauerunt.* Porro insigniuit hæc vox peculiare quoddam Diaconorum nostrorum ministerium, de quo agemus inferius. At vestis ministrorum Tricliniarium fuit Tunica, qua omnes, ut suo loco indicabimus, promiscuè serui usi sunt, eaque sine ma-

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

ibi

^a lib. 3. de benef. cap. 18.
^b lib. 7. ca. 52.
^c lib. 7.
^d lib. 2. Sat. 8.

^f Rabanus Maurus de instit. Cler. lib. 1. ca. 7. suo Carthagenensis sermonibus.
^g omnes passim
^e lib. 5.

^f Epist. 2.

nicis aliquando, aliquando manicata: sed leuiter & nō ultra cubitum, interdum etiam ultra cubitum, totius brachij operimento, ut conspeximus in antiquis sculpturis. Ab his desumpsisse Tunicas suas, quas hodie vocamus Albas, Leuitas Diaconosue nostros, quas tamen non præingerent sibi, sed ad talos usque demitterent, non inuiti suspicamur. Philo Ecclesiam Alexandrinam describens: *ceterum in hoc sacro conuiuio nemo, ut dixi, seruus adest, ministrant ingenui, & sponte quicquid opus est faciunt.* infra: *discincti autem & promissis Tunicis accedunt ad ministrandum, ut absit omnis seruilis species ab hoc conuiuio.* Et licet per hæc minus trita à nostris, in tanta annorum ac rerum caligine, timide & suspensio gradu incedamus, monemus tamen eruendæ veritatis studiosos, B. Siluestrum Diaconibus, qui Colobijs antea utebantur, Dalmaticas vestes assignasse, ut asserunt^b Breuiarium Romanum, & Hugo de S. Victore. at id quare? quia nuditas brachiorum culpabatur. Ita^d Albinus Flaccus, & e^e Expositor Romani (ut inquirunt) Ordinis. At Colobium fuit vestis sine manicis, ut asserunt^f Seruius, & Hieronymus, ^h Isidorus & ⁱ Albinus; licet Aegyptiorum monachorum Colobia (ut prodit & Cassianus) manicas, sed decurtatas, cubito tenus haberent. Fuit autem Colobiū Tunica. An verò Ecclesiastici Diacones nudis omnino incederent brachijs, ut conuiuales illi, non ausim omnino affirmare, aut negare constanter. Culpata nuditas brachiorum videtur fauere affirmanti; quam tamen ego speciem pro cetera castimonia senioris Ecclesiæ, vix animo possum concipere. Addamus, non esse omnino certam traditionem Albi, Colobia

a de Vita con-templ.

b in Siluestro. c Erudit. Theol. lib. i. ca. 33. d Quid signif. Gest. e refert Panuini in expl. Voc. Eccles. f lib. 9. Gen. g in Quæstion. Hebr. h Lib. 10. Ety. cap. 22. i Loco citato.

lobia videlicet D. Siluestri iussu abolita fuisse, cum narret^a Anselmus Decretorum antiquus collector, à Sancto Siluestro & Presbyteris eius Colobiorum usum incoepisse; & Marcum, Iulium, Liberium acceptum retinuisse: post hos autem Colobia Dalmaticis esse permutata in gratiam alieni aspectus, qui in Colobio requirebat nescio quid amplius. Quæ sanè confirmantur ex ijs, quæ narrat^b Ammianus: *post hæc (inquit) indumentum regale querebatur, & ministris fucanda purpura tortis confectusq; pectoralem tuniculam sine manicis textam, Maras quidam nomine inductus est, ut appellant Christiani, Diaconus; cuius prolata littera scripta Græco sermone, ad Tyrj texterini præpositum, celerari speciem perurgebant.* In re tam perplexa quid pronuntiabimus? Non liquere; & ideò ampliandum. Non ignoramus utique multa mysticè de sacris Sacerdotum vestibus, à sanctissimis & eruditissimis viris tradita esse, cum illas ab augustissimis Hebræorum ritibus deriuent; neque hæc nobis conuelle-re propositum est: sed scimus etiam multa è gentilium obuia consuetudine, atque adeò superstitione, translata fuisse ad usus nostros, tum utiliter tum sapienter. Aequi igitur bonique consulet qui hæc nostra leget, studium veritatis inquirendæ, *cuius luce menti hominis,* ut ait summus Orator, *nihil dulcius.* Porro Diaconorum nostrorum (ut etiam hoc obiter tangamus) partes videntur fuisse, Eleemosynas à fidelibus oblatas in usus pauperum distribuere; & hoc iam inde à D. Paulo, qui ministerium hoc Diaconiam appellat. Hinc Sisinnius & Cyriacus Diaconi victum deferebant Sanctis Martyribus, ut habent^d gesta Marcelli Papæ. D. certè Lauren-

a citat. Ciacco in notis ad Cassianum.

b Lib. 14.

c Epist. 2. ad Corinth. cap. 8. & 9.

d apud Metaphr.

H tius

a Prosper. in Chron.

b Lib. 3. Dial. cap. 20.

c Clem. lib. 2. constit. cap. 65. d Lib. 3. cap. 15

a ibidem. f lib. 8. cap. 26. & nescio quid simile extat in Ord. Romano. g lib. 10. Ep. 97. & notat Balduin.

h Luca 10. Io. 12.

i Sulpit. Seneca lib. 3.

tius Archileuita hoc munere functus egregie est, transfuditque ad successores, cum Titus Diaconus Martyr pecunias pauperibus distribuens Romæ à barbaris interfectus sit; & D. Gregorius Bonifacium Diaconum, Ecclesiæ nominet dispensatorem. Diaconissæ autem quæ vocantur, Diaconis origine fuerunt æquales. custodiebant verò portas introitus videlicet Ecclesiæ in statione fœminarum. erant ad easdem internunciæ; ministrabantque Presbyteris in earumdem Catechismo, & Baptismate, propter honestatem; & f. initiabantur ab Episcopis solemnī precatione, ministerio tamen non Sacramento. Harum videtur meminisse Plinius iunior in consultatione de rebus nostris ad Traianum Augustum conscripta: quo magis necessarium credidi, ex duabus ancillis, quæ ministra dicebantur, quid esset veri & per tormenta querere. Sed nihil aliud inveni, quàm superstitionem pravam & immodicam &c. Et ex hac tandem muliebri ministrandi ratione, quis non laudet pietatem nobilissimarum, & sanctissimarum sororum Marthæ, & Mariæ, quarum altera non semel Domino ministravit, altera sedere consuevit secus pedes eiusdem; nimirum submittebant illæ fastigium auitæ nobilitatis diuino obsequio, & exquebantur in CHRISTO, quod clarissima heroina longè post imitata est in CHRISTI imitatore Martino. Maximi enim Imperatoris regina, non opes regni, non Imperij dignitatem, non diadema, non purpuram cogitabat: diuelli à Martini pedibus solo strata non poterat. Postremo à viro suo poposcit, deinde Martinum uterq; compellant, ut ei remotis omnibus ministris, praberet sola conuiuium. nec potuit vir beatus obstinatius reluctari. componitur castus Regina

manibus

manibus apparatus: sellulam ipsa consternit, mensam admo-
uet, aquam manibus subministrat: cibum quem ipsa coxerat,
apponit. ipsa, illo sedente, eminus secundum famulantium di-
sciplinam, solo fixa consistit immobilis, per omnia ministrantis
modestiam, & humilitatem exhibens seruientis: miscuit ipsa
bibituro, & ipsa porrexit. finita cænula, fragmenta panis as-
sumpti, micæq; collegit, satis fideliter illas reliquias Imperiali-
bus epulis anteponens, &c. O felices, o beatas, quibus li-
cuit CHRISTO & Martino ministrare, quibus CHRISTI &
Martini pedibus aduolui licuit! Ministrorum primus
mihi erit OBSONATOR. Martialis eleganter de eodem;

*Dic quotus es, quanti cupias cænare, nec unum
Addideris verbum, cæna parata tibi est.*

Seneca: adyce obsonatores, quibus dominici palati notitia
subtilis est, qui sciunt cuius rei illum sapor excitet, cuius dele-
tet aspectus, cuius nouitate nauseabundus erigi possit, quid
iam ipsa satietate fastidiat, quid illo die esuriant. Hic Athenæus
est ἀγοράς, ἢ ἐψώνης, quem præceptis instruxit
Lynceus Samius. INVITATOR & VOCATOR appellationem
sortiti ex munere sunt huius meminit Athenæus,
illius Martialis, & antiqua Romana inscriptio;

AGATHOPVS

AVGG. LIB.

INVITATOR

&c.

Plinius; indignantiq; Ptolemao & vocatores suos ostendenti, ut diceret à quo eorum inuitatus esset. Appuleius: & ecce quidam introcurrens famulus, rogat te ait tua parens Byrrhe-
na, & conuiuij cui te sero desponderas, iam appropinquantis
admonet. Ammianus; & Nomenclatores assueti hac
lia venditare, mercede accepta, cænis quosdam & prandijs in-

H 2 seruus

Lib. 3.

b cap. 22.

c cap. 14.

d Epist. 47.

e Sat. 10.

serunt subdititios, ignobiles & obscuros. Notandi hic Nomenclatores è campo in triclinium euocati, quos Athenæus ὀνομακλήτορας, & δειπνων ταξιάρχους appellat: & videntur esse δειπνοκλήτορες Artemidoro. Inuitatores expressit CHRISTVS dominus apud b Matthæum & c Lucam. Descripsit autem d Seneca; alius cui conuiuarum censura permissa est, perstat infelix & expectat quos adulatio & intemperantia, aut gula aut lingua, reuocet in crastinum. Et ab hac forte opera seruum Calatorem in Rudente appellat Plautus, ubi tamen Lambinus à Festo non discedit. Huius classis fuit puer qui nunciabat HORAS. e Iuuenalis:

— clamore opus est, ut sentiat auris
Quem dicat venisse puer, quot nunciet horas.

f Lib. 8. 67. f Martialis:

Horas quinq; puer nondum tibi nunciat, & tu
Iam conuiua mihi Caciliane venis.

g Lib. 2. ep. 9.

g Sidonius; ecce & ab Archimagiro aduentans, qui tempus instare curandi corpora moneret, quem quidem nuncium per spatia clepsydre horarum incrementa seruantem, probabat competenter ingressum quinta digrediens. Porro ipsi Triclinio præfectus erat seruus TRICLINIARCHA, ut in veteri Epigrammate nominatur, M. VLPIVS. AVG. LIB. PHAEDIMVS. hic D. b Iohanni Architriclinus est, siue eiusdem interpreti i Iuenco summus minister; quod ut inquit k Athenæus, esset ἐπιστάτης τῆς ὄλης διακονίας, seruorum nimirum Tricliniarium, quorum aliqui l AQVAM in manus infundebant, aliqui fercula m INFEREbant, INFERTORES appellati ab opera quam præstabant. n Iuuenalis;

Asspice quàm longo distinguat pectore lancem

Que

h Cap. 2.

i lib. 2. Histor.

Eu.

k Lib. 4.

l Petronius.

m Athenæus.

lib. 4.

n Sat. 5.

Que fertur domino squilla, & quibus undiq; septa
Asparagis, qua despiciat conuiuia caudâ,

Cum venit excelsi manibus sublata ministri.

ubi habent veteres glossæ, ministri; Infertoris. Eadem ad illa eiusdem a poetæ.

Nec frustum caprea subducere, nec latus Asra

Novit avis noster tirunculus — ita explicant, hoc est quod vult dicere, Infertor noster furtum facere ignorat. Et hæc quidem vox in Lege etiam Salica extat, ut videbimus infra. Ministerium tetigit b Iuuenalis, & ante hunc c Horatius,

— deinde secuti —

Mazonomo pueri magno, discerpta ferentes

Membra gruvis, sparsi sale multo, non sine farre,

Pinguibus & fœcis pastum iecur anseris albi,

Et leporum auulsos, ut multo suauius, armos

Quam si cum lumbis quis edit —

Tangit & d Zeno Veronensis: tres pueri unanimes legumina inferunt primi, quibus ut scitus sit sapor, salem sapientie asperserunt, oleum Christus infundit. e Halotus autem ille, qui boletto Claudianam apotheosin procurauit, Prægestator itidem & Infertor fuit: quæ ministerij coniunctio non videtur perpetua fuisse. Vini Infertorem lepidè expressit Horatius;

— ut Attica virgo

Cum sacris Cereris, procedit fuscus Hydaspes,

Cacuba vina ferens: Alcon, Chium maris expers.

His de Triclinio ministris LECTISTERNIATORES accensiti sunt. g Plautus,

Tibi hoc præcipio, ut niteant ades, habes quod facias: pro-

H 3

pera,

a Sat. 11.

b loco cit.

c li. 2. Sat. ult.

d ad Neophy-

tor post Baptis-

ma Serm. 1.

e Tacitus an-

nal. lib. 12.

f lib. 2. Sat. 8.

g Pseudolo.

pera, intro abi:

Tu esto Lectisterniator.

^a Lib. 2. de ira cap. 25. Seneca; parum agilis est puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorax, aut mensa negligentius posita. MEN-

^b Lib. 3. Sat. 9. SARVM DETERSORES. ^b Horatius,

— puer altè cinctus, acernans

Gausape purpureo mensam pertersit.

^c Lib. 14. 144. cui rei spongia aptior fuit. ^c Martialis:

Hac tibi sorte datur, tergendis spongia mensis

Vtilis, expresso cum levis imbre tumet.

^d Menachm.

hinc factum nomen Parasito apud ^d Plautum, peniculi;

— quia mensam (inquit ipse) quando edo, detergeo.

Peniculi enim spongiae sunt, inquit Festus, & pro spongia peniculum usurpavit ^e Sedulius,

^e Lib. 5.

— quin insuper haustum

Cum peteret sitiens, unus de plebe nefanda

Peniculo infusum, calamo porrexit acetum.

^f Lib. 2. Met.

Nec non & qui LUMINA sub noctem INFEBANT, ^f Apuleius; iam illatus luminibus, epularis sermo percrebuit.

^g Lib. 16.

^g Ammianus: malignitate simili quidam Agens in rebus in Hispania, ad cœnam itidem inuitatus, quum inferentes vespertina lumina pueros exclamasse audisset ex usu, VINCAMVS & C.

^h Lib. 2.

At his, luxus, & vilitas opum, statuas substituit. ^h Lucretius;

Si non aurea sunt iuuenum simulacra per aedes.

Lampadas igniferas manibus retinentia dextris,

Lumina nocturnis epulis ut suppeditentur.

Quæ Coqus elaborauerat, collocabat STRUCTOR. Petronius: superq; proprium conuenientemq; materiae Structor imposuerat cibum. Et hunc famulitij ministerialis præsum-

lem

lem videtur constituere ^a Macrobius: inter hæc seruilis ^a lib. 1. ca. 24. moderator obsequij, cui cura vel adolendi Penates, vel struendi penum, & domesticorum actuum ministros regendi, admonet dominum, familiam pro solemnitate annui moris epulatam, ^b Virgilium autem imitatur Macrobius,

^b Lib. 1. 207.

Quinquaginta intus famula, quibus ordine longo

Cura penum struere, & flammis adolere Penates.

ubi Seruius; struere, ordinare, componere. unde & Structores dicuntur ferculorum compositores. Donatus verò procurationem Cellarij, & deorum Penatium cultum interpretatur. quæ sequuntur,

Centum alia, totidemq; pares ætate ministri,

Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.

de Inferioribus & Pocillatoribus accipe. Structoris enim erat componere & seruare fercula, non inferre. hic ^a Græcis dicitur, & ^a Græcis dicitur est, ut apud ^c Athenæum vidimus & ^d Clementem Alexandrinum. de eodem ^e Seneca: quare ars est apud te ministrare: nec te ^e merè, & ut libet, collocatur argentum, sed peritè struitur, & ^e est aliquis sciendendi obsonij magister? scissorem hic habemus, eumque unà cum Structore productum, uti & apud ^f Pluuenalem,

^c Lib. 4. d. lib. 3. Pad. ^e De vita bea. ^{m.}

^f Sat. 9.

Structorem interea, ne qua indignatio desit,

Saltantem spectes; & Chironomonta volanti

Cultello, donec peragat dictata magistri

Omnia: nec minimo sanè discrimine referè

Quo gestu lepores, & quo gallina secetur.

Meminit & Petronius: processit statim Scissor, & ad symphoniam ita gesticulatus lacerauit obsonium, ut putares Darium hydraule cantante pugnare. CARPTOR idem qui Scissor

H 4 fuit.

fuit. Petronius; nec minus & Trimalcio eiusmodi methodio
 a Sat. 9. letus, carpe inquit. processit statim Scissor. "Iuuenalis;

— audiet & qua

Finxerunt pariter Librarius, Archimagiri,

Carptores —

b lib. 2. Met.

DIRIBITORES, qui apud Appuleium leguntur; Diribito-
 res plusculi splendide amicti, fercula copiosa, puella scitula mi-
 nistrantes, pueri calamistrati, pulchrè indusiati. Panem for-
 san diribebant: & videntur mutuati appellationem à
 Comitialibus, & Iudiciarijs Diribitoribus. Fuit autem
 penes aliquem seruorum Tricliniarium hæc panis dis-
 tributio. "Iuuenalis eleganter, ut solet,

c Sat. 5.

Maxima quæq; domus seruis est plena superbis.

Ecce alius quanto porrexit murmure panem

Vix fractum, solida iam mucida frusta farina,

Quæ genuinum agitent, non admittentia morsum.

Sed tener & niueas molliq; siligine factus

Seruatur domino. —

Et huc pertinent illa Petronij: circumferebat Aegyptius
 puer clibano argenteo panem. Promebant autem è cani-
 stris statutis in ipso Triclinio, ut indicat antiqua Sigma-
 tis a scalptura, quæ Romæ trans Tiberim visitur, è regi-
 one ædis D. Chrysogoni. ideoque Iuuenalis,

d edidit P. Vr-
 sin.

e Sat. prox. cit.

— finge tamen te

Improbulum, superest illic, qui ponere cogat.

Vis tu consuetis audax conuiuia canistris

Impleri, panisq; tui nouisse colorem?

f Lib. 2. Aem.

f Virgilius,

Dant famuli manibus lymphas, Cereremq; canistris

Expediunt. —

ubi

ubi hæc Donatus; hic dispositionem familiae regalis ostendit.
 alij enim, hoc est viri, aquam abluendis manibus dabant, alij
 mantilia porrigebant, quibus manus abluta tergerentur, alij
 canistris panem ministrabant, mos enim fertur apud veteres
 fuisse, ut panis non argenteis vasculis inferretur, sed canistris,
 hoc est speciebus factus ex vimine. At ex his Donati verbis
 elicimus, in Petronio pleraque legi, quæ luxum referant non
 vulgarem & tritum, sed Imperatorium, & summæ inter luxuriosos fortunæ; quale est quod de cli-
 bano argenteo vidimus. PRAEGUSTATORES non nihil
 ex herilibus edulijs præmandebant. "Cornelius Tacitus: cuius minister è spadonibus fuit Halotus, inferre epulas
 & explorare gustu solitus. "Arnobius; curat ut ad sensum
 palati, suis cum incunditatibus veniant rerum incorruptarum
 saporibus: & an ritè pulmenta condita sint, Prægustatoris fungi-
 tur atq; experitur officio. inuehitur autem his verbis in
 Lateranum Deum focorum. Et hinc docemur, non in
 gratiam tantum vitæ tuendæ, sed & voluptatis gulæque
 causa institutos fuisse Prægustatores. "Iuuenalis tamen
 ad prius illud munus respexit;

a lib. 12. An-
 nal.

b Lib. 4.

c Sat. 6.

Mordeat ante aliquis, quidquid porrexit illa

Qua peperit: timidus prægustet pocula Papas.

quod quidem præmordendi munus fecit fortasse, ut an-
 tiquus Grammaticus illa eiusdem poetæ

d Sat. 7.

Discipuli custos præmordet Acænonetus.

de Papate interpretatus sit. "Horatius voluptariam præ-
 gustatoris operam tetigit in fabella de rustico & urba-
 no mure:

e lib. 2. Sat. 6.

Ergo ubi purpurea porrectum in veste locauit

Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,

I

Conti-

*Continuatq; dapes, nec non uernaliter ipsis
Fungitur officijs, pralambens omne quod affert.*

apud Cæsares procuratio Prægustatorum Liberto de
more demandabatur. Vetus elogium Romæ,

DIS. MANIBVS
TI. CLAVD. AVG. LIB
ZOSIMI. PROCVRAT
PRAEGVSTATORVM &c.

Vt & vini censura in epulas dominicas, quod notauit
Plinius. Et quoniam escaria vasa aurea fuerunt & ar-
gentea, ideò minister fuit ARGENTO præpositus, cuius
meminit Africanus ICs. AVRO præpositorum meminit
Clemens Alexandrinus, *οι δὲ χρυσοφουλακοῦσιν ὡς χρῦπερ.*
præpositorum auro ESCARIO mentio extat in vetere in-
scriptione, quam vidimus Romæ in hortis IULII III.
Pont. Max.

DIS MANIB
GAMVS AVG. L. PRAEP. AVRI
ESCARI FECIT SIBI ET
FLAVIAE TYCHE CONIVGI
BENEMERENTI &c.

argentum ESCARIUM recensuit Donatus, enarrans illa

Lib. 1. An. d. Virgilij,

*Ingens argentum mensis, calat aq; in auro
Fortia facta patrum*

inquit enim; idcirco adiecit mensis, ut ostenderet escariū ar-
gentū, ne putaretur in ijs speciebus esse, qua longe essent ab usu
mensarū. calataq; in auro fort. fac. hic multiplex argenti
laudatio, nam fuit ingentis forma, perindeq; magni ponderis,
insignitum auro, & decore mirabili, manu verò artificii orna-
tum.

a Lib. 14. ca. 6

*b Lib. 22. de
manum. 168.
c lib. 3. Pad.*

sum, ut ars cum speciei precio certare videretur. In veteri
marmore legitur. Præpositus auro GEMMATO, de quo
Iuuenalis,

tibi non committitur aurum,

Vel si quando datur, custos affixus ibidem,

Qui numeret gemmas, unguesq; obseruet acutos.

Fuit & ministerium argenti POTORII. Romæ legerunt
viri docti, OSSA

VIBIAE. SVCCESAE. LIVIAE. AVG. SER.

AB. ARGENTO. POTORIO. &c.

VIATORII præterea & BALNEARIS meminit ICs. SCAENICI

mentio extabat olim Romæ in hortis Carpensibus.

T. AELIVS. AVGVSTORVM. LIB. A

MEMPTVS. AB ARGENTO SCAENI

CO & rel.

Erat autem argentum Scænicum, quo dominus non teme-
rè utebatur, sed commodare ad ludos, & ad ceteras appari-
tiones solebat, ut Alfenus interpretatur. Vasa ipsa qui TER-
GERENT & LAVARENT, huius cohortis manipulares vi-
dentur fuisse, Iuuenalis eorumdem meminit;

Hospite venturo cessabit nemo tuorum.

Verre pavementum, nitidas ostende columnas,

Arida cum tota descendat araneu tela,

Hic lauet argentum, vasa aspera tergeat alter.

Horatius:

Magna mouent stomacho fastidia, si puer unctis

Tractauit calicem manibus, dum furta ligurit:

Siue grauis veteri cratera limus adhaesit.

Nunc MINISTRATOR dicendus est. huiusmodi in anti-
quis marmoribus nominantur AMARANTHVS AVGVSTI

a Sat. 5.

*b L. 42. de
auro & arg.
Leg.*

*c L. 30. de au-
ro & arg. leg.*

d Sat. 14.

e lib. 2. Sat. 7.

MINISTRATOR TVRRANIANVS. ERASTVS & ANSIO CAESARIS MINISTRATORES. Petronius, *Vinum dominicum ministratoris gratia est.* ^a Seneca: *alius vini minister in muliebrem modum ornatus, cum etate luctatur.* ^b Appuleius autem hæc Senecæ explicans, *pueros calami stratos, pulchrè indusiatos, gemmas formatas in pocula vini vetusti frequenter offerentes*, notauit, nimirum hic fuit muliebris ornatus; indusiatum esse, & calami stratum quempiam. Idem

^a Epist. 47.
^b Lib. 2. Met.

^c Seneca: *transeo pistorum turbam, transeo ministratorum, per quos signo dato ad inferendam cœnam discurretur.* Neque sanè temerè coniungit hic noster pistores & ministratores, cum & in Notitia (ut vocant) Imperij, sub dispositione viri Sp. Comitum Castrensis, ministeriales domini recensentur, ad quos indicandos, inter Comitum insignia, mensa panaria & vinaria aliquot vasa conspiciuntur. Porro, qui vinum ministrabat, à ^d Suetonio ad

^c Ep. 25.

^d Casare c. 49
lib. 10. Met.

^f Sat. 13.

CIATHVM & VINVM appellatur, ab ^e Appuleio POCILLATOR, à ^f Iuuenale ad CIATHOS, in veteri epitaphio à POTIONE,

TI. CLAVD. AVG. LIB

GRATIO. LIVIAE

AVG. SER. A. POTIONE.

NE. S. T. T. L.

à ^g Gallis SCANTIO. ^h Græcis ΟΙΝΟΧΟΟΣ. hic vinum prægustabat. ⁱ Martialis de Alexi Virgiliano:

^g LL. Salic.
^{Tit.} 11. edit.
^{Basil.}
^h Athenæus
& Lucian.
ⁱ Lib. 8. 56.

Adstabat domini mensis pulcherrimus ille,

Marmorea fundens nigra Falerna manu;

Et libata dabat roseis Carchesia labris.

hic idem qui à potione, fuit & à LAGENA seu LAGVNA: & confirmat antiqui marmoris elogium,

M.

M. VLPIO, AVG. LIB PHAEDIMO. DIVI TRAIANI. AVG A. POTIONE ITEM. A. LAGVNA. ET TRICLINIARCH. LICTORI. PROXIMO. ET A. COMMENT. BENEFICIORVM &c.

Vas enim vinarium fuit lagena. Prægustatores autem voluptati & securitati dominorum inseruiebant: illi, temperando ad blanditias gustus: huic, prælibando ad insidias cauendas. Et hoc demum seruum fuit, & solidum ministerium prægustatoris; quo fit ut ^a Cornelius Tacitus prudentissimus scriptor, ad hoc indicandum utatur verbo explorandi. Neque verò defuit CALIDAE GELIDAEQ. minister, ut appellat ^b Iuuenalis. ^c Seneca; *inde & illud sequitur, ut minimis sordidisq. rebus non exacerbemur.* ^d *parum agilis est puer, aut tepidior aqua potui erogata, aut turbatus thorus, aut mensa negligentius posita.* ibidem; *perpetuetur hic famem, & aestiva expeditionis sitim, qui puero malè diluenti niuem irascitur?* Et quoniam ab his templis Bacchi Cererisque, non æquè aberant muscæ, ac ab æde Herculis in foro boario abfuisse, memoriæ traditum est; ideò minister, qui MUSCAS FVGARET in triclinio fuit, ^d Martialis;

^a Annal. li. 15

^b Sat. 5.
^c lib. 2. de irac.
cap. 25.

^d Lib. 3. 40.

Et estuanti tenue ventilat frigus

Supina prasino concubina flabello,

Fugatq. muscas myrtea puer virga.

^e Seneca: *quid enim est? cur tussis alicuius, cur sternutamentum, aut musca parum curiosè fugata, nos in rabiem agat, aut versus calix &c.* Eiusdem ordinis videtur fuisse puer à MATELLA. ^f Martialis,

^f Lib. 3. 40.

Digitum crepantis signa nouit Eunuchus.

l 3

Matel-

*a Athenaus
lib. 12.
b Epist. 77.*

Matellam videlicet poscentis ex instituto a Sybaritarū. Nescio quid huiusmodi ministerij tangit b Seneca: ut primum iussus est fungi serui & contumelioso ministerio (afferre enim vas obscenum iuebatur) illi sum parieti caput rupit. Ceterum hic digitorum sonus alios etiam ab his famulos exciuit, ut conijcimus. Velius Longus; nam & digitorum sono pueros ad respondendum ciemus, utebantur autem & ad alia promiscue. Tibullus:

Non labor hic lādit, referet modò Delia postes,

Et vocet ad digiti me taciturna sonum.

c Lib. 1. El. 2.

d lib. 2. Pada.

*e lib. 1. mira-
cul. 40.*

Ceterum poppismata, sibili, & digitis expressi soni, quibus accersebantur famuli, cum sint rationis expertes significationes, ex sententia d Clementis Alexandrini, ratione præditis hominibus omninò vitanda sunt. Ideoque apud e Gregorium Turonensem Mummolus calculosus, tangens unum puerorum, voce tenui vasculum postulat exhiberi. Et hoc erat quod Martialis signum vocauit (ut vidimus) digiti crepantis, & argutias pollicis, alibi, crepitumq; digitorum. Petronius graphicè: cum has miraremur lauticias, Trimalcio lautissimus homo digitos concrepuit, ad quod signum matellam spado ludenti supposuit. exonerata ille vesica, aquam poposcit ad manus, digitosq; paululum aspersos, in capite pueri terfit. Quid autem mouerit dominos, ut voci parcerent, etiam cum ministeria citarent, ego quidem non video, nisi dicamus, hoc illis visum esse fastigium dominicæ dignitatis, vocem non consociare, sed quidquid opus esset, nutu aut manu significare. Ad hanc dominicam gesticulationem (digitorum siue manuum) referre possumus, quæ leguntur apud Regem & prophetam f Dauidem, vertentibus no-

f Psalm. 132.

stris;

stris; ecce sicut oculi seruatorum in manibus (Græcè aptius eis χεῖρας) dominorum suorum, sicut oculi ancilla in manibus domine suæ &c. Quod enim hæc a Iohannes Campensis de diurno, seu demenso accepit; b alij de patrocinio, id mihi quidem non æquè placet, ac prior ille sensus, qui & c Genebrardo enarratori optimo non displicuit. De nutu intelligenda sunt, quæ extant in capitibus accusationis Tribunicæ, in P. Scipionem Africanum, apud d Liuium; unum hominem caput, columenq; Imperij Romani esse: sub umbra Scipionis ciuitatem dominam orbis terrarum latere: nutus eius pro decretis Patrum, pro Populi iussis esse. Ad quam imperandi normam directum videtur pulcrum illud adagium, πᾶς δεσποῦτος δὲ λῶ μονοσύλλαβον. f apud Adam Epulanti domino adstabant pueri AD PEDES, inde appellationem nacti. g Seneca: seruus qui cænanti ad pedes steterat, narrat quæ inter cænam ebrius dixisset. h Suetonius; nihilo reuerentior, leniorue erga Senatum. quosdam summus honoribus functos, ad essedum sibi occurrere togatos per aliquot passuum millia, & cænanti modò ad pluteum, modò ad pedes stare, succinctos linteo passus est. De Caluisio Sabino stulto diuite hæc i Seneca; habebat ad pedes hos, à quibus subinde cum peteret versus quos referret, sæpè in medio versu excidebat. Et hos ego k Ciceroni CIRCUMPEDES appellari cōijcio: seruos artifices pupilli cum haberet domi, circumpedes autem homines formosos & litteratos. Litteratos quidem, ut habuit Caluisius; formosos, ut plerique omnes è secta hominum beatorum, qui pueris forma insignibus non triclinium modò, sed & coquinam refererant, i Martialis,

Quis rogo tam durus, quis tam fuit ille superbus,

I 4

Qui

*a in paraphr.
Ps. 123.
b Ioh. Bapt.
Folengus.*

c Psalm. cit.

d Lib. 38.

*f apud Ada-
giogr.*

*g lib. 3. de Be-
nef.*

h Calig. ca. 26.

i Epist. 27.

k in Verr. 2.

l Lib. 10. 66.

Qui iussit fieri te Theopompe cocum?
 Hanc aliquis faciem nigra violare culina
 Sustinet? has uncto polluit ungue comas?
 Quis potius cyathos, aut quis chrystalla tenebit?
 Qua sapient melius mixta falerna manu?
 Si tam sidereos manet exitus iste ministros:
 Iuppiter utatur iam Ganymede coco.

In quibus sanè versibus elucet Petroniana illa sub Trimalcionis nomine latens lautitia. ut enim ille digitos in capite pueri terat, ita videtur Theopompi dominus ad eiusdem comas ungues unctos affricuisse, munditiæ causa. Horum, quos ad pedes vocabant, officium fuit, soleas accumbentium dominorū custodire. ^a Martialis:

^a Lib. 12. 89.

Bis Cotta soleas perdidisse se questus,
 Dum negligentem ducit ad pedes vernam,
 Qui solus inopi prestat & facit turbam:
 Excogitavit homo sagax & astutus,
 Ne facere possit tale sepius damnum:
 Excalceatus ire cepit ad cœnam.

^b Lib. 8. ad
 An. ep. 5.

Hos eisdem dixerunt A PEDIBVS. ⁱ Cicero; nec ullam ob
 aliam causam Pollucem seruum à pedibus meum, Romam misi.
^c Martialis festiuè;

^c Lib. 5. 70.

Omnia cum retro pueris obsonia tradas,
 Cur non mensa tibi ponitur à pedibus?

Ethæc demum esset in sacris tabulis vera & germana
 statio MARIAE MAGDALENÆ, quam pictores nostri, in-
 scitia per manus & penicillos tradita, coniurarunt, ut
 perpetuo contra fidem historiæ in triclinio Simoniano
 malè collocarent. Iam verò quæ facies ministrorum
 triclinarium esset, quis cultus, quæ frequentia, qui
 splen-

splendor, quæ species triclinij ipsius, nemo melius ^a Phi-
 lone expressit. Scribit enim, triclinia lectos habent ebur ^{a de vita con-}
 neos, aut testudineos, aut preciosioris materia, gemmatos ple- ^{templ.}
 rosque, stratos auro, intertexta purpura, vel alijs floridis colo-
 ribus varijs, oculos allucientibus, poculorū etiam vim magnam,
 digestorum per suas species. presto sunt enim scyphi, calices,
 phiala, thericlea, toreumataq; clarorum artificum; ministran-
 tibus formosis MANCIPIIS, non tam ad præsens ministerium
 quaesitis, quàm ad exhilarandos aspectu conuiuis oculos. ex his
 minores pueri PINCERNAS agunt, grandiores AQVAM afferunt,
 loti & nitidi fucatiq; ac cincinnatuli, alunt enim CAPILLITI-
 VM, vel omninò INTONSI, vel à FRONTE tantum præsectis in
 orbem crinibus, tenuissimas candidasq; præcincti TUNICAS,
 anteriore parte ad genua demissas, posteriore ad poplites, u-
 trimq; mollibus tenijs adstricti commissuras tunica, propen-
 dentibus ad latera sinibus. sic ornati adstant nutus obseruan-
 do, quid quisq; postulat. adsunt & alij adolescentes prima lanu-
 gine malas vestiti, qui paulò ante amatorum suorum delicia
 fuerant, curiose docti grauioris momenti MINISTERIA; mera
 ostentatio magna opulentiæ. Hæc ille, sed Latinè reddita.
 & Seneca & ipse concinnè fatis: Conuiuia me hercule horum ^{b de breui. Si-}
 non posuerim inter vacantia tempora, cum videam quàm sol- ^{ta cap. 12.}
 dicit ARGENTVM ordinent, quàm diligenter EXOLETORVM
 suorum tunicas succingant, quàm suspensi sint quomodo aper à
 coco exeat, quanta celeritate, signo dato, GLABRI ad ministe-
 ria discurrant, quanta arte SCINDANTVR aues in frustra non e-
 normia, quàm curiosè infelices pueruli ebriorum sputa DETER-
 GEANT. ex his elegantia lautitiæq; fama captatur; & usq; eo
 in omnes vitæ successus mala sua illos sequuntur, ut nec bibant
 sine ambitione nec edant. Omnem autem hanc huiusmo-
 di ser-

Serm. 161.

di seruatorum operam ob oculos nobis ponet. Petrus Chrysologus: seruus namq; post vigilias antelucanas, post totius diei varios & duros labores, post trepidantes & anxios concursus, & parat domino suo cœnam, & cinctus quod parauerat subministrat: non est elatus quia fecit, sed cum deuotione singula faciens contremiscit. & apponit domino suo cibos multiplices arte tota totius saporis conditos, ipse autem semicoctam nec salitam forsitan cœnulam gustaturus; porrigens crebra pocula, variat calices, vina mutat, ad longissimi conuiuij fabulas longiores stat fixus, stat moueri nescius, stat cui lassescere non licet seruituti. & cum dominus iam partem noctis insomnens deducit, peragit inquietem; seruus colligit, curat, accurat, ponit, componit, reponit, & sic in rebus necessarijs immoratur, ut nihil sibi aut parum noctis ad escam reseruet & soporem post hæc omnia nisi peruigilet in crastinum, & dominum præuenerit dormientem, fessus indefessus manicabit ad verbera, ad præsentem pœnam nihil hesternò subuenit ei de labore. Hæcenus Chrysologus. Cecidit verò percommodè, ut apud ALOYSIVM CORRADINVM I. C. hominem summâ prudentiâ, multâ etiam doctrinâ, icunculas æreas antiqui operis nacti fuerimus, quæ seruos de triclinio dubio procul effingunt, eosque pocillatores. Afferent illæ Philonis verbis non minimum lucis, dabuntque in conspectum quicquid ille de accurato CAPILLITIO, & TVNICARVM præcinctiōe differuit. habebunt insuper qui perdiscendæ antiquitatis studio flagrant, quid sibi velint illa & Iuuenalis;

Sap. 21.

— vitreo bibit ille priapo.

& ad ipsum antiquus Grammaticus,

Verum

Verum ne solus venter delectaretur, erant in triclinio
 SYMPHONIACI familiares, qui sunt Luciano ^a μισοῦργοι, ^a in Gallo
^b Seneca: in comessationibus nostris plus cantorum est, quam ^b Ep. 81.
 in theatris olim spectatorum fuit. ^c CHRISTVS Dominus; ^ω ^c Luca 15.
 Δὲ ὁ υἱὸς αὐτῆ ὁ πρῶτος ἐν ἀγγῶ. καὶ ὡς ἐρχόμεν ἤγγισε
 τῆ οἰκίᾳ, ἤκασε συμπόσιον καὶ χορῶν. ^d Cicero: animi ^d pro Sexto
^e rium causa tot homines habet, ut quotidiano cantu, vocum ^e Roscio.
^f nervorum ^f tiliarum, nocturnisq; conuiuijs tota vicinitas
 personet. Idem ^e auctor: cum in eis conuiuijs symphonia ca- ^{lib. 3. Accus.}
 neret, maximisq; poculis ministraretur. ^f Sidonius; sic ta ^f Lib. 1. ca. 2.
 men, quod illic nec organa hydraulica sonant, nec sub phonaeco
 vocalium concentus mediatum acroama simul intonat. nullus
 ibi lyristes, chorales, mesochorus, tympanistria, psalteria ca-
 nit. ^g Suetonius: ^g aut acroamata ^g histriones, aut etiam ^g Aug. ca. 76,
 triuales ex circo ludios interponebat, ac frequentius aretalo-
 gos. In conuiuijs videlicet Acroamata symphoniaci
 sunt; Aretalogi, narratores. ^h Iuuenalis, ^h Sat. 15.
 — attonito cum
 Tale super cœnam facinus narraret Vlyses
 Alcinoο, bilem, aut risum fortasse quibusdam
 Mouerat, ut mendax aretalogus. in mare nemo
 Hunc abicit, seu dignum veraq; Charybdi,
 Fingentem immanes Lastrygonas atq; Cyclopas?
 Ab his diuersæ acroaticæ Aristotelis commentationes. ⁱ Gellius lib.
 quamuis enim auditoribus cognobiles essent, conti- ^{20. cap. 9.}
 nebant tamen philosophiæ remotioris subtiliorisque
 summa quædam capita, quæ tum ad naturæ contem-
 plationes, tum ad dialecticas disceptationes pertine-
 rent. Cornelius Nepos de Attico; nemo in conuiuijs eius
 aliud acroama audiuit, quam anagnosten. Remissior Attico

^{a Suetō. c. 78.} Augustus, qui si interruptum somnum recuperare, ut eū-
nit, non posset, lectoribus aut fabulatoribus arcesis resume-
^{b Alex. Seue-} bat. ⁶ Lampridius: Nanos & nanas, & moriones, & vocales
^{ro.} exoletos, & omnia acroamata & pantomimos populo donavit.

Erit huius loci admonere, symphonicos etiam in naui
fuisse, qui celeuma remigibus canerent; & per assam vo-
^{c ad diuinati-} cem, inquit, ^{on. Cicer.} Asconius, id est ore prolatam, & ut in Argo
^{d lib. r. Argon.} nauī per cytharam. Et sanè in Argo nauī testatur Hygi-
nus, Orphea, per cytharam celeuma modulatum esse;
quod & ^a Val. Flaccus tetigit:

Nec verò Othrysius transtris impenditur Orpheus,

Aut pontum remo subigit, sed carmine tonsas

Ire docet, summo passum ne gurgite pugnent.

^{acad. Lib.}

Idem alibi,

At ducis imperijs Minya, monituq; frequentes

Puppem humeris subeunt, & tento poplite, proni

Decurrunt, intrantq; fretum. non clamor anhelis

Nauticus, aut blandus testudine defuit Orpheus.

^{f Lib. r. 144.}

Nauticus clamor, celeuma est ut dicemus, ^f Martialis;

Ne blando rota sit molesta somno,

Quem nec rumpere nauticum celeuma,

Nec clamor valet helciariorum.

^{g Lib. r.}

^g Rutilius Numatianus:

His mecum pigri solabar & edia venti,

Dum resonat varijs vile celeuma modis.

Nec aliud intellexit Panegyrista nescio quis: ita in aquas
sponte subeuntes impetum nauigia fecerunt, leui modo commo-
ta nixu ducentium, quorum ad felicissimum illud exordium,
magis opus erat nautico carmine, quam labore. Nauticum car-
^{h Lib. 3. Aec.} men, nauticus cantus Ciceroni est, ^b Virgilio nauticus cla-

mor.

mor, cuius illud specimen teste Seruio,

Hortantur socij, Cretam proauosq; petamus.

Celeuma hodie nostris moribus, voce vel parua fistu-
la canitur nautis. Nunc ad domesticos symphonicos
redeamus. Musicorum corpus CHORVM illi appella-
bant, ut ^a Seruius & ^b Icti. scribunt. ^c Seneca eleganter;
^{a Lib. r. Georg.} non vides quam multorum vocibus chorus constet? unus tamen ^{b L. 77. de}
^{Leg. 3. L. 34.} ex omnibus sonus redditur. aliqua illic acuta est, aliqua grauis, ^{de adil. ed.}
^{c Epist. 84.} aliqua media. accedunt viris femina, interponuntur tibia:
singulorum illic latent voces, omnium apparent. Ceterum
neque sine choro CHORAVLES seruus, neque sine CYTHA-
ROEDO conuiuium fuit. mittamus Virgilium, Silium,
Appuleium; uno ^d Ammiano contenti erimus: cumq; ^{d Lib. 30.}
apponerentur exquisita cupedia, & ades pulsu neruorum &
articulato flatiliq; sonitu resultarent. loquitur autem de
conuiuio Traiani, qui rem militarem in Armenia cura-
bat. Cytharædos moris erat infibulari, tum quæstus,
tum vocis gratia. ^e Iuuenalis:

Soluitur his magno Comædi fibula. sunt qua

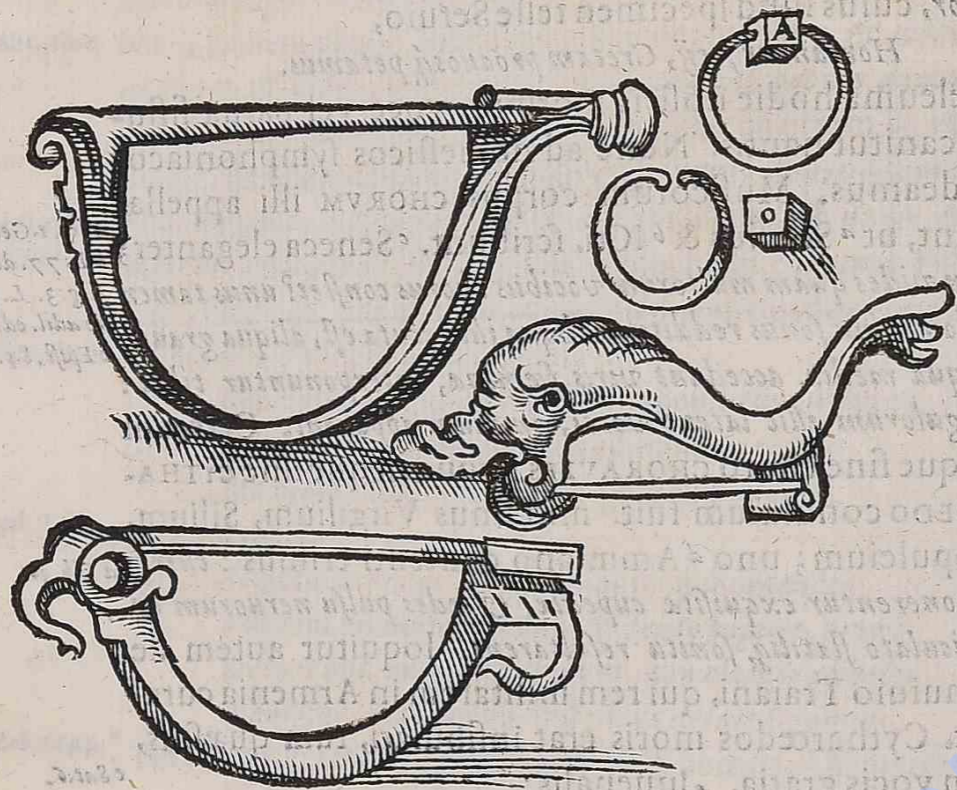
Chrysozum cantare vetent.

Infibulandi rationem monstrauit ^f Cornelius Celsus, ^{f Lib. 7. ca. 25.}
qui hoc quidem sæpius inter superuacua, quam inter
necessaria esse testatus est. cuiusmodi erat quod insecta-
tur, ^g Plinius, adhibitas argenteas fibulas mancipijs ad
transitum virilitatis. mihi sanè non nisi æreas videre ^{g lib. 33. ca. 12.}
contigit & habere, quarum hic speciem exhibeo.

L

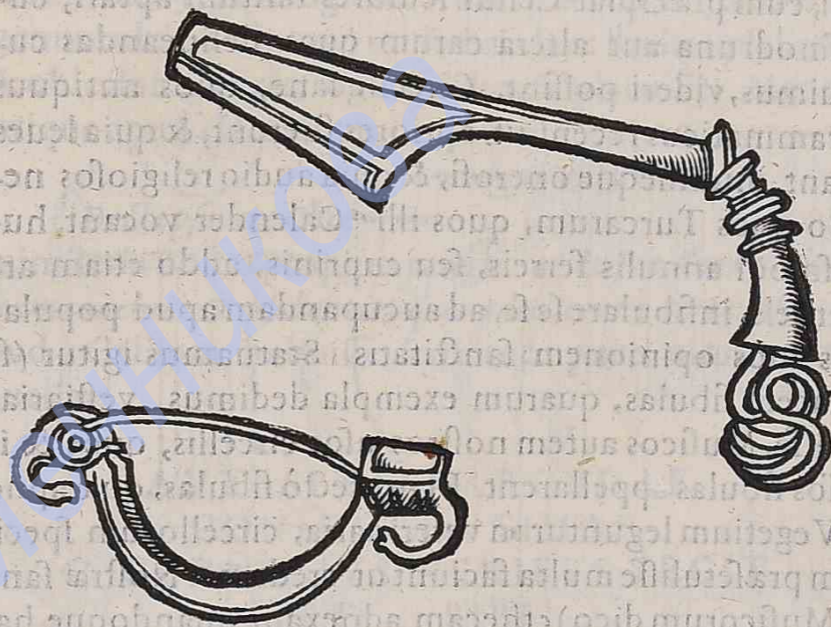
At

At quod ad figuram
Citharæ dicarū at-
tinet, inijcit sanē
scrupulū verus glos-
fator, qui ad illa Iu-
venalis,

— nullius fibula durat
vocē vendentis Prato-
ribus —

scriptum reliquit: fi-
bulam dicit circellos,
quos Tragædi sine Co-
mædi

mædi in pene habent. At licet sciamus glossas illas non es-
se omninò eas quibus fidem tutò habere possimus,
quod sint aliquando more centonum confarcinatæ, &
coagmentatæ alicubi sine ullo delectu, scrupulum ta-
men nobis eximi non ita facilè patimur. Primum quia
GVIDVS PANCÍROLVS præceptor meus, vir optimus, & e-
ruditissimus, cuius ea vera laus fuit, ut qui eum vide-
rent, loquentemque audirent, redirent ferè doctiores
cultioresque, is inquam in commentario illo, in quo
commisit inter se præclara reperta tum æui veteris tum
recentioris, arbitratus est, hæc fibulas in eo usu fuisse,
ut vestes subnecterent. Accedit deinde, quod acus fi-
bularum nostrarum eâ crassitie sunt, ut perincommo-
dæ videantur transuendæ cuti. Addamus, afflicuras
dubio procul pondere suo illos, quos contigerit in fibu-

L 2 lari,

lari, cum præcipiat Celsus leuiore tantum aptari, cuiusmodi una aut altera earum quas delineandas curauimus, videri possint. Circelli sane, quos antiquus Grammaticus recensuit, aptiores fuerunt, & quia leues erant, minimeque onerosi, & quia audio religiosos nescio quos Turcarum, quos illi Calender vocant, huiusmodi annulis ferreis, seu cuprinis, addo etiam argenteis, infibulare se se, ad aucupandam apud populares suos opinionem sanctitatis. Statuamus igitur (si placet) fibulas, quarum exempla dedimus, vestiarias fuisse, Musicos autem nostros usos circellis, quos & ipsos fibulas appellarent. Et profectò fibulas, quæ apud Vegetium leguntur in veterinaria, circellorum speciem præsetulisse multa faciunt ut credam. Nostræ sanè (Musicorum dico) thecam adnexam quandoque habuerunt, quæ nudorum virilia includeret; cuius vicem suppleuit aliquando etiam Aluta. De vestiaria fibula hæc Prudentius:

*Rex ipse Coos æstuantem murices
Lanam reuulsa dissipabat fibula.*

reuellebatur autem acus quæ vocabatur, & meminit Trebellius Pollio: *fibulas argenteas inauratas duas. Fibulam auream cum acu cuprea unam.* de eadem fibula Chrysologus, qui Iohannem Baptistam vocat legis & gratiæ fibulam, quæ diploidem summi sacerdotis sancto patri iungebat in pectore. Harum apud Cæsares is numerus fuit, ut inter Palatina ministeria legatur alicubi Præpositus **A FIBLIS CITHAROEDAS** indicant marmora antiqua in ministerio fuisse, extat Romæ monochnij sculptura (ita liceat appellare) in quo mulier sedens citharam pulsat.

Con-

*a Menauinus
Lib. 2. cap. 11.*

*b lib. 2. cap.
25. & 31.*

*c Martialis li.
11. 76. lib. 7.
81.*

*d lib. 7. 34.
e Hymno ieiunant. quem
imitatus est
Alcimus Aui-
us lib. 4. c. 12.*

f Claudio.

g Serm. 91.

Confirmat vetus elogium, Auxesis & Nerifi (minus ingenuorum nominum) muliebria hæc studia, psallendi & oblectandi aures, viguisse olim & placuisse. Mentio utique apud Horatium,

*a lib. 4. carm.
Ode 13.*

virentis &

Docta psallere Chie

ministeria nostra propius tangit. ut & scitissimi utriusque sexus canentes & psallentes, quos adolescens è terra Asia, apud Gellium habuisse scribitur: pueri nimirum ac puellæ.

b lib. 19. ca. 9.

D.

M.

AUXESI CITHAROEDAE

CONIUGI OPTIMAE

C. CORNELIVS NERIVS FECIT

ET SIBI

a Hamartig.

Has alij psaltrias, fidicinas, citharistrias appellant, Prudentius hoc ministerium tetigit eleganter;

Nam propter lyricæ modulamina vana puella,

Neruorumque sonos, & coniuiale calentis

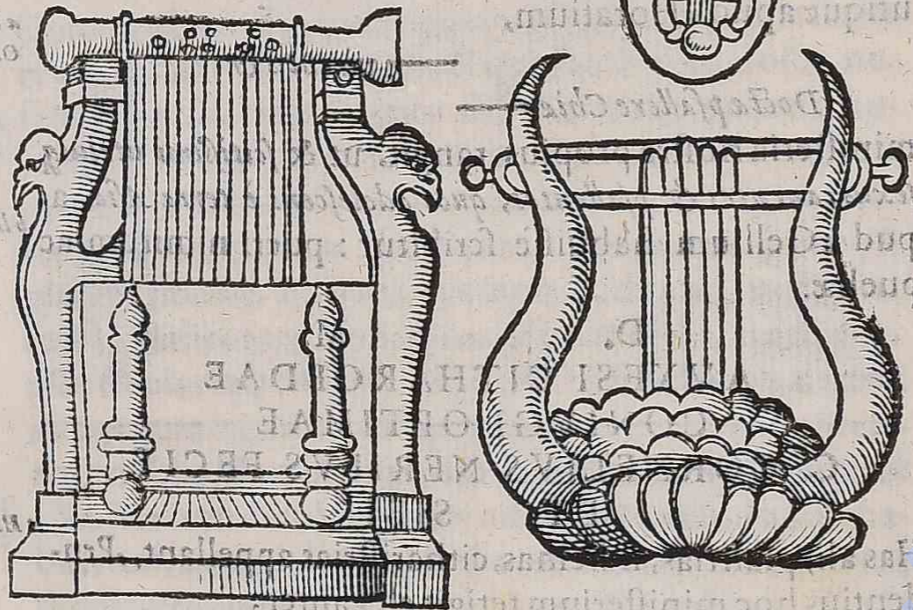
Carmen nequitie, patulas Deus addidit aures?

d lib. 3. orig.

Citharæ autem species enumerat Isidorus psaltria, lyras, barbita, & alias quadrata forma. nec non & trigonali. Nos hic aliquot delineandas curauimus, rariores illas quidem, sed & studiosis antiquitatis adiumento futuras, ad cognoscendas testudinis partes, latera, cacumina, brachia, humeros, scapulas, pedines, modulum, tympanum.

L 3

Et

Et licet Minerva tibiae abiecerit, quod vultum infantis deformarent, non defuerunt tamen TIBICINAE, quae abiectas tollerent. ^{a Stich.} Plautus:

Post ut occæpi narrare, fidicinas, tibicinas,

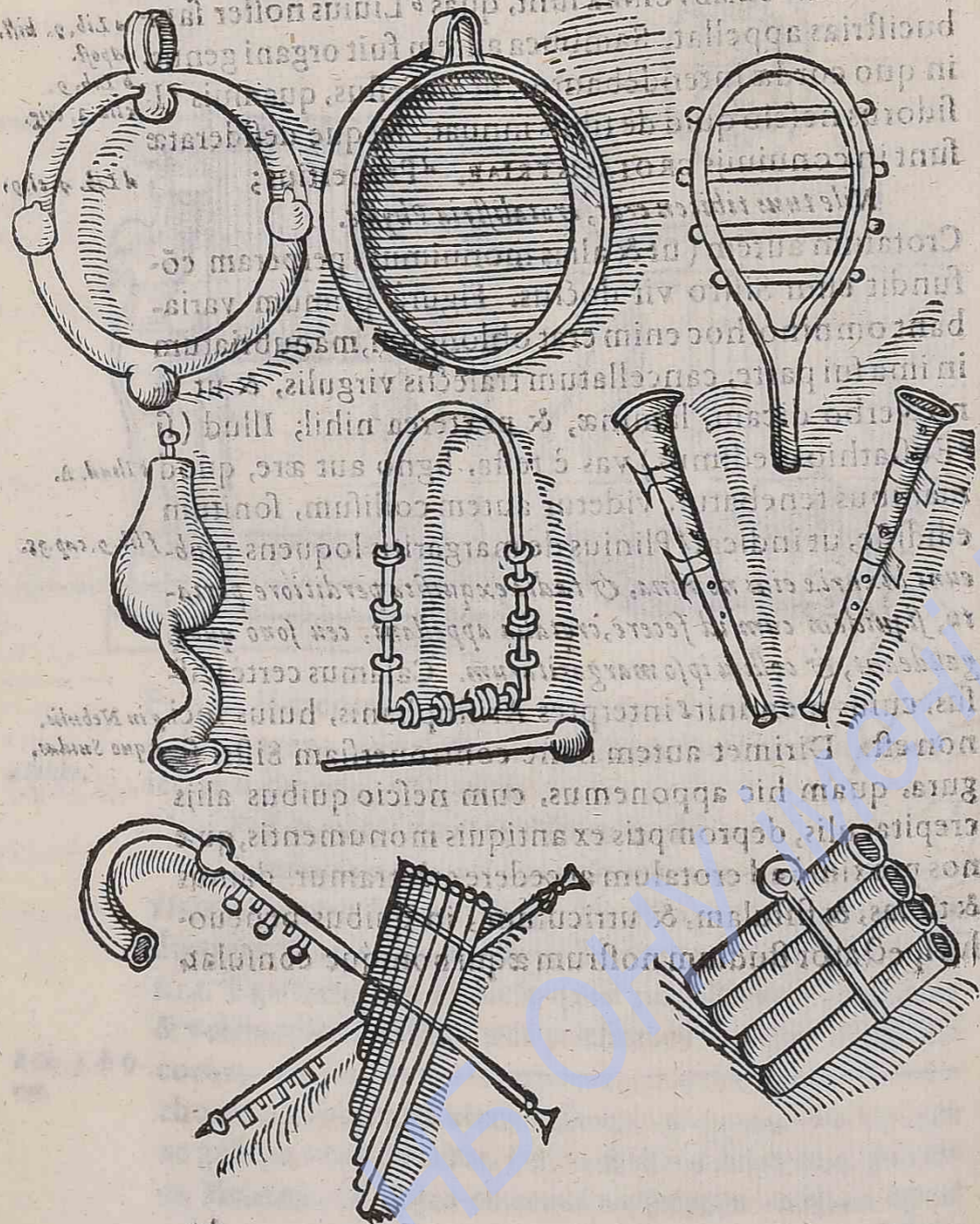
Sambucinas aduexis secum forma eximia.

TIBICEN autem & FIDICEN, qui Duillio præibant, à cœna domum reuertenti, an serui fuerint nec ne, alij viderint. Ego sane non dispicio quid prohibeat, familiares & vernaculos fuisse. Cum præsertim è grege domesticorum FISTVLATOR amanuensis, concionanti ^{b Cic. 3. de Orat.} Graccho eburneolam fistulam inflaret, ad quam ille vocem ac gestum componeret, huius sanè ordinis fuit puella ex Hebræis, in regio conuiuio calamos inflans apud Abdi-

Abdiam. SAMBUCINAE sunt, quas ^b Liuius noster sambucistrias appellat. Sambuca autem fuit organi genus, in quo cordæ intendebantur, ut ait Festus, quamuis ^a Iulius Iulianus nescio quid de tibijs innuat. Neque desideratæ sunt in conuiujs CROTALISTRIAE. ^a Propertius;

Nile tuus tibicen erat, crotalistris Phyllis.

Crotalum autem (ut & alias monuimus) perperam confundit cum Sistro vir doctus. Figurâ primum variabant omninò, hoc enim erat oblongum, manubriatum in ima sui parte, cancellatum traiectis virgulis, & ut uno verbo dicam, laminæ, & præterea nihil; Illud (si ^c Eustathio credimus) vas è testa, ligno aut ære, quod ^e Iliad. A. manibus tenebatur. videtur autem collisum, sonitum edidisse, ut indicat ^f Plinius de margaritis loquens: ^{sub. lib. 9. cap. 36.} *eunt luxuria eius nomina, & tadia exquisita perditore portatu, siquidem cum id fecere, crotalia appellant, ceu sono quoque gaudeant, & collisu ipso margaritarum.* Calamus certè scissus, cuius meminit ^g interpret Aristophanis, huius loci ^{in Nebulis.} non est. Dirimet autem hanc controuersiam Sistri ^{quo Suidas,} figura, quam hic apponemus, cum nescio quibus alijs crepitaculis, depromptis ex antiquis monumentis, quæ nos proximè ad crotalum accedere arbitramur. damus & tibiae, & fistulam, & utriculum; in quibus beneuolus spectator studium nostrum æqui bonique consulat,

At crotali crepitus onocrotalo aui nomen videtur imposuisse, quod vocem forsan edat ciconiæ similem, quam & ipsam crotalistriam appellavit Petronius, at Aegyptij crotalum, si Ioanni Sarisberienfi fidem velimus habere, qui & addit; *crotala quoque dici sonoras spherulas, quæ quibusdam granis interpositis, pro quantitate sui, & specie metalli, varios sonos edunt.* Hæc ferè omnia symphoniacorum organa complexus est Petrus Chrysológus; *venit pietatis illa, non voluptatis exhibitura conuiuium: denique & penitentia ponit mensam, fercula compunctionis apponit, panem doloris infert, potum lacrymis temperat in mensura, & ad delicias Deitatis totas, totam pulsat cordis sui & corporis symphoniam. Organi planctu dat clamorem, citharam per suspiria longa modulatur, gemitus aptat in fistulam, & dum peccatus ipsum conscientiam arguens sæpe percutit, facit placitura Deo cymbala personare.* Cymbala eius figuræ erant, quæ cotyledonis folia sunt, ut testantur Dioscorides & Scribonius Largus; Latini umbilicum Veneris vocant. Coxendicibus assimilata Plinius, acetabulis fistulidorus. Ambabus enim manibus (erant enim manubriata vel ansata in extrema conuexitate) apprehendebantur, & complosa concussaque sonitum edebant tinniebantque. tinnitus enim cymbalorum proprius fuit.

g Catullus de Satyris & Silenis,

*Plangebant alij proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus are ciebant.*

h Virgilius:

Tinnitusque cie, & matris quate cymbala circum.

i Ouidius;

Liba Deo sunt: succis quia dulcibus idem

M

Gaudet,

a Polieratici
Lib. 8. cap. 12.

b Serm. 93.

c Lib. 4.

d cap. 55.

e Lib. 25. cap.
ult.

f Lib. 3. Orig.

g de nupt. Pol.
& Thet.

h lib. 4. Georg.

i lib. 3. Fastor.

Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoso Satyris comitatus ab Hebro,
Non habet ingratos fabula nostra iocos.
Iamq̄ erat ad Rhodopen, Pangeaq̄, flumina ventum,
Aerifera comitum cum crepuere manus.
Ecce noua coeunt volucres tinnitibus acta,

^a lib. 3. Me-
tam.

Idem alibi collisionem cymbalorum tangens;
Quis furor anguigena, proles Mauortia, vestras
Attollit mentes? Pentheus ait. ara ne tantum
Aere repulsa valent? —

^b lib. 8. Me-
tam.

de tinnitu ^b Appuleius: imibi vir principalis & alias religi-
osus, & eximie deum reuerens, tinnitu cymbalorum, & sonitu
tympanorum, cantusq̄, Phrygi mulcentibus modulis excitus,
&c. ^c Arnobius; etiamne aris tinnitibus & quassationibus
cymbalorum? etiamne tympanis? etiamne symphonijs? quid
efficiunt crepitus scabillorum? ut cum eos audierint numina,

^d Epist. 1. ad
Corinth. 6. 13.

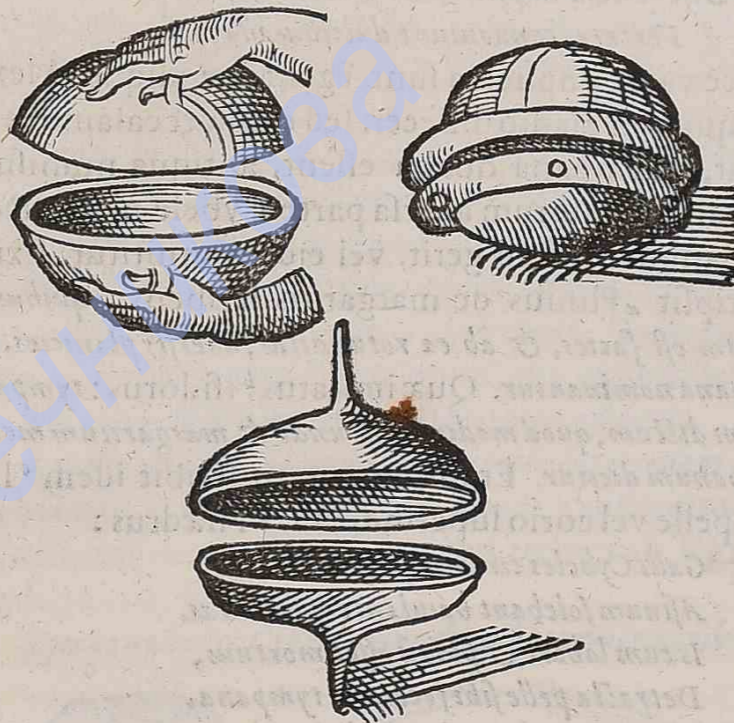
honorifice secum existiment actum, & feruentes animos ira-
ram obliuione deponant? Quod ergo D. ^a Paulus scripsit:
γέγονα χαλκός ἢ χῶν ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον, rectè versum La-
tinè est, factus sum velut aes sonans, aut cymbalum tinniens. ad
organi sanè cauam inanitatem respexit ^e Nemesianus:

^o Ecl. 3.

Pronus at ille lacu bibit, & crepitantibus haurit
Musta labris: alius vocalia cymbala mergit,

Porro mulieres, quæ cymbala quaterent, pro analogia
vocabimus CYMBALISTRAS, vidimusque eas sæpè ac sæ-
pius Romæ in scalpturis Bacchanalium sacrorum, &
quibus hæc damus,

Hinc

Hinc autem apparet quomodo cymbala colliderentur.
quod intelligens ^a Amalarius Fortunatus scriptum reli-
quit, cymbala inuicem tanguntur ut sonent: ideo à quibusdam
labijs nostris comparata sunt. Materia cymbalorum fuit
ex ære; quod licet satis pateat ex ijs, quæ supra retuli-
mus, ^b Martialis tamen etiam disticho illustrabimus; ^c lib. 3. cap. 8.

CYMBALA.

Aera Celeneos lugentia matris amores,

Esuriens Gallus vendere sæpè solet.

An verò Naulia cymbalorum figurâ essent, non est ad-
modum dictu facile. ^c Ouidius sanè tangit nescio quid
quod huc referri possit: ^c lib. 3. de arte
am.

M 2

Disce

Disce etiam duplici genitalia Naulia palma
Vertere, conueniunt dulcibus illa iocis.

At hæc valde implicata sunt, egentque aliquo Alexandro, qui non gladio dissectet, sed explicet calamo & dissoluat. Tympana qualia essent, antiqua numismata indicant, in quorum auersa parte Cybele mater Deum tympanum in sinu gerit, vel eidem innititur. Eximie descripsit Plinius de margaritis scribens; quibus una tantum est facies, & ab ea rotunditas, auersis planities, ob id ^{b Lib. 3. Orig.} tympana nominantur. Quæ imitatus ^b Isidorus: tympanum autem dictum, quod medium est. unde & margaritum medium tympanum dicitur. Erant autem, ut scribit idem ^c Isidorus, pelle vel corio superinducta. ^d Phædrus:

Galli Cybeles circum questus ducere
Asinum solebant baiulantem sarcinas.
Is cum labore & plagis esset mortuus,
Detracta pelle sibi fecerunt tympana,
Rogati mox à quodam delicio suo,
Quidnam fecissent, hoc locuti sunt modo:
Putabat se post mortem securum fore,
Ecce alia plaga congeruntur mortuo.

Hæc autem virgula percutiebantur aliquando; ideo plagarum meminit Phædrus, aliquando manu impellebantur. ^e Ouidius:

^f Fæmineæ voces, impulsæq; tympana palmis.
^f Catullus,
Niveis citata cepit manibus leue tympanum,
Tympanum, Tubam, Cybele tua mater initia:
Quatiensq; terga tauri teneris caua digitis
Canere hac suis.

Sucto-

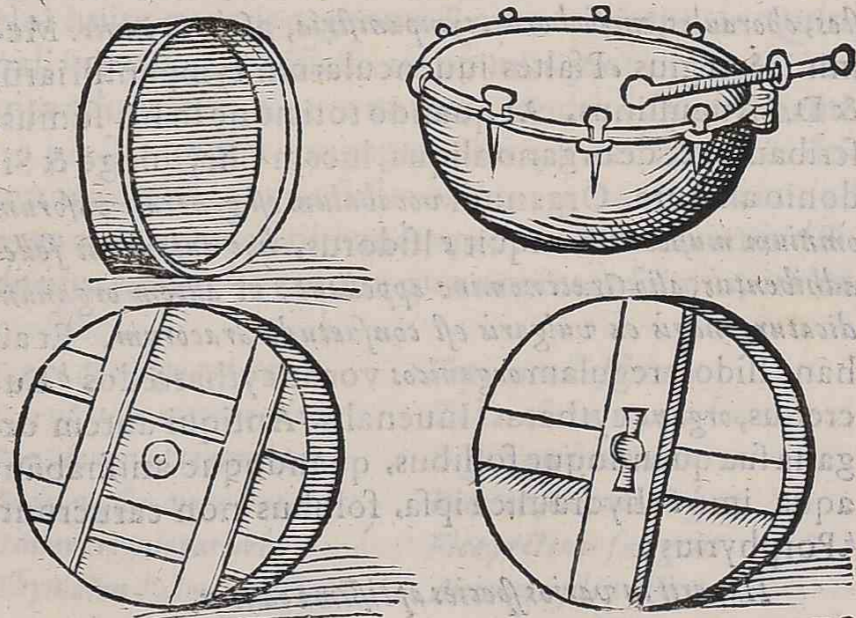
^a Suetonius: sed & populus quondam uniuersus ludorum die, ^a Augusto ca-
& accepit in contumeliam eius, & assensu maximo comproba- ^b 68.
uit versum in scena pronunciatum de Gallo matris Deum tym-
panizante, Vides ne ut Cynadus orbem digito temperet?
huc alludit Aufonius in Pythagorica acroasi de viro bo-
no; Sit solidum quodcumq; subest, nec inania subtus
Indicet admotus digitis pellentibus iclus.

^d Augustinus; plaudat nunc organis Maria, & inter ve- ^b Sermon. 18. de
locos articulos tympana puerpera concrepent. Tympani so- ^c Sanctus.
nitum ^c Catullus expressit elegantissime ut omnia,

Vbi cymbalum sonat vox, ubi tympana reboant. &
Leue tympanum remugit, caua cymbala recrepant.

Porro forma tympani hæc fuit, quam exhibemus, pri-
ma facie cribrum referens, ut non immerito legamus
in iudicio coci & pistoris,

Tympana habet Cybele: sunt & mihi tympana cribrum.

M 3 ER

Est verò notandum, organum illud, cuius orbis bracte-
olis & orbiculis insignitur, à nostratibus cymbalum vo-
cari eadem prope licentiâ, quâ A. AUGUSTINVS tympanum
crotali nomine, & b VINC. CARTARIVS sistrum cym-
bali appellatione designarunt. Apud Virgilium au-
tem quæ essent *tympana* plaustrorum (ut & hoc obiter
tangamus) ineptè declaravit Seruius, siue alius quispi-
am Seruii nomine. Egregiè Iun. Philargyrius, rotas ex
solidis tabulis factas interpretatur, cuiusmodi Romæ
visuntur in antiquis monumentis, quæ a alijs ante nos
delineanda curarunt. Tympana pulsabant *TYPANIS-
TRIAE*. Sidonius de cœna Theodorici : *sane intromit-
tuntur, quamquam rarè, inter cœnandum mimici sales, ita ut
nullus conuiuia mordacis lingua felle feriat. sic tamen, quod
illic nec organa hydraulica sonant, nec sub phonaeco vocalium
concentus meditarum acroama simul intonat, nullus ibi lyri-
stes, choraules, mesochorus, tympanistris, psalteria canit. Me-
minit & regius e Psaltes iuuenularum tympanistriarum,
& D. f Augustinus. At quando toti nunc in his sumus,
scribamus & de organo aliqua, lucem Chrysologo & Si-
donio allatura. Organum vocabulum est generale vasorum
omnium musicorum, inquit s Isidorus, hoc autem cui folles
adhibentur, alio Græci nomine appellant : ut autem organum
dicatur, magis ea vulgaris est consuetudo Græcorum. Et ad
hanc Isidori regulam organicos vocat cytharædos b Lu-
cretius, organa cytharas c Iuuenalis. Antiqui autem or-
gana sua quandoque follibus, quandoque animabant
aqua. imò & hydraulica ipsa, follibus non caruerunt.
Porphyrus ;
Hæc erit in varios species aptissima cantus,*

a Dial. 2. & 5.

b in imag.

c Lib. 2. Georg

d Lucas Pa-
tus.e Psal. 57.
f Serm. cit.

g lib. 3. Orig.

h lib. 2. & 5.
i Sat. 6.k in panegy.
dicto Constan-
tino Aug.

*Perq̄, modos gradibus surget fecunda sonoris,
Aere cauo & tereti, calamis crescentibus aucta.
Quis benè suppositis quadratis ordine plectris
Artificis manus in numeros claudit aperitq̄,
Spiramenta probans placidis benè consona ritibus,
Sub quibus unda latens properantibus incita ventis,
Quos vicibus crebris iuuenum labor haud sibi discors
Hinc atq̄, hinc animaq̄, agitent. —*

Hæc qui tractabat *HYDRAULES* & *ORGANARIUS* dicebatur.
Spiritalia sanè nostra & pneumatica ideò videntur
præualuisse, quod aquariorum organorum non esset
facilis ratio, ut inquit a Vitruuius. Incertus quid è b au-
tor in annales Gallicos retulit, año Domini DCCCXXVI,
Georgium quendam presbyterum de Venetia organum
hydraulicum Aquisgrani fecisse. quod argumento sit,
aut desisse prorsus iam tum, aut minus fuisse in usu.
Nos huius generis organum Romæ vidimus, in Quiri-
nali in hortis Pontificiis, audiimusque non sine comi-
tum admiratione, cum musicos modos variaret, nemi-
ne plectra manu tangente. Recipiebat verò sese do-
mum à cœna luxuriosissimus Imperator c Gallienus ad
organum, cum ad tibicinem processisset. Ceterum d Si-
donius nonnulla eorum, quæ nos recensuimus, ita ex-
pressit;

<i>Iuuat & vago rotatu</i>	<i>Tepidas ad officinas</i>
<i>Dare fracta membra ludo :</i>	<i>Citharistras Corinthus :</i>
<i>Simulare vel trementes</i>	<i>Digitis quibus canentes</i>
<i>Pede, veste, voce Bacchas.</i>	<i>Pariter sonante lingua</i>
<i>Bimari remittat urbe</i>	<i>Vice pectinis fatigens</i>
<i>Thymelen Palenq̄, doctas</i>	<i>Animata fila pulsu.</i>

M 4

Date

Perq̄

a lib. 10. ca. 13.
b Collectio.
Pitba.c Capitolinus
d Lib. 9. ep. 13.

Date et ara fistulata *Quibus antra per palati,*
Satyris amica nudis. *Crepulis reflanda buccis,*
Date rauulos choraulas, *Gemit aura tibialis.*

Symphoniaci autem (ne nimis diu exorbitemus) aliquando fuerunt & alij de triclinio serui. Apud Petronium siquidem, *pueri ad pedes, & pocillator cantant, in ipso quo fungebantur munere paronychia tollendi & vinum ministrandi.* Imò &, quod ex eodem Petronio discimus, ministeria in triclinio singula ad symphoniam exequi mos fuit. Ita Trimalcio ad symphoniam illatus in conuiuium est, *Diribitores symphonia strepente paleam scrutantur, Gustatoria choro cantante rapiuntur, ad symphoniam tripudiantes superiorem partem repositoryj auferunt, Scissor demum, ad symphoniam gesticulatus, obsonium lacerat, quod & Iuuenalis cum stomacho animaduertit.* Imò & Pacuius nescio quis apud Senecam ad symphoniam in cubiculū referebatur à cœna quotidie. O Duillios patinarios! At hæc ministeria ideò comparata sunt, ut ne silerent: ceteris inditum eo usque silentium est, ut ne mutire quidem liceret. Seneca; *at infelicibus seruis mouere labra ne in hoc quidem ut loquantur licet. virga murmur omne compefcitur, & ne fortuita quidem verberibus excepta sunt; tussis, sternutamenta, singultus; magno malo ulla voce interpellatum silentium luitur; nocte tota ieiuni mutiq; perstant.* Imitatus est Senecam Macrobius, qui & hos animos dominorum tyrannicos luculenta oratione proscidit. Idem Seneca; *quid flagella media cœna petis, quod serui loquuntur, quod non eodem loco turba concionis est, & silentium solitudinis? in hoc habes aures, ut non nisi modulata tantum & mollia, & ex dulci tracta compositaq; accipiant?* Et hoc idem apud Persas graues

a Sat. 5.

b Ep. 12.

c Epist. 47.

d lib. 1. Sat. 11.

e lib. 3. de ira.

graues illos & tetricos notauit Ammianus. At hæc aurium oblectatio ferri poterat. Illa oculorum digna utique fuit censoriâ notâ, ut nudis puellis ministrantibus cœnaretur; more forsan à Tuscis petito, quibus id impingit Timæus in I. Historiarum. Par improbitas excogitauit puellarum Gaditanarum saltationem & cantum. Iuuenalis;

a Lib. 23.

b Athenam lib. 4.

c Sat. 11.

Forsitan expectes ut Gaditana canoro

Incipiat prurire choro.

ubi vetus interpres Lyristras & Pantomimas interpretatur. Nec alio respexit Quintilianus; *omne conuiuium obscenis canticis strepit, pudenda dictu spectantur.* Et huius sanè luxus vestigium extat apud scriptorem Madaurensem, qui in conuiuiu Byrrhenæ, *puellas scitule ministrantes recensuit.* Hæc omnia calentis in triclinio nequitix irritamenta, sustulit optimus Imperator Theodosius, ut Christianum decebat. Paulus Diaconus testatur: *illa tamen, quibus Traianus adpersus est, vinolentiam scilicet & cupidinem triumphandi, usq; adeò detestabatur, ut bella non mouerit, sed inuenerit, prohibueritq; lege ministeria lasciuia psaltriasq; comessionibus adhiberi.* Extat lex hodièque, & tangit Macrobius; *dic enim Hore, qui antiquitatem nobis obijcis, ante cuius triclinium modò saltatricem, vel saltatorem te vidisse meministi?* Excisa tamen utcumque luxuria, per vices pullulare non desit. Petrus Chryso-
 N volu-

d Lib. 1. ca. 2.

e Lib. 2.

f lib. 12. de gest. Rom.

g L. 7. lib. 5. Tit. 10. Cod. Th.

h lib. 3. Saturn. cap. 14.

i Serm. 127.

voluptates quantopere amplecterentur apud antiquos nonnulli, nemo est qui nesciat. Illi ipsi qui cohibere debuissent, inuitabant palam magisterijs & præceptionibus. Grauis alioqui & nobilis rei medicæ auctor, ut ætatis vergentis inclinationi occurreret admonuit, puel-
 larum speciosarum, vel puerorum similiter, seruitium procurandum esse, utendum præterea lectionibus animum ad delicias pertrahentibus, ut sunt Amphipolitæ Philippi & Herodiani, aut certè Syri Iamblici, vel ceterorum suauiter amatorias fabulas describentium. O lucem morum! COMŒDI sanè & histriones, archimimi & pantomimi familiares in conuiuium induciti frequenter sunt; & hoc iam inde ab Asiatica illa præda, quæ Romanam frugalitatem afflixit, seu verius perdidit. ^b Liuius noster; *Luxuria enim peregrina origo ab exercitu Asiatico inuecta in urbem est. ij primū lectos aratos, vestem stragulam preciosam, plagulas & alia textilia, & quæ tum magnifica suppellectilis habebantur, monopodia & abacos Romam aduexerunt. tunc psalteria, sambucistriaq; & conuiuialia ludionum oblectamenta addita epulis.* ^{D.} Augustinus in eandem sententiam: *tunc enim primum lecti arati & preciosa stragula visa perhibentur. tunc inducuntur in conuiuia psalteria & alia licentiosa nequitia.* Notat de luxu Metelli ^a Sallustius, ad cœnam inuitato, exornatas fuisse ades per aulae & signa, scanasq; ad ostentationem histrionum fabricatas. Marius apud ^e eundem: *sordidum me & incultis moribus aiunt, quia parum scite conuiuium exorno, neq; histrionem ullum, neq; pluris precij coquum quàm villicum habeo.* ^f Plinius iunior: *frequenter Comædis cœna distinguitur, ut voluptates quoq; studijs condiantur.* Pantomimorum artem delineabit nobis vetus Poeta;

Nam

Nam cum grata chorus diffundit cantica, dulcis
 Quæ resonat cantor motibus ipse probat.

Pugnat, ludit, amat, bacchatur, vertitur, adstat,
 Inlustrat verum, cuncta decore replet,

Tot lingua quot membra viro, mirabilis ars est,

Quæ facit articulos ore silente loqui.

Est autem apud ALOYS. CORRADINVM sigillum æreum vetustissimum, quod personatum quendam ex hoc grege referat; cuius hic nos typum dabimus, & his usui futurum quæ diximus, & carminibus ^a Iuuenalis,

— ipsa dierum

Festorum, herbofo colitur si quando
 teatro

Maestas, tandemq; redit ad pulpita
 notum

Exodium, cum persona pallentis hi-
 atum

In gremio matris formidat rusticus
 infans.

Verum ulterius etiam progrediente luxu, quam ut his finibus concluderetur, MORIONES etiam, utut deformes & monstrofi, in conuiuium animi gratia recepti sunt. ^b Martialis;

Opimianum morionibus nectar
 Chrystallinisq; murrhinisq; propinat.

horum formam & elegantiam

N 2 tan-

^b Lib. 3. 40.

^a Theodoros
 Priscianus lib.
 2. cap. 11.

^b Lib. 39.

^c lib. 3. de Ci-
 uis. Dei ca. 21.

^d lib. 2. Histor.

^e in Iugurth.

^f lib. 3. ep. 1.

^g edidit P. Pi-
 scianus.

a lib. 6. 32. tangit idem auctor:

*Hunc verò acuto capite, & auribus longis,
Qua sic mouentur, ut solent a fellorum,
Quis Morionis filium neget Girthæ?*

b lib. 14. 210. stuporem verò, cuius gratia inter cetera comparabantur, & idem notauit:

MORIO.

*Non mendax stupor est, nec fingitur arte dolosa.
Quisquis plus iusto non sapit, ille sapit.*

*c L. 4. de adih.
Ed.*

Ita ut beatulis hisce nostris pareat non scripsisse *Ulpianum, fatuum, vel morionem vitiosum videri.* Hic erat nimirum luxus eruditus, nihil amœnum & molle arbitrari, nisi quod nouitas & rectè sentientium contemptus viris perditis commendarent. *d Plutarchus sanè testatur, fuisse Romæ quosdam monstrorum conquisitores, qui venalium formositatem odio habentes, forum morionum frequentarent, hi sunt (ni fallor) γελωτοποιοι, quos Lucianus commemorat, è quorum numero delineat nescio quem deformem, de raso capite, pauculos capillos in vertice gestantem, eosque in cristam conformatos.* *e Seneca: Harpasten uxoris meae fatuam, scis hereditarium anus in domo mea remansisse. ipse enim auersissimus ab istis prodigijs sum. si quando fatuo delectari volo, non est mihi longè quarendus. me rideo.* *f Plinius iunior; accepi tuas literas, quibus quereris tadio tibi fuisse quamuis lautissimam cœnam, quia scurræ, cinadi, moriones mensis inerrabant.* *g NANI quidem & NANAE Sybaritarum deliciae, morionibus collati nescio quid Veneris habuerunt.* *h Suetonius: Annalibus suis vir consularis inseruit, frequenti quondam conuiuio, cui & ipse affuerit, interrogatum eum subito & clarè à quodam*

d De curiosis.

e in conuiuio.

f Epist. L.

g lib. 9 ep. 17.

h Tiberio cap. 61.

quodam nano adstante mensa inter copreas, cur Paconius maiestatis reus tam diu viueret. *a Lampridius: Nanos & nanas, & moriones, & vocales exoletos, & omnia acroamata, & pantomimos populo donauit.* Hæc autem fuerant Elagabali ministeria, quæ Imperator Alexander auersabatur, ad Augusti fortasse æmulationem, qui pumilos atque distortos, & omnis generis eiusdem, ut ludibria naturæ, maliquè ominis abhorrebat. *b Suetō. Aug. cap. 83.* *SCVRRAE* autem & ipsi mensis adstant, conuiuas diæterijs ad hilaritatem prouocaturi. Plinius obiurgans tædium amici, qui in propudiosum illud, cuius nuper meminimus, conuiuium inpegerat, retuleratque domum pro apophoretis nauseam & stomachum: *vis tu remittere aliquid ex nugis? equidem nihil tale habeo, habentes tamen fero. cur ego non habeo? quia nequaquam me ut inexpectatum festiuumque delectat, si quid molle à cinado, petulans à scurra, stultum à morione profertur.* Idem in Panegyrico: *neque enim aut peregrina superstitionis mysteria, aut obscæna petulantia mensis Principis oberrat, sed benigna inuitatio, & liberales ioci, & studiorum honor.* Inter hos nobilis fuit Sarmentus ille, cuius velitationes cum Cicero, commemorat *c Horatius: de quo etiam d Iuuenalis;* *d Sat. 5.*

*Si potes illa pati, qua nec Sarmentus iniquas
Casaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset.*

ubi glossator antiquus notat, Sarmentum forma & urbanitate demeruisse sibi plurimos. Augusto sanè olim placuerat lepore & festiuitate, ut notat *e Plutarchus, qui et M. Antonio etiam tradit huiusmodi pueris Romanos DELICIORVM nomen imposuisse. & quidem illi pueros urbanos & procaces, delicias & delicia appellabant, ut f Statius; f lib. 5. Sylu.*

Non ego mercatus Phariâ de puppe loquaces

Delicias, doctumq; sui conuicia Nili

Infantem, linguâq; simul, salibusq; proteruum

a.
b Lib. 1. 8.

Dilexi. — quod & ad passerem transtulit. Catullus, & ad columbam ^b Martialis. Honestarunt tamen etiam hac appellatione flagitiosam illam & nefariam impudicitiam, quæ virilem olim sexum turpissimè infecerat. testis Prudentius;

clib. 1. adu. Sym.

Quid loquar Antinorum cælesti sede locatum?

Illum delicias nunc diui Principis, illum

Purpureo in gremio spoliatum sorte virili?

d lib. 6. ca. 10.

At Græci in aſotia & nequitia nauiter elegantes, in triclinijs, ut testatur Vitruuius, ludiorum operis locum apparabant, à quibus & hunc morem arripuisse Romanos (ut alia etiam multa) diximus nuper. Et eò sanè aludite Seneca; vides hos eosdem è lectis suis spectantes popinam suam, aures vocum sono, SPECTACVLIS oculos, saporibus palatum delectantes? mollibus lenibusq; fomentis totum lacessitur eorum corpus, & ne nares interim cessent, ODORIBVS varijs inficitur locus ipse, in quo luxuria parentatur. ^f Silius Italicus:

e de beata Vita cap. 17.

f Lib. 11.

Nec luxus ullus, merſaq; libidine vita

Campanis modus: accumulans, variasq; per artes

Scenarum, certant epulas distinguere ludo.

g lib. 3. cap. 10.

^g Alcimus Auitus, ad suffimentorum quod diximus ministerium respiciens,

Viuida quin etiam miscebant Cynnamata talli:

Et suffita domus pingui fragrabat amomo.

h lib. 9. ep. 13.

^h Sidonius:

Manus uncta succo amomi

Domet hispidos capillos:

Ara-

Arabumq; messe pinguis,

Petat alta tecta fumus.

GLADIATORES postremò (quod animus meminisse horret) in conuiuium recepti sunt à quibusdam, adeò familiariter, ut non possim non mirari præposterum philosophi hominis consilium, qui non has tragicas cœnas, sed Aenianum in conuiuio improbavit ludicram pugnam. ^b Silius Campanis tribuit;

a Maximus Tyrius Serm. 12.

b Lib. 19.

Quin etiam exhilarare viris conuiuia cade

Mos olim, & miscere epulis spectacula dira

Certantum ferro sapè, & super ipsa cadentum

Pocula, resperſis non parco sanguine mensis.

Quàm conueniunt hisce cruentis spectaculis illa ^c Petri ^{c Serm. 137.}

Chryſologi? in arenam vertitur domus, mensa migrat in ca-

neam, fiunt de prorsoribus spectatores, furore mutatur conui-

uium, fit cibus cades, vinum transit in sanguinem. Et ut tandem aliquando de triclinio exire incipiamus, dicemus

de MEDIASTINO, cuius opera præcipua fuit, in cœnatione scopis mundanda. Viderunt Romæ ^d viri docti in

d F. Vrsin.

pauimento vermiculato hominem cum scopa & canistro, cum inscriptione,

CORNELIVS. SERVVS. MEDIASTINVS.

^e Iuriconsultus SCOPARIVM appellavit, cuius operam

retigerunt Horatius & Iuuenalis, ille:

Vilibus in scopis, in mappis, in scobe quantus

Consistit sumptus? neglectis flagitium ingens.

hic;

Hospite venturo cessabit nemo tuorum:

Verre pavementum, nitidas ostende columnas,

Arida cum tota descendat aranea tela.

e L. 8. de sum. infr.

f Lib. 2. Sat. 4.

g Sat. 14.

a *Asinaria.*

nec non & Plautus:

*Iussi n scelesto ab ianua hoc stercus auferri?**Iussi n columnis deijcer operas araneatum?*b *lib. 12. de
Fund. instr.*

Quo pertinent illa & Vlpiani: *item centones, syphones, funes, perticas quoque & scalas, & phormiones, & spongas, & aras, & scopas contineri, plerique, & Pegasus aiunt. Et, item pertica, quibus aranea deterguntur: item sponsia, quibus columna, pauimenta, podia exterguntur: scala quoque, quae ad lacunaria admoventur, instrumenti sunt, quia mundiorum domum reddunt. Et profecto mediastinus sordidioris operae videtur semper fuisse, tum in urbana tum in rustica familia. Huc respexit D. Bernardus; intret ergo domum Saluator, & frequenter visitet eam, quam paenitens Lazarus mundat, ornat Martha, & Maria replet interna dedita contemplationi. Sed forte curiosus quisquam requirat, cur in praesenti Evangelica lectione, nulla prorsus Lazari mentio fiat? arbitror sane, ne id quidem a proposita similitudine dissidere. Virginali enim domum intelligi volens spiritus, siluit non incongrue paenitentiam, qua malum utique comitatur, absit enim, ut proprii quidquam inquinamenti domus hac aliquando habuisse dicatur, ut in ea proinde SCOPA Lazari quereretur. Apud Petronium hanc operam nauat Leucicarius; qui argentum inter reliqua purgamenta scopis coepit verere. Huius loci est foramen illud, quod in pariete triclinij, proluendi pauimenti causa excuabatur, quod ad analecta & vina profusa in pauimentum exportanda paratum fuisse conijcio, cui profusioni qua ratione occurrerint Graeci, exponit Vitruuius: bibulo nimirum pauimento ex carbonibus, sabulone, calce & fauilla mixtis. Verum non extante foramine, aderant serui,*

c *Serm. 2. de
assumpt.*d *L. 27. de
seru. urb.*e *Lib. 7. ca. 4.*

serui, qui sputa detergerent, & reliquias subditi colligerent temulentorum. Horatius:

*Hic ubi sublati, puer alte cinctus, acernam**Gausape purpureo mensam perterfit, & alter**Sublegit quodcumque iaceret inutile, quodque**Possit caenantes offendere*

Ad haec autem & similia scobe utebantur, ut vidimus in carmine Horatiano, & Iuuenalis;

*Ergo miser trepidas, ne stercore facta canino**Atria displiceant oculis vententis amici,**Ne perfusa luto sit porticus: & ramentum uno**Sermodio scobis hac emendat seruulus unus,*

Iulius Bassus apud Senecam Rhet. inter temulentas reliquias sumptuosissima caena, & fastidiosos sub ebrietate cibos, modo excisum caput humanum fertur, inter purgamenta, & iactus caenantium, & sparsam in conuiuio scobem, humanus sanguis euerritur. hi fuerunt tricliniaries manipuli. Et profecto qui ministeriales hasce copias apud veteres auctores recensuerit, nae ille minus mirabitur, aliquando ministeriorum cateruas, turbas aliquando & populos appellari. Donatus ad illa Virgilij,

— totidemque pares aetate ministri,

hic (inquit) leuiter, legentes accipiunt ducentorum descriptionem, in quibus eadem aetas fuit. sed nihil magnum estimantes, si Regina ad hanc partem officij ducentis ministris utebatur: & reuera nihil fuit magnum ad diuitias regales & memorabile, si numeri tantummodo faceret mentionem, taceret de aetate. cum autem hoc ipsum adiecit dicens, pares aetate, illic omnibus familiae copiam, decorem quoque, & substantiam demonstrauit. in euidenti est enim, quanta seruorum regina fuerit mul.

a *Lib. 2, Sat. 8.*b *Sat. 14.*c *lib. 9. con-
tron 2.*d *lib. 1. Aen.*

multitudo, ex qua ducenti pares aetate deligi potuerant, digni
 qui curarent supradicta. hæc ille, iam verò ab hac mente
 a Seneca: placet cibus, quem nec parent familia nec spectent.
 familias vocat coquorum numeros, & seruatorum
 tricliniarium turmas, quarum specimen è Lucano petendum est,

Discolor hos sanguis, alios distinxerat atas.
 Hac Lybicos pars, tam flavos gerit altera crines,
 Ut nullas Caesar Rhene se dicat in aruis
 Tam rutilas vidisse comas. pars sanguinis usti
 Torta caput, refugosq; gerens à fronte capillos,
 Nec non infelix ferro mollita iuuentus,
 Atq; exsecta virum, stat contra fortior atas
 Vix ulla fuscante tamen lanugine malas.

GERVLI etiam illi sportularum, non nisi è ministerio videntur fuisse. Iuuenalis:

Nonne vides quanto celebretur sportula fumo?
 Centum conuina, sequitur sua quemq; culina.
 Corbulo vix ferret tot vasa ingentia, tot res
 Impositas capiti, quas recto vertice portas
 Seruulus infelix, & cursu ventilat ignem.

Et hæc focorum migratio erat ab ædibus diuitum ad tenuiorum & pauperum domos, qui sportulam officio diurno commeruissent. Illæ autem à culina in triclinium beatorum & diuitum, & in ipso etiam triclinio fuerunt, quarum meminerunt Seneca & Martialis. Senecæ hæc sunt; O infelicem agrum! quare? quia non vinum diluit, quia non rigorem potionis sua, quam capaci scypho miscuit, renouat fracta insuper glacie: quia non ostrea illi Lucrina in ipsa mensa aperiuntur: quia non circa cænationem

a lib. 2. de tranquill. cap. 50.

b Lib. 10.

c Sat. 3.

d Epist. 78.
 e Lib. 7. 47.

eius tumultus coquorum est, ipsos cum obsonijs focos transferentium: hoc enim iam luxuria commenta est; ne quis in tepestat cibus, ne quid palato iam calloso parum ferueat, cænam culinæ prosequitur. notat eandem Martialis:

Cum mensas habeat ferè ducentas,
 Pro mensis habet Annius ministros.
 Transcurrunt Gabata, volantq; Lances.
 Has vobis epulas habete lauti,
 Nos offendimur ambulante cæna.

Ille verò apud Euangelij scriptores, lagenam seu amphoram aquæ baiulans, huius agminis portio fuit, velut etiam illi apud Sidonium,

Geruli caput plicantes
 Anaglyptico metallo
 Epulas superbiores
 Humeris ferant onustis.

Notauerunt autem viri eruditi, multos ex hisce ministerialibus copijs, dominorum liberalitate, in ius & potestatem conuiuiarum transiisse, nomine & titulo apophoretorum. Quam sanè ob causam Martialis, libro cui apophoreta nomen fecit, videtur inseruisse puellam Gaditanam, morionem, palæstritam, pumilionem, obsonatorem, cecum, & pistorem dulciarium: imò & notarium, qui profectò cum temulentia & nequitia coniuiali quid commune habeat, non capio. Non deerunt qui referant ad indices ferculorum, quæ apponebantur; affirmante præsertim Ammiano Marcellino: possunt etiam in conuiujs (scribit ille) aliquoties trutina, ut adpositi pisces & volucres ponderentur, & glires, quorum magnitudo sapius delicata, non sine radio presentium, ut antehac

a Lucam Ep. Marcum.

b Lib. 10.

c Lib. 28.

instrata, laudator ad fiduē. maximē quum hac eadem nume-
rantes notarij propē triginta adstant, cum thecis & pugilla-
ribus tabulis, ut deesse solus magister ludi litterarij videretur.

Epist. 115,

Si qui verò minimē credent tot homines uni triclinij
ministerio fuisse addictos, quia non possent tot capita
unico ædium membro contineri, hi Senecam audi-
ant; illos (pueros intellige) reperti in littore calculi leues,
& aliquid habentes varietatis delectant: nos ingentium ma-
cula columnarum, siue ex Aegyptiis arenis, siue ex Africa soli-
tudinibus aduectæ, porticum aliquam, vel CAPACEM POPULI

ad Saluina

COENATIONEM ferunt. Ad quam normam idem alibi
ministros appellauit turbam concionis. Quæ si vera
sunt, ut ego quidem verissima esse arbitror, quid dice-
mus de Cæsarum triclinijs? D. Hieronymus: mirum di-
ctu est. nutritus in palatio, contubernalis & condiscipulus Au-
gustorum, quorum MENSAE MINISTRAT ORBIS, ET TERRAE

ad Saluina

AC MARIA SERUIVNT, inter rerum omnium abundantiam, in
primo ætatis flore, tanta verecundia fuit, ut virginalem pudorē
vinceret. Quid autem sit ministrare orbem mensæ
Augustorum, ille demum intelliget, qui apud Martia-
lem hæc legerit:

Lib. 9. 37.

Cui pater atherius, puer o dulcissime dixit,
Non ego, quod poscis, res negat ipsa tibi.
Cæsar habet noster similes tibi mille ministros,
Tantaq; sidereos vix capit aula mares
At tibi si dederit vultus coma tonsa viriles,
Quis mihi qui nectar misceat alter erit?
Valeant hic hyperbolæ: ego enim mille pocillatores in-
telligo. Neque verò impar fuit ædificium frequentiæ
ministrorum. Statius descripsit;

lib. 7. Sylva

Tectum

Tectum augustum ingens, non centum in sine columnis
Sed quanta superos cælumq; Atlante remisso,
Sustentare queant: stupet hoc vicina Tonantis
Regia, teq; pari latantur sede locatum
Numina, ne magnum properes ascendere cælum.
Tanta patet moles, effusaq; impetus aule
Liberior, campi multumq; amplexus aperti.
Aethereo & tantum domino minor, ille Penates
Implet, & ingenti Genio iuuat. emulus illic
Mons Libys, Iliacusq; nitent, & multa Syene
Et Chios, & glauca certantia Doride saxa,
Lunaq; portandis tantum suffecta columnis.
Longa super species. fessis vix culmina prendas
Visibus, auratiq; putes laquearia cæli.

de conuiuio satis dictum est. Nunc percurramus reli-
qua cultus herilis ministeria. Offerunt autem sese SV-
PELLECTICARII, qui in veteribus inscriptionibus dicun-
tur à supellecili, Romæ.

NESTOR

C. CAESARIS. SER

GERMANICIANVS

A. SVPELECTI. VIX. A. XL.

Ibidem:

EVMOLPVS CAESARIS

A. SVPELECTILE

At in palatio fuit & SVPELECTICARIVS CASTRENSIS, &
DOMVS AVRIÆ. ut indicant veteres cippi sepulchrales. Et
quidem supellex (ait Pomponius) est domesticum patris-
familias instrumentum, quod neq; argento, aurove facto, vel pellect. leg.
vesti adnumeratur. Quæ tamen magis dicta sunt ad regu-
lam

O 3

lam sæculi feuerioris, quàm ad recentioris luxum,
Ad Heluã Seneca; *cap. 11.* si desiderabit aureis fulgentem vasis supellecti-
 lem, & antiquis nominibus artificum argentum nobile, as
 paucorum insania preciosum, & seruorum turbam, qua quã-
 uis magnam domum angustet, iumentorum corpora differta &
 coacta pinguescere &c. Supellectili adnumerant Iuriscon-
 sulti vasa ænea, qualia erant Corinthia & Deliaca, quæ
 adseruabat è seruorum numero quispiam, dictus A CO-
 RINTHIS & CORINTHIARIVS. Romæ,

TI. LAIVS. PARATVS. A. CORINTHIS
 &

CALLITYCHAE. ZOILI. CORINTHIAR. AGRIPP.
 Item vasa vitrea, escaria & patoria: item chrySTALLINA, &
lib. 8. inf. murrhina fœdilia etiam, idque in delicatorum triclini-
 is. *Vitruuius:* saporem quoque meliorem ex tubulis esse, quo-
 tidianus potest indicare victus. quod omnes extructas cum ha-
 beant vasorum argenteorum mensas, tamen propter saporis in-
 tegratam, fœdilibus utuntur. Neque verò conducendi e-
 rant CAELATORES & VASCVLARIJ, cum adessent dome-
 stici. *Iuuenalis,*

Sit mihi præterea curuus calator, & alter

Qui multas facies pingat citò. —

Vbi vetus interpres calatorem explicat seruum argen-
 tarium, laboriosum, anaglyfarium. Quæ tamen dispa-
 rare videtur antiqua inscriptio sepulchralis, quæ Ro-
 mæ legebatur,

ANTIGONVS. GERMANIC. CAESAR

ARGENTARIVS

VIXIT. AN. XLII.

AMIANTVS. GERMANIC. CAESAR

CAE-

CAELATOR
 FECIT.

Quæ sanè faciunt, ut suspicatus aliquando fuerim, il-
 lum qui ad statuam Augusti adscripsit, tempore pro-
 scriptionis,

Suetonius
Aug. cap. 70.
 qui tamè va-
 lidè repugnat.

PATER ARGENTARIVS EGO CORINTHIARIVS
 ludere in hac etiam vocis notione voluisse, ut patrem
 & filium notaret, velut minus ingenuæ conditionis.
 FABER A CORINTHIS huius procul dubio classis est. Romæ
 P. LVCRINVS. P. L. THALAMVS

A. CORINTHIS. FABER

Vestem non curabant supellecticarij, ut apud Pompo-
 nium vidimus, sed VESTIARIJ, quos domo cum omni iu-
 re suo, sicut instructa est, legata, cedere legato scripsit
 Julius Paulus. Ab eadem veste VESTIFICI sunt & VESTI-
 SPICI. Vestimenta autem erant tricliniaria, virilia, pu-
 erilia, muliebria, communia, familiaria, scænica & fu-
 nebria, & alia de quibus alij. huc pertinet veteres tituli.

lib. 3. Stat.
tit. 7.

T. STATILIVS
 MALCHIO
 AD. VESTEM,

&

BYRAE. CANACIANAE. LIVIAE
 AVG. SER. A. VESTE. MAGN. &C.

Item,

ARION. CAESARIS. N. A VES-
 TE. MATVTINA

&

OSSA

VIBIAE. SVCCESAE. LIVIAE, AVG. SER

O 4

AB.

AB. ARGENTO. POTRIO. ITEM, A. VESTE
L. VIBIVS & rel.

nec non

DIS MANIBVS
COELIAE. DYNATE
M. VLPIVS, AVG. LIB.
VALENS. A. VESTE. IMP.
PRIVATA &c.

ut etiam

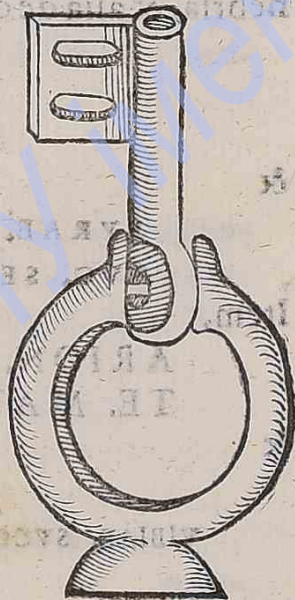
DIS MANIBVS
VENVLEIA. CLEOPATRA
FECIT. SIBI. ET
RHODANO. CAESARIS. VERNAE
A. VESTE REGIA

Veluti & A VESTE GRAECVLA, & A VESTE SCAENICA. Et
hæc demum statua erunt VESTITORVM. antiquū elogiū,
PHEDIMO. VESTITORI

AVG

Et hos, vel non valdè dissimiles, al-
loquitur pater filij prodigi; ἐξενέγ-
κατε τὸ σολὼ τὸ πρώτῳ, καὶ ἐνδύ-
σατε αὐτὸν &c. At quia hæc omnia se-
ris arculis & clauibus cohibere cō-
sueuerant, ideò clauium speciem
hic damus, expressam videlicet ex
antiquis aliquot, quæ apud nos
sunt.

Illarum custodia penes seruos fre-
quenter fuit, quam ob rem Marti-
alis Euclidem notauit;

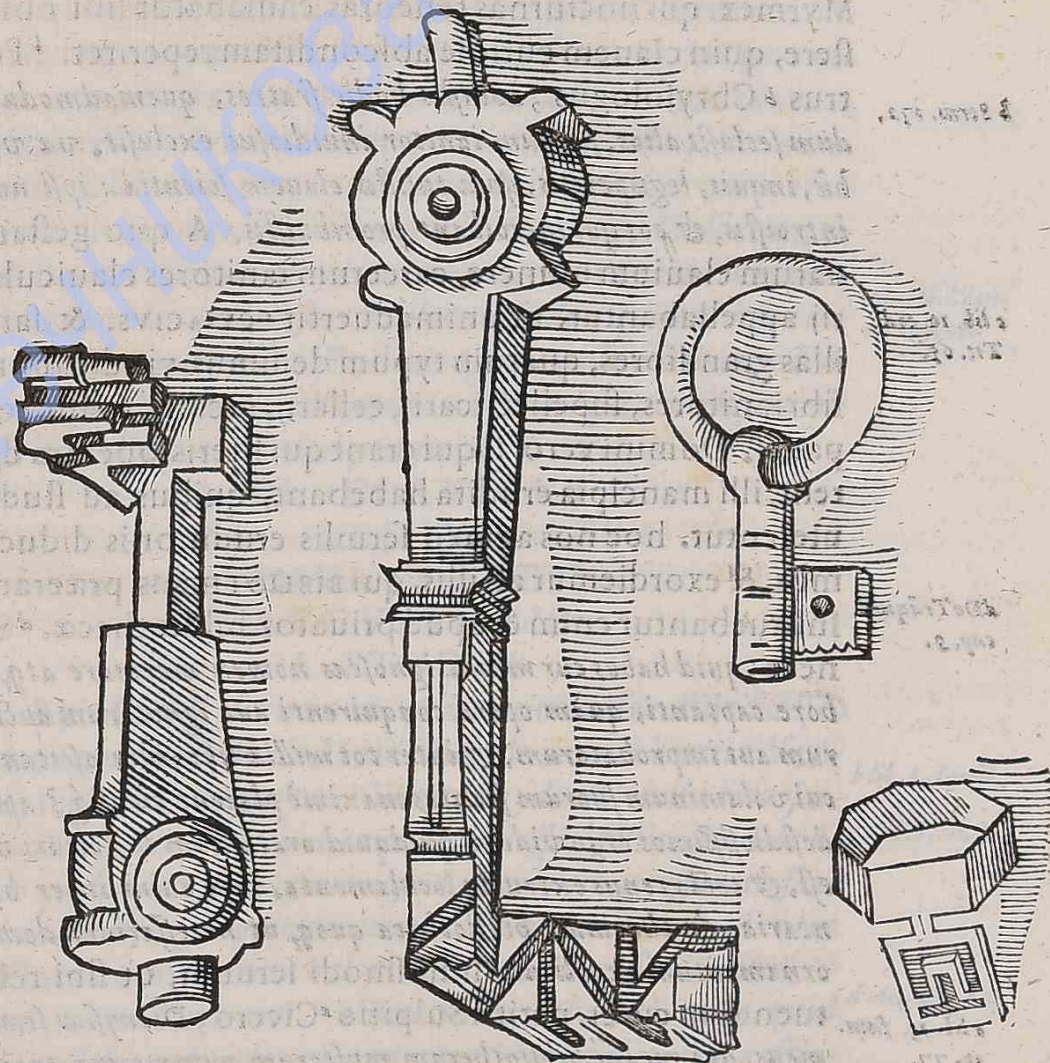

Equiti

^a Luc. 15.

^b Lib. 5. 35.

Equiti superbo, nobili, locupletis,
Cecidit repente magna de sinu clavis.

quod ipse sibi dominus esset & familia. Seneca; quide-
nim est cur tussis alicuius, aut sternutamentum, aut musca pa-
rum curiose fugata, nos in rabiem agat, aut versus calix, aut

P clavis

^a lib. 2. de ira
ca. 25. Artemi-
dorus lib. 3. O-
niocr. ca. 54.

clavis negligentis serui manibus elapsa? Ianitores ipsi non fuerunt sine clauibus: & confirmat Appuleianus ille Myrmex, qui nocturnas tenebras causabatur sibi obsistere, quin clauem curiose absconditam reperiret. ^b Petrus ^b Chryfologus; *audistis hodie fratres, quemadmodum dum seclusit alios, seipsum ianitor inuidiosus exclusit, vae vobis, inquit, legisperitis, quia tulistis clauem scientia: ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.* A quo gestandarum clauium munere, carcerum ianitores clauicularij appellabantur, ut animaduertit ^c Cuiacius. & sanè illas grandiores, quarum typum dedimus, vindicabunt sibi ianitores, supellesticarij, cellarij, arcarij, & alij non pauci. Domini vero, si qui erant qui literis operam darent, illi mancipia erudita habebant, quibus ad studia uterentur. hoc nos agmen seruilis eruditionis diducemus, & exordiemur ab illis, qui BIBLIOTHECIS præerant. Instruebantur enim & apud priuatos bibliothecæ. ^d Seneca; *quid habes cur minus ignoscas nomen marmore atq; e-bore captanti, quam opera conquiriti aut ignotorum auctorum aut improbatorum, & inter tot millia librorum oscitanti, cui voluminum suorum frontes maximè placent tituliq;? apud desidiosissimos ergo videbis quidquid orationum historiarumq; est, & tecto tenus extructa loculamenta. iam enim inter balnearia, & thermas, bibliotheca quoq; ut necessarium domus ornamentum expolitur.* huiusmodi seruum, ut sibi restituendum curet, petit à Sulpitio ^e Cicero; *Dionysius seruus meus, qui meam bibliothecam multorum nummorum tractauit, cum multos libros surripisset, nec se impune laturum putaret, aufugit.* Apud Imperatores erant non pauci, quibus hoc munus incumberet: cum hæc ordinandarum

^a lib. 9. Met.^b Serm. 172.^c lib. 10. cod. Tit. 65.^d De Trāquill. cap. 9.^e lib. 13. fam. 17. 77.

& publicandarum bibliothecarum cura, non omnino videretur imperij maiestatem dedecere. In veteribus e-logijs legebantur olim C. IULIVS C. L. PHRONYMVS. A. BIBLIOTHECA. GRAECA. C. IULIVS. FALIX. A'. BIBLIOTHECA GRAECA PALAT. TI. CLAVDIVS. AVG. L. HIMENAEVS. MEDICVS. A. BIBLIOTHECIS. L. VIBIVS. AVG. SER. PAMPHILVS. SCRIBA. LIB. ET. A'. BYBLIOTHECA. LATINA. APOLLINIS. Et hi omnes videntur fuisse è domo Cæsarum, apud quos liberti etiam A STVDIIS in precio fuerunt. ^a Suetonius: *ac super hos Polybum à studijs, qui sapè inter duos consules ambulabat.* Eodem munere functus apud eundem Claudium est Lemnus nescio quis, cuius mentio extat in veteri inscriptione,

TI. CLAVDIVS
LEMNVS
DIVI CLAVDII
AVGVSTI. LIB
A STVDIIS

Et huiusmodi seruos in priuatorum familijs fuisse, statuamus necesse est. Huic studiosorum cohorti adscribemus & ANAGNOSTEN. ^b Vatinius; *dicitur mihi tuus seruus Anagnostes fugitiuus, cum Vardais esse.* ^c Plinius: *Encolpius quidem lector, ille seria nostra, ille delicia, exasperatis faucibus puluere, sanguinem reiecit.* Sequentur excipientes diuitata dominorum, vel aliud quidpiam scribentes A-MANVENSES & A MANV. ^d Suetonius; *Thallo à manu, quod pro epistola prodita denarios quingentos accepisset, crura effregit.* hi fuerunt preciosi & excepti, etiam quando seruorum numerus dominis indicebatur. SCRIPTORES appellauit Cicero. Eandem operam nauabant NOTARII

P 2

&

Bruto.

^a Suet. Clau. dio cap. 28.^b lib. 1. fam.^c lib. 8. ca. 10.^d Augusto ca. 67.^e Sueton. Nerone ca. 46.

lib. 1. de Oratore. & in

& NOTARIAE, quorum commendatio in velocitate excipiendi fuit. ^a Manilius,

Hic & scriptor erit felix, cui littera verbum est,

Quiq; notis linguam superet, versumq; loquentis

Excipiens, longas noua per compendia voces.

^b Epist. 90.

^b Seneca; quid verborum notas, quibus quamuis citata excipitur oratio, & celeritatem lingua manus sequitur? vilissimorum mancipiorum ista commenta sunt. Quæ Senecæ verba impetunt dictum, Isidori, qui asserit, Senecam contra-

^c lib. 1. Orig. cap. 21.

^d ad Iulianū.

cto omnium digestoque & aucto numero opus effecisse in quinque millia notarum. D. ^d Hieronymus: iam de misso synthemate equus publicus sternebatur, & nobilem iuuenem pænicea indutum tunica baltheus ambiebat, & tamen ille, appposito notario, cogebat loqui, quæ velociter edita, velox consequeretur manus, & linguæ celeritatem prenderent signa verborum. Notarius tamen quandoque pro amanuensi sumitur.

^e lib. 9. ep. 36.

^e Plinius, Notarium voco, & die admissō quæ formaueram dicto, abit, rursusq; reuocatur, rursusq; remittitur. D.

^f Dialog. lib. 3. cap. 10.

^f Gregorius; tunc vir Dei accersito notario dictauit, dicens, Sabius Domini IESV Christi seruus commonitorium. Pado. Alij, his NOTARII PRINCIPIS, quorum meminit & Cassiodorus: erant enim principi à secretis, & olim ^b Scribæ apud Græcos. Notariorum erant thecæ, quibus includebantur styli, & pugillaria. ^g Ammianus: maximè cum hac eadem numerantes, notarij prope xxx. adsistant cum thecis & pugillaribus tabulis. Pugillarium verò forma fuit oblonga & quadrata, eminenti quadam margine circumcirca conclusa, ut vidimus Romæ in veteri arca sepulchrali in hortis Cyriaci Matthæii. Materies frequenter fuit è citro, buxo, acere, ebore, membranis; quibus omnibus

^g Lib. 6. 16. ^b Cornelius Nepos. in Eumene.

ⁱ Lib. 28.

bus ceram coloratam superinducebant. ^a Ouidius,

^a lib. 1. amor. El. 13.

Ite hinc difficiles, funebria ligna, tabella,

Tuq; negaturis cera referta notis,

Quamputo de longa collectam flore cicuta,

Melle sub infami Corsica misit apis.

At tamquam minio penitus medicata rubebas,

Ille color verè sanguinolentus erat.

^b Althelmus in ænigmate de pugillaribus,

^b editus à Delrio in Olistichis, anigm. 1.

Melligeris apibus mea prima processit origo,

Sed pars exterior crescebat cetera siluis,

Calceamenta mihi tradebant tergora dura.

Nunc ferri stimulus faciem proscindit amœnam

Flexibus, & sulcis obliquat ad instar aratri.

Tabellæ idem significauerant, quoniam pugillar ut plurimum ligneum erat. ^c Prudentius in hymno de Cas-
^c Peristeph. siano martyre, in quo antiqua scribendi ratio ad amussim explicatur.

Coniiciunt alij lapides, inq; ora tabellas

Frangunt, relisa fronte lignum disilit:

Buxa crepant cerata, genis impacta cruentis,

Rubetq; ab ictu curua tumens pagina.

Calami vicem in his gessit graphium, siue stylus; tum è ferro, tum ex ære, eius planè formæ, quam hic nos damus, illustraturæ dubio procul Symposii & Althelmi ænigmata, nec non & subscripta Prudentii carmina. Minusculum illud apud me est, maius illud alterum apud ALOYS. CORRADINVM. ^d Symposius;

^d anigm. 1.

GRAPHIVM.

De summo planus, sed non ego planus in imo,

Versor utrimq; manu diuerso & munere fungor:

P 3

Alte-

Altera pars reuocat quidquid pars altera fecit.

*a in heptasti-
chis.*

Althelmus in ænigmate, cui titu-
lum præfixit de elementis;

*Nascimur ex ferro, rursus ferro mori-
bunde,*

*Nec non & volucris pennâ volitantis
ad æthram.*

Prudentius in passione Cassiani:

*Inde alij stimulos, & acumina ferrea
vibrant,*

*Qua parte aratis cera sulcis scribitur;
Et qua secti apices abolentur, & equo-
ris hirti*

Rursus nitescens innouatur area.

*Hinc foditur Christi confessor, & inde
secatur.*

*Pars viscus intrat molle, pars scindit
cutem.*

Symposius expressit sanè aptè. A-
cumen enim graphii si in imo digi-
tis complectamur, ut poscit usus,
eiusdem planities seu latitudo (ut
loquitur Gregorius Turonensis)
erit in summo. Althelmus ferrum
utrobique appellat, ut vidimus; &
ferri stimulum non ineleganter,
quia mucrone scribebant, planitie
scriptum abradebant. *b Colum-
mella,*

b in horte.

Nomine tum Graio ceu littera proxima prima

Par-

Pangitur in cera docti mucrone magistri,

Sic & humo pingui ferrata cuspidis ictu

Deprimitur, folio viridis, pede candida, Beta.

D. Hieronymus; *stultus ego, qui me putauerim hac absq<sup>a ad Dominio-
nem.</sup>*
*Philosophis scire non posse, qui meliorem styli partem eam lege-
rim, qua deleret, quam qua scriberet.* Recondebatur autem
in thecam, quam graphiarium appellat *b* Martialis, ut *b Lib. 14.
c Claudio ca.
35.*
innocens haberetur, & asserit præter *d* Suetonium *d* Gre-
gorius Turonensis. Stylus autem mucronem & aciem
graphij unico nomine complectebatur. *e* Quintilia-
nus: *cum verò iam ductus sequi cæperit, non inutile erit eas
(litteras videlicet) tabella quàm optime insculpi, ut per illos
velut sulcos ducatur stylus.* Et hinc usurpant non rarò scri-
ptores stylum infigere, stylo appetere, stylum vertere, &
stylo depascere. Fuit autem graphium ad eadem etiam
aptum. ita *f* Cæsar Cassij brachium arreptum graphio traie-
*cit: & Caligula, cum discerpi Senatorem concupisset, suborna-
uit, qui ingredientem curiam, repente hostem publicum appel-
lantes inuaderent, graphijsq^g confossum, lacerandum ceteris
traderent.* Populus Romanus *b* Erixonem equitem Roma-
*num, quia filium flagellis occiderat, in foro graphijs confodit:
& Cassianum martyrem pueri stylis confecerunt.* Fuit autem *b Seneca 1. de
Clem. cap. 14.
s Prudentius
loco cit. Turō.
de glor. mart.
lib. 1. cap. 43.
k D. Augusti
serm. 44. de
serb. Dō. p. 2.
de stud. lib. ur.
Ro. C. Th. D.
Hieronymus ad
Florent. Isido.
lib. 6. Orig.
l D. Hierony-
ad Nicam*
ferreum vel æreum ut vidimus; aureum enim, cuius
meminit Marcellus medicus, veluti & chrysellina & o-
nychina pugillaria, extra ordinem fuerunt. LIBRARI
quos nonnulli *k* ANTIQVARIOS dicunt, à libris arborum
appellati sunt ideò, quia in dedolatis è ligno codicil-
lis, aut in corticibus arborum, ante usum cartæ vel mē-
branarum, antiqui scriberent: unde *TABELLARI* portio-
tores literarum, Extabat in musæo Carpensî Romæ an-
tiquus

P 4

tiquus

tiquus titulus,

IVCVNDVS
DOMITIAE
BIBVLI. LIBRAR.
AD. MANVM.

*a lib. 12. ad
Atticum.*

Librarij aliquod munus indicat nobis *a* Cicero: *Et erit
gratius si non modò in libris tuis, sed etiam in aliorum per li-
brarios tuos Aristophanem reposueris pro Eupoli.* Ideoque

*b lib. 5. Ep. 15.
c ad Tironē.*

b Sidonius Apollinaris scribam vocavit & bibliopolam.
c Cicero filius: sed peto à te, ut quàm celerrimè mihi librarius
mittatur, maximè quidem Gracus. multum enim mihi eripi-
tur opera in exscribendis hypomnematis. Erant in ministe-
rio & LIBRARIAE. Antiquus lapis;

SEXTIA. XANTA
SCR. LIBRARIA
EM. OL. II.

d Sat. 6.

d Iuuenalis,

— perijt libraria, ponunt

Cosmetæ tunicas. —

*e Eccl. Histor.
lib. 6. cap. 17.*

e Eusebius disertè scripsit, Origeni ad manum fuisse li-
brarios, unà cum puellis, quæ scitè & concinnè scribe-
rent. Quo fit, ut minus credam interpreti antiquo Iu-
uenalis, & veteri nescio cui Iuris ciuilibus epitomatori,
qui pondera hic & libram substituunt. Tetigit hæc ele-
ganter *f* Galenus, cuius hæc sunt Latinè reddita; nam
quod ad nos attinet, decima fortasse prouentuum nostrorū pars
impenditur, reliquæ verò partes nouem substantia ipsi adijci-
untur: attamen video te ne in res quidem egregias insumere
quidquam audere, non in coemptionem, comparationemq; LI-
BRORVM: non in eos qui SCRIBANT exercendos, siue NOTIS &

*f de dignosc. et
cur. an. morb.
cap. 9.*

SIGNIS

SIGNIS id faciant, ut CITIVS; siue exquisitis FIGVRIS ut PVL-
CHRIVS: sicut ne in eos quidem, qui EMENDATE, RECTEQVE
legant. Inseruiebant librariis GLVTINATORES, congluti-
nandæ nimirum papyro operam impendentes. legeba-
tur olim Neapoli,

MANNIO STICHIO

TIBERII CAESARIS

GLVTINATORI

in vetere glossario glutinator κολλητής est. meminit &

a Cicero; etiam velim mihi mittas de tuis librariolis duos ali-
quos, quibus Tyrannio utatur glutinatoribus, ad cetera admi-
nistris. Chartæ autem ipsæ papyro & glutino cōstabant.
ideo apud Spartianum Firmus tyrannus iactabat, exer-
citurum se alere posse papyro & glutino, quod chartarum quā-
titatem immensam haberet. Ceterum de charta & gluti-
no latè Plinius. Neq; verò in chartis tantum, sed & in

b lib. 13. ca. 12.

membranis glutinis usus fuit, si antiquo *c* Persii glossa-
tori credimus, qui bicolorem membranam ita interpre-
tatur, quod pars altera seu facies membranæ crocea es-
set, glutinata altera. Libris materiam cortex olim, pa-
pyrus, carbasus, ouilla tergora, lintei, plumbum, & alia
suppeditarunt, ut cuilibet animaduertere promptum
est, iiq; quod circum ligneum teretem surculum, vel
osseum conuoluerentur, volumina sunt appellati. Sur-
culum ipsum seu surculi capitula, quæ & cornua, um-
bilicum vocabant. Porrò de his, & de uniuersa scriben-
diratione, contexit insignem commentarium VINCI
CONTARENVS noster, quem ille non diu patietur à studi-
osis desiderari. Librariorum administri, quos vocat Ci-
cero, videntur fuisse PVMICATORES, MALLEATORES, OR-

c Sat. 3.

Q

NA-

a P. epigr.
b lib. 3. El. 1.
c lib. 30. ca. 21.
d L. L. de Leg.
3.
e Sat. 5. L. ult.
de liber. cau.
L. 7. de oper.
libert.

f Suetonius
de ill. Gram.

h Sueton. lib.
101.

i lib. 7. ca. 39.
k Lib. 101.

l L. 35. de Fi-
dei com. libert.

m Paulus O-
ros. lib. 7. ca. 3.

n Bacchidib.

NATORES. de pumice *a* Catullus, *b* Iubullus, *c* Plinius: de cetero ornatu *d* Domitius Vlpianus. At quoniam minium in voluminum quoque scriptura usurpabatur, inde nomen factum est seruo MINICVLATORI. *e* Persius:

Excepto si quid Masari rubrica notauit.

ubi glossæ veteres, Rubricas vocat minium, quo tituli legum annotabantur. At ut viuentes bibliothecas aliquando aggrediamur, hæc erit statio GRAMMATICORVM, quos *f* Cornelius Nepos & *g* Messalla Coruinus litteratos & litteratores appellant. Quo videndum an respexerit idem Cornelius, cum in vita Pomponii Attici scribit, in eiusdem familia fuisse pueros litteratissimos. Huiusmodi fuit Meccœnati C. *h* Melissus, Spoleti natus ingenuus, sed expositus, qui cum se gratum & acceptum in modum amici videret, quamquam asserente matre, permansit tamen in statu seruitutis, præsentemq; conditionem veræ origini anteposuit. horum æstimationis index erit Daphnis ille, cuius meminere *i* Plinius & *k* Suetonius. PAEDAGOGI, MAGISTRI, & PRAECEPTORES huc referendi sunt, quorum usus apprime necessarius, C. *l* Cassium induxit ut crederet, hæredi quandoque remittendam esse proprii serui manumittendi necessitatem. quod tamen receptum non est, Eadem necessitate compulsus *m* Augustus, cum urbs fame premeretur, seruorum maximas copias, exceptis medicis & præceptoribus, trudi urbe præcepit. Pædagogi, puerorum & puellarum ductores fuerunt, & doctores. *n* Plautus,

Nego tibi annis viginti fuisse primis copiam,

Digitum longe à Padagogo pedem ut efferres ex adibus.

&

Inde

*Inde de hippodromo, & palestra ubi reuenisses domum,
Cincticulo præcinctus in sella apud magistrum assideres,
Tum librum legeres.*

Hoc sibi voluit *a* Manilius:

Componet teneros etiam qui nutriat annos,

Et dominum dominus prætextæ lege sequatur.

D. *b* Augustinus: cum videamus exempli gratia, & sine tribulis areas tritulari, quamuis adiuuent si adsint; & sine pedagogis posse pueros pergere in scholam, quamuis ad hoc non sint inutilia pedagogorum adiumenta, huius sanè operæ, pueris & puellis nauatæ notitia facit, ut minus miremur cum apud Val. Maximum legimus, puellæ virginitatem à seruo pædagogo, Fannio nescio cui Saturnino proditam. Fuit autem non rarò præpostera valdè & translaticia parentum cura in pædagogis comparandis.

c Aristides: quid autem? nonne nutrices, litteratores, ac pædagogi pueris ita dicunt: oportet te non impleri, & modeste per vias incedere, ac senioribus assurgere, & parentes amare, non tumultuari, nō alea ludere, non suis, alternare pedes: veruntamen non propterea magni se faciunt nutrices, nec philosophis se se præferunt. itaq; quacumq; maximi est precij daturum est fortasse vel trium minarum. Pædagogi verò etiam cum barbaric quadam pleriq; ista docent, ac ianitores aliquando pro pædagogis, cum artem desierunt, a quo animo fiunt. hæc & similia docuerant pædagogi, ut *e* ambulare in via demisso capite; uno digito falsamentum, duobus tangere piscem, panem, carnem; sic scabere; sic vestem gerere. Magistri pueros & puellas docebant & ipsi, *D.* Hieronymus: magistrum autem pueri tui, de quo dignatus es scribere, quem plagiatores eius esse non dubium est, sepe Euagrius presbyter, dum adhuc

a Lib. 5.

b De gest. Pe-
lagii. Et hos Si-
derur Oppia-
nus Episcopos
appellare, seu
inspectores, Vi-
1. & 3. de Pi-
scat.

c Lib. 6. cap. 1.
Vide & peda-
gogum crucia-
rium Calpur-
nii Flacci.

d in Platonē-
ca 1.

e Plutarch.
Grisutem do-
cere posse.

Antiochia essem, me presente corripuit, cui ille respondit, ego nihil timeo, dicit se à domino suo fuisse dimissum. Quod ad puellas attinet, extat insigne testimonium Juliani Icti. *is à cognatis & propinquis pupilla perductus ad magistratum, iussus est alimenta pupilla, & mercedes ut liberalibus artibus institueretur, praeceptoribus dare.* ^b Martialis;

lib. 9. 70.

Quid tibi nobiscum est ludi scelerate magister?

Inuisum pueris, virginibusq; caput.

c de Ill. Gram.

Suetonius: Q. Caecilius Epirota Tusculi natus, libertus Attili Satrii equitis Romani, ad quem sunt Ciceronis epistola, cum filiam patroni nuptam M. Agrippae doceret, suspectus in ea, & ob hoc remotus, ad Cornelium Gallum se contulit. Neque verò seruis ipsis defuit magister aut paedagogus familiaris, de illo antiquus typus Tibure,

D M

TIB. CLAVDIO. AVG. LIB

HERMETI

M. PVEROR. DOM. AVGVST

de hoc Romae,

FLAVI. STEPHANI

PAEDAG. PVEROR.

IMP. TITI

CAESARIS

d L. 13 de manum. Sind.

Paedagogo CAPSARIUM adiungemus ex auctoritate d Vlpiani: si collactaneus, si educator, si paedagogus ipse; si nutritrix, vel filius filiae alterius eorum, vel alumnus, vel capsarius &c. e Iuuenalis,

e Sat. 10.

Eloquium aut famam Demosthenis aut Ciceronis

Incipit optare, & totis Quinquatribus optat,

Quisquis adhuc uno partem colit asse Minerarum,

Quem

Quem sequitur custos angusta vernula capsae.

ubi ex vetere Grammatico discimus, designari puerum adhuc discentem, quem arcula sequatur, in qua codices reponantur. Capsas autem & armaria librorum recensuit & Jul. Paulus. Et haec pueriles capsae minusculae videntur fuisse, utpote ad gestandum habiles; ideoque angustas vocavit Iuuenalis, ad earum discrimen, quae maiores erant, & statariae, quarum videtur meminisse Jul. Paulus. Capsarii verò, qui in balneis vestimenta accipiebant custodienda, utrum serui fuerint an liberi, alii viderint. Et hi ferè omnes (uno & altero excepto) serui intramurani fuerunt, ut cum Asconio nostro dicam. Nunc describemus eos, quibus extra domesticos parietes utebatur dominus. militares primum, tum alios. ARMIGER ex Virgilio & aliis notus satis,

a lib. 3. Sent. Tit. 8.

b lib. 9. Aen.

— *forma tum vertitur oris*

Antiquum in Buten, hic Dardanio Anchisae

Armiger ante fuit —

isque preciosus si Plinio credimus de lusciniis loquenti: ergo seruorum illis precia sunt, & quidem ampliora quam quibus olim armigeri parabantur. Et hos heroibus Poetae attribuunt, quos Reges & olim & hodie, in hac saltem parte æmulati sunt. testis est antiqua sculptura preciosae illius Sapphiri, cuius typum MARQ FREHERVS vir eruditissimus edidit & illustravit. In ea Constantius Imp. aprum venabulo excipit: Armiger autem telum gestans, feræ impetum formidans, dat se in pedes. *d Prudentius de armigero Caesariano;*

c lib. 10. ca. 29.

d in apothecis.

Armiger è cuneo puerorum flauicomantum,

Purpurei custos lateris, deprenditur unus.

Q 3

Nec

Nec negat, & gemino gemmata hastilia ferro
Proicit, ac signum Christi se ferre fatetur.

^a Lib. 9. 57. ^a Martialis;

Splendophorus Lybicas domini petit armiger urbes:

Quae puero dones tela Cupido para;

Illa quibus iuvenes figis, mollesq; puellas:

Sit tamen in tenera leuis & hasta manu.

Loricam, clypeumq; tibi, galeamq; remitto. &c.

^b Lib. 1. Ep. 25
De Helmichis
armigero Al-
boin. Paulus
Dionysius lib.
2. de gest. La-
gob. cap. 28.
^c Lib. 4.
^d Menapius
lib. 3. cap. 10.

Notavit porro ^b Sidonius, Theodoricum regem, arcum lateri innectere citra grauitatem regiam iudicasse, & tradidisse gestandum puero. hinc armiger in aula Constantinopolitana, qualis describitur à ^e Corippo Narfes. hinc apud Curopalatum scutarius in eadem aula. & hinc demum in ^d Turcica puer ephebus, qui Sultano gerit arcum & sagittas. A qua eadem ratione notat Lampridius, Commodio imperante tres Praefectos Praetorio fuisse, inter quos libertinum, qui a PVGIONE appellatus est. Fuit autem apud Caesares minister Palatinus, qui arma custodiret. huiusmodi A. quidam VIBIUS HERMES. IMP. NERONI. A CVSTODIA ARMORVM in veteri monumento legitur. Duces & ipsi, regibus satis impares, armigeris non caruerunt. S. ^e Ferrandus in parane- tico; tunc autem dux optimus neminem laedet, si in omni Praetorio illius non audeat aliquis amicus, cliens, medicus, armiger, aut propter officij publici deuotionem lateri ducus semper adiunctus, concessa beneficia vendere. His armigeris affines fuerunt CACVLAE & CALONES, ita dicti auctore Felto, quod fustibus clauisque ligneis armari solerent ad tutelam dominorum. Hic ^f Isidorum emendabimus, de- formem vitio non suo. *clausis* (inquit ille) *dicta est à Gra-*

^f Lib. 10. orig.
cap. 1.

co vo-

es vocabulo ἀπὸ τῶν κάλων, id est lignis: unde & calones nauiculae, quae ligna militibus portant. lego: unde & calones & caculae, qui ligna militibus portant. Fuerunt autem haec ligna fustes ut diximus & clauae, quod enim Euangelistarum interpretes habent, missam fuisse cohortem ad vincendum IESVM cum gladiis & fustibus, ita vertit ^a Iuuenius;

^a Lib. 4.

Pars stricctis gladijs, pars fidens pondere claua.

Et hi ^b CLAVATORES dicti sunt & ^c GALEARI LIXAS ^d ACRON Grammaticus, perperam seruos militum appellat, cum certum sit fuisse liberos homines. ^e Val. Maximus: pro- tinus namq; lixas è castris summouit (Metellus) cibumq; co- edum venalem proponi vetuit. in agmine neminem militum, ministerio seruorum iumentorumq; ut arma sua & alimenta ipsi ferrent, uti passus est. Lecticarios quoque ideò calones appellauit Seneca, (Lectica formosis imposita calonibus) quod ligna seu asseres lecticae portarent. κάλων enim li- gnum est, inquit Festus & Isidorus, ^f Horatius profe- ctò aliquoties hoc nomine seruos designat, sed viliores ut videtur, veluti muliones & huiusmodi. Et haec de ser- uis militaribus. Dominum domo egredientem ANTE- AMBVLONES praecedebant, in eum usum quem tangit iu- nior ^g Plinius; eques Romanus à seruo eius, ut transitum da- ret, manu leniter admonitus, conuertit se; nec seruum, à quo erat tactus, sed ipsum Macedonem tam grauitè palma percus- sit, ut penè concideret. Nescio quis apud ^h Cornificium: ⁱ Lib. 4. hic inquit habito: perspicit argentum, quod erat expositum. uisit triclinium stratum; probat, accedit seruulus, dicit homi- ni clare, dominum iam venturum, si velit exire. ⁱ Martialis ⁱ Lib. 5. 93. autem scribit & ad liberos homines pertinuisse hanc o- peram,

^b Festus.
^c Vegetius lib.
3. cap. 6.
^d ad Horat.
lib. 1. Sat. 2.
^e lib. 2. cap. 7.

^f Lib. 1. Sat. 2.
Sat. 6.
lib. 1. Epist. 14.

^g Lib. 3. ep. 14.

^h Lib. 4.

ⁱ Lib. 5. 93.

Q 4

Exigus

Exigis à nobis operam sine sine rogatam:
Non eo, libertum sed tibi mitto meum.
Non est (inquis) idem: multo plus esse probabo.
Fix ego lecticam subsequor, ille feret.
In turbam incidetis, cunctos umbone repellat: &c.

a lib. 10. 74.

Idem ^a Poeta;
Iam parce lasso Roma gratulatori,
Lasso clienti, quamdiu saluator
Anteambulones & togatulos inter
Centum merebor plumbeos die toto?

b lib. 3. 7.

At quia non ad clepsydram scribimus, quisquis leget
 hæc ignoscat nobis, si studio veritatis eruendæ, plumbeos nummos asseremus. Hos hic noster & alibi centum quadrantes appellat,

Centum miselliam valete Quadrantes,
Anteambulonis congrarium Cassi.

c lib. 1. 67.

Et quidem ego ipse in illa opinione aliquando fui, ut
 putarem & illa superius relata, & hæc eiusdè auctoris,
Nigra sordibus explices moneta: &
Constemus tibi plumbea selibra.

d lib. 10. 89.

e 98.

f Casina

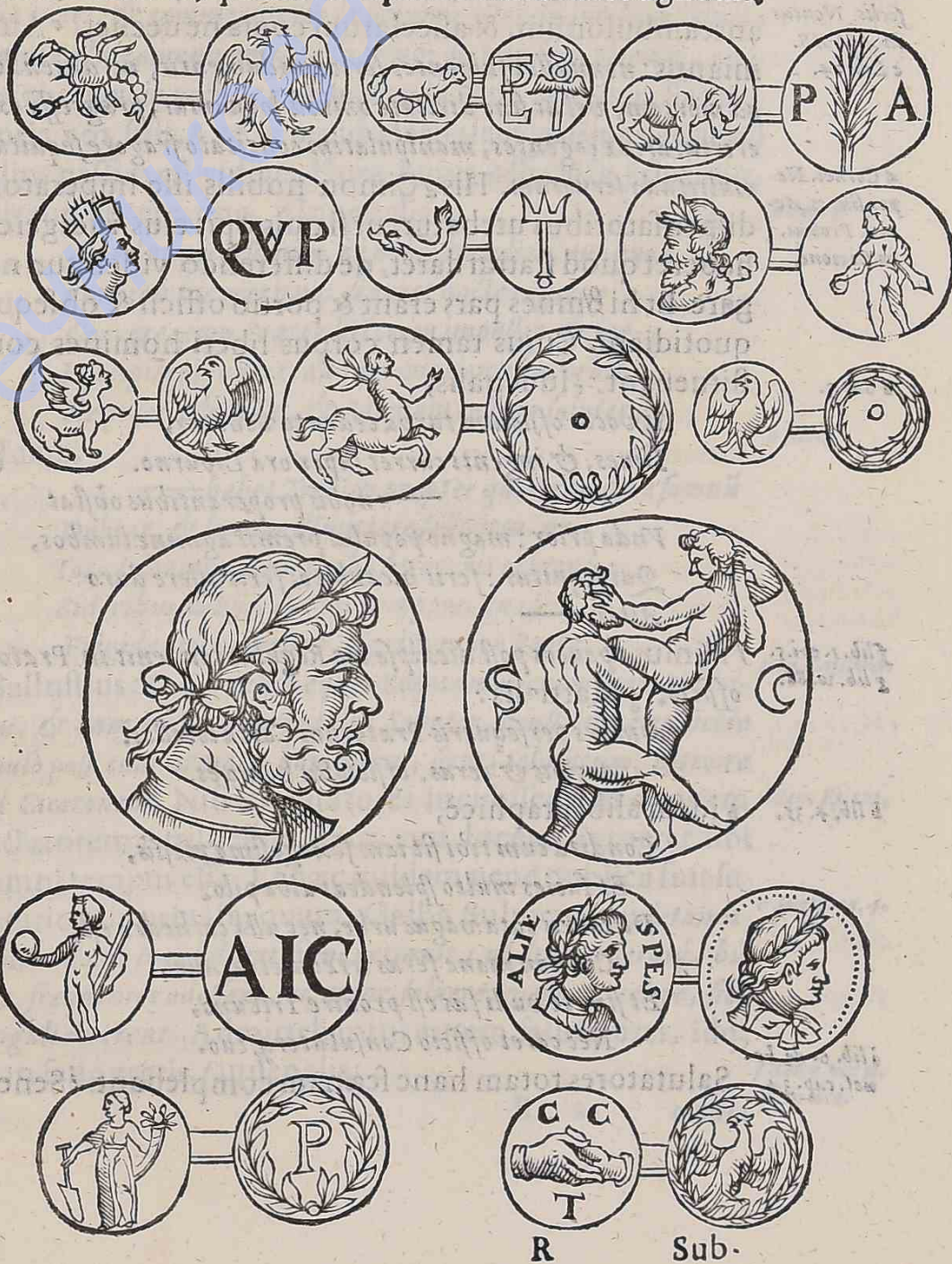
g Trinummo.

h Mostellaria.

hæc inquam omnia intelligi de vili & minuta pecunia,
 ut apud eundem a Poetam legimus, *plumbea vina, & plūbea mala.* Imò & quæ apud e Plautum legeram;
Cui homini hodie peculi nummus non est plumbeus. f &
Cui si capitis res fiet, nummum nunquam credam plumbeum.
 item, *SER. Tace sis faber, qui cudere soles plumbeos Nummos.*

ita interpretabar. Verum ut sententiam mutarem fecit
 primum fortuna obsequens, quæ obtulit mihi nummos
 aliquot veteres, Romæ & alibi erutos, plūbeos omnes,
 quos

quos auersos & aduersos hic in tabella dare decreui: deinde I. ^a LIPSIUS, qui monetā plumbeā candidè agnouit, ^{a in Schedis.}

R

Sub.

*a lib. 6. de a-
seclis. Nonius
in ASSAS.
c. Lib. 14.*

*d Cornel. Ne-
pos. sine is Ae-
mil. Probns.
in Cimone.*

a Sat. 3.

Subsequebantur PEDISSEQUI. Et ideò myriadas feruorum comparatas fuisse scribit Athenæus, ut comitum, anteambulonum, & affeclarum copia ne deesset. Ammianus: nonnullos fulgentes sericis indumentis, ut duendos ad mortem, vel ut sine diritate ominis loquamur, prægresso exercitu, arma cogentes, manipulatim concitato fragore sequitur multitudo seruorum. His a Cimon nobilis ille Imperator, dispensatoribus utebatur, ut si quis opis eius indigeret, haberet quod statim daret, ne differendo videretur negare. Et hi omnes pars erant & portio officii & obsequii quotidiani. Cuius tamen corpus liberi homines constituebant. Iuuenalis,

*Si vocat officium turba cedente vehetur,
Dives, & ingenti curret super ora Liburno.* &

*— nobis properantibus obstat
Vnda prior: magno populus premit agmine lumbos,
Qui sequitur: ferit hic cubito, ferit affere duro
Alter. —*

*f lib. 1. epi. 5.
g lib. 10. 88.*

f Plinius: paucos post dies ipse me Regulus conuenit in Pratoris officio, g Martialis:

*Omnes persequeris Pratorum Cotta locellos,
Accipis & ceras. officiosus homo es.*

b lib. 4. 35.

b idem alibi graphicè,
*Condita cum tibi sit iam sexagesima messis,
Et facies multo splendeat alba pilo.
Discurre tota vagus urbe, nec ulla cathedra est,
Cui non mane feras irrequietus Aue.
Et sine te nulli fas est prodire Tribuno,
Nec caret officio Consul uterq; tuo.*

*g lib. 6. de be-
nef. cap. 34.*

Salutatores totam hanc scenam complebant. Seneca:

ad

ad quemcumq; itaq; istorum veneris, quorum salutatio urbem concutit, scito, etiam si animaduertes obsessos ingenti frequentia vicis, & commeantium in utramq; partem catervis itinera compressa, tamen venire te in locum hominibus plenum, amicus vacuum. in pectore amicus, non in atrio queritur. Salutatoria vox fuit, Aue, ut apud Martialem vidimus, & apud alios passim est videre. Hora huius officiosæ salutationis fuit antelucana. Iuuenalis,

a Sat. 3.

*Quod porro officium, ne nobis blandiar, aut quod
Pauperis hic meritum, si curet nocte togatus
Currere, cum Prator licetorem impellat, & ire
Præcipitem iubeat, dudum vigilantibus orbis,
Ne prior Albinam, & Modiam collega saluet?*

b Sat. 5.

b Idem,

*— habet Trebius propter quod rumpere somnū
Debeat, & ligulas dimittere sollicitus, ne
Tota salutatrix iam turba peregerit orbem
Sideribus dubijs, aut illo tempore, quo se
Frigida circumagunt pigri Serraca Bootæ.*

c Sallustius: C. Cornelius eques Romanus operam suam pollicitus, & cum eo L. Vargunteius Senator, constituere ea nocte paulò post cum armatis hominibus, sicuti salutatum, introire ad Ciceronem, Nisi a salutatores incidissent in aliquem sectatorem Attilii illius Butæ, qui lucem statuerat sibi somni tempus esse. Et hæc quidem penè publica fuit salutatio, illa priuata, quam e Galba Sulpicius exoletam a libi, in domo sua obstinatissime retinuit; ut liberti seruiq; bis die, frequentes adessent, ac mane saluere, vesperi valere, sibi singuli dicerent. Admittebantur autem salutatores, idq; non sanè gratis. Iuuenalis;

c in Catilina.

d Sen. Ep. 132.

e Suetio. ca. 4.

*f Sat. 3. nec u-
no in loco.*

R 2

omnia

—omnia Roma

Cum precio. quid das ut Cossus aliquando salutes,
Ut te respiciat clauso Veiento labello?

At verò præfuisse aliquem huic turbæ officiosæ, saltem in aula Cæsarum, videtur indicare marmoreæ inscriptionis fragmentum, in quo NERITO cuidam DIVI CLAVDII nescio an liberto, OFFICII IMPER. fortè curator, locus monumenti designatur. Confirmant coniecturam verba martyrologij Romani; *Pisis in Tuscia sancti Torpetis martyris, qui magnus in officio Neronis primum fuit &c.* An autem TYSANDER quidam AVG. LIB. OFFICIALIS huc pertineat, viderint alij. Et certè nisi insigniter fallor, hoc munus admissionalium fuit, de quibus suo loco dicemus. Locus status & solemnus, ubi peragebatur hæc fabula, atrium erat. Seneca stylum acuens in has ineptas saluatorum concursationes, & quidem verbis proximè citatis: *in pectore amicus, non in atrio queritur.* ^b Idem: *quam multi per refertum clientibus atrium prodire vitabunt, & per obscuros adium aditus profugient?* Martialis passim. Illa antelucana potentiorum fuit; tenuiorum autem matutina. OFFICIOSORVM statio vestibulum fuit. ^c Gellius ex doctrina Sulpicij Apollinaris; *qui domos igitur amplas antiquitus faciebant, locum ante ianuam vacuum relinquebant, qui inter fores domus & viam medius esset. in eo loco qui dominum eius domus salutatum venerant, priusquam admitterentur consistebant &c.* Et hæc verba Gellij penè transcripsit Non. Marcellus, qui ex Gellio emendandus est.

^a lib. 6. de benefic. cap. 34.
^b De breuit. vita. cap. 14.

^c lib. 16. ca. 5.

^d Vestibulum.

^e Aen.

^e Donatus etiam ad illa Virgilij;

*Vestibulum ante ipsum, primisq; in faucibus Orci,
Luctus, & ultrices posuere cubilia cura.*

feralem

feralem (scribit) *Ditis domum ecce quale obseruabat officium in primo vestibulo.* ^a ADVERSITORES qui dicebantur, huic seruitio extramurano ad censendi sunt. hi domino foeris cœnanti (teste ^b Donato) aduersum ibant, officij & tutelæ gratia. Sed & AGGERSITORES, ut ita dicam; & qui aduentum domini præmittebantur nunciatum. ^c Plinius; *cuigilaueram. nuncius à Spurrinna, venio ad te. imò ego ad te.* ^d Iuuenius,

^a Plautus mollaria. actus 4. Ioh. Euangel. cap. 4. nu. 51.
^b in Adelpis.
^c Lib. 1. ep. 5.
^d Lib. 4.

Talia dum loquitur, scissos lacerata capillos:

Pro fratris morbo iustis soror anxia curis,

Hortatur iuuenem rapido percurrere gressu,

Casibus ut tantis Christus seruaret amicum.

Iuuenis hîc famulus est. ^e Ouidius,

Ancilla pueriq; manus ferat arte tabellas:

Pignora nec iuueni credite vestra nouo.

Et hi erant domestici ultro citroque cursantium manipuli. ^f Appuleius; *misitq; protinus cursorem, qui vianti merito domus expugnationem nunciaret.* At de cursoribus agemus infra. Aduersitoribus illi nō dissimiles fuerunt, qui præcincti lumbos, & lychnos ferentes, dominum domi præstolabantur, à cœna reuertentem; quorum aliqui dominorum comites erant. ^g Val. Maximus: *Caius autem Duillius, qui primus naualem triumphum ex Pœnis retulit, quotiescumq; epulaturus erat, ad funalem cereum, præunte tibicine & fidicine, à cœna domum reuerti solitus est.* ^h Idem auctor: *M. Antonius auorum nostrorum temporibus clarissimus orator, incesti reus agebatur. cuius in iudicio accusatores seruum in questionem perseverantissimè postulabant, quod ab eo, cum ad stuprum iret, laternam pralatam contenderent.* ⁱ Iuuenalis;

^e lib. 3. de arte am.

^f lib. 10. Met.

^g Luca 12. 35.

^h lib. 3. cap. 6.

ⁱ lib. 6. cap. 8.

^k Sat. 3.

R 3

sed

— *sed quamvis improbus annis,*
Atq; mero feruens, cauet hunc, quem coccina lana
Vitari iubet, & comitum longissimus ordo:
Multum praeterea flammaram & abenea lampas.

Et verò sine his dominus benè potus quì domum se
 contulisset? a Propertius;

Hesternamca lux cum potus nocte vagarer,
Nec me seruorum duceret ulla manus;
Obuia nescio quot pueri mihi turba minuta
Venerat. —

Et hos AD LYCHNUM, AD FVNALE, AD LATERNAM, LAMPA-
 DOPHOROS, & TAEDIGEROS appellabimus. At funalia
 (ut inquit b Seruius) *ideò dicta sunt, quia ante usum papyri*
antiquitus funes cera circumdabant. Quod iisdem verbis
 expressit c Isidorus Antiquorum autem funalium figu-
 ram præferunt Angeli inculpti in vetere monumento
 è marmore Synnadico, in quo iacent sacrosancta ossa
 beatissimi Lucæ Euangelistæ, in augustissimo templo
 D. Iustinæ, apud nos. Et hoc dubio procul etymon ha-
 bent vox Ecclesiastica, Intortitia, & Italicæ Torcie, &
 Torchi: imò & Hispanica, Antorcha. Funalia enim fu-
 nes intortas referebant. Addamus etiam fomitem gos-
 sypinum, quem hodie cera superinducimus, à nostris
 appellari, Pauero, corruptâ Papyri, cuius meminit Ser-
 uius, nomenclaturâ. In hac autem cohorte MONITORES
 quidam erant, a Appuleius: *post hac monitu famuli mei,*
qui noctis ADMONEBAT, iam & ipse crapula dissentus, protinus
exurgo: & appellata propere Byrrhena, titubante vestigio do-
mitionem capeffo, sed cum primam plateam vadimus, vento
repentino LVMEN, quo nitebamur, extinguitur.

Et

Et horum qui admonerent, ingens videtur fuisse nu-
 merus, apud homines nobiles & fortunatos. a Seneca:
nec illos quidem inter ociosos numeraueris, qui sella se & lecti-
ca huc & illuc ferunt, & ad gestationum suaram, quasi deserere
illas non liceat, horas occurrunt: quos quando lauare debeant,
quando natare, quando cenare, alius ADMONET; & usq; eo ni-
mio delicati animi languore soluuntur, ut per se scire non pos-
sint an esuriant. Concinnè b Plinius; *quippe multo utilissi-*
ma est temperantia in cibis. L. Lucullus, hanc de se præfetu-
 ram seruo dederat, ultimoq; probro manus in cibis triumphali
 seni deducebatur, vel in Capitolio epulanti, pudenda re, seruo
 suo facilius parere, quàm sibi. Contra c Carneades, qui cum
 cibi capiendi causa recubisset, cogitationibus inharens, ma-
 num ad mensam porrigere obliuiscitur, nisi monitrix dome-
 stica, temperato inter studia officio, manum necessarijs usibus

R 4 aptas-

aptasset. At de his monitoribus non nihil egimus, cum Inuitatorem & Structorem produceremus in medium. Quoties verò pedibus incedere domino non libuisset, a *Epist. 110.* aderant LECTICARII qui gestarent. Seneca; hoc itaq; ipse mihi dico, quoties tale aliquid praestrinxerit oculos meos, quoties occurrit domus splendida, cohors culta seruorum, lectica formosis imposita calonibus. impositam dixit, quia lecticarii succollabant suppositis ceruicibus. b *Epist. 80.* Auctor ipse: idem de istis licet omnibus dicas, quos supra capita hominum, supraq; turbam delicatos lectica suspendit. & c *lib. 3. de benef. cap. 26.* alibi: quo tandem ab istis gerulis raperis, cubile istud tuum circumferentibus? quo te penulati isti, in militum quidem non vulgarem cultum subornati? In quibus verbis notandum est, Penulam fuisse vestem lecticariorum; tum quia pluuiam arcebat, tum quia viatores ipsa utebantur promiscue. Apud nos utuntur eadem, sed laxiore & breuiore, cursores nostri: antiqua enim penula demissior & adstrictior fuit; ideoque d *in Miloniana.* Cicero penula ^{in rellum} Milonem, e *de causis corr. Eloq. lib. 13. 1.* Quintilianus (sive ille Tacitus) adstrictos & inclusos penula, causarum patronos scripserunt. huc alludit f *lib. 13. 1.* Martialis, qui cucullum papyraceum, oliuarum penulam vocat. Fuit autem penula g *Cornutus ad Pers. Sat. 1. 1. s. dorus lib. 19. orig. cap. 24.* pallium cum fimbriis longis, quo usi sunt Grammatici, quos penulatos magistròs vocat D. h *lib. 1. confes. son. cap. 16. i lib. 3.* Augustinus, ut & Grammaticam ingressam fuisse Deorum Senatum penulatam affirmat i *lib. 3.* Marcianus Capella. Et Marciani quidem verbis, quæ nescio quibus deformata librariorum præstigiis, Criticis omnibus, sub specie probæ lectionis, hætenus imposuerunt, nos personam detrahare conabimur. Quod enim vulgo legunt; quæ femina licet in Attica, ubi maiore aui parte floruerat, se afferet

reret incedere palliatam, tamen ritu Romuleo, propter Latiale numen & olim caput, propterq; Martiam gentem, Venerisq; propaginem & c. ita corrigendum est; propter Latiale nomen & Tolicaput. Nota est narratio de capite Toli Vultcentani, euoluto ex fundamentorum sedibus, in colle Tarpeio. Et mihi quidem aliquando placuit, etiam a *lib. 4. de L.* Varronis locum hoc Toli nomine insignire, ad ipsius etiam auctoris mentem: Capitolium dictum, quod hic, cum *L.* fundamenta foderentur adis Iouis, caput Toli hominis inuentum dicitur. Verum hæc huius loci non sunt. Ad penulam ut reuertamur, selectiora quædam qui volet, legat commentarios ad Lampridium & Spartianum Is. CASAVBONI. Incedebant autem lecticarii canusinati. b *lib. 9. 29.* Martialis;

Vt canusinatus nostro Syrus asserere sudet.

Penula igitur, ut vidimus, hi usi sunt, quam tunicæ superponebant, alioqui tunica solemnis vestitus seruorum fuit, c *capud Priscian. an. lib. 5. d Amphitruone.* Afranius;

Vos quibus cordi est intra tunicam manus leua, dextra intra penum herile. a *lib. 2. fabular.* Plautus:

Aduenisti audacia columen consutis dolis.

so. Imò equidem tunicis consutis huc aduenio, non dolis.

e *lib. 2. fabular.* Phædrus de Atrienæ,

Cui tunica ab humeris linteo Pelusio

Erat destrieta. —

f *Sat. 6.* Iuuenalis,

— ponunt

Cosmeta tunicas. —

g *Sat. 1.* idem,

— simplex ne furor sersertia centum

Perdere, & horrenti tunicam non reddere seruo?

b *lib. 1. ca. ult.* Gellius: Plutarchus, seruo suo nequam homini, & contuma-

S

ci, sed

ci, sed libris disputationibusq; Philosophia aures imbutas habenti, tunicam detrabi ob nescio quod delictum, cadiq; eum lo-
ro iussit. ^a Appuleius de seruis in pistrinum coniecit; ^b cuncti tamen ita tunicati, ut essent per pannulos manifesti.
^b Lib. 26. ^b Ammianus Marcellinus: stetit itaq; subtabidus (Procopius) excitum putares ab inferis, nusquam reperto paludamento, tunica auro distincta ut regius minister indutus.
^a apud Sur. in act. D. Sebastiani. ^a Tranquillinus martyr Chromatium Praefectum alloquens: postea verò tu ipse positus sericis, quibus indutus es vestibus, seruilem tunicam induas. Et hoc demum est, quod innuit Lampridius, apud quem Alexander Seuerus Imperator, seruos suos semper cum seruili veste habuit, libertos (ita habet antiquus liber, & rectè) cum ingenuorum. Liberti enim Cæsariani seruorum loco aliquando videntur habiti fuisse, antiqua inscriptio,

O S S A

VIBIAE. SVCCESAE. LIVIAE. AVG. SER
 AB. ARGENTO. POTORIO. ITEM. A. VESTE
 L. VIBIVS. AVG. SER. PAMPHILVS. SCRIBA
 LIB. & C.

^a L. unica C. ^a Præterquam quod a libertinis omnibus, etiam iure auctororum annulorum donatis, imago potius obtigit quàm status ingenuitatis. Et hoc est, quod Seneca vestiarium vocat; est aliquid quod dominus prestare seruo debeat, ut cibarium, vestiarium. nemo hoc dixit beneficium. Idem ^a auctor alibi: Familia vestiarium petit victumq;. At hac tunica non demissa, sed ita constricta usi sunt, ut succingerentur laciniis eiusdem, & Horatius,

— puer aliè cinctus acernam
 Gausape purpureo mensam praterisit. —

Phæ-

lib. 2. fabula.

Phædrus,

Ex alticinctis unus Atrienfibus.

^b Seneca: Conuiuia me hercule horum non posuerim inter vacantia tempora, cum videam quàm sollicitè argentum ordinent, quàm diligenter exoletorum suorum tunicas succingant.

^c Iuuenalis de ancilla tabernaria,

Et cum venali Cyane succincta lagena.

Et hoc sibi voluit ^d Horatius,

— ut omnes

Praecincti rectè pueri, comptiq; ministrant.

Neque aliò respexit ^e CHRISTVS dominus, discipulos monens, ut lumbos praecingerent seruorum in morem, qui dominum à nuptiis reuertentem expectant domi. ^f Petrus Chrysologus scripsit egregiè: cingulum quidem est propriè indicium seruitutis; quod & discursus expeditos reddat, & faciat obsequentes. Animaduertendum obiter hic est, vestem aliquando traditam seruis fuisse, ut ea perpetuò uterentur, secundum ordinem & dignitatem mancipiorum, ut scribit ^g Vlpianus: aliquando ad certum usum & ad certa tempora, ut cum deducerent dominum, vel ipsi cœnanti ministrarent, ut apud ^h Pomponium legimus. Et de his haecenus. Ad lecticarios ut redeamus; efferebant illi mortuos. ⁱ Caius Gracchus: is in lectica ferebatur. ei obuiam bubulcus de plebe Venusina aduenit, & per iocum, cum ignoraret qui ferretur, rogauit eum mortuum ferrent? ^k Ser. Sulpicius; coactus sum in eadem illa lectica qua ipse delatus eram, meisq; lecticarijs in urbem eum referre. Marcellum intelligit quem Magius necauerat. ^l Cornelius Nepos; Atticus elatus est in lecticula. ^m Cicero; at iste operta lectica, latus est per oppidum ut mor-

S 2

139.

*a in Milc. ar-
gum.*

tuus. a Asconius: *cadaver eius in via relictum, quia serui Clodij aut occisi erant, aut grauiter saucij latebant, Sex. Tadius Senator, qui fortè ex rure in urbem reuertebatur, suscipit, & lectica sua Romam ferri iussit. Et de hoc vario lecticæ usu extant lusus aliquot apud Martialem,*

b lib. 2. 11.

*Latiore hexaphoris tua sit lectica licebit:
Dum tamen hæc tua sit Zoile Sandapila.*

a lib. 6. 77.

Item,

*Inuidiosa tibi quàm sit lectica requiris?
Non debes ferri mortuus hexaphoro.*

d Lib. 9. 3.

a Et,

*Octo Syris suffulta datur lectica puella;
Nondum Sandapila pondus amicus erit?*

Imò & posterius seculum, atq; adeò nostri receperunt, ut lecticarij in vespillonum agmine essent. extant Nouellæ Iustiniani, quas vocant, XLIII, & LIX, ad quas & ad librum XI codicis notauit clarissimus Cuiacius. Hexaphorum autem, & octophorum denominarunt homines, prout sex vel octo lecticam subibant, delicatorem dominorum arbitrato: & illam quidem laxiorem ad modulum opum & luxus. Modesti fanè & frugi homines quattuor tantum adhibebant. & Marcianus Capella Philologiæ in cœlum eunti totidem adscripsit, laborem, amorem, epimeliam, & agrypniam, nec aliter virginem decebat, studiosam videlicet, minimeque delicatam. Beatiores, octo sibi parabant homines rectos, ut inquit Catullus. Petronius Bargaton à duobus lecticarijs in mediam rixam perlatum fuisse scribit, seruo nimirum dignitatem hæc etiam in re dominicam adimens, & secernens à liberis. Cæsarianorum autem lecticari-

a Lib. 2.

f Epigr. 10.

licariorum adeò grande agmen fuit, ut nominibus & præpositis distinguerentur. Indicat in veteri epigrammate TI. CLAUDIVS nescio quis AVG. L. QVADRATVS. DEC. LECTICARIORVM BRITANNICI. Eorum verò, qui mercede conducti operas locabant, non minor numerus fuit. siquidem apud P. Victorem, Romæ, regione XIV, trans Tiberim, legimus castra fuisse lecticariorum. At quia plerumque domini vel gratia voluptatis, vel morbi leuandi gestabantur, ideò in hunc usum parabantur loca peculiaria, quæ gestationes appellabant. Plinius iunior, *gestatio buxo aut rore marino, ubi deficit* *a lib. 2. ep. 17.* *buxus, ambitur.* Iulianus I. Cs. & si forte voluptarium fuit *b L. 16. de usm* *pradium, viridaria vel gestationes, vel deambulationes arboribus infructuosas atq; amœnas habens.* Neque sub dio tantum gestabantur aut vectabantur, sed & sub tecto *c Sat. 4.* porticus alicuius. Iuuenalis,

*Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vectetur in umbra.* *d Sat. 7.*

a Idem,

*Balnea sexcentis, & pluris porticus, in qua
Gestetur dominus quoties pluit, anne serenum
Expectet, spargatq; luto iumenta recenti?*

Adhibitus est autem in gestando certus quidam passuum numerus, ut in deambulando Ciceronem adhibuisse testatur Plutarchus; & patet ex antiqua inscriptio *e in Cicero.*

ne. IN HOC
POMARIO
GESTATIONIS
PER CIRCVITVM
ITVM ET REDITVM

S 3

QVIN.

LAVR. PIGNOR.
 QVINQVIENS
 EFFICIT PASSVS
 MILLE

Gestabantur autem naui, lectica, scamno, vehiculo, inquit a Cornelius Celsus. Cathedra etiam & sella: unde CATHEDRARI serui b Sidonio: *solus Curio meus in transfugarum perfidiam inuectus, cum aduesperasceret, per cathedraros seruos vespillonibus tatriores, domum raptus, ac reportatus est.* Delicati illi & CATHEDRALICI c Martialis iidem cum his minimè sunt. De sella d Suetonius, qui gestatoriam vocat. Et ad supplicium hac raptabantur rei tormentis afflicti, ut notauit e Ammianus: *indefensi, bonis ablati, nullo contacti delicto, promiscuè inuenes alijs, membris omnibus capti, ad supplicium sellis gestatorijs ducebantur.* portatoriam vocat f Cælius Aurelianus: *ante cibum pratevera erit adhibenda gestatio, portatoriâ scilicet sellâ, sine vehementi motu, quo partes vehementer patientes releuentur.* Idem meminit sellarum gestatoriæ & fertoriæ. Gestabant autem homines duo, g Martyrologium; *Alexandrie passio sancti Iuliani martyris, qui cum ita podagra constrictus esset, ut neq; incedere, neq; stare posset; una cum duobus famulis, qui eum in sella gestabant, iudici offertur &c.* Verum, non erit opinor nobis fraudi, si in gratiam studiosorum excurremus tantisper in varias aliquot sellarum nomenclaturas. Sellæ tonsoriæ meminit h Cælius Aurelianus. Sella pertusa legitur apud i Catonem, & videtur eadem, quæ balnearis apud lul. & Paulum, quam ita delineat apud k Cassiodorum Theodoricus: *hinc desuper sella composita, qua humanis necessitatibus, in absidis speciem perforatur, & gros suscipit interno humore defluentes.* Familiaricas sellas nomi-

a lib. 2. ca. 15.
 b lib. 1. epi. 11.

c lib. 10. 13.
 d Nerone &
 Vestellio.

e lib. 29.

f lib. 1. cap. 1.

g 3. kal. Mart.

h lib. 2. cap. 1.

i Tit. 157.

k lib. 3. Sent.
 Tit. 8.

l lib. 2. varia.
 20.

nominat a Varro, ad quem notauit ios. SCALIGER, apud Catonem legi malè b cellas familiæ pro sellis, inuitâ sanè Criticorum Mineruâ. Cato enim cellas familiæ vocat seruorum habitationes, quas cellas appellat c Colu- mella. Seruilia namque habitacula cellæ nomine designantur. d Seneca de Pompeiano Demetrio: *cui iam dudum diuitiæ esse debuerant, duo visarij. & cella laxior.* e Cicero; *conchyliatis Cn. Pompeij peristromatis, seruorum in cellis, lectos stratos videres.* f Vitruuius: *& ex una parte equilia, flub. 6. ca. 10. ex altera ostiarij cellas.* apud eundem g auctorem cellæ familiaricæ, cellæ seruorum sunt, non penuariæ, ut quidam sunt arbitrati. Ab his cellis monachorum habitationes nomen mutuum sumpserunt, quod essent ut illæ seruiles, arctæ & angustæ, quam sanè ob causam D. b Hieronymus & ioh. Cassianus cellulas appellant, velut etiam k Ennodius, monachos cellulanos. imò & D. l Gregorius monasterium ipsum non rarò cellam nominat. Cellæ verò meretriciæ satis notæ sunt ex Petronio, Martiale, Iuuenale, cuius carmen unius litterulæ mutatione deprauatum, experiemur & nos an corrigere valeamus. m scribit namque:

Et dubitas alta Chionem deducere sella.

quæ hic sit alta sella, dicant qui norunt. ego sanè cellam non inuitus reposuerim. alta enim cella fornix est. confirmat coniecturam nostram idem n poeta, qui alibi cecinit,

Intrauit calidum veteri centone Lupanar

Et cellam vacuum. —

o & — *sed quod potuit tamen ultima cellam* o Sat. 6.
Claudit —

At pergamus recensere ceteras sellarum species. Arqua-

a lib. 1. de R.
 R. cap. 13.
 b Tit. 14.

c lib. 1. cap. 6.

d de Trāquit
 cap. 8.
 e 2. Philipp.

f Vitruuius: flub. 6. ca. 10.

g lib. citato &
 eod. capite.

h in Hilaridæ
 lib. 2. de m-
 stitut. renūc.

i cap. 12.
 k Lib. 1. Ep 5.
 l Dialog. Lib.
 1. & 4.

m Sat. 3.

n Sat. 6.

o Sat. 6.

^a Lib. 2. adu. ^b Tacitus. ^c Arnobius, nec non & ^d Tacitus. ^e Plinius minor. ^f annual. lib. 15. ^g Panegyrico. ^h lib. 1. Ep. 6.

Porro glossario veteri sella arcuata *Ἰπέριον* est. Sellam muliebrem, solidam, curulem, alij recensuerunt. Et de his satis. Ob frequentes autem salutationes, & presentationes, aderant domino serui NOMENCLATORES, MONITORES, & FARTORES, quorum munus erat suggerere nomina obuiorum. nomen enim inquit Grammatici quasi nouimen dicitur, quod notitiam faciat: è notitia autem prodit existimatio, & beneuolentia ^e Seneca, quemadmodum nomenclatori memoria loco audacia est, & cui-cumq; nomen non potest reddere, imponit. ^d idem alibi ob oculos hæc ponit orationis penicillo: *isti qui per officia discursant, qui se aliosq; inquietant, cum benè insanerint, cum omnium limina quotidie perambulauerint, nec ullas apertas fores praterierint, cum per diuersas domos meritoriam salutationem circumtulerint, quotumquemq; ex tam immensa, & varijs cupiditatibus districta urbe poterunt videre? quàm multi erunt, quorum illos aut somnus aut luxuria aut inhumanitas submoueat? quàm multi, qui illos cum diu torserint, simulata festinatione transcurrant? quàm multi per refertum clientibus atrium prodire vitabunt, & per obscuros adium aditus profugient? quasi non inhumanius sit decipere, quàm excludere. quàm multi hesternâ crapulâ semisomnes & graues, illis miseris somnum suum rumpentibus, ut alienum expectent, vix alleuatis labijs, insufurratum millies nomen, oscitatione superbissimâ reddent?* ^e Plinius minor: *gratum erat cunctis, quod Senatum osculo exciperes, ut dimissus osculo fueras: gratum quod equestri ordinis decora, honore nominum, sine motore signares.* ^f Horatius,

Si fortunatum species & gratia spectat,

Mer-

*Mercedem seruum, qui dicit nomina, lauum
Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram*

Nec Porrigere.

Hoc aliter intellexit maior ^a Plinius: *alienis pedibus ambulamus, alienis oculis agnoscimus, alienâ memoriâ salutamus, alienâ viuimus operâ.* Censores & ipsi Nomenclatoribus sunt usi, indicat antiquum elogium;

L. VOLVSIQ;

VRBANO

NOMENCLATORI

CENSORIO.

Neque hoc ab re factum est, cum apud Censores, ciues nomina sua, uxorum, liberorum, libertorum, seruorumque profiterentur. Et sanè hic videtur censoribus nomina in memoriam reuocasse, non ciues citasse nominatim, quæ partes præconis fuerunt. ^b Val. Maximus: *ut est ad Poliam ventum Tribum, præco lecto nomine Salinatoris, citandum nec ne sibi esset haesitauit.* Præconem vero comitatus est ille, qui Buccinator nominum appellabatur. Romæ legebatur via Salaria,

L. VOLVSIQ. VRBANO. NOMENCLATORI

PRAETORIO, PAPIAS. SERVOS

PVBLICVS, BVCCINATOR. NOMINVM

PRAECONES autem familiares fuisse, persuadent nobis antiqui lapides, Romæ,

C. RVLLI

PRAECONIS

VENVLEIAE. D. L.

TRVPERAE &c.

Narbone,

T

VSI-

VSINIO

PRAECONI

ANTIOPAE. & præter hos Thal-

^a *lib. 1. ep. 7.* thybius, & Euribates, Homerici, At cui nam usui?^b *Sat. 1.* Iuuenalis:*Ille tamen faciem prius inspicit, & trepidat, ne**Suppositus venias, ac falso nomine poscas.**Agnitus accipies. iubet à præcone vocari**Ipsos Troiugenas. nam vexant limen & ipsi**Nobiscum. —*^c *lib. 1. ep. 7.* Horatius de Vulteio Mena præcone,*— Vulteium mane Philippus**Vilia vendentem tunicato scruta popello**Occupat. —*^d *Ge. lib. 3.* SCRVTARIUM dixisset a Lucillius,^e *cap. 14.**Quid ni? & scruta quidem ut vendat scrutariū laudat,**Præfractam strigilem, soleam improbu' dimidiatam.**At hic Censorius Nomenclator, à quo digressi sumus, translata in Cæsares Censoria potestate, Nomenclator à censibus appellatus forsan est.*

DILS. MANIBVS

TI. CLAVDI. AVG. LIB

THALETIS. VINICIANI

NOMENCLATORIS

A CENSIBVS

^f *Apod. 1.**Et is Libertus fuit iuxta præscriptum domus Palatinæ. Apparuerunt Nomenclatores & Proconsulibus. ^g Appuleius: quare à Nomenclatoribus tuis Maxime (quamquam est ille cauponibus, quam Nomenclatoribus notior) tamen inquam interroga, an hic Iunium Crassum Oensem viderint?*

18V

208

non negabunt. Huius gregis postremi nobis, nec sanè admodum merito, erunt CURSORES & TABELLARII. Cursoris operam indicat nomen ipsum. Petronius: *hinc inuolutus coccinà gauisapà, lectica impositus est, precedentibus phaleratis cursoribus quattuor.* Præcurrere itaq; & præcedere cursorum fuit. ^a *Martialis,**Nec feriatas ibat ante carrucam,**Sed tua fæno cursor oua portabat.**Sed & prænunciare. ^b Appuleius: misitq; protinus curso-**rem, qui vianti marito domus expugnationem nunciaret.*^c *Tacitus; supremo quidem die momenta deficientis, per di-**positos cursores nunciata constabat. ^d Suetonius: & conse-**stim quidem ad alterius matrem, que procul aberat, cursores**suos misit, qui anxia filium saluum nunciarent. Imò & epi-**stolas perferre. ^e Suetonius; inter moras perlatis à cursore**Phaontis codicillos præripuit legitq; &c. Et quidquid episto-**las comitabatur. ^f Martialis,**Cursorum sextà tibi Ruffe remisimus horà,**Carmina quem madidum nostra tulisse reor.**Imbribus immodicis cælum nam fortè ruebat,**Non aliter mitti debuit iste liber.**Suetonius in Nerone præcursum notauit, ut & Seneca.**gille: numquam carrucis minus mille fecisse iter traditur, so-**leis mularum argenteis, canusinatis mulionibus, armillata &**phalerata cum Mazacum turba, atq; cursorum. Verùm, qua-**les nam hæ phaleræ? nū ab equis translatae ad cursores,**quod illorum vices implerent? & sanè non improbo**coniecturam. At apud Suetonium Mazacum loco, Ma-**zyces substituendi videntur. Mazyces enim Stephano**Numidæ sunt, quos ita perspicuum est præcursores fu-*

T 2 isse,

^a *Lib. 5. 94.*^b *lib. 10. Met.*^c *Iul. Agricola*^d *Tiso cap. 6.*^e *Nero ca. 49.*^f *Lib. 3. 58.*^g *cap. 30.*

^a Epist. 37. *isse, ut negantem cœcum esse necesse sit. Seneca: ð quam cuperem illi nunc occurrere aliquem ex his trossulis in via diuitibus, cursores & Numidas & multum ante se pulueris agentem! Idem ^b auctor: omnes iam sic peregrinantur, ut illos Numidarum præcurrat comitatus, ut agmen cursorum an-*

^c Lib. 12. 24. *tecedat. Martialis,*

*Non vector Libyci niger caballi,
Succinctus neq; cursor antecedit.*

En cursores & Numidæ iunctim recensiti. At Mazyces, ut diximus, Numidæ seu Nomades sunt, Mazaci Cappadoces à Mazaca, si hanc inflexionem permittunt nobis canones Grammaticorum, apud quos Mazacenus, Mazaceus, & à Mazacis, Cappadox est, Mazacus nihil. Mazycum meminit ^d Iohannes Cassianus, ad quem plura annotauit PETRVS CIAECONVS Hispanorum eruditissimus. Verùm ut una, quod dicitur, fidelia non duos tantum, sed & tres parietes dealbemus, legamus apud ^e Lucanum, & quidem meo periculo,

— *tum concolor Indo*

*Maurus, inops Nasamon, misti Garamante perusto
Marmarida volucres, aqaturusq; sagittas
Medorum, tremulum cum torfit missile, Mazyx.*

^f Cyneg. Et apud ^g Nemesianum,

*hi sunt equi
Mazyces,
quos laudat
Oppianus lib.
1. de Venat.
g in laud. Sti-
lis. Panegyri.*

*Quemq; coloratus Mazyx deserta per arua
Pauit, & assiduos docuit tolerare labores.*

apud ^h Claudianum,

— *nec spicula supplex*

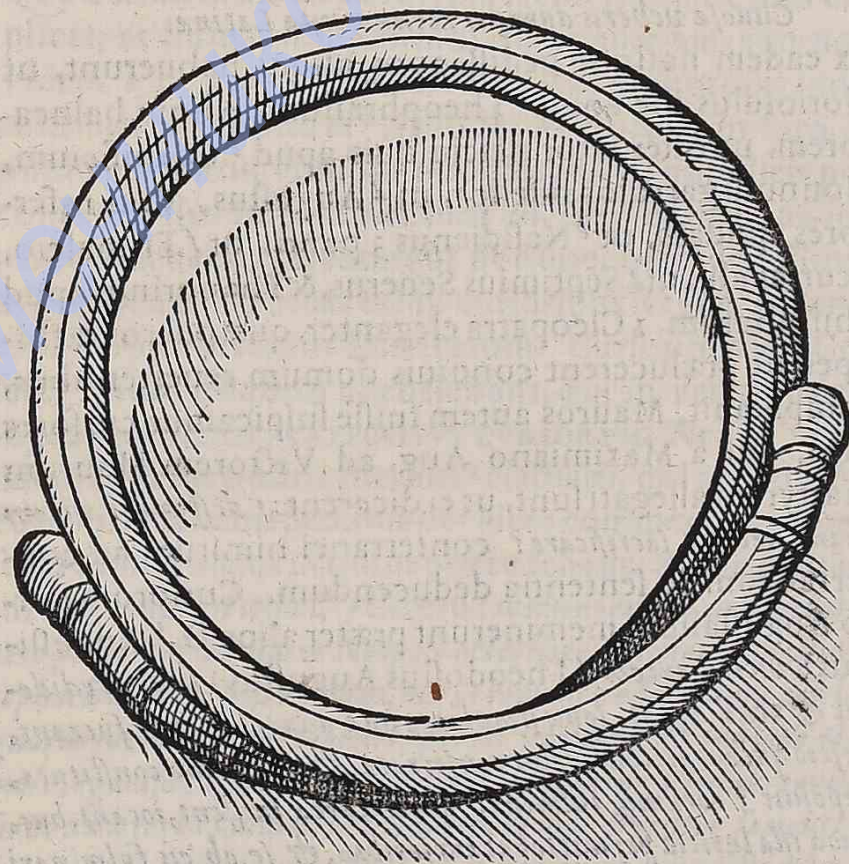
*Intorquet Garamas, repetunt deserta fugaces
Autololes, pavidus proiecit missile Mazyx,*

^b Lib. 10. 6. *Nostros tangit, ni fallor, Martialis,*

Quando

*Quando eques, & picti tunica Nilotide Mauri
Ibitis —*

Ad armillas quod attinet, damus hic earum exemplar, descriptum ex antiqua ærea olim inaurata, quam Romæ nacti sumus.

Et ex hac armillæ specie percipimus quid in mentem venerit ^a Isidoro scribenti, *circulum rotundari, armillam a lib. 19. orig. extendi latius.* Cornua enim (ut ita dicam) armillæ abe- ^{cap. 31.} unt à circuli perfecto illo orbe. De huiuscemodi seruis equitibus satis dictum est. Ad pedites veniamus, quos

T 3

tin-

tingtos (ut ille ait) colore noctis, in varios usus comparabant. ^a Luuenalis,

^a Sat. 5.

— tibi pocula cursor.

Gatulus dabit, aut nigri manus ossea Mauri,

Et cui per mediam nolis occurrere noctem,

Cliuosa ueheris dum per monumenta Latina.

Ex eadem natione pedissequos aliqui habuerunt, ut gloriosulus ille apud ^b Theophrastum. Aliqui balneatorem, ut ostentator nescio quis apud ^c Cornificium. Nonnulli garrulos pueros, ut ^d Augustus. Vini inferiores quidam, ut ^e Nasidienus; panis, ut ^f Trimalcio. Scurras alij, ut ^g Septimius Seuerus, & Phauorinus apud Philostratum. ^h Cleopatra eleganter, quæ pueros Æthiopes, ut prælucebant conuiujs domum reuertentibus, comparauit. Mauros autem fuisse suspicamur cursores illos, qui à Maximiano Aug. ad Victorem Maurum martyrem allegati sunt, ut ei dicerent; ⁱ *desperasti vitam tuam, nec vis sacrificare?* conterranei nimirum ad conterraneum de sententia deducendum. Cursorum porro Augustalium meminerunt præter alios D. & Augustinus; *victor autem (Theodosius Augustus) sicut crediderat & prædixerat, Iouis simulacra quæ aduersus eum fuerant, nescio quibus ritibus velut consecrata, & in alpebus constituta, deposuit; eorumq; fulmina, quod aurea fuissent, iocantibus, quod illa letitia permittebat cursoribus, & se ab eis fulminari velle dicentibus, hilariter benigneq; donauit.* ^l Corippus etiã,

^b Character.

^c Lib. 4.

^d Suet. ca. 83.

^e Horatius lib.

2. Sat. 8.

^f apud Petro-

mium.

^g Ael. Sparti-

anus.

^h Athenæus

lib. 4.

ⁱ apud Sur-

To. 3.

^k Lib. 5. de ci-

uit. Dei ca. 26

^l Lib. 2.

— prænuncijs ante

Signa dedit cursor, positã de more lucernã.

De habitu certum est, non omnes eodem usos esse; cum Fl. Vopiscus tradat, Aurelianum Imperatorem Senatoribus,

ribus, cursores eodem habitu quo ipse habebat, concessisse. Et quidem nisi Petronius phaleratos cursores Trimalcioni attribuisset, in eam sententiam propendebã, ut arbitrarer, Cæsarianos tantum phaleris usos esse. Quod enim hi albatii essent, alij secus, hoc sanè non displicet, at huic uni discrimini quã acquiescam, ego non video. Fuit profectò alba vestis Cæsarianorum, indicantibus ^a Suetonio & ^b Aristide; At cursores in luto & puluere albatos, vix animo concipio. Et quia lien peculiare cursus impedimentum est, ideò cursoribus inuri consueuerat, vel extingui potione, ut tradit ^c Plinius, hodie apud Turcas eximi cursoribus Regijs, testantur ^d scriptores rerum Turcicarum. Cursoribus suis Cæsares unum aliquem præficiiebant, qui in veteribus e-logijs appellatur PRÆPOSITVS CURSORVM. Neque verò iidem cum his nostris fuerunt ^e classarii, qui ab Ostia & Puteolis, Romam pedibus per vices commeabant. Cursores dominum ut diximus præcedebant. Subsequebatur MACHAEROPHORI. ^f Cicero: *memini enim, cum hominem portarem ad Baias Neapoli octophoro Aniciano, machaerophoris centum sequentibus, miros risus nos edere, cum ille indignatus sui comitatus, repente aperuit lecticam, & penè ille timore, ego risu corruui.* ^g Asconius: *uehebatur Clodius equo, serui xxx ferè expediti, ut illo tempore mos erat, iter facientibus, gladijs cincti sequebantur.* Affinia sunt hæc illis ^h Luuenalis;

Nam si Pieria quadrans tibi nullus in umbra

Ostendatur, ames nomen victumq; machera.

DE TABELLARIIS agemus paucis. Petronius: *anus enim ipsa inter dinerstiores diutius ingurgitata, ne ignem quidem*

T 4 admo-

^a Domit. ca. 12

^b Sacror. Scr.

3.

^c Lib. 26. cap.

13. lib. 11. cap.

37.

^d Menasim.

lib. 4. cap. 13.

^e Suetonio

Vesp. cap. 8.

^f ad Q. Fratr.

lib. 11. ep. 9. u-

bi Pauli Ma-

nutium Sida-

tur sefellisse

consecrura.

^g in Milonia-

na.

^h Sat. 7.

*a lib. 9. famili-
ar. ep. 11.*
admotum sensisset, & forsitan pernoctassemus in limine, ni tabellarius Trimalcionis interuenisset x vehiculis diues. ^a Cicero: duabus tuis epistolis respondebo; uni, quam triduo ante acceperam à Zetho, alteri quam attulerat Phileros tabellarius. Zethi nomen ex Aclii Cæsaris instituto cursori non potest non conuenire, refert enim Spartianus, illum cursoribus suis, exemplo Cupidinum, alas frequenter apposuisse, eosque ventorum nominibus sæpè vocitasse; Boream alium, alium Notum, item Aquilonem aut Circium, ceterisque nominibus appellentem, ut indefesse atque inhumaniter cursitarent. Currentius ille, cuius meminit D. Hieronymus, ad hanc normam nactus nomen est. Tabellarii videlicet laus est cursus & festinatio. Fuerunt autem qui cursores cum seruis à pedibus confunderent: sed insigniter falsi sunt. Tabellarii autem, & tabelliones à tabellis, seu tabulis ideo appellati sunt, quod ante chartæ & membranarum usum, indolatis ex ligno codicillis epistolarum colloquia scribi solita essent. Tabellio idem qui exceptor fuit, & scriba publicus. Porrò excipere actuariorum erat, siue notariorum. quo munere aliquandiu functi sunt ^d Genesius, & ^e Cassianus clarissimi martyres, quorum ille exceptoris officio fungens, cum impia edicta, quibus Christiani puniri iuebantur, nollet excipere; & proiectis in publicum tabulis, se Christianum esse testaretur, comprehensus atque decollatus est; alter, execrabile ducens Christianorum neci deseruire, sub Christiana confessione triumphum meruit obtinere martyrii. Et hinc quod cecinit ^f Iuuenalis,

Quis dabit historico, quantum daret acta legenti?

Glossæ

b Epist. ad
Marcellum.

c Vines in com
Lib. 5. de ciui.
Des cap. 26.

d Martyrol.
Rom. 25. Aug.
6. 5. Decembr.

f Sat. 7.

Glossæ veteres interpretantur, acta legenti, exceptori. TABVLARII autem, quos ^a Arcadius & Honorius A. A. seruituti obnoxios esse vetuerunt, rationes publicas tractabant; ideoque dicuntur aliquando computare: nec non & Numerarii, & Calculatores vocantur. A tabulis verò denominati videntur eâ propè ratione, qua tabularium; quod nobis Italis sumentibus à Græcis mutuum, Archium est, ^b Ouidius eleganter;

intres licet ipsa sororum

Teſta trium: cernes illic molimine vasto

Ex are & solido rerum tabularia ferro.

Nec malè ^c Marcianus Capella: Clotho verò, Lachesis, A ^e Lib. 1. ^d Lib. 1. ^d in veteribus marmorib.
stroposq, quoniam sententias Iouis orthographe studio veritatis excipiunt, utpote libraria superum, Archiumq, custodes, cum Senatum Curiamq, contrahi, & ipsum Tonantem exuuiis industri publicè cernerent, Magistratus in acta, cælestiumq, consultum, stylos acuunt cerasq, componunt. Alii ab his tabulariis publicis fuerunt illi, qui Palatini ministerii erant portio non contemnenda. ^d TABVLARII videlicet AVGVSTORVM VEL AVGVSTARVM, RATIONIS PATRIMONII, seu A PATRIMONIO, RATIONIS HEREDITAT. XX HEREDITATVM, FISCI ALEXANDRINI, Prouinciarum LVSTANIAE & VETTONIAE, PICENI, CIPRI, Tabularius VILLAE TIBVRTIS, Tabularius A MVNERIBVS, RATIONIS FISCI, rationis VESTIARIAE, à VEHICVLIS, & alii complures, quibus & ADIVTORES non sanè pauci dati sunt, tum ut moli negociorum pares omninò essent, tam ut Cæsarum maiestas ex hoc etiam capite elucesceret. Domino peregrinanti præsto erant familiares ministri. ^e Horatius,

Nam mihi continuo maior quarenda foret res,

V

Atq,

e lib. 1. Sat. 6.

a L. V. C. Th.
de Tabul. Lo-
gogr. & Cens.

b lib. 55. metz.

Atq; salutandi plures: ducendus & unus
 Et comes alter, uti ne solus rusue peregre-
 - Ve exirem; plures calones atq; caballi
 Pascendi: ducenda Petorruta.

^{a lib. 3. 75.} Seruulus apud Martialem huius loci est;

Tam macer, ut minimam posset vix ferre lacernam.

^{b lib. 3. Ep. 16.} Plinius iunior: nempe enim (inquit) daturi estis consulari viro seruulos aliquos, quorum è manu cibum capiat, à quibus vestiatur, à quibus calcietur: omnia vel sola prestabo. Sunt verba magnæ illius nostratis heroinæ (Arriæ inquam)

<sup>o lib. 3. de be-
 nefic. cap. 19.</sup> milites orantis, ut sinerent cum Pæto marito, nauem ascensuro, simul imponi. Seneca: quia non potest (inquit) creditor domini sui fieri, si pecuniam illi dederit. alioqui quotidie dominum suum obligat. peregrinantem sequitur, agro ministrat, & labore summo colit. Famulitii urbani alterum caput erat negociatio, cui subiungemus rei dominicæ procurationem. Et huius quidem vindicat sibi primas

<sup>d lib. 2. de in-
 sit. Cler. ca. 10</sup> seruus actor. Rabanus Maurus; quoniam enim Actor prudens & bonus, scit quid sit domini sui census, & omnis substantia modus, & redigit apud se totius possessionis instrumenta originalia. Et hi videntur fuisse, quos Ael. Donatus maiores domus appellat, quod enim apud Terentium Demipho ita Getam alloquitur,

D. ob

Bone custos salue, columen verò familia,
 id ille ita interpretatur, columen culmen, an columen columna? unde columella apud veteres dicti serui maiores domus.
 Lucillius xxii.

Serui neq; infidus domino, neq; inutili quoquam
 Luceili Columella hic situ Metrophanes.

ita

ita enim legendum est hoc distichon, Pergit porrò Donatus confirmare interpretationem suam testimonio Tuberonis, eius nimirum, cuius non semel meminit Gellius: (hinc in millesimum annum eorum columine ciuitas continebitur.) ita ut nihil prorsus Tuberoni sit cum epitaphio Lucilliani Metrophanis. Et huc referenda est sanctio Regis Theodorici, qui precium occisi Actoris centum solidis taxauit. Neque aliunde fluxit Iul. Pauli sententia, existimantis animaduertendum esse seuerissimè in eum, qui Actorem corrupisset, ut qui posset rationes dominicas interciderè, vel adulterare, vel etiam rationem sibi commissam turbare. Imò etsi seruus, qui Actum domini gessisse diceretur, in commissum ceciderat, non vendebatur; sed pro eo, viri boni arbitratu, æstimatio dabatur, ex rescripto D. D. Seueri & Antonini. Sed & Iustiniano Aug. idem obuersatum est; cum in seruili etiam persona gradus quosdam condemnationis voluit obseruari, ut aliud in vilissimo vel compedito, ius æstimationis constituatur, nec iniuriã sanè ut vidimus, ideoque rectè Iuuenicus, seruos à patrefamilias missos ad colonos agricolas, ut vineti fructus perciperent, Actores interpretatur;

Tum longinqua petit; sed fructus tempore certo
 Actores famulos mittit, queis portio salua
 Cultorum, certa ruris mercede daretur.

Et quoniam unus non omnia poterat, adiutoribus Actor utebatur. Scxuola; item quero, an ea qua exacta sunt f. l. 40. de ser. per adiutores eius (Actoris) neq; Calendario illata sunt, aut fraudulenter acta, huic adscribi possint cum esset his prepositus? Calendario autem præponebatur aliquando & seruus

V 2 quis.

Lib. 8.

lib. 1. de be-
nef. cap. 2.

quispiam, ut pecunias domini exigeret, crederetque.
& hica CALENDARIO fortè dictus est, Calendarium ve-
rò, seu pagina Calendarum, ut vocat Martialis, codex
nominum fuit, in quem nomen debitoris Seii aut Caii,
cum summa pecuniæ singulis calendis exigendæ, refe-
rebatur. Seneca; nemo beneficia in Calendario scribit, nec
anarus exactor ad horam & diem debitorem appellat. Actor
secundarum in familia fuit DISPENSATOR, qui Græcis
οικονομῆς dictus est, meminerunt autem antiqui tituli,

SIGNVM
HERCVLIS
DORVS. LARC
DISP. QVI. ANTE. VILICVS
HVIVS. LOCI
D. D.

item
EPAPHRAE DISP.
T. ARIANI
ANESIS. FILIA. VIRGO
VIXIT. A. XVII

&
DIS MANIBVS
ONESIMI CAEPIONIS
HISPONIS DISP
TI. CAEPIO HIERONYMVS

ET SIBI ET SVIS
& quidem Dispensatores dicti sunt ideo, quod olim æs
pensantes expenderent, non adnumerarent. Tradit
hæc vetus interpretes ad Persium: fuit autem aßis libralis,
& dipondius, quod hodie in usu remansit; & solebat pensari
potius

Sat. 2.

horis

sup
s V

potius quàm numerari, unde & Dispensatores dicti PROROGA-
TORES. hic ego olim cogitabam Prorogatores rectum
non esse. Procuratores enim aut Erogatores videbatur
rectius; sed hallucinabar tamen. Arcarios enim proro-
gatores tritici appellat Cassiodorus: & Petrus Chryso-
logus non semel hac voce utitur, ut; de cælestibus condi-
tis, de horreis diuinis rationem reddit, præstabit causas Eccle-
sia prorogator. & dispensator ergo diuini verbi, & cælestis
doctrina prorogator, qui ante Dominum stat iugiter. & est
consuetudinis, est animi felix, ut adscitus quis est ad regnum,
quod fuit proprium, quod priuatum, mox parentibus, mox pro-
pinquis, ciuibus indigentibus, liberaliter prorogare. idem,
Abraham, fratres, non sibi sed pauperi diues fuit, & opes non
habere, sed prorogare gestiuit. idem alibi; sed bonum nobis,
bonum nimis, si ad nos ista aptemus singuli, si ad nos ista refera-
mus, qui in terra nos debemus sentire villicos, dominos non pu-
tare: prorogationis temporaria ministerium suscepisse, non in-
uenisse ius perpetuum possidendi. De Dispensatore Cicero:
quid tu inquam soles, cum rationem ab Dispensatore accipis, si
era singula probasti, summam quæ ex his confecta sit non pro-
bare? Et hæc sanè ratio immaniter exacta plerumq; est.
Seneca: audio (inquit) circa horam tertiam noctis, flagello-
rum sonos. quaro quid faciat? dicitur rationes accipere. lu-
uenalis,

Et cadens longi relegit transfuersa diurni.

ubi antiquus Grammaticus diurnum, ratiocinium in-
terpretatur. Nec aliò forsan respexit CHRISTVS domi-
nus, parabola usus serui, quem herus tradidit tortori
bus, quoadusque redderet uniuersum debitum. Dispē-
sator autem conseruis τὸ σιτομέτριον, seu τὸ πρὸ φῶν præ-
stare

lib. 10. 28.
b Serm. 26.

c ibid.

d Serm. 23.

e Serm. 125.

f Serm. 125.

g in Hortensio.

h Epist. 133.
i Sat. 6.

k Matthai
cap. 28.

*a Ad uerophy-
tos. Serms. 1.*

stare consueuerat, Demensum nimirum. D. *a* Zeno Veronensis: Ioseph promotus ad mensuram prorogat cunctis annonam. lege; Ioseph promotus, ad mensuram prorogat cunctis annonam. *b* Iuuenalis de auaro patrefamilias, qui munus obibat Dispensatoris;

b Sat. 14.

Seruatorum ventres modio castigat iniquo,

Ipse quoq; esuriens. —

Notat autem sordidos, qui in illud incumbabant, ut de menstruo etiam Demenso lucrarentur, aliquid semper corradendo. Et hic erat mensurus Canon, quatuor vel quinque tritici modiorum in singulos. diurnus fuit, ut quidam senserunt, libra farris. *c* Horatius,

c Lib. 1. Sat. 5.

*Deniq; cur unquam fugisset: cui satis una
Farris libra foret. —*

d Sat. 9.

a Iuuenalis,

Deterior tamen hic, qui liber non erit illis,

Quorum animas & farre suo custodit & are.

Nisi dicamus utrobique far pro pane usurpari, & ludere Horatium in pusillum & gracilem, cui non iustum Demensum, sed extra ordinem, pro modo & quantitate corporis præstaretur. Quod enim XII. tabula, nexis libram farris in dies, pro victu præscriberent, ad seruos trahi nequaquam potest; quia cum illis olim agebatur immitius, ne dicam immanius, puniendæ eorum perfidiæ gratia, qua inopiæ temporariæ adimebatur subsidium illud, quo communis omnium vita indiget. Alioqui seruis ad rationem Demensi, cibarii panes quotidie, vel bilibres, vel etiam trilibres assignabantur. Quod ut statuam facit in primis *e* Cæli. Aurelianus, qui ita scribit: sic deniq; plurimi impausabiliter tota die atq; nocte cibum sumpserunt

e lib. 9. hap. 2.

sumpsisse veteribus traduntur. namq; Asclepiades memorat, Praxagora famulum ternos bilibres panes per singulos dies accepisse, quibus comestis, non aliter passione afficeretur, quam si nihil acciperet. hic certum est, latere canonem quotidianum sub immodica illa quantitate, quæ famuli morbosam esuriem nullo modo leuaret. Mouet me deinde *a* Catonis auctoritas, qui compeditis per hiemem panis *a* Tit. 18. P. III. ubi fodere cœperint P. V. dari præcipit. adeo ut urbanis ministeriis panis P. II. vel III. sufficere potuerint, cum neque fodere aut opus facere necesse haberent, & quoad pulmentaria & obsonia lautius acciperentur urbani, quàm rustici serui. Dixi autem assignatos videri quotidie panes ad rationem Demensi, quia Demensum variauit aliquando; modò enim IV. modò IV & S. modò V modiorum fuit, prout ferebant & annonæ ratio, & dominorum qua splendor, qua sordes. Ab hoc autem ministerio Dispensator & aliud nomen inuenit. dictus enim est A FRUMENTO. Romæ,

VOLVSIAE. ARBVSCVLAE

PALLANS. Q N

A FRVM

CONTVERNALI. CARISSI

MAE &c.

&

DIS. MAN

ASCLEPIADI

ATHICTVS. L. N

A. FRUMENTO

VICARIAE. CARISSIMAE &c.

Idem MINISTRATOR A FRUMENTO, & ACTOR A FRUMEN-

V 4

TO

to dictus est, nisi velimus Ministratori & Actori quandoque obtigisse, ut & hoc munere, tamquam subsidiarii fungerentur. Illud utiq; minimè controuersum est,

^a lib. 1. ep. 14. Diaria seruis exhibita fuisse. ^a Horatius ad villicū suum;

Cum seruis urbana diaria rodere mauis,

Horum tu in numerum voto ruis, —

^b Lib. II. 109. ^b Martialis,

Sed lupus usuram, pueriq; diaria poscunt.

Petronius ad anseres transtulit, feliciter planè ut solet: vix ad casa hostiolam processerant, cum ecce tres anseres sacri,

qui ut puto, medio die solebant ab anu diaria exigere, impetum in me faciunt. Diurnum vocat ^c Seneca: ille qui superbus

^c Epist. 80. atq; impotens, & fiducia virium tumidus ait,

Quod nisi quieris Menelae, hac dextera occides,

^d de bello Gil. diurnum accipit, in centunculo dormit. allusit ^d Claudianus

don.

Pascimur arbitrio Mauri, nec debita reddi,

Sed sua concedi iactat, gaudetq; diurnos

Vt famula praeberet cibos. —

Codicem verò in quem hæc prerogationes referebantur, diurnum vocat ^e Chrysologus; in cælo prima est esurientis annona, prima stipendia pauperis tractantur in cælo, erogatio pauperis prima diuinis scribitur in diurnis. Et hæc diurna num adseruabant illi, quos vocabant AB EPHEMERIDE? vetus marmor olim vulgatum hæc habuit,

^e Serm. 14.

PROC AB. EMPHEMERIDE. PROC. A

MANDATIS. PROC. ET. AD. PRAEDIA

GALLICANA. PROC. SALTUS. DOMITIANI & C.

Fuit autem istheoprepon alexandri avg. lib. Et quidem Isidorus affirmat, quod Latini diurnum, Græcos Ephemerida dicere. Diurnarii verò, quorum meminerunt

lib. 1. origin. cap. ult.

runt

runt ^a Valentinianus, & Valens AA. non huius loci sunt, sed eiusdem, cum Subscribendariis, Tabulariis, Logographis, ac Censualibus ordinis. Canon autem,

cuius meminit ^b Saluianus, mihi compertus non est, an sit ad rationem diurnam referendus, an ad menstruum dimensum, an ad pensionem annuam, quam serui, stipendii cuiusdam vice acciperent. Iusta sanè, quæ vocat

^c Columella, sunt panis, potio, vestis, manicæ, pedum

tegmina. Et hæc omnia præstare tenebatur dominus seruo. ^d Seneca: est aliquid, quod dominus præstare seruo de-

beat, ut Cibarium, Vestiarium. Idem: atqui de iniurijs dominorum in seruos qui audiat positus est, qui & sauriam & libidinem, & in præbendis ad victum necessarijs auaritiæ compe-

scat. Affine munus Dispensatoris ministerio obiuit TESSERARIUS. Tesserarum usus apud veteres in qua celebritate fuerit, nemo est qui nesciat, has qui accepissent,

videntur ad Tesserarios attulisse, ut ab eis inuicem reciperent frumentum, nummos, vestem, gemmas, mancipia, iumenta, & cætera huiusmodi. Romæ multi des-

cripserunt,

S Y M P H O R O

T E S S E R A R I O

S E R. C A E S A R I S

D E. D O M O. G E L O

T I A N A, F E C I T

P H I L O D E S P O T V S

E X. H E R M A E O

F R A T R I. B. M.

Tesseræ cuius figuræ essent, satis indicat nomen. Materia earum Ligustrum fuit, ut asserit ^f Plinius. Ego ebur-

^a L. 8. c. Th. de cohort. princ. corn.

^b lib. 4. de gubern.

^c lib. 1. cap. 8.

^d lib. 3. de beneficiis. cap. 21. ^e cap. 22.

^f lib. 16. ca. 18.

X neas

neas vidi non paucas: & eiusmodi unica apud me est, cuius hic exemplum apposui, ut usum Tesserarum aliquem constituere possimus. Hinc patet, notas illas SP. vel SPECT. quæ doctos viros huc usque torserunt, nihil aliud significare, quàm SPECTAVIT. ut detur intelligi, conductos fuisse aliquos, veluti ab Editore gladiatores insignes, rude olim donatos, spectandi gratia non pugnandi. Et sanè in his Tesserais vix aliud symbolum videas (ego sanè nō aliud vidi) quàm fuscinarum & palmarum, quæ ad ludum gladiatorium pertinent. Vulgauerunt earum inscriptiones alii, cum titulo nescio cuius eburnei Figlini, quod ego non satis capio. Nomina quæ in ipsis leguntur, seruilia procul dubio sunt, ANTHVS, FAVSTVS, INGENVOS, OLYMPVS, REPENTINVS, HERMES, FELIX, PHILODAMVS, PILARGVRVS: & me iudice non alios innuunt, quàm Tesserarios nostros, ut is cui Tessera obtigerat, haberet statim in promptu nomen erogatoris familiaris. Non pugnabo tamen admodum, si quis gladiatores qui spectabant interpretetur: pronior utique in priorem illam seu diuinationem, seu coniecturam. Vt ut res sit, illud profectō statuendum videtur, huiusmodi Tesseras in usu fuisse, ut spectatores inde aliquid lucrarentur. ^b Martialis;

^a Aldus in or.
1097.

^b Lib. 8. 78.

Nunc veniunt subitis lasciua numismata nimbis,

Nunc dat SPECTATAS Tessera longa feras.

Nunc

*Nunc implere sinus securos gaudet, & absens
Sortitur dominos, nec laceratur auis.*

Et nunc demum intelligemus, quod est apud Gellium, ^a lib. 10. ca. 27 de Q. Fabii epistola ad Carthaginenses missa; M. Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum missa, sed duas Tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulacra haste fuerunt incisa. ^b Claudianus ad has inscriptas Tesseras, & quidem eburneas, non videtur respexisse:

^b de laud. Stilicō. Paneg. 3.

*Tum virides Pardos, & cetera colligit Austri
Prodigia, immanesq; simul Latonia dentes,
Qui secti ferro in tabulas, auroq; micantes,
Inscripti rutilum calato consule nomen,
Per proceres & vulgus eant.*

Descripsit autem hisce carminibus Dypticha. ^c Valentinianus, Theodosius, & Arcadius AAA. *illud etiam constitutione solidamus, ut (exceptis Consulibus ordinarijs) nulli prorsus alteri auream Sportulam, & Dypticha ex ebore dandi facultas sit. cum publica celebrantur officia sit Sportulis nummus argenteus, alia materia Dyptichis.* ^d Symmachus: *quæso igitur ut eius nomine Dypticha, & Apophoreta suscipere dignemini, qui apparatus eius plura & præclara tribuistis. præterea domino & Principi nostro, ad referendam largitatis eius sedulam magis, quàm parem gratiam, auro circumdatum Dyptichum misi. ceteros quoque amicos eburneis pugillaribus & canistellis argenteis honoravi.* Et hæ Tesserarum nostrarum epigraphæ explicant nobis sententiam ^e Theodosii & ^e Valentiniani: *Perissochoregia nomen penitus amputetur, & Tessera designentur, & nostra pietatis nomine censeantur.* quod est; *felici nomine pietatis nostra impresso signentur, ut Imperator ^f Zeno alibi loquitur, non enim satis erat ut*

^c L. 1. C. Th. de exp. lud.

^d lib. 2. ep. 80.

^e L. 3. C. Th. de diuers. rescr.

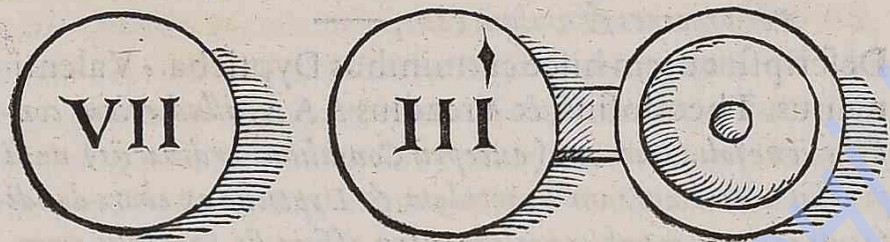
^f l. 10. C. de aquad. lib. 11.

Honorianæ vocarentur. Frumentariæ & ipsæ minutæ fuisse videntur; & Persius ideò Tesserulas appellat;

Publius emeruit scabiosum Tesserulâ Far.

a Sat. 1.

paruos autem globulos ligneos, quorum meminit Iohannes Xiphilinus epitomator Dionis, qua ratione ad Tesserulas referam non video. obstat enim forma. Quid autem si missilia fuerint? Et quidem ad Dionis, seu Xiphilini mentem propè accedunt eburnea quædam circularia segmenta, notis numeralibus inscripta, quæ Romæ cum essem, anno MDCVII, eruta fuerant. Sunt autem huiusmodi, expressa ex archetypis, quæ apud me domi habeo.

Lector & Spectator noster his utatur, fruatur, ea lege, ut si quid occurrerit certius, candidè impertiat studiosis. Vidi autem aliquando, & nummos veteres, Augusti & Tiberii (si rectè memini) in quibus auersis, huiusmodi notæ numerales conspiciebantur. Neque verò globulos illos & sphæras è Tesserarum numero eximere consilium omninò mihi est, cum videamus non rarò transire in aliam figuram res, quæ ab arte sunt, manentibus tamen primigeniis nominibus. Dispensatori nostro (ut ad illum reuertamur) credita fuit Arca, ut ex ea erogaret. ^b Iuuenalis,

Sat. 1.

b lib. 2. Saturn. cap. 5.

— *neq; enim loculis comitantibus itur*

Ad

Ad casum tabula, posita sed luditur Arca.

Prælia quanta illic Dispensatore videbis

Armigero?

In summa quoties numerandum esset, toties Dispensator accitus est. ^a Macrobius: *secuto omnium risu, Dispensatorem Caesar vocavit, & sestertia centum millia Graculo numerari iussit.* rectè, viros enim Principes comitabatur & Dispensator, ut pecunia esset in promptu, & notauimus cum de Pedissequis scriberemus. Arcæ verò & Dispensatoris adeò indiscreta ratio fuit, ut ^b Fabius maior coniunctim retulerit. *ad summum (inquit) in Republica nostra honorem, non animus, non virtus, non manus mittit, sed Arca & Dispensator.* ideoque Dispensator ARCARIVS; & vice versa ARCARIVS, Dispensator appellatus est ^c alicubi. Meminit Arcarii ^d Scæuola: *Stichus Arcarius probante domino nomina fecit, & rationes à domino scriptas exhibuit.* meminit & ^e Chrysologus, sed tacito muneris nomine; *iterum contristatus es, quia quod habes in cælis cogere collocare. rogo crede Deo tuo, qui seruo credis, & magis Deo, quàm homini commenda.* Erastus autem ille, quem Arcarium Corinthi vocat interpret D. Pauli, Græcè οἰνορόμῃ est. ^f Ad cuius analogiam Arcarius, qui Romano olim Pontifici diuina mysteria celebranti aderat, præerat tributis, ut & Arcarius Præfectorum ^g Cassiodoro, qui & Arcæ arbiter. ^h Zeno Veronensis huc allusit: *sanè si quis aliquid desiderauerit, qui recondidit, Noe omnia illi Arcarius non negauit.* Ceterum concinnè admodum Iuuenalis, Loculos (ut vidimus) Arcæ opposuit. Arca enim (siue ⁱ ærata siue ^j ferrata) stataria fuit, Loculi mobiles & gestatorii. Et hos videtur tractasse unus quispiam è grege mini-

a lib. 2. Saturn. cap. 5.

b Declam. 345

c Turnebus lib. 28. cap. 5.

d L. 41. de fidei comm. libert. e Serm. 23.

f ad Romanos cap. 16.

g Panuinius de 7. Sphæris Eccles.

h Lib. 1. 10. i ad neophyt. Serm. 1.

k Iuuen. Sat. 14. l Sat. 11.

a L. 23. de pe-
cul. Leg.

ministrorum. Paterfamilias apud a Scauolam; testa-
mento codicillisue seruos manumisit, & peculia legauit: & de
Sticho ita cavit, Stichum seruum meum liberum esse volo, eiq;
volo dari decem aureos, & quidquid ex ratione LOCULORVM
meorum habet. ad quem morem collineauit interpre-
s b Ioh. Euangelistæ: dixit autem hoc (Iudas) non quia de e-
genis pertinebat ad eum, sed quia fur erat, & LOCULOS ha-
bens, ea qua mittebantur portabat. appositè ad luuenalem
scribit c Asconius; unde quia maior summa est pecunia publi-
ca quàm priuata, ut pro censu P. R. ararium dicitur, pro Locu-
lis & Arca thesauri &c. Par ministerium fuit & illius, qui
CRUMENAM, & eius qui MARSUPIVM gestabat ad nutum
domini. Q. Labeo apud d Gellium; quidam, inquit. L.
Veratius fuit, egregiè homo improbus, atq; immani vecordia.
is pro delectamento habebat os hominis liberi manus sua palma
verberare, eum seruus sequebatur crumenam plenam astitum
e Menachm. portitans. & rel. Apud e Plautum verò Menachmus Soti-
sicles Messenionem seruum alloquitur:

Ego istuc cauebo: cedo dum mihi huc marsupium.

f leg. L. de le-
gat. 3.

Obfirmabantur autem Loculi clauibus. f Ulpianus:
sunt tamen quedam, qua omnimodo legatum consequuntur, ut
lectum legatum continet & fulcra: & armariis ac loculis clau-
stra & clauces cedunt. Quandoque tamen Loculi clauces
tantum seruabant. g Plinius: Fabius Pictor in Annalibus
suis scripsit, matronam, quod Loculos, in quibus erant clauces
vinaria cella, resignauisset, à suis inedia mori coactam. Quæ
signandi consuetudo etiam ad aliud, quàm ad h Lage-
nas, transit. Materfamilias apud i Plautum;

h Q. Cicero 16
Famil. Mar-
tialis lib. 9. 89.

i Casina.
k Cap. 27.

Obsignate cellas: referte anulum ad me.

& Principes Sacerdotum apud l Matthæum Euang. mu-
nierunt

nierunt sepulcrum, signantes lapidem. a Ioh. Cassianus: eti-
am annulos, quibus recondita præsignemus, in digitis palam ge-
stare præsumimus, quibus non solum cistella, vel sporta, sed ne
arca quidem vel armaria, ad ea qua congerimus, vel qua egres-
si de seculo reseruauimus, condenda sufficiunt? At de his sa-
tis. Notandum autem est, b Dispensatorem locasse ali-
quando operas vicariorum, c nihil enim vetabat, quin
seruus vicarios, & eorum peculium, ipse in peculio ha-
bere posset, ad quam rationem Athenio Cilix Dispen-
sator & ipse, ducentis seruis præfuit, ut notauit d Dio-
dorus. Ab Actore & Dispensatore non omninò differt
PROCURATOR. Petronius: iam ad triclinium veneramus,
in cuius parte prima, Procurator rationes accipiebat. e Fabius
maior: satis sit vobis (o diuites) hoc vestras præstare fortu-
nas, quod per Dispensatores feneratis, quod familiam per Pro-
curatores continetis. Bonifacius martyr, Aglaidis seruus,
huiusmodi ministerio functus est, ut tradidit Metaphra-
stis interpres f Lipomanus: quem tamen g Romanæ Ec-
clesiæ auctoritas ingenuum facit. Stephanus autem
Domitillæ Procurator, qui Domitiano Cæsari suffodit
inguina, Libertus quidem fuit, ut asserit Ioh. Xiphili-
nus; at id ex præscripto diuinæ (uti appellabant) do-
mus, cuius moribus receptum iam diu erat, ministeria
seruilia Libertis demandari. Et hæc dicta sint de seruo
Procuratore. Procurator enim liber homo, omnium al-
terius rerum quidam penè dominus, alienique iuris vi-
carius, ad nos non pertinet. Procuratores CAESARIANI
(ut illos etiam obiter innuamus) innumeri penè fue-
runt, digni sanè ut eorum officia, cum ingenti illo colli-
bertorum omnium agmine, explicentur peculiari com-
men-

a lib. 4. de in-
stitut. iurum,
cap. 15.

b L. 11. inf. et
L. 12. de insti-
tut. act.

c L. 7. §. nla
de pecul.

d Lib. 36.

e Declam. cit.

g apud Surr.
To. 3.

f Lestiones
Breniar.

mentario, quem nos iam nunc voto destinamus erudi-
to alicui viro, qui stilo & meditatione hæc assequi pos-
sit Recensentur autem in veteribus monumentis, PROCV-
RATIO ORNAMENTORVM; BIBLIOTHECAE; PATRIMONII ET
HEREDIT.; XX HEREDIT.; AVRARIARVM; BALNEI FORMIS;
FVNDIS CAIETAE; LAVRENTO ADELEPHANTOS; A RATIO-
NIBVS; VILLARVM TVSCVLANARVM; SVBPROCVRATOR VI-
CESIMAE, & alii non pauci. At illud hic obiter velim a-
nimaduerti, huiusmodi seruos impegisse plerumque in
meretricios scopulos, non sine magna rei dominicæ ia-

*a l. 16. de ser.
corr.*

tura. *a* Alfenus: dominus seruorum Dispensatorem manumi-
sit, postea rationes ab eo accepit, & cum de eis non constaret,
comperit apud quamdam mulierculam pecuniam eum consum-
psisse. *b* Martialis;

b Lib. 5. 43.

Dispensatorem fallax spoliabit amica,

Mercibus exstructas obruet unda rates.

Neque sanè ab re commentus est apud Petronium ex
tempore Eumolpus; inter cetera apud communem amicam
consumpserunt pecuniam meam, à qua illos proxima nocte ex-
traxi, mero unguentisq; perfusos. ad summam adhuc patrimo-
nij mei reliquias olent. *c* CHRISTVS dominus huc allusit nō
semel, & expressit *d* Iuuenius;

*o Matth. 24.
Lucas 12.*

d lib. Histor.

Eu.

Ast ille infelix, qui obscane luxuriatus;

Tardantem contemnit herum, seruosq; fatigat

Verberibus, segnusq; indulgens ebrietati

Luxuriosorum conuiuia concelebrabit &c.

*o L. ult. quod
cum eo, L. 19.*

Gult de instit.

L. 13. cod. L.

18. de solu. &

liberat. L. 5. in

princ. de insti-

tor. act.

Neque verò ab Actore, Procuratore, Dispensatore illi
videntur esse abiungendi, quos PIGNORIBVS accipien-
dis, mutuis PECVNIS dandis, fœnerandis, accipiendis,
exigendis; & MENSÆ prepositos appellant. Cti nostri:

Dani-

Danistas & Trapezitas. ^{aly} EXACTORES huius planè nume-
ri sunt. *a* Scæuola; *Stichus Arcarius* probante domino nomi-
na fecit, & rationes à domino scriptas exhibuit, nec postea no-
men ullum fecit. *quero an si qui minus soluendo fuerint debito-*
res, quibus alij Exactores erant applicati, nondum videatur
conditioni satisfactum? Meminit autem antiquum elogi-
um, quod extabat olim Romæ in musæo Carpenfi,

*a L. 41. de Fi-
deico. libertat.*

SEX. POMPEIUS FAVSTVS

SEX. POMPEI. EXACTOR

Apud Cæsares fuit peculiaris EXACTOR HEREDITATVM,
LEGATORVM, PECVLIORVM; ut testantur veteres inscripti-
ones. ad hæc EXACTOR AVRI, ARGENTI, AERIS, in officina
monetæ; & EXACTOR OPERVM DOMINICORVM. Verum qui
ratiocinium non didicisset, is excludebatur his mune-
ribus. Petronius: hinc quemadmodum ratiocinari didicisset,
dein Dispensator factus esset, omnia diligenter curiosus pictor
cum inscriptione reddiderat. Et huc forsan pertinet, et ille,
qui olim dicebatur Procurator Cæsaris, RATIONALIS quo
posteriore appellaretur. *b* Læpridius; & quia de publicæ dis-
positionibus mentio contigit, ubi aliquos voluisset vel Recto-
res prouincijs dare, vel Prepositos facere, vel Procuratores, id
est Rationales ordinare, nomina eorum proponebat, hortans po-
pulum, ut si quis quid haberet criminis, probaret manifestis, si
non probasset, subiret pœnam capitalem. Is autem, cui Rati-
ocinium in familia obtigerat, RATIOCINATOR diceba-
tur, seu A RATIONIBVS. In domo Cæsarium Libertus pro
more huic muneri præficiabatur; & legitur in vetere
marmore Lanquino,

*b in Alexan-
d. o.*

T. AVRELIO

AVG. LIB

Y

APHRO.

a Claudio ca. 28.

Suetonius: sed ante omnes (Libertos videlicet) Narcissum ab epistolis, & Pallantem à rationibus; quos decreto quoque Senatus, non premijs modò ingentibus, sed & Quaestorij's Praetorij'sq; ornamentis ornari libenter passus sit. A calculis item, id est lapillis minutis, quos antiqui in manu tenentes, numeros componebant, dictus est CALCULATOR seruus.

d L. 7. de oper. Libertor.

Vlpianus; nam huius quoque est ministerium, si fortè vel Librarius vel Miniculator, vel Calculator sit. quæ sanè ars nec ingenuos dedecuit, Modestino teste; μηδὲ λιβραρίης, μηδὲ καλκελάτορας, οὐς διαψηφιστὴς λέγομεν. Ediscebant autem hæc pueri cum literarum primis elementis. D.

d L. 17. de ex-usat. Tutor.

Augustinus: adamaueram enim Latinas (literas) non quas primi magistri, sed quas docent qui Grammatici vocantur. nam illas primas ubi legere, & scribere, & numerare discitur, non minus onerosas pœnalesq; habebam, quàm omnes Græcas.

d lib. 1. confess. cap. 12.

Isidorus; primordia Grammatica artis, litera communes existunt, quas Librarij & Calculatores sequuntur, quorum disciplina velut quedam Grammatica artis infantia est. Iulius Capitolinus de Heluio Pertinace Imperatore; puer literis elementarijs & calculo imbutus. f Horatius lepidè,

d lib. 1. origin. cap. 3.

f Epistola ad Pisonem.

Romani pueri longis rationibus assens.
Discunt in partes centum diducere. dicat
Filius Albini, si de quincunce remota est
Vncia, quid superat? poterat dixisse Triens, tu
Rem poteris seruare tuam. redit uncia: quid sit?
Semis. —

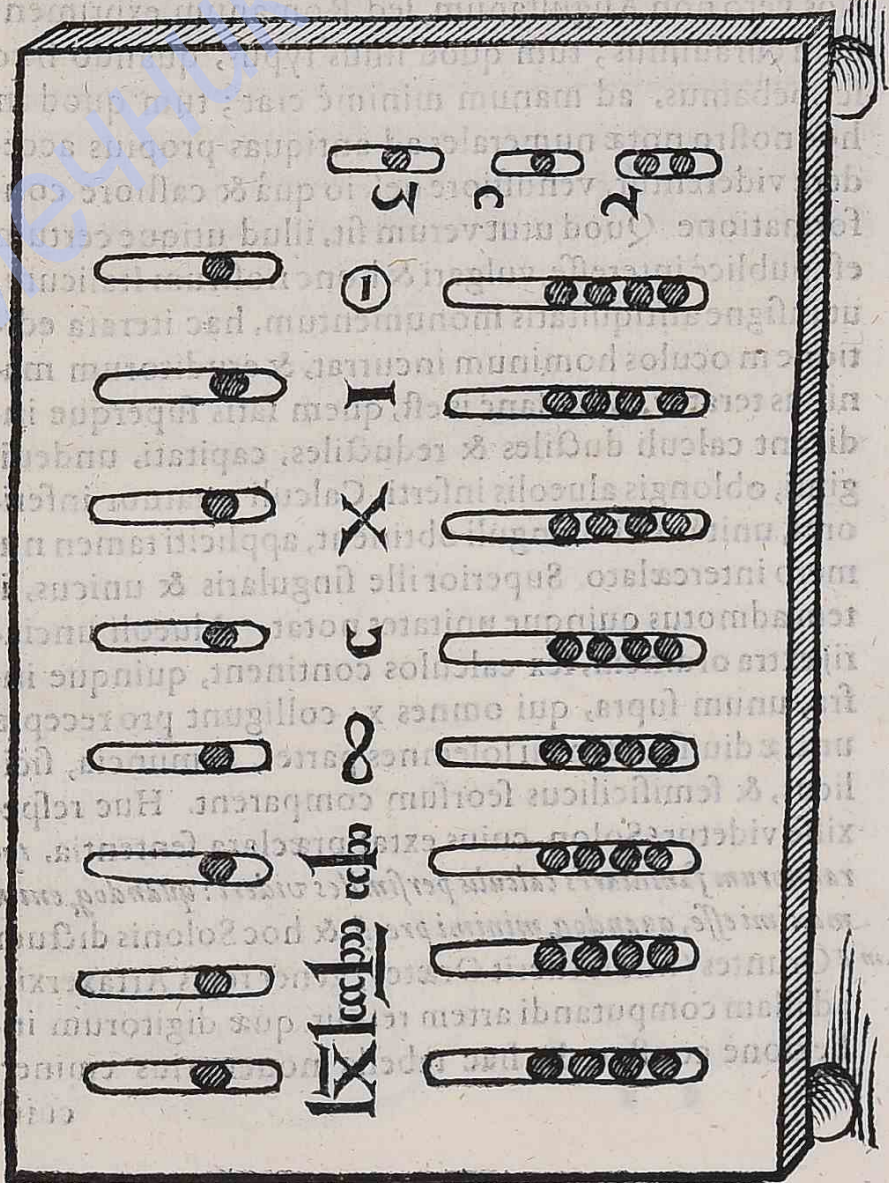
d lib. cit. eod. cap.

Huius loci sunt quæ D. & Augustinus recensuit: iam ve-

APHRODISIO

ro unum & unum duo, duo & duo quattuor, odiosa cantio mihi erat. quæ cantio hodieq; exauditur apud hosce magistros, quos antiquitus Cauculones seu Calculones vocabant. Ceterum prisca illam calculandi rationem ex Volusio Mæciano perdiscere possumus, & ex tabella

a edidit Elias Vinetum.

*a in explicati-
one inscriptio-
nis Duilliana,
b in Lib. de
numism.
c Numism.
Dial. 9.*

numeraria, cuius formam & usum primus omnium e-
didit MARCVS VELSERSVS IIVIR Augustanus, virtutis &
doctrinæ gloria præstantissimus Romani porro Aba-
ci, qui apud F. VRSINVM extaret, meminerunt P. C. AC-
CONIVS, & b ANT. AVGVSTINVS Hispanorum doctissimi.
Nos verò non Augustanum, sed Romanum exprimen-
dum curauimus; tum quod illius typus, quando hæc
scribebamus, ad manum minimè erat; tum quod in
hoc nostro notæ numerales ad antiquas propius acce-
dere viderentur, venustiore nescio quâ & castiore con-
formatione. Quod utut verum sit, illud utique certum
est, publicè interesse, vulgari & hunc nostrum Italicum,
ut insigne antiquitatis monumentum, hac iterata edi-
tione in oculos hominum incurrat, & eruditorum ma-
nibus teratur. Vfus sanè is est, quem satis superque in-
dicant calculi ductiles & reductiles, capitati, undeu-
ginti, oblongis alueolis inserti. Calculi quatuor inferi-
ores, unitatis vim singuli obtinent, appliciti tamen nu-
mero intercalato. Superior ille singularis & unicus, i-
tem admotus quinque unitates notat. Alueoli uncia-
rij extra ordinem, sex calculos continent, quinque in-
fra, unum supra, qui omnes xi colligunt pro recepta
uncia diuisione in xii solemnes partes. Semuncia, sici-
licus, & semisicilicus seorsum comparent. Huc res-
pexisse videtur Solon, cuius extat præclara sententia, ty-
rannorum familiares calculis persimiles videri: quandoq; enim
maximi esse, quandoq; minimi precij & hoc Solonis dictum
ad Orontes (siue is fuerit Orates) gener regis Artaxerxis,
ad illam computandi artem retulit. quæ digitorum in-
flexione constat, in hac tabella nouenarius eminet,
cuius

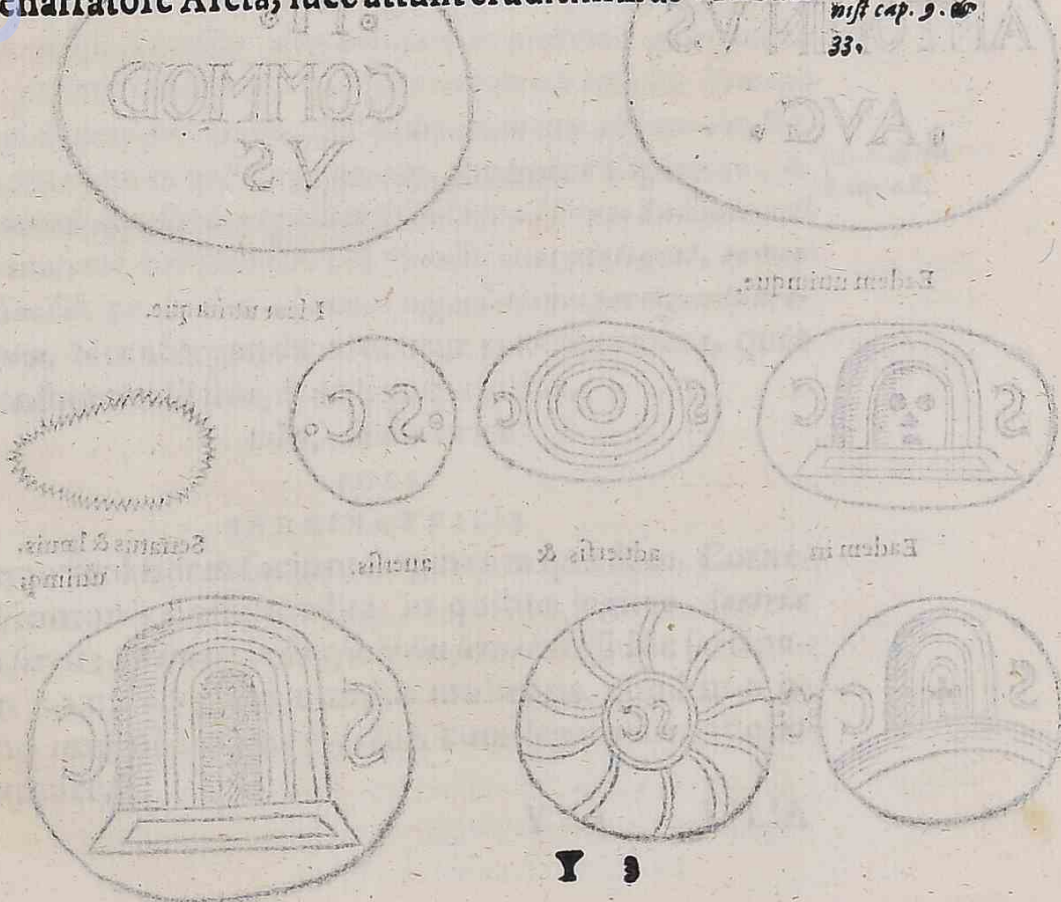
*a Diogenes
Laertius,*

*d Plutarch. in
Apoph.*

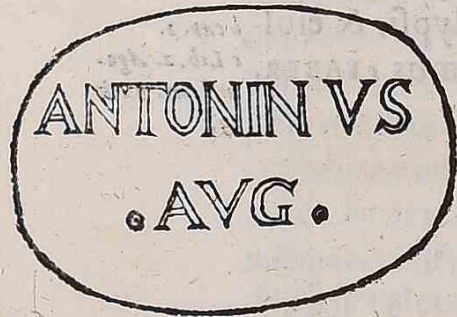
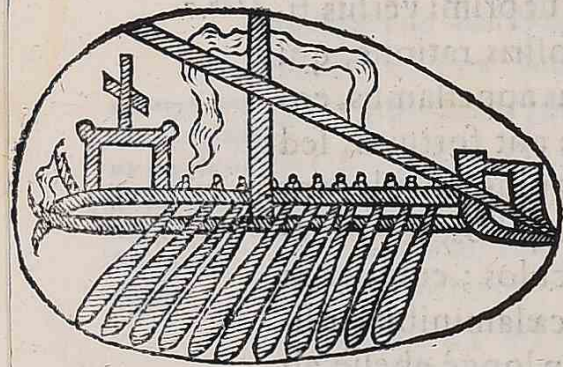
cuius ea laus est, auctore Marciano, ut primi versus fi-
nem teneat; comprobata etiam à nostris ratione, qui
notas numerales Arabum, quas Cifras appellamus, eo-
dem limite ardauerunt; non temerè aut fortuito, sed
consultò & sapienter. At multiplex usus calculorum
facit, ut antiquos aliquot candidos lapillos, Romæ e-
rutos, tum minutos, tum grandiusculos; curauerim
hic apponi, literis & quibusdam aliis calaminibus insi-
gnes. Quos ego quidem arbitror, non longè abesse ab
athleticis illis calculis, quibus ex Apocalypsi, & eius-
dè enarratore Areta, lucè attulit eruditissimus FABER.

a Lib. 7.

*b cap. 2.
c Lib. 2. Ago-
nist cap. 9. de
33.*

I 3

Eadem utrimque.

Idem utrimque.

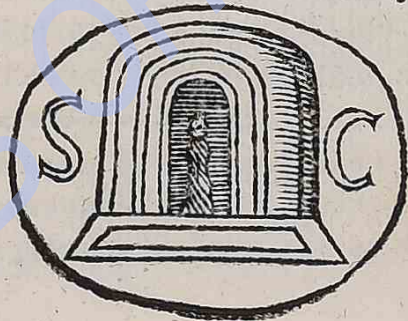

Eadem in

aduersis &

auersis.

Serratus & lauis. utrimq;

Expli-

Explicito Ratiocinio, ad NEGOCIATORES veniamus. horum ita meminit Marcianus; *legatis seruis, exceptis negociatoribus, Labeo scripsit, eos legato exceptos videri, qui prepositi essent, negocij exercendi causa, veluti qui ad emendum, locandum, conducendum prepositi sunt.* Negociationes vero, ut multæ erant, ita eos qui exercebant singulari nomenclatura insignibant. Ideoq; BOARIOS, PVLLARIOS, FERRARIOS, AERARIOS, FRUMENTARIOS, VINARIOS, VESTIARIOS, SAGARIOS negociatores legimus non semel, aliosque non paucos. Pulchrè Cassiodorus: *Negociatores, quos humana vita constat necessarios, huic potestati manifestum est esse subiectos. nam quicquid in vestibus, quicquid in are, quicquid in argento, quicquid in gemmis ambitio humana potest habere preciosum, suis ordinationibus obsecundat &c.* SARCINATORES ut huc referrem, monuit Vlpianus; *licet mercis appellatio angustior sit, ut nec ad seruos Fullones vel Sarcinatos, vel Textores vel Venalitiarios pertineat, tamen Padius lib. xv. scribit, ad omnes negociationes porrigendum edictum.* Nec alegendæ videntur SARCINATRICES, quas recensuerunt Festus, & antiquus titulus,

DIS. MANIBVS

IDES

SARCINATRICES

Neque verò fidem faciunt fragmenta quædam, Cornelii Frontonis nomine edita, in quibus legitur; *Sartrix qua sarcit; Sarcinatrix qua sarcinas seruat.* nisi hic sarcinarum nomine veniat mundus muliebris. quod non omninò improbandum videtur, cum legatur in antiquo marmore,

Y 4 IVLIA

luy. 3. L. 63. de Reg.

lib. 6. Vari. ar. 7.

L. 1. de trib. butor. ad.

IVLIA . IVCVNDATA
AVG. L. SARCINATR
A. MVNDO. MVLIE. &c.

Et sanè mundus hic plerumque non sarcinas modò, sed & impedimenta militaria æquauerit. At Frontonem tuetur Nonius. Seruos etiam magistros, NAVI præpositos fuisse, docet Africanus. Magistrum autem navis accipere debemus eum, cui totius navis cura mandata est. Magistri verò imponuntur locandis navibus, vel mercibus, aut vectoribus conducendis, armamentisue emendis, & hoc est à seruo nauem exerceri, ut apud Iul. Paulum legimus. Et quoniam, ut superius attigimus, quæstus non modicus ex mancipiis venalibus proveniebat, erant in familia & VENALITIARI, alias VENALICII. Venalium autem fuit etiam loci nomen, ut apud Petronium, in quo tituli aliquando pingebantur. in d titulo autem ex edito Aedilium Curulium scribebantur morbi, vitiaque mancipiorum, & quidquid aliud emptoris intererat non nescire. Seneca hoc sibi voluit: stare ante limen Calixti dominum suum vidi, & cum qui illi impegit titulum, qui inter ridicula mancipia produxerat, alijs intransibus excludi. Suetonius; nam apud maiores (ait) cum familia alicuius venalis produceretur, non temerè quem litteratum in titulo, sed litteratorem inscribi solitum esse; quasi non perfectum litteris, sed imbutum. & Petrus Chrysologus: hoc implebat Paulus, qui seruitutis sua titulos sic scribebat: usq; ad hanc horam esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cadimur. Pendebat autem aliquando hic titulus per colla. Propertius,

Aut quorum titulus per barbara colla pependit,

Calati medio cum saliere foro.

Et

a Sarcinatri-
ces.
b L. ult. de
exerc. act.
c L. 4. § si ser-
uus. & L. 5.
cod. L. 19. de
noxal. act.

d Gell. lib. 4.
cap. 2.

e Epist. 47.

f de ill. Gram.

g Serm. 141.

h Lib. 4. el. 5.

Et hæc quidem de titulo. Venalium autem nomine peculiariter veniebant serui nouitij. Quintilianus: item quod commune est & alijs nomen, intellectu alicui rei peculiariter tribuitur; ut urbem, Romam accipimus: & venales, Novitios; & Corinthia, ara. Mangonum fraudes & imposturas si quis adhuc aueat recenseri, Senecam audiatur: mangones quidquid est, quod displiceat, aliquo lenocinio abscondunt, itaq; ementibus ornamenta ipsa suspecta sunt: siue crus alligatum siue brachiū aspiceres, nudari iuberet, & ipsum tibi corpus ostendi. Thoranius sanè ut Antonium circumscripserit, prodidit Plinius. Illa translaticia erat, & quæ ad omnes venales aptaretur cantilena;

—hic est

Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos.
ut, et

Verna ministerijs ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet. —

affinia illis Terentianis:

—fac periculum in litteris,

Fac in Palastra, in Musicis: qua liberum
Scire æquom est adulescentem, sollertem dabo.

Vlpianus: sciendum tamen est, quadam & si dixerit, stare eum non debere: scilicet ea quæ ad nudam laudem serui pertinent, veluti si dixerit frugi, probum, dicto audientem. De his satis dictum. Deinceps ad INSTITORES transeamus. Institor is est (inquiūt Paulus & Vlpianus) qui taberna, locoue, ad emendum vendendumue preponitur. huiusmodi verborum extat mentio in hæc verba; Seruus cuius mihi usus legatus est, acquirit mihi, si institor sit & operis

Z eius

e Eunuch.

f L. 19. de a-
dil. ed.

g h L. 18. & 3.
de Instit.

i L. 13. cod.

a L. 25. de usu & habit. eius utar in taberna. *item: si duo, pluresue tabernam exer-*
b L. 2. si Qua- ceant, & seruum quem ex disparibus habebant partibus, insti-
dr. paup. sec. torem praposerint &c. Veteres autem auctores (quod e-
dic. go quidem obseruarim) meminerunt tabernarum, ca-
 siliaria, cauponaria, fullonia, lanionia, pistoria, unguen-
 taria, diuersoria, pellesuina, sutrina, purpuraria, ar-
 gentaria, vinaria, cretaria, & medicina exercenda
 causa. In tabernis videtur fuisse canis custodia gratia.
b Paulus I. Cs. si quis aliquem euitans, magistratum forte, in
tabernam proximam se immisisset, ibiq; a cane feroce laesus ef-
set, non posse agi canis nomine quidam putant. at si solutus fu-
isset, contra. Illud sane notandum est, in tabernis quan-
 doque fuisse adfixos titulos, qui cum aliquo seruo pro-
 hiberent negocium geri. Horum opera stataria & seden-
 taria videtur fuisse, ut ideò vestes non succingerent,
 sed demitterent. Vertumnus apud Propertium canit
 de se ipso,
 — & ibo

Mundus, demissis Institor in tunicis.

o L. 5. de Inst. Ceterum Vlpianus cum Institoribus enumerat INSVLA-
stit. act. RIVM; AEDIFICIO, vel FRUMENTO emendo prapositum;
 PECUNIIS FENERANDIS; AGRIS COLENDIS; MERCATVRIS RE-
 DEMPTVRISQ; faciendis &c. De Insulario nos infra.

f Sat. 3. Quod ad redempturas attinet, lepides Iuuenalis,

— *viuant Artorius isthic*

Et Catulus, maneant qui nigrum in candida vertunt,

Queis facile est adem conducere, flumina, portus,

Siccandam eluuiem, portandum ad bustu cadauer.

g L. cit. CIRCITORES, quorum item meminit Vlpianus, sunt,
 quibus Vestiarij vel Lintearij dant vestem circumferendam,
 distrahendamq;. Extat antiquus lapis Romæ ad D. Balbi-
 næ ita inscriptus;

LOCVS OPORTV
 NI CIRCITORIS CON
 IVGISQVE EIVS ALBI
 NAE ATQVE FILIORVM
 EORVM PALATINAE
 ET VRBICI

REQUIESCENTIVM

His omnibus adiungemus seruum merci *OLEARIAE*
 prapositum, cuiusmodi legitur in veteri marmore CRE-
 scens quidam natione Bessus. Hi negociatores, quo-
 rum ministeria, uti & superiorum pertexuit Philo; ali-
 os seruilis natos genere, benignitas fortuna promouit ad inge-
 nuorum officia. sicut enim procuratores in amplis opibus, in-
 terdum etiam conseruis praficiuntur ceteris. quibusdam uxo-
 rum, pupillorumq; herilium tutela commissa est, ob spectatam
 ipsorum fidem, posthabitis amicis & necessarijs; nihilominus
 tractant seruilis, fenerantur, emptant, redditus colligunt,
 patronos suos demerentur obsequijs. Reliqui sunt ARTIFI-
 CES, è quibus dominus non voluptatem modò conse-
 qui, sed & lucrum facere, operas eorum locando con-
 fueuerat: GLADIATORES, AGITATORES, FVNAMBVLII, PA-
 LAESTRITAE & alij huius generis. GLADIATORES seu A-
 RENARII in familia priuata fuerunt non raro. Cornel.
 Tacitus; & singulorum pedibus aduolutus, tantum consterna-
 tionis inuidiaq; conciuuit, ut pars militum Gladiatores, qui è ser-
 uitio Blesi erant, pars ceteram eiusdem familiam vincirent.
 Gladiator apud Quintilianum: certa enim arena desti-

Z 2 nabar

*a in argumēto
Milon.*

nabar victima, nemo Munerario vilius steterat. ^a A Sconius: sequebatur eos magnum seruorum agmen, inter quos Gladiatores quoque erant, ex quibus duo noti, Eudamus & Birria. De

*b L. 47. de a-
dion. empti.*

seruo AGITATORE hæc ^b Papinianus; planè si in tantum precium excessisse proponas, ut non sit cogitatum à venditore de tanta summa, veluti si ponas Agitatore postea factum.

c Caio cap. 55.

quæ verba is intelliget, qui apud ^c Suetonium legerit Agitatori Cythico comestatione quadam in apophoretis vicies HS collata, & in veteribus monumentis notauerit præmia decreta M. Aurelio Diocli Agitatori factionis

*d L. penult. de
act. empti.*

ruffata. ^d FVNAMBULI meminit ^a Labeo. Et hic est, quem

e Sat. 3.

Schœnobaten vocat ^e Iuuenalis, Funirepum ^f Appulei-

*f lib. 4. Flori-
dor.*

us. Transulit autem eleganter ^g M. Cœlius; ego qui sci-

g lib. 8. ep. 1.

rem ^{Q.} Pompeium Baulis schœnobaticam facere, & usque eo, ut

b 2. Phil.

ego misererem eius esurici, non sum cōmorus. Schœnobaticam dixit facere Pompeium, quod ijs premeretur angustijs rei familiaris, ut illi pedes, quod Funambuli solent, diducere non liceat, hoc planè est ^b Tullianum illud: quid erat in terris, ubi in tuo pedem poneres? PALÆSTRITAM seruum recensuit ⁱ Martialis,

i Lib. 6. 39.

At ille simanare, turgidis labris,

*k L. 18. de u-
suffi.*

Ipsa est imago Pannici Palæstrite.

l Ep. 15.

^k Vlpianus: nam si Librarium rus mittat, & qualum & calcem portare cogat, vel Histriionem Balneatorem faciat, vel de Symphonico Atriensem, vel de Palæstra, stercoreandis latrinis praponat, abuti videbitur proprietate. ^l Seneca; accedunt pessima nota mancipia, in magisterium recepta; homines inter oleum & vinum occupati, quibus ad votum dies est actus si benè desudauerunt. At hic nescio an collocandi sint MAGICI

m Apolog.

pueri, cuiusmodi recenset ^m Appuleius Nigidianos, &

nescio

nescio quos alios pueros. Puella certè in historia ^a Apostolica, quæ habens spiritum Pythonem, quæstum magnum præstabat dominis suis diuinando; & seruus apud ^b I. Cm. qui inter fanaticos caput aliquando iactauit, & aliqua profatus est, huc pertinent. Nec non & seruus ille, cuius meminit ^c Porphyrius, qui locutiones auium optimè perciperet. Et hi quidem artifices fuerunt voluptatum. Qui sequuntur, usui & cultui Patrifamilias & Familiarum, lucroque inseruiebant. PICTURAM seruitiis interdictam apud Græcos, Romani seruis suis, ut sibi haberent, ^d permiserunt. ^e Iuuenalis cum CAELATORE domestico Pictorem coniungens;

Sit mihi præterea curuus Calator, & alter

Qui multas facies pingat citò. —

^f Marcianus: Pictoris instrumento legato, cera, colores, similiaque horum Legato cedunt, & Iul. Paulus: instrumento Pictoris legato, colores, penisilli, cauteria, & temperandorum colorum vasa debebantur. Ceras & cauteria ad Encausticen refero, cuius præter Varronem, Vitruuium, Plinium, Flaccum, Statium, Appuleium, Aufonium, Prudentium, ita meminit ^b Ouidius;

Quiq; moues cælum, tabulamq; coloribus uris,

Quiq; facis docta mollia saxa manu.

quorum quidem versuum priorè illum fuit qui legeret,

Quiq; moues castrum. —

submonente ⁱ Plinio; in Encaustice pingendi duo fuisse antiquitus genera constat. Cera; & in ebore castrò, id est viriculo. Idem ^k auditor: Lala Cyzicena perpetua virgo, M. Varronis iuuenta, Romæ & penicillo pinxit, & castrò in ebore imagines mulierum maximè. Sed pro vulgata lectione stat ^l Seruius

a Actor. ca. 16

*b L. 1. de adil.
ed.*

*c de abstin. li.
3 Lege & Ce-
drenu in Mi-
chaele Curo-
palata.*

*d lib. 35. cap.
10. Plin.
e Sat. 9.*

*f L. 17. de
fundo instr.
g lib. 3. Sent.*

h lib. 3. Fasto.

i lib. 35. ca. 2.

k ibid.

l Lib. 1. Aen.

adilla,

—calataq; in auro

Fortia facta patrum. —

scribit namque; *insculpta. tamen hoc nomen in principali a-*
liam habet naturam, in derivatione mutat. nam calum est un-
de operantur argentarij: quod producitur naturaliter &c. ni-
hil ergo apud Ovidium mutamus. Et quoniam Roma,
quod & hodie experimur, lutulenta hyeme fuit, æstate
pulverulenta, ideò vestes exegerunt & ipsæ Balneatores
suos, FVLLONES videlicet; eosque non raro familiares.

a L. penult. de reb. dub.
b L. 1. de tribut. act.
c lib. 1. de R. R. cap. 16.
Iabolenus: qui habebat Flaccum Fullonem, & Philonicum Pistorem, uxori Flaccum Pistorem legauerat. *b* Vlpianus tamen negociatoribus ad censuit, *c* Varro adscripsit rusticæ familiæ, nec malè, quia & ruri eorum usus fuit, & ex artificio negotium prodiit. Horum officinæ, Fullonicæ, & Fullonica dicebantur. in Fullonia sanè natus est

d Ammianus exiremo li. 14. e L. 63. deleg. 3.
f de ill. Gram.
g Nonius.
h Lib. 9. 75.
i Andriscus, qui dubium liber an seruus, regium nomen, animo regio impleuit. huius classis erunt & TEXTORES. *e* Marcianus: *si unus seruus plura artificia sciat, & alij coci legati fuerint, alij Textores, alij Lecticarij, ei cedere seruum dicendum est, cui legati sunt in quo artificio plerumq; versabatur.* *f* Suetonius; *Remmius Palæmon Vicetinus, mulieris verna, primo ut ferunt textrinum, deinde herilem filium dum comitatur in scholas, litteras didicit.* Textori succedet

Phrygio. *g* Titinnius;Phrygio fui primo, *benèq; id opus sciui:**Reliqui acus, aciasq; hero, atq; hera nostra.*Agmen claudent SVTOR & CERDO, de Sutore *h* Martialis,*Dentibus antiquas solitus producere pelles,**Et mordere luto putre vetusq; solum;**Pranestina tenes defuncti vura patroni,**In quibus indignor si tibi cella fuit.*

ut

ut quia ex Ergastulo fuisset, *a* Iuriscs. hoc amplius eidem *a* lumno meo hominem collataneum, & vernam Sutorem, qui eum artificio suo, mercede delata, alere possit. huius instrumentum erant scalpra, & formæ, *b* Horatius;

*Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,**Nec studio cithara, nec musa deditus ulli:**Si Scalpra & Formas non Sutor —*

c Vlpianus: *si Sutor puero parum benè facienti, formâ calcei tam vehementer cervicem percusserit, ut ei oculus effunderetur, esse ex locato actionem.* Opera fuerunt Caligæ, Sandalia, Soleæ, Crepidæ, Calcei; à quibus SOLEARI, SANDALIARI, SVTORES CALIGARI dicti sunt. *d* Horatius;

—sapiens crepidas sibi numquam

Nec soleas fecit: Sutor tamen est sapiens. —

e Phædrus elegantissimus fabulator, de malo Sutore medicum professo,

*Quanta putatis esse vos dementia,**Qui capita vestra non dubitatis credere,**Cui calceandos nemo commiserit pedes?*

De Sutore autem Cæsariano festiua extat narratiuncula apud *f* Arrianum. Serui CERDONIS meminit *g* Papinianus, nisi tamen ibi Cerdo proprium nomen hominis sit, non artificii. Marcionis enim magistrum, illum cuius meminerunt Philastrius & Theodoretus, Cerdonem nominatum fuisse legimus. Ceterum Cerdoni subulam tribuit *h* Martialis;

*Das Gladiatores Sutorum regule Cerdo,**Quodq; tibi tribuit Subula, Sica rapit.*

At ne quis dominarum nos omninò oblitos putet, illustrabimus mollem hanc & delicatam legionem, de qua

Z 4

apud

*a L. 78. § bo- redum ad 56. Trebellian.**b lib. 2. Sat. 3.**c L. 5. ad L. Aquill. L. 14. locati.**d lib. 1. Sat. 3.**e lib. 1. fabular.**f in Epist. lib. 1. cap. 19.**g L. 42. de oper. Libert.**h lib. 3. ep. 16.*

a lib. 3. Annal

apud Tacitum legitur iusta Seueri Cæcinnæ conquestio; *inesse mulierum comitatu, quæ pacem luxu, bellum formidine morentur, & Romanum agmen ad similitudinem barbari incessus conuertant.* Et sanè mater Iuliani martyris apud^b Surium, in publicum prodit cum innumerabili familia utriusq; sexus. Nec hyperbolicè quidem locutus est Cæcinna, si^c Ammianum Marcellinum audimus, qui matronarum comites recenset, Textrices, Coquos, Spadones, & uniuersum promiscuè seruitium. Respexit huc^d Iuuenalis,

b Tomos.

c Lib. 14.

d Sat. 6.

— *gravis occursum, teterrima vultu,*

Balnea nocte subit, conchas & castra moueri

Nocte iubet. — Castra appellat agmen immodicum. Eius nunc nos officia explicabimus, siue illa ministeria sint, & ab EVNUCHIS exordiemur, qui in familia Palatina,

— *præferti gemmis vestig, dabantur*

Custodes, sacroq; adhibere silentia somno.

e in Eutrop.
f Lib. 3.

ut cecinit Claudianus, præter quæ^f Corippus,

Illis summa fides, & plena licentia sacris

Deseruire locis, atq; aurea fulcra parare,

Regales mensas epulis onerare supernis,

Conseruare domum, sanctumq; intrare cubile,

Internas munire fores, vestesq; parare.

g lib. 8. metam

Tetigit sanè Corippus munera Eunuchorum, inter quæ recensuit custodiam Lectorum cubicularium, & eorumdem ornatum, quod & priuatis dominis iam olim placuit. g Appuleius, *Dij boni! qualis ille, quamq; præclarus apparatus? Quatuor Eunuchi confestim, puluillus compluribus ventose tumentibus pluma delifata, terrestre nobis cubitum*

præ-

præstruunt: sed & stragula veste, auro ac murice Tyrio depicta, probè consternunt. Imò & in hunc usum paratæ erant ancillæ. a Virgilius:

a lib. 3. Aen.

Nec victoris heri tetigit captiua cubile.

Agamemnon apud^b Homerum,

b Iliad. 4.

Τὼ δ' ἐγὼ ἔλυσω, πρὶν μιν καὶ γῆρας ἔπεισιν,

Ἡμετέρῳ ἐνὶ οἴκῳ ἐν ἀργεῖ τηλόθι πατρὸς

Ἴσον ἐπιχοιδῶλω, καὶ ἐμὸν λέχθ' αἰπίωσαν.

Et licet harum opera ad officium corporis, concubitumque referri possit, & debeat; perspicuè tamen Ariadna apud^c Catullum,

c de nuptiis
Pelæi, & Thetidis.

Si tibi non cordi fuerant connubia nostra,

Saua quod horrebas prisca præcepta parentis:

Attamen in vestras potuisti ducere sedes,

Quæ tibi iucundo famularer serua labore,

Candida permulcens liquidis vestigia lymphis,

Purpureæ tuum consternens veste cubile.

Neque verò honorifico muneri non accessit honorifica appellatio, siquidem Chrysaepius, qui à^d Marcellino comite Eunuchus dicitur, e Victori Turunenⁿⁱsi præpositus Imperatoris est; & Iohannes & Paulus clarissimi martyres Eunuchi, Præpositus alter, PRIMICERIVS alter à^f Terentiano, qui eorum gesta conscripsit, appellantur. Præpositum, cubiculo intelligo. g Martyrologium Romanum: *item Roma, via Appia, natalis sanctorum Caloceri & Parthenij eunuchorum, quorum prior cum esset Præpositus cubiculi uxoris Decij Imperatoris, alter verò alterius muneris Primicerius, nolentes idolis sacrificare, ab eodem occisi sunt.* D. h Ambrosius; deniq; etiam speciali expressione Calligonus præpositus cubiculi, mandare mihi ausus est; me vi-

d in Chron.

e Chron.

f Sur. To. 3.
g 19. Maii.h in epist. ad
Marcell.

no tu contemnis Valentinianum? caput tibi tollo. respondi, Deus permittat tibi, ut impleas quod minaris. ego enim patiar quod Episcopi: tu facies quod Spadones. Et sanè impotentis quodam dominatu Spadones Imperio tunc, & longè ante incubuerant. ^{b Lib. 21.} Ammianus de Constantio Augusto; uxoribus ac Spadonum gracilentis vocibus, & Palatinis quibusdam nimium quantum addictus, Egregiè Alexander Seuerus, qui Eunuchos de ministerio suo abiicit, & uxori ut seruos seruire iussit. & cum Elagabalus mancipium Eunuchorum fuisset, ad certum numerum eos redegit, nec quidquam in Palatio curare voluit, nisi balneas fœminarum. cum plerosq; Eunuchos Rationibus, & Procurationibus preposuisset Elagabalus, his ille & veteres sustulit dignitates. Idem tertium genus hominum Eunuchos esse dicebat, nec videndum, nec in usu habendum à viris, sed vix à fœminis nobilibus. Ex hoc luto, seu cœnum malum appellare, eruit quandoque DEVS opt. max. preciosissimas gemmas, ut de Iohanne & Paulo, de Calocero & Parthenio vidimus, qui vitam pro Christi nomine profuderunt. ^{d Str. 10. 3.} Nereus itidem & Achilleus Eunuchi cubicularii Fl. Domitillæ nobiliss. virginis, ceruices pro veritate & pietate fortissimè dederunt. Apud eosdem Cæsares Eunuchi aliquando functi sunt officio Prægustatorum. ^{e Claudio ca. 45.} Suetonius: quidam tradunt, epulanti in arce cum Sacerdotibus, per Halotum Spadonem Prægustatorem: alij domestico conuiuio per ipsam Agrippinam, qua Boletum medicatum, auidissimo ciborum talium, obtulerat. ^{f lib. 4. Anna.} Pocillatores etiam non rarò fuerunt. Tacitus; id Druso datum (venenum) per Lygdum Spadonem, ut octo post annos cognitum est, SILENTIARIOS etiam fuisse Eunuchos, faciunt ut credam verba Claudiani, quæ nuper citauimus,

sacroq;

sacroq; adhibere silentia somno.

QUIETIS ministros dixisset ^{a lib. 2. de bel. Porf.} Procopius. quo munere an non omninò liquet. Neque verò hoc prorsus abnuerim, cum apud ^{b lib. 4. de Gubern.} Saluianum mentio extet silentiariorum: paucis quippe Actores, paucis Silentarios, paucis Procuratores; propè ut inter istos omnes, nullorum minus serui sint, quàm dominorum suorum: ab omnibus caduntur, ab omnibus contemuntur. Et hæc nomenclatura Præfecturæ, quæ conseruis silentium commendabat, utique videtur vel cum ipso Saluiano, vel paulò ante ipsum in lucem prodisse. Quod enim ad ^{c Epist. 47.} Senecam referunt nonnulli, magistrum magis, quàm nomenclaturam indicat. Virga enim apud Senecam, qua murmur omne famulorum compecebatur, videtur fuisse insigne Tricliniarcharum in ipso Triclinio: Extra quod Actoribus, seu Dispensatoribus conueniret; docente ^{d Lib. 14.} Ammiano Marcellino, qui præpositos urbanæ familiæ, digerentes comitatum matronarum prodeuntium, dextris aptata virga insignes recenset. Nota autem est virga & arundo lanitoris apud Petronium & Senecam. Affines Silentariis sunt illi, quos ad SOMNUM appellat ^{e Lib. 6.} Curtius. at ne in vicinia quidem diuersorij quemquam commilitonum receptum esse; sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos, ne fœmina illa murmurantium inter se silentio verius, quàm sono excitaretur. In Palatio, ut diximus, Eunuchis grauiissimarum rerum tractatio credita est. ideoque Claudii Cæsaris Narcissus ab epistolis fuit, quem Eunuchum fuisse, adnotauit antiquus & Scholiastes Iuuenalis, & quidem ditissimum. ad summam nihil omni-

A a 2

nò

nò fuit, quod non illis pateret. Apud priuatos custodi-
ebant pueros, Pædagogorum vicibus functi. nec aliter
interpretantur illud Iuuenalis veteres Glossæ,

a Sat. 7.

Discipuli custos præmordet Acoenonetus,

quam de Eunucho dictum esse Pædagogo & Papate,
cuius proprium sit communi sensu carere. PAPAS ergo
Pædagogus est: & hinc datur intelligi, quid sibi velint
b Sur. To. 3. A Cta Viti & Modesti martyrum; *Angelus autem Domini
apparuit Papati eius religioso viro, Modesto nomine.* confir-
mant hoc glossæ quæ feruntur Isidori; *Papas, Pædagogus
qui sequitur studentes.* Tuebantur præterea mulierum
c Eunucho. pudicitiam, licet aliquando nomine tenus. Terentius;

*Edicit ne vir quisquam ad eam adeat: & mihi ne abscedã
imperat.*

d in Eutrop. Aderant lauanti dominæ. d Claudianus;

— Eous rector, Consulq; futurus

*Pectebat domina crines, & sæpè lauanti
Nudus in argento lympham gestabat alumna:
Et cum se rapido forsitan proiecerat aestu,
Patricius roseis pauonum ventilat alis.*

e Scaliger ad
Festum. Tur-
nebus lib. 14.
aduer. cap. 12.
f Sat. 6.

ubi quod ad LYMPHAM attinet, cum venia honestarum
matronarum, monebimus Lectorem, a QVARIOS, A-
QVARIOLOS, & BACCARIONES huic loco deberi. Et in hu-
ius interioris tutelæ gratiam dicti custodes sunt. fluue-
nalis:

— decipit illa

Custodes, aut are domat, —

Hinc magno in precio erant, non tantum apud Barba-
g Gen. cap. 40. ros, sed & apud Romanos. Apud g Pharaonẽ præposi-
tus Pincernis, & magister Pistorũ eunuchi fuerunt. Her-
motimus apud h Xerxẽ in maximo honore est habitus.

b Lib. 8.

Bagoas

Bagoas apud Alexandrum nihil non potuit. b Vstha-
zanes Persa martyr, Saporis Regis nutricius, principem
locum in familia regia obtinuit. c Eunuchus, quem Phi-
lippus baptizauit, fuit δωδάζης Καυδάκης τῆς βασιλείας τῶν
αἰθιωπῶν, ὅς ἐστι ἐπὶ πάσης τῆς γᾶς αὐτῆς. de hoc d Arator i-
ta cecinit,

a Curt. lib. 10.
b Sur. To. 2. &
martyrol. Rō.
21. April.
c Acta Apost.
cap. 8.
d Lib. 1.

*Angelus alloquitur plenum virtute Philippum,
Austrolem celerare viam, qua Spado iugatis
Aethiopum pergebat equis, qui fidus in aula
Regina seruabat opes. —*

Terentius ab eodem precio inducit Phædriam expro-
brantem Thaidi,

e Eunucho.

— porro Eunuchum dixti velle te,

Quia sola utuntur his Regina: repperi.

Quocirca Imperator f Aurelianus, Eunuchorum modum
pro Senatorijs professionibus statuit, quod ad ingentem aestima-
tionem peruenissent. g Vlpianus: *& si puerum quis castrave-*
rit, & preciosiorem fecerit, Iulianus scribit cessare Aquilliam.
Et hæc sanè, ut pleraque alia, h Iustinianus Cæsar mode-
ratus est, qui Eunuchos, ætatis & artificii habita ratio-
ne, xxx, L, & LXX solidis aestimari voluit. Ne videlicet es-
sent amplius, qui C. i Aelio Seiano inuiderent, enormi
comparatum pecunia nescio quem ex hoc semiuirorũ,
vel potius fœminiuirorum grege. Olim quidem pœna
legis k Corneliæ ^{ten} ~~ten~~ebatur, qui hominem castrauisset;
ut sileamus mali ominis fuisse amputare sibi virilia, eti-
am l religionis causa. Et quamuis m Domitianus, &
n Nerua Cæsares castrari mares vetuerint, prævalente
tamen luxu, antiquatum est quidquid illi edixerunt.
o Constantinus profectò & ipse inhibuit, pœna capitis

f Vopiscen. 10
g L. 27. § & f
puerum ad L.
Aquill.
h L. 3. C. cõm.
de Leg. L. 1. 9.
de cõm. seru.
man.
i Plin. lib. 7.
cap. 39.

k L. 3. § qui
hominẽ. L. 4.
5. & 6. ad L.
Cornel. de Si-
car.
l Iul. Obsequẽs
m Statim lib.
4. Sylu.
n Dion lib. 68.
o L. 1. 6. de Euno

a L. 2. cod. tit.

*b Rer. per Eu-
ropam gestarū
lib. 6. cap. 3.*

c Lib. 16.

*d L. 3. C. cōm.
de Leg.*

proposita. Leo autem Augustus Romanos nullibi,
 Barbaros alicubi secari permisit. Scilicet aula Constan-
 tinopolitana his carere non poterat diu. notat enim
 Luitprandus, se Imp. Constantino obtulisse Loricās
 optimas nouem, Scuta optima cum bullis deauratis se-
 ptem, Cuppas argenteas deauratas duas, enses, lanceas,
 verua, mancipia quattuor Carsamatia, Imperatori no-
 minatis omnibus preciosiora. *Carsamatium autem Graci
 vocant (inquit ille) amputatis virilibus & virga puerum
 Eunuchum, quos Verdunenses mercatores ob immensum lucrū
 facere solent; & in Hispaniam ducere.* Et sanè animaduer-
 sione indignum non est, Eunuchis in Oriente continua
 quadam serie, in Regum animos, corpora, opes, cari-
 tates, magnum semper aditum patuisse. horum mores
 breui elogio expressit Ammianus his verbis; quod si
 Numa Pompilius vel Socrates bona quadam dicerent de Spa-
 done, dictisq; religionum adderent fidem, à veritate descivisse
 arguerentur. Ab his factitiis foeminis ibimus ad natura-
 les & legitimas, è quarum numero OBSTETRICES taxauit
 Iustinianus solidis LX. meminerunt veteres inscriptione-

nes, SEX. POMPEIVS
 SEX. L. DAPHNIS
 GRAM
 CHLOE. POMPEIAE
 APPI. OPST
 & in eodem marmore,
 ATIA. DYNAMIS
 OPST
 alibi,
 SALLVSTIA. Q. L. IMERIA
 OPSTETRIX

Porro

Porro ad hanc rationem scribendi, verbi etymon dire-
 xit Donatus; *qua opem tulerit parienti, opstetrix dicitur.*
unde & parturientes ser opem clamant. ADSTETRIX quæ di-
 citur perierat, nisi *CVIACIVS* vir magnus, utique serua-
 uisset. huius officium tangit Ouidius,

*Vna ministrarum media de plebe Galanthis,
 Flava comas, aderat faciendis strenua iussis,
 Officijs dilecta suis.* —

& post Ouidium D. Hieronymus: *ipsum iactant assidere
 lectulo, obstetrices adhibere languenti, portare matulam, cale-
 facere lintea, plicare fasciolas.* His succedunt NVTRICES.
 Tacitus, *at nunc natus infans delegatur Gracule alicui an-
 cilla, cui adiungitur unus aut alter ex omnibus seruis plerumq;
 vilissimus.* Fauorinus apud Gellium; *praesertim si ista,
 quam ad prabendum lactem adhibebitis, aut serua aut seruilis
 est, ut plerumq; solet externa atq; barbara nationis.* D. & Hie-
 ronymus ex Theophrasto: *vocanda domina, celebrandus
 natalis eius, iurandum per salutem illius, ut sit superstes optan-
 dum, honoranda Nutrix eius, & GERVLA.* & de hac idem
 ipse Hieronymus; *Nutrix ipsa non sit remulenta, non la-
 sciua, non garrula. habeat modestam gerulam, nutricium gra-
 uem.* Neque verò videtur hæc opera discreta semper fu-
 isse, cum quæ fuit Nutrix, fuerit eadem & Gerula.

Plautus:
*Nutrices pueros infantis minutulos
 Domi ut procurent, neu quæ spectatum afferant,
 Ne & ipsa sitiant, & pueri pereant fame.*

Et hæc Nutrices fuerunt re & nomine. illæ honorariæ, &
 ut ita dicam, nominales, quæ diligentiam infantibus &
 munditiam adhibebant, ut loquitur antiquus glossa-

*a apud Terē-
tium in Andria
b in cōment.
ad Tit. de Ser.
sign. L. 236.
clib 9. metam.*

*e in Dial. de
causis corr.
Eloqu.
f lib. 12. cap. 11*

*g lib. 1. aduor.
Iouinian.*

h ad Latam,

*i Prologo Pa-
nuli. Turneb.
lib. 28. aduor.
cap. 6.*

*a Sat. 14. Nō.
Marcellus in
ASSAS.*

*b B. Vulcā. ad
Appul. de
Mundo.*

*c Georgius Co-
dinus.*

d Glossarium.

*e Lactant. lib.
1. cap. 20.*

*f ad Sabinia-
num Diaconi*

g lib. 11. 40.

*h lib. 1. Insti-
tut. Tit. 6.*

tor ad illud Iuuenalis,

Hoc monstrant vetula pueris repentibus asse.

Quod autem *b* vir doctus & eruditus notavit, à Scholia-
ste Sophoclis, in Aiace flagellifero, vocari *παιδαγωγούς*,
sive *παιδοτρέτας, βαιούλους* ideò, quod baiuli essent serui,
& quia serui ad docendos pueros olim adhiberentur;
id sanè mihi suspectum est, Baiuli enim ibi GERVLI sunt,
NVTRITORES, & NVTRICII; hoc nomine appellati, quod
baiulent gestentque ulnis pueros. Et hinc in *c* aula Con-
stantinopolitana fuit olim magnus Baiulus. Italicè hi
sunt Balio, e Balia, sive, ut nostrates vocant, Bailo e Ba-
ila, quæ apud Vicetinos Bela est, à verbo Latino anti-
quo *Beolare*, quod est *βαράζεν*. Huius loci CVNARIA
est à cunis dicta ut videtur, veluti & *e* Cunina quam De-
am vocabant, infantium in cunis tutricem, & fascini-
summotricem, vetus lapis,

D M
TEIAE. THREPTE. SO
ROR. PISSIMAE. CVNA
RIAE. RVFINAE. V. V. &c.

Alludit huc *D. f* Hieronymus; iam tibi *e* scala, per quas
deponeres miseram, parabantur: iam iter dispositum, decreta
navigia, condicta dies, fuga animo pertractata. *e* ecce Ange-
lus ille cubiculi Mariae Ianitor, Cunarum Domini custos, *e* in-
fantis Christi gerulus, coram quo tanta faciebas, ipse te prodi-
dit. *g* Martialis: Cunarum fueras motor Charideme mearum,
& hic propriè CVNARIUS. EDVCATOREM hinc ratione con-
tubernii interferemus. *b* Iustinianus, iusta autem manu-
missionis causa hæ sunt, veluti si quis patrem aut matrem, fili-
um filiamve, aut fratres sororesue naturales, aut pedagogum,
aut

aut Nutricem, aut Educatores, aut Alumnum &c. *a* Appu-
leius: ego sum Byrrhena illa, cuius fortè sapicule nomen inter
tuos frequentatum Educatores vetines. & hic idem, qui NV-
TRITOR & NVTRICIVS. *b* Acta Nerei, & Achillei marty-
rum: eorum autem corpora rapuit Auspicius discipulus eorum,
Nutritor sanctæ virginis Domitilla. *c* Cæsar: erat in procura-
tione Regni propter aetatem pueri, nutricius eius eunuchus, no-
mine Photinus. Porro Nutrices & Nutricios TATAS &
MAMMAS appellabant. Romæ,

DIS. M.
ZETHO. CORINTHVS
TATA. EIVS. ET. NICE
MAMMA. F
V. A. I. D XVI.

Egregiè verò *d* Petrus Chryfologus; Nutritor pius, nisi to-
tus fuerit redactus in parvulum, numquam parvulum perfe-
ctum perducit in virum: deniq; tunc vocem tenuat, verba po-
nit, agit nutibus, sensus seponit, infirmitat viscera, abijcit vires,
membra dissolvit, gressum tardat, gestit non ambulare sed re-
pere, ridere simulat, timere fingit, flere mentitur; quia est in
illo mendacium pietas, desipuisse prudentia est, est infirmitas
virtus. *D. e* Hieronymus: nunc *e* Gerula quondam, iam a *e* ad Heliodo-
nus; *e* nutricius secundus post naturalem pietatem pater, cla-
mitat, morituros expecta paulisper, *e* sepeli. forsitan *e* laxis
uberum pellibus mater, arata rugis fronte, antiquum referens
MAMMAE lallare congeminet. Lalla autem solemnis est
nænia Nutricum. *f* Cornutus ad Persium: aut cur à Nu-
trice iussus dormire ploras? quæ infantibus ut dormiant, solent
dicere sapè, lalla, lalla, lalla; aut dormi, aut lacte. Et hæc
cantio apud nostrates Mammæ etiam hodie exauditur.

Bb Huius

Huius ordinis sunt ALVMNVS & COLLECTANEVS. de hoc
ad Turiam. D. Hieronymus: nec Procurator calamistratus, nec formo-
b. l. 8. de Pi- sus collectaneus, nec candidulus & rubicundulus affecla, adha-
gnor. & Hy- reat lateri tuo. de illo ^b Vlpianus: deniq; concubinam, filios
path. naturales, alumnos, constituit generali obligatione non contine-
c. l. 38. de fi- ri, & si qua alia sunt huiusmodi ministeria. de ALVMNA, Iul.
deicōm, libert. Paulus: in testamento, quod perfectum non erat, Alumna sua
 Libertatem & Fideicommissa dedit. Collectaneus autem in
 veteribus monumentis Collecteus & Collectus appel-
 latur. Parmæ, ubi descriptus oculata fide;

D O M
 KALOCERVS
 PVBLICVS
 ELAENO
 COLACTIO

B . M

Romæ in hortis Cyriaci Matthesii,

COMMVNIO VERNA
 ANTONIAE AVGVSTAE
 V. A. II. MES. X
 COLLECTEVS. DRVSI
 BLANDI. F

Iuuenalis & Marcianus Capella Collectaneam, Colla-
 ctream vocant. ^a Ille,

Tullia quid dicat nota Collectea Mauræ.

hic: sed quod sororis eius Collectea, & indiscreto amica sedere videretur. Hoc fuit eandem Nutricem simul bibere, ut loquitur Appuleius. Et hic disquirendum est, an de huiusmodi ministeriis & Vlpianus intellexerit; si serui (inquit) ususfructus legatus est, cuius testator quasi ministerio

d. 3. tit. 6.

e. Lib. 1.

lib. 2. Met.

gl. 33 de usufr.

rio vacuo utebatur &c. Alumni & Collectanei quasi ministrare dici poterant Et huius demum generis ministeria, longè post abolitos omninò seruos, diu perdurauerunt; licet enim serui, ^a Bartoli Icti. ætate penitus desissent, Collectanei tamen in usu erant, quod patet ex ^b Petro Paulo Vergerio seniore, qui in vita Vbertini Carrariensis hæc habet: eiusdem fuit domesticum iudicium, quod sequitur. Longettus erat ei hereditarius seruus, & semper una nutritus, nam usque ad ea tempora propagandorum seruorum mos in Italia manserat, qui nunc prorsus obsoluit. ei Vbertinus confidebat plurimum, & facile omnia fidei eius credebat. is aliquando ab Carentana Vbertini concubina pulcherrima seminarum, in domestica contentione, seruus est appellatus, ad quam Longettus, eius inquit sum seruus, cuius & tu meretrix es. quo nihil illa molestius exprobrari sibi audire potuisset. & specie igitur confidens, erat enim eximia forma corporis, & pignoribus ex Vbertino susceptis, non nisi illius sanguine sua satis iniuria fieri posse arbitrabatur. itaq; filiolarum, que erat in delicijs patri, allegat quæstum de matris iniuria. sed & ille quoq; Vbertini amicos, qui ei in consilijs semper aderant, patroni sibi ut essent orauerat. mentione igitur per puellam inducta, & per eos qui aderant interrupto crebrò eius sermone, mulier que ex superiore specula omnia intuebatur, indignata non audiri suam querelam, effranis decurrit, à Longetto se contumeliose habitam queritur. Vbertinus insolita mulieris audacia nihil motus, edicere illum iubet quo se pacto res haberet. que cognita, ego inquit, quantum in me fuerit, eo, quod est contumelia causa, utrumq; vestrum absoluam. & Tabellionem qui conscriberet insit aduocari. tunc ad Longettum. vis ne liber esse? nequeo, inquit ille, liber tibi esse, nam si me ita sinis, sum

a Idē Bartolus ad L. Hofes de capt. & postl. ven. citatus à Genebr. Anno D. MCCXVI. b Latet adhuc in forulis nostratiū Bibliothecarum.

tibi seruus natus, nec me qui tali domino seruo, mee conditionis pudet. sin manumittis, tanto me precio data libertatis emis, ut liber esse à te non possim. animo (inquit Vbertinus) ut voles, utq; te decebit, nunc necessitate conditionis, qua mihi addictus tenebare, liber esto. deinde ad illam conuersus: & tibi quoq; inquit, quando mee consuetudinis te pudet, liberum est abire. esto à me absoluta. tum illa flens, atq; insperato euentu penè exanimis, per hanc tuam te prolem inquit oro, ne me deseras, neu abijcias. ego ne te quidem domino digna sum serua. cumq; multa & flere & dicere pergeret, iussit ut unde venerat rediret, ac ne se in reliquum talibus querelis molestaret. itaq; uno iudicio homini benè merito gratiam reddidit, & illam admonuit, non debere se conditionis pudere, quam non modo spontè, verum etiam cupidè admisset. Haecenus Vergerius, cuius narrationem describere operæ precium duxi, tum quod auctor nondum editus est; tum quod lectorem possit recreare longæ & morosæ lectionis tædio affectum. Et quia nobiles matronæ catulis delectabantur, veluti Melitæis, inde factum est ut legamus in antiqua tabella marmorea,

OSSA

AVRELIAE, LIVIAE, AVG

SER, A' CVR. CAPELLAE &C.

modestè sanè, & non ut illa apud Lucianum, quæ Philosophum, catellæ curatorem habuit. Eidem Liviæ legimus fuisse ministram ab ARGENTO POTORIO. nec absurdum videtur miscuisse illi mulierem, & sterisse ad cyathum & vinum. ut quid enim Romana Iuno coelestem Iunonem non æmularetur, cui formosa Herculis uxor (ut canit Iuuenalis) fuit ad cyathos? Et hoc munere apud Herodem Sophistam functa puella est, ut

scri

a de merc. cond.

b Prudentius li. 1. adu. Sym. c Sat. 13.

scribit in eiusdem vita Philostratus; puella nimirum (sic venia dicto) apud mulierculam. Ornatum muliebrem tractabant, COSMETAE & ORNATRICES. at quis hic ornatu muliebris? Tertullianus: *habitus fœminæ duplicem speciem circumferat; cultum & ornatum. Cultum dicimus, quem mundum muliebrem convenit dici, ille in auro & argento, & gemmis, & vestibus deputatur. iste in cura capilli, & cutis, & eorum partium corporis, quæ oculos trahunt.* ^{a de habitu muliebris.} b Macrobius: eadem Iulia maturè habere cæperat canos, quos legere secretò solebat. ^{b lib. 2. Satir. cap. 5.} subitus interuentus patris aliquando oppressit Ornatrices. rectè ergò Tertullianus, qui curam capilli in ornatu reposuit. Cosmetarum autem meminere Iuuenalis & Vlpianus. Ad ornatrices quod attinet, notandum est, illas tradi consueuisse magistris, ut ediscerent artificium ornandi, id quale esset describet nobis Manilius partim, partim alii:

*Illis cura sui vultus, frontisq; decora
Semper erit, tortosq; in flexum ponere crines,
Aut nodis reuocare, & rursus vertice denso
Fingere, & appositis caput emutare capillis.*

Tertullianus graphicè: *quid crinibus vestris quiescere non licet, modò substrictis, modò relaxatis, modò suscitatis, modò elisis? alia gestiunt in ciaccinnis coercere, alia ut vagi & volucres elabantur, non bona simplicitate. affigitis præterea nescio quas enormitates sutilium, atq; textilium capillamentorum: nunc in galeri modum quasi vaginam capitis, & operculum verticis, nunc in ceruicem retrò suggestum &c.* qui sanè locus Tertulliani torsit nonnullos aliquantisper. quid enim Galero cum Vagina? veniebat illis porrò in mentem, Galeri loco Galeam substituere, præsertim cum

Bb 3

Romæ

^{c Sat. 6. d L. 47. de Leg. 3.}

^{e Lib. 5.}

^{f de cultu fœminar.}

Romæ legatur in veteri marmore;

CALPURNIA

L. ET. J. L. GALEAE

ORNATRIX

videbantur confirmare veteres nummi, qui exhibent imagines mulierum Augustarum, quæ vixerunt Tertulliano scribente, harum enim capillitium ad galeam propius quàm ad galerum aecedit, at pro galero facit ^a Iuuenalis versus,

^a Sat. 6.

Sed nigrum flauo crinem abscondente Galero.

ubi hæc habet ad verbum antiquus enarrator: *crini suppositio, rotundo, in modum Galeæ facto, quo utebantur meretrices.* Tertulliano breuior & concinnior ^b Iuuenalis;

^b Sat. 6.

Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum

Aedificat caput.

huiusmodi constabat compaginibus Flaminicæ, Tutulus, & præter eas vittâ purpureâ crinibus innexa. Rome olim in Musæo Carpenſi,

^c Festus.

APONIAE. SVCCESAE

A. TVIVL. ORNATR

C. BATONIVS. EPIGONVS

ATRIENSIS

Ex huiusmodi ministerio ancilla apud Petronium, Gytona in partem navis inferiorem ducit, corymbioque dominæ pueri adornat caput. imò supercilia etiâ profert de pyxide, sciteque iacturæ lineamenta secuta, totam illi formam suam reddidit. Pyxis enim continebatur instrumento ornatricû & colmetarû. ^d Martialis;

^d Lib. 9. 38.

Cum sis ipsa domi, mediâq; ornere Suburra,

Fiant absentes & tibi Galla coma;

Nec

Nec dentes aliter, quàm serica nocte reponas,

Et lateas centum condita pyxidibus.

Nec tecum facies tua dormiat, innuis illo,

Quod tibi prolatum est, mane supercilio.

En integram officinam ornatoriam, geminam planè illi Petronianæ, Comas, Pyxidem, Supercilia. Ab eadem ratione Venus apud ^a Appuleium; *sume istam Pyxidem: & dedit protinus; usq; ad inferos & ipsius Orci ferale penates te dirige. tunc conferens Pyxidem Proserpina; petit de te Venus, dicito, modicum de tua mittas ei formositate &c.* ^b Zeno martyr: *quid hoc est? ecce rursus ad lenocinia redis, colorem de pyxide mutuaris paulò ante damnatum. ecce indulgenter excolis crinem: odorato puluere luctus puluerem mutas: in sibi fletus includis: ornamento ligas, quod suspendio voueras collum, ab Speculo oracula inquiris, quam commodè possis circumscribere petitorum.* Apud Petronium eadem illa quæ Gytona exornauerat, euocatum Eucolpion non minus decoro exornauit capillamento: imò commendatior vultus enituit; quia flauum corymbion erat. Itaq; ne in hac quidem parte superari se à foeminis viri passi sunt, testis est ^c Columella: *contemptissimorum vitiorum officinas, gulosis condendi cibos, & luxuriosius fercula struendi, capitumq; & capillorum concinnatores, non solum esse audiui, sed & ipse vidi.* Et hos Tertullianus appellat structores capillaturæ. confirmat Manilius, & Iuuenalis, & notissimus ille Othonis Aug. ^d Galerulus. Imò & Clemens Romanus, qui scribit, non licere Christiano nutrire capillum, & in unum complicare, vel discerniculo discriminare, neq; verò intortum calamistris crispare, vel flauum facere. Hinc Seruius in x. Aen. ad illud,

^a lib. 6. Met.

^b Serm. de continentia.

^c Praefat. lib. 7

^d Suetonius
Othone ca. 12,
e lib. 1. cap. 4.

Bb 4

com-

comptos de viore capillos,

Hoc quod diximus confirmat argumento personarum Tragicarum, quæ similes erant in utroque sexu quantum ad ornatum pertinet capitis. Neque verò barbam inornatam sinebant semiuiri hi miseri; ut apud Cyprianum & Tertullianum ^a alij notauerunt. Ad fœminas ut redeamus, capillorum cura illis præcipua fuit, non in struatura tantum, sed & in colore & cincinnis. ^b Propertius;

^a *Pamelius.*

^b *lib. 2. El. 18.*

^c *de cultu fœmin.*

^d *lib. 4. de L. L.*

^e *in Sap. non cad. iniur. cap. 14.*

^f *lib. 1. Sat. 2.*

^g *lib. 12. Aen.*

Nunc etiam infectos demens imitare Britannos,
Ludis & externotincta nitore caput.
Ut natura dedit, sic omnis recta figura,
Turpis Romano Belgicus ore color.
Illi sub terris fiant mala multa puella,
Quæ mentita suas vertit inepta comas.
^e Tertullianus: video quasdam & capillum croco vertere. pudet eas etiam nationis suæ, quod non Germana aut Galla sint procreata: ita patriam capillo transferunt. A Cincinnorum studio CINCERARIJ ministri appellati sunt. ^d Varro: Calamistri, quod his calefactis in cinere, capillus ornatur. qui ea ministrabat, à cinere Cinerarius est appellatus. Meminit & ^e Seneca: quidam se à Cinerario impulsos molestè ferunt, & contumeliam vocant ostiarj difficultatem, Nomenclatoris superbiam, Cubicularj supercilium. ^f Acron eleganter: Cinciflones & Cinerarij eadem significatione apud veteres habebantur; ab officio Calamistrorum, id est, veruum in cinere calefaciendorum, quibus matrona capillos crispabant. cuius rei & ^g Virgilius meminit, dicens:
vibratos calido ferro. —
Porro Seruius ad illum Virgilij locum hæc habet; crispaba-

eos calamistro. nam calamistrum est acus maior, quæ calefacta & adhibita intorquet capillos. Idem Seruius in XII. etiam ille puluis, quo utuntur puella, cinis vocatur. unde etiam & cinciflones dicti sunt. ^a Horatius;

^a *loco cit.*

Custodes, Lectica, Cinciflones, Parasita.

Calamistros autem ^b *σινιστρὰ ὀργάνω* videtur appellare ^b Lucianus, quibus modicè calefactis cincinni excitabantur. ^c Ovidius:

^b *in amonibus*

^c *lib. 1. amor. El. 14.*

Quam se præbuerant ferro patienter & igni,

Ut fieret torto nexilis orbe sinus.

Clamabam scelus est, istos scelus urere crines,

Spontè decent. capiti ferrea parce tuo.

Vim procul hinc remoue: non est qui debeat uri,

Erudit ad motas ipse capillus acus.

Et sanè calamistrum, acum ferream non semel est interpretatus ^d Isidorus. quo forsan respexerunt Festus & Iu-
uenalis. ille: Acus dicitur, quæ Sarcinatrix vel etiam Orna-
trix utitur. ^e hic:

^d *lib. 10. & 16. origin.*

^e *Sat. 6.*

Est in consilio materna, admotaq; lanis,

Emerita quæ cessat acu —

ubi antiquus interpres explicat, Lanipendiam matris factam ornatricem quasi magistram. Erant autem usui & minores acus, quibus sustinebantur & figebantur capilli. ^f Prudentius;

^f *Psychom.*

— crinalis acus, redimicula, vitta.

^g Appuleius: ad hunc modum vaticinata mulier, acu crinali ^g *lib. 8. Met. capite deprompta, Thrasylli conuulnerat tota lumina.* De prioribus illis cecinit ^h Ovidius;

^g *lib. 1. de arte am.*

Forma viros neglecta decet. Minoida Theseus

Abstulit, à nullâ tempora comptus acu.

Cc

Huius

Huius ministerii instrumenta erant Discerniculum, Pecten, Speculum. de hoc Ovidius:

*Nec tibi turpe puta, quamvis sit turpe, placebit:
Ingenua Speculum sustinuisse manu.*

fuit enim officium seruile, quod ingenuum hominem non usquequaque decebat. Propertius;

*Deliciae mea Latris, cui nomen ab usu est,
Ne speculum dominae porrigat illa noua.*

hinc Iuuenalis,

*Ille tenet speculum patrici gestamen Othonis,
Actoris Arunci spoliū: quo se ille videbat
Armarum, cum iam tolli vexilla iuberet.*

Ab hac eadem opera Triton in Veneris comitatu, sub oculis dominae speculum prægerit. præclare autem Claudianus;

*Casariem tunc forte Venus subnixâ corusco
Fingebat solio: dextra laeuâq; sorores
Stabant Idalia. largos hac nectaris imbres
Irrigat, hac morsu numerosi dentis eburno
Multifidum discrimen arat: sed tertia retro
Dat varios nexus, & iusto diuidit orbes
Ordine, neglectam partem studiosa relinquens.
Plus error decuit, speculi nec vultus egebat
Iudicio. —*

Hic ornatrix altera casariem Veneris nectare irrigat, ut alludatur ad illud ministerium, quod innuit Iuuenalis;

*Disponit crinem laceratis ipsa capillis
Nuda humero Psecas infelix —*

Ornatrices enim crinem componentes (ut ibi habent veteres

res glossæ) rarum ac parum aqua solent mittere, ac velut Ψευδαζευ. altera pectine utitur, quem Eunucho tribuit Claudianus ut vidimus. Appuleius in præconio capilli; vel nunc guttis Arabicis obundus, & pectinis arguente tenui discriminatus &c. Non abit à pectine discerniculum. Ovidius;

*Munditijs capimur: nec sint sine lege capilli:
Ad mota formam dantiq; negantq; manus.
Nec genus ornatus unum est: sed quamq; decebit
Eligat: & speculum consulat ante suum.
Longa probat facies capitis discrimina puri;
Sic erat ornatis Laodameia comis.*

Varro: Discerniculum, quo discernitur capillus. Pecten quod per eum explicatur capillus. Speculum à speciando, quod ibi spectant. Et hæc fuit præfectura capillorum, cuius meminit Ovidius;

*Ponendis in mille modis præfecta capillis,
Comere sed solas digna Cypasæ deas,
cuius malè administrata illa fuit poena, quam tetigit idem Poeta;*

*At non pectendos coram præbere capillos,
Ut iaceant fusi per tua colla, veto.
Illo præcipue ne sis morosa daueto
Tempore, nec lapsas sæpè resolué comas.
Tuta sit ornatrix: odi, quæ sanciat ora
Vnguibus, & rapta brachia figit acu.
Deuouet & tangit domina caput illa: simulq;
Plorat ad inuifas sanguinolenta comas.*

& idem alibi;

Non acus abruptit, non vallum pectinis illos:

Ornatrice tuto corpore semper erat.
Ante meos oculos sæpe est ornata, nec unquam
Brachia direpta saucia fecit acu.

a Sat. 6.

Iuuenalis:

Altior hic quare Cincinnus? Taurea punit
Continuo flexi crimen, facinusq; capilli.
Quid Psecas admisit? quænam est hic culpa puella
Si tibi displicuit nasus tuus? altera laeuum
Extendit, pectitq; comas, & voluit in orbem.

Immundi muliebris altera pars erant cutis, facies & hu-
iusmodi reliqua, fœminis procurata ad insaniam usq;.

b de cultu fœ-
min.

Tertullianus: in illum enim delinquent, quæ cutem medi-
caminibus unguunt, genas rubore maculant, oculos fuligine col-
linunt. D.º Zeno; interea miris excolit artibus sese, faciemq;
suam in se, quam non habet, querit. pingit se in ipsam, & leno-
cinante vario magistri medicaminis fuco, vultum suum vulti-
bus vertit alienis, hoc futura, non quod natura præstitit, sed
quod ei ad examen speculi arbitrium temporale dictauerit.

c Sermone de
pudicitia.d in hamarti-
genia.

Prudentius,

Tadet sacrilegas matrum percurrere curas,
Muneribus dotata Dei quæ plasmata fuco
Inficiunt, ut figmentis cutis illita perdat
Quod fuerat, falso non agnoscenda colore.

e de discipl. &
habitu Virgin.

D.º Cyprianus: illi & oculos circumducto nigrore fucare, &
genas mendacio ruboris inficere, & mutare adulterinis colori-
bus crinem, & expugnare omnem oris & capitis veritatem,
corruptela sua impugnatione docuerunt. f Ouidius;

f lib. 3. de arte

Non tamen expositas mensâ deprendat amator

g lib. 3. de arte

Pyxidas: ars faciem dissimulata iuuat.

Quem non offendat toto sex illita vuln,

Cum

Cum fluit in tepidos pondere lapsa sinus.

Iuuenalis,

a Sat. 6.

Interea fœda aspectu, ridendaq; multo
Panturmet facies, aut pinguis Poppeana
Spirat, & hinc miseri viscantur labra mariti.

Eiusdem ordinis fuit auriculæ ornatrice Romæ:

IULIAE ♀ LIVIAE ♀ AVGV
AVRICLAE
ORNATRICE

b Cyprianus: an vulnera inferri auribus Deus voluit, quibus
innocens adhuc infantia, & mali secularis ignara crucietur, ut
postea de aurium cicatricibus & cauernis preciosa grana depen-
deant, graua, et si non suo pondere, mercium quantitate? De
ornatu satis pro instituto nostro. Cultus instrumenta
hæc damus, quæ olim extabant Romæ apud LAELIVM
PASCHALINVM. Spectantur hic aureæ acus crinales, leui-
ter à summo inflexæ, ad crines comendos, & earum nõ-
nullæ puræ, nonnullæ gemmatæ; adest viriola & minu-
tis smaragdus, quam licet magnus CVCIACVS obseruet
brachialem fuisse, ego tamen collo quoque aptauerim,

b loco prox. eit.

c lib. 10. obseru.
cap. 17.

d Sat. 6.

Iuuenalis,

Nil non permittit mulier sibi, turpe putat nil
Cum virides gemmas collo circumdedit. —

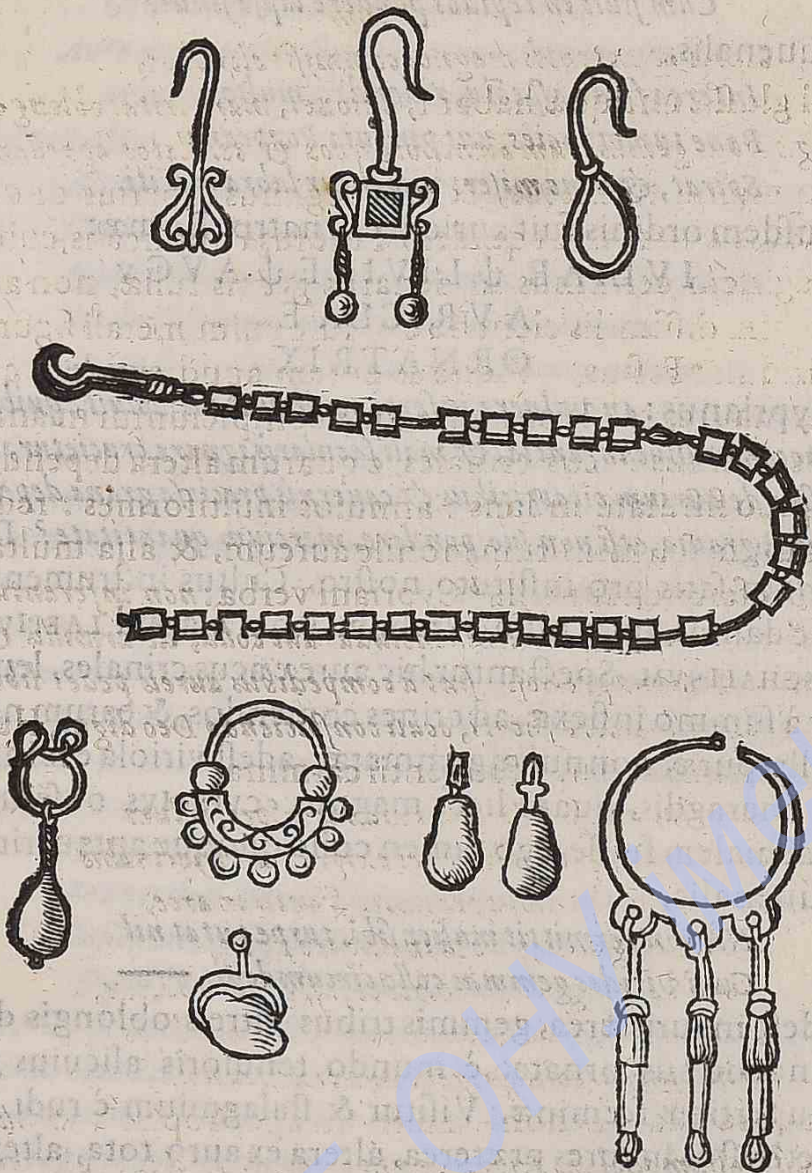
Adest inauris ærea, gemmis tribus vitreis oblongis de-
pendentibus ornata, è mundo tenuioris alicuius &
paupertinæ fœminæ. Visitur & stalagmium è rudi a-
methysto. Inaures præterea, altera ex auro tota, altera
distincta margaritis, & quidem ad figuram nostrarum
recentium proximè accedens. Bini insuper elenchi.

e Plinius de margaritis scribens; & procerioribus sua gratia

e lib. 9. cap. 35

Cc 3

est.

^a Sat. 6.

est. Elenchos appellant festigiata longitudine. alabastrorum figura, in pleniorum orbem desinentes. ^a Iuuenalis;

&

— & cum

Auribus extentis magnos commisit elenchos.
 ubi glossæ antiquæ habent, uniones, margaritas oblongas, magnarum gemmarum elenchos, quos & titulos appellant. ego malim titulos, & sanè legimus superius ORNATRICEM A TITVL. Et quidem Titulus Pontificalis, cuius imaginem cernimus in denariis gentis Iulix, non admodum dissimilis elencho est, fuit enim metali figura, ut inquit ^a Festus. Vidimus autem apud eundem aureas in aures ea planè figura, qua conspiciuntur in antiquis denariis: acus crinales, è quarum altera dependet Cupido fistulam inflans: annulos multiformes: redimiculum seu minutum monile aureum, & alia multa. Huc referenda sunt illa ^b Cypriani verba: non inferantur auribus vulnera, nec brachia includat aut colla, de armillis & monilibus catena pretiosa. sint à compedibus aureis pedes liberi, crines nullo colore fucati, oculi conspiciendo Deo digni, Huius loci sunt & Aur. ^c Prudentii carmina;

^a u. Titulus.

^b de discipl. & hab. Virg.

^c Hamartig.

*Ac velut artificis Domini manus imperfectum
 Os dederit, quod adhuc res exigat, aut hyacinthis
 Pingere sculptilibus redimita frontis in arce,
 Colla vel ignitis sincera incingere sertis,
 Auribus aut grauidis virides suspendere baccas,
 Nescitur & nitidis concharum calculus albens
 Crinibus, aureolisq; riget coma texta catenis.*

Præclara illa ^d Zenonis martyris apostrophe: ancilla Christi falsum idolum respuis & mihi crede in te colis, cuius ornatum, cuius imaginem non deponis. ad Ecclesiam Dei opere vario totum inaurata corpus, execrabili metallo procedis onusta, ubiq; delicata, sub mollibus fortis, deq; ipso cultus rigore in

^d Serm. 2. de auaritia.

oratione non flecteris: non manus tendis: tumidum monilibus
pectus prosternere dedignaris. sanè cruce[m] curuas non religio-
ne sed pondere. quando ἰσομολόγησιν facies, quæ plus pro orna-
tu es, quàm pro salute sollicita? Idem alibi & quidem ve-
hementer: o quantarum neces animarum in phaleris pendent
ornata matrona! ornamentum cuius unum si soluas in preciũ,
distribuasq[ue] necessitatibus singulorum, ex eorum respiratione
cognosces, quantorum malo ille constat ornatus. Concluda-
mus hæc omnia verbis antiquæ inscriptionis,

D M
T. FL. AVG. LIB.
PARTHENOPAEI
POPPEANI. EVNVCHI
AB. ORNAMENTIS &c.

VESTIPLICAE huius corporis erunt, quarum munus ex
ipsa voce dignoscitur. Fabius maior: ter de stupro uxo-
ris, adiecto precio appellatus, vestiplicam domina habitu misit.

Seneca: placet non in ambitionem cubile compositum, non
ex arcula prolata vestis, non ponderibus aut tormentis splende-
re cogentibus pressa: sed domestica & vilis: nec servata nec su-
menda sollicitè. Ammianus: dein quum à Siluani lauacro
vel Mammae aquis ventitant hospitalibus, ut quisquam eorum
egressus tenuissimis se terserit linteis, solitis pressorijis vestes,
lucenitentes arbitrâ, diligenter explorat, quæ una portantur
sufficientes ad iuandos homines undecim &c. Quid autem

si vestiplicæ VESTISPICAE sint? quæ ut ait Varro vestem
spicerent. Apud Plautum sanè legitur,
Vestispica, unctor, auricustos, flabellifera, sandaligerula.
ubi Nonius Marcellus legit vestispici. In veteribus au-
tem monumentis VESTIFICOS legimus, & VESTIFICAS,
quos

a Serm. de iur
stia.

b Declam. 363

c lib. 1. de
Tranq. cap. 1.

d Lib. 28.

e lib. 6. de L. L.
f Trinummo.

quos non malè & his adensebimus. Rosemunda verò
Alboini VESTIARIAM habuit, in cuius lectulo se Perq-
deo supposuit; ut scribit Diaconus. At vestium co-
lores nonnullos recenset Ovidius;

Quid de veste loquar? non iam segmenta requires,
Nec qua bis Tyrio murice lana rubet.

Cum tot prodierint precio leuiore colores:

Quis furor est census corpore ferre suos?

Aeris ecce color, tum cum sine nubibus aer,

Nec tepidus pluias concitat Auster aquas.

Ecce tibi similis, qui quondam Phrixon & Hellen

Diceris Inois eripuisse dolis.

Hic undas imitatur, habet quoq[ue] nomen ab undis,

Crediderim Nymphas hac ego veste tegi.

Ille crocum simulat, croceo velatur amictu,

Roscida luciferos cum Dea iungit equos.

Hic Paphias myrtos: hic purpureos Amethyffos:

Albentesue rosas: Threiciamue gruem.

Nec glandes Amarylli tua: nec Amygdala desunt.

Et sua velleribus nomina cera dedit.

Aliquot etiam enumerat Nonius, veluti Cymatilem aut
Marinum; Molochinum; Impluiatum; eos qui sunt à
Calta & Croco, Cefrinũ, Ferrugineũ, Ostrinum, Lute-
um, Violacium, Pullum, Anthracinum. At hæc huius
loci non sunt. Et quia laudatas matronas lanam fecisse
laudatum olim fuit, ideò Textrinum instruemus. Ca-
lius Iuriscs. & ancillarum & filiarum familias nomine, de pe-
culio actio datur, maximè si qua Sarcinatrix, aut TEXTRIX erit.

Ulpianus: quare si lanam conduxerit usuaris expediendâ,
poterit etiam per usuaris ancillas opus perficere. itemq[ue] si ve-
stimen-

D d

stimen-

a lib. 2. de gest.
Lang. cap. 28.
b lib. 3. de arte
am.

c L. 28. de pe-
cul.

d L. 3. de pen-
leg.

stimenta texenda redemerit &c. Porcius Latro; ex omni
rupe conchylium trahitur, quo vestis cruentetur. infelices an-
illarum greges laborant, ut adultera tenui veste perspicua sit.
 Et hoc artificium adeò ancillas decuit, ut ^b Ammianus
 uniuerfas unico textrini nomine comprehenderit. De
 lana autem & lino quatenus in textrinum recipiuntur,
 legendus omninò est ^c Vlpianus. LANIPENDIAE, quas
 nominauit ^d Pomponius, inter LANIFIGAS pensa partic-
 bantur, quando ea munera sordere dominabus visa
 sunt. ^e Plautus:

— *seruire n tibi*

Postulas viros? dare una opera pensum postules;

Inter ancillas sedere iubeas, lanam carere.

QVASILLARIAE à Quasillo, seu calathò dictæ sunt. Petro-
 nius; nec contenta mulier tam grani iniuria mea, conuocat o-
 mnes Quasillarias, familiaq; sordidissimam partem, ac me con-
 spui iubet. Romæ olim,

MVSA. QVASILL

VIX. ANN. XXX

CRATINVS LANIPEND

DE SVO

^f Propertius;

Et grauiora rependit iniquis pensa Quasillis,

Garrula de facie si qua locuta mea est.

^g Hieronymus: *discat & lanam facere, tenere colum, po-*
nere in gremio calathum, rotare fusum, stammina pollice ducere.
spernat bombycum telas, serum vellera, & aurum in fila lente-
scens. talia vestimenta paret, quibus pellatur frigus, non qui-
buis vestita corpora nudentur. ^h Idem; *dolet sibi pralatum iu-*
uencem, non quidē comatum, non vestium sericarum, sed toro-
sulum

sulum & in sordibus delicatum, qui ipse sacculum signet, tex-
trinum teneat, pensa distribuat, regat familiam, emat quid-
quid de publico necessarium est dispensator & dominus, &
præueniens officia seruulorum, quem omnes rodant famuli, &
quidquid domina non dederit, illum clamitent subtraxisse. Et
 in his quidem D. Hieronymi, illa verba (*non vestium*
sericarum) non videntur carere mendo, rectius enim
 legentur (*non vestitu sericatum*) ut sibi per omnia constet
 ἰσχυρὰ. Hæc mulieres mancipia domi ad usum habu-
 erunt ut diximus. nunc recensebimus quæ foris ad o-
 rientationem. ANCILLVLAS ex Aethiopia, ut loquitur
 Terentius, ne videlicet viris inuiderent Mauros & Ae-
 thiopes seruulos. Imò & hos habuerunt. ^b Tibullus de
 sua Nemesi;

Illi sint comites fuscæ, quos India torret,

Solus & ad motis inficit ignis equis.

Et verò quid venustatis in ominosa Aethiopis facie de-
 litesceret, ego quidem non video, nisi dicamus fefellis-
 se has nostras, quod vulgò Aethiopes, ut notat D. ^c Hi-
 eronymus, vocarentur argentei. Inter ancillas conspi-
 cuæ fuerunt FLABELLIFERÆ, quarum meminit ^d Plau-
 tus. Flabellum autem domi Eunuchorum fuit, ut indi-
 cat nobis Eunuchum mentitus Chærea Terentianus, &
 Claudiani Eutropius: aliquando etiam mulierculæ ali-
 cuius, velut illius apud ^e Martialem, quæ prasino flabel-
 lo tenue ventilabat frigus æstuanti Zoilo, & hinc D.
 Hieronymus inter ancillarum officia enumerat flabel-
 lum tenere. VMBELLIFERÆ etiam in hoc agmine, ^g O-
 uidius; *Ipse tene distenta suis umbracula virgæ;*

Ipse face in turba, qua venit illa, locum.

Dd 2 hor-

hortatur nimirum amatorem, ut ad captandam puellæ gratiam, seruilia etiam obeat ministeria. Et hoc est, quod insolens & contumeliosum in Atheniensibus notat ^a Aelianus, quod inquilinorum puellas adigerent

^a lib. 6. cap. 1.

σκιαδηφορεῖν ἐν ταῖς πομπαῖς. SANDALIGERVLAE & ipsæ cum aliis aliquot, baiulæ fuerunt Veneriæ huius pompæ.

^b loco cit.

^b Ovidius;

Nec dubita tereti scamnum producere lecto:

Et tenero soleam deme, vel adde vedi.

Exequebantur hæc pueri ad pedes, & ancillæ quas tetigimus à SANDALIO. Expressit utrumque munus D. Iohannes Baptista, apud ^c Matthæum & ceteros Evangelistas, ut notavit doctissimus MALDONATUS. Erant autem non raro aurea Sandalia hæc. Ne videlicet virides umbellæ, prasina & pauonina flabella unice præstringerent oculos, & pedum tegmina iacerent. Quin & *crepidarum obstragulis* (ut ait ^d Plinius) & *totis socculis addebant margaritas*; quos & ipsos prælatos ab aliqua ancillarum non dubitauerim. Et huic lepido puellarum collegio adscripserim ego ancillam meretriculæ illius, è cuius manu aquila calceum corripuit lauantis dominæ, ut demitteret Memphi in gremium Psammetychi Regis, cum ille ius diceret. Imò & virum Consularem & Censorium, Imperiique Curatorem L. Vitellium, qui *miri in adulando ingenij* (verba ^e Suetonii sunt) *pro maximo munere à Messalina petijt, ut sibi pedes præberet excalceandos: detractumq; socculum dextrum, inter togam, tunicasq; gestavit assidue, nonnunquam osculabundus.* O togatum mancipium! Præbant ex officio ANTEAMBVLATRICES, subsequebantur PEDISSEQVAE, & quas *δσλαρία* vocat in

^e Aelianus li. 13. Var. histor. cap. 33.

^f Vitell. cap. 2.

uniuersum ^a Lucianus. ^b Plautus;

— illi rei studet,

Vult placere se se amica, vult mihi, vult pedissequa.

^c Marcianus Capella; *Pertergia verò alijs comitata pedisse-*

quis dotalibusq; mancipijs, curiosè uniuersa perscrutans, atq;

interrogans sequebatur. idem auctor: *præcedit illicò con-*

scendentem Musarum concinentium pompa, & prædictarum

comitum venerabilis multitudo. Pueri etiam ipsi non sine

comitibus & pedissequis prodibant. ^d Cornificius; *Gor-*

gia pedissequa puerorum, absconde pueros, defende, fac ut in-

columes ad adolescentiam perducas. COMITEM inquit ^e Vlpianus,

accipere debemus eum, qui comitetur & sequatur; & ut

Labeo ait, siue liberum siue seruum, siue masculum siue fæmi-

nam. Subdit autem: *inter comites utiq; & pedagogi erant.*

^f Macrobius: *auerterant in se populum, in spectaculo gladi-*

torum Liua & Iulia, comitatus dissimilitudine. quippe cingen-

tibus Liuiam grauibus viris, hac iuuentutis, & quidem luxu-

riosa, grege circumsidebatur. Ille de hoc numero apud

^g Appuleium; *huius adharebat lateri senex iam grauis annis.*

qui ut primum me conspexit: est, inquit, Hercules hic Lucius:

& offert osculum. & statim incertum quidnam in aurem mul-

ieris obgannijt. In horum contubernio videntur fuisse

cincinnati, & calamistrati illi, quos D. ^h Hieronymus

procul arceat à Christianæ virginis comitatu: non ambu-

let (inquit) iuxta te calamistratus Procurator, non Histrio

fractus in fæminam. ⁱ Martialis,

Crispulus iste quis est, uxori semper adhaeret

Qui Mariane tua? crispulus iste quis est?

Nescio quid domina teneram qui garrat in aurem,

Et sellam cubito dexteriore premit?

Dd 3 Per

^a Lexiphane.
^b Asinaria.

^c Lib. 2.

^d Lib. 4.

^e L. 15. de in-

^f lib. 2 cap. 5.

^g Lib. 2.

^h ad Salinã.

ⁱ Lib. 5. 62.

Per cuius digitos currit leuis annulus omnes:

Crura gerit nullo qui violata pilo?

Nil mihi respondes? uxor is res agit, inquis,

Iste mea. —

a lib. 1. de arte Quæ sanè videtur Martialis ab ^a Ouidio accepisse;

Tuta frequensq; via est per amici fallere nomen:

Tuta frequensq; licet sit via, crimen habet.

Inde Procurator nimium quoq; multa procurat,

Vt sibi mandat is plura videnda putet.

Huius comitatus portio apud parum pudicas mulieres fuerunt SALVTIGERVI pueri, INTERNVNCII ministri, quorumque meminit ^b Iuuenalis;

b Sat. 14.

— conscia matri

Virgo fuit, ceras nunc hac dicente pusillas

Implet, & ad machum dat eisdem ferre cinadis.

o de Deo Socr.

Ad hos respexit ^c Appuleius; hos Græco nomine δαίμονας nominant, inter terricolos cælicolasq; vectores hinc precum; inde donorum, qui ultro citroq; portant hinc petitiones, inde suppetias: ceu quidam utriusq; interpretes & salutigeri. Huius agminis sordes & quisquiliæ sint MVLONES, BASTERNARI, CARRVCARI, CISIARI, LECTICARI, RHEDARI, IVNCTORES, & alii nescio qui inter bestias & vehicula occupati, quorum opera dominis & dominabus promiscuo usui erat. Muliones in urbe etiam fuisse, nemini dubium esse arbitror. Vehabantur enim matronæ vehiculo ^d carpentario, quod à iunctis mulabus trahebatur, id quale esset, indicant nummi veteres signati nomine & imaginibus Iuliæ & Agrippinæ Augustarum. At quia carpentum ab his, velut etiam à magistratibus usucæptum coniicio, inde factum est, ut matronæ ad Baster-

o Pl. Vopiscus in Aureliano. Pollio in Claudio.

dis.

nas sese recipere. D. ^a Hieronymus; *præcedit caueas Baster-^a ad Enstochi-
sternarum, ordo semiuirorum. antiquus ^b epigrammato-^{um.}
graphus;* ^b Collect. Pisa-
^{i. edit. Lugd.}

Aurea matronas claudit Basterna pudicas,

Qua radians parulum gestat utrimq; latus.

Hanc geminus portat duplici sub robore Burdo,

Pronchit & modico pendula septa gradu.

Duplex robur Amites Basternarum sunt, ut vocat ^c Pal-^{clib. 7. Tit. 2.}
ladius. Afferes videlicet, seu perticæ aucupalibus simi-^{d Tit. 12.}
les, quarum Festus & idem ^d Palladius meminerunt. Ea-
dem penè quæ antiquus poeta habet & ^e Isidorus, Nec <sup>e lib. 20. orig.
cap. 12.</sup>
diuersa tradit ^f Seruius ad illud, ^{f Lib. 8.}

— Pilentis matres in mollibus

Pilenta (inquit) sunt vehicula, sicuti nunc Basternas vide-
mus. erant autem tunc Veneti coloris, non ut nunc sunt Russa-
ti, quibus nisi casta matrona uti non poterant. Burdonum
meminit ^g Vlpianus his verbis: *item iumenta, vel lectica,*<sup>g L. 47. de
Leg. 3.</sup>
vel sella, vel Burdones. Quos scimus & ^b Carrucam dor-<sup>b L. 14. de au.
toriam portauisse, qua matronæ utebantur. Carru-
cæ, nomen debent ^c CARRVCARI. D. ^t Paulinus descri-<sup>c arg. Leg.
s L. 14. locata
k Epist. 10. 62</sup>
bens comitatum sanctæ Melaniæ, Neapoli Nolam pro-
ficifcentis: *tot à huius seculi pompâ, qua honorati & opulenti
poterant circumflui Senatores prosequabantur. Carrucis nu-
tantibus, phaleratis equis, auratis pilentis, & carpentis pluri-
bus gemente Appia atq; fulgente.* Et Carrucis quidem ad
luxus rationem utebantur deauratis. ^l Abdias; deniq; ^{l Lib. 3.}
^m Nicolaus quidam ex ciuium numero, exhibens carrucam deau-
^{m Lib. 1. 102.}
ratam, cum quatuor mulis candidis, totidemq; equis, obtulit
beato Apostolo, dicens &c. Imò & aureis. ^m Martialis,</sup>

Dd 4 Aurea

Aurea quod fundi precio carruca paratur,

Quod pluris nulli est, quam domus empta tibi.

*a L. 14. locati.
b in Milonia-
na.*

Et hi aliquando dicti sunt **MVLIONES CARRVCARII**, ut apud Capitolinum in Maximino iuniore. Cesium vehiculi biroti genus fuit, ut & Carpentum, à quo Cisiarij. De Rheda ^b Cicero: cum hic insidiator, qui iter illud ad eadem faciendam apparasset, cum uxore veheretur in Rheda, perulatus. vulgi magno impedimento, ac muliebri & delicato ancillarum puerorumq; comitatu. fit obviam Clodio ante fundum eius, hora ferè XI, aut non multò secus. Statim complures cum telis in hunc faciunt de loco superiore impetum, aduersè Rhedarium occidunt. Et quidem mulæ rhedariæ apud ^c Varronem huc pertinent. Est autem animaduertendum, quod Cicero de puerorum tetigit delicato comitatu, id à ^d Martiale explicari;

*c lib. 3. de R. R.
cap. ult.
d lib. 10. 13.*

Cum cathedralicios portet tibi Rheda ministros,

Et Libys in longo puluere sudet eques.

CATHEDRALICII enim, pueri huiusmodi, à Cathedralis foeminarum dicti sunt. ^e Horatius;

e lib. 1. Sat. ul.

— Demetri, teq; Tigelli

Discipularum inter iubeo plorare cathedras.

f lib. 4. el. 5.

^f Propertius,

Supplex ille sedet, posita tu scribe cathedra

Quidlibet, has artes si pauet ille, tenes.

g Lib. 3.

^g Phædrus,

Habebat quidam filiam turpissimam,

Idemq; insigni & pulchra facie filium.

His speculum in cathedra matris suppositum fuit &c.

h Lib. 5. 110.

^h Martialis:

Inter fæmineas tota qui luce cathedras

Desidet —

Iuue-

^a Iuuenalis,

— famam contempserat olim,

Cuius apud molles minima est iactura cathedras.

^b Plinius iunior de Arria nostra; dum hæc dixit, exiit cathedram, aduersòq; parieti caput ingenti impetu impexit, & corruit. De Leticarijs hæc habet ^c Seneca; quid refert quot habeat Leticarios, quam oneratas aures, quam laxam sellam? ^d Iuuenalis,

a Sat. 5.

b lib. 3. ep. 16.

*c in Sap. non
cad. iniur.
cap. 14.
d Sat. 6.*

Nec melior, silicem pedibus qua conterit atrum,

Quam qua longorum vehitur ceruice Syrorum.

Vt spectet ludos conducit Ogulnia vestem,

Conducit Comites, Sellam, Cervical, Amicas,

Nutricem, & flauam cui det mandata puellam.

Et sanè hæc ostentatio Romæ olim & viros adigit, ut conducerent greges **AMICORVM**; eo videlicet consilio ut diuitias & opulentiam iactarent. ^e Martialis:

e Lib. 2. 64.

Cinctum togatis post & ante Saufellum,

Quanta reduci Regulus solet turba,

Ad alta tonsum templa cum reum misit

Materne cernis? inuidere nolito.

Comitatus iste sit precor tuus numquam.

Hos illi Amicos & greges togatorum

Fusciculus præstat & Fauentinus.

Imò ut ipsa iactantia se proderet magis, Kalendaria (ut ita dixerim) amicorum excogitata sunt, in quæ nomina illorum referrentur. ^f Seneca: nescis quantum sit precium amicitie, si non intelligis multum ei daturum, cui dederis amicum; rem non domibus tantum, sed sæculis raram, quæ non alicubi magis deest, quam ubi creditur abundare. Quid? istos tu Libros, quos vix Nomenclatorum complectitur aut memoria

*f lib. 6. de Be-
nes. cap. 33.*

Ee

aut

aut manus, amicorum existimas esse? Non sunt isti amici, qui agmine magno ianuam pulsant, qui in primas & secundas admissiones digeruntur, consuetudo ista verus est Regibus, Regesq; simulantibus, populum amicorum describere. Nescio quid simile stomachatur Vmbrius apud Iuuenalem; ex nouitia tamen & nuper recepta lectione,

—omnia Roma

Cum precio, quid das ut Cossus aliquando salutes?

Vt te respiciat clauso Veiento labello?

Ille metit barbam, crinem hic deponit amati.

Plena domus Libris venalibus —

At in aula Palatina erant Liberti, qui curam gerent amicorum Principis, olim legebantur Romæ epigrammata sepulchralia,

TI. CLAVDIVS. AVG

LIB. FORTVNATVS. A

CVRA. AMICORVM

&

D M

LIBERTORVM

T. FLAVI. AVG. LIB

VICTORIS

A CVRA. AMICORVM

&

M. VLPIVS

AVG. L

A CVRA AMICORVM

At hæc frequenter dicis causa facta sunt. etenim in Prindis Panegy. cipum domo (scribit Plinius) nomen tantum amicitia, inane scilicet irrisumq; remanebat, nam qua poterat esse inter eos amici-

amicitia, quorum sibi alij domini, alij serui videbantur? Ut-
cunque sit, fuit hæc tam apud Principes, quam apud
priuatos caritatis & benevolentia plena compellatio.
hinc illæ voces, ^a Drusi; *ecquando, propinqui amiciq;, simile
mei ciuem habebit Respublica?* ^b Tiberii in codicillis, *com-
potores & coepulones Pomponium Flaccum & L. Pisonem,
iucundissimos & omnium horarum amicos* profitentis. Tri-
malcionis apud Petronium; *amici, nondum mihi suauē e-
rat in Triclinium venire.* & *amici, pauonis oua gallina iussi
supponi.* ^c Titi Cæsaris; *amici, diem perdidit.* ^d Socratis; *hic
ille erat, amici, de Academia cupidinis cygnus.* Ita conuiuij
dominus apud ^e Lucam Euangelistam: *Φίλοι προσνάβη
Σ. αιώπρον.* ipse ^f CHRISTVS dominus discipulos allo-
quens; *ὑμῖς φίλοι μου ἐστέ.* Idem valuit vox *ἐπίρη*. Rex
apud ^g Matthæum: *ἐπίρη, πῶς εἰσὶ λ. δεσ. ὄδ. μὴ ἔχων ἐνδυμα
γάμ.* IESVS apud ^h eundem; *ἐπίρη, ἐφ' ᾧ πάρει;* Socrates
apud ⁱ Cassianū; *πύσ. δε. ἐπίρη, εἰμὶ γὰρ, ἐπέχω δέ.* unde
forlan magnus ^k Eteriarques in aula Constantinopoli-
tana, Ad rem. IUNCTORES iungebant rhedam equis
vel mulis, & meminit ^l Alfenus his verbis; & sibi videri
eos demum usus sui causa patrem familias habere, qui
ad eius corpus tuendum, atque ipsius cultum præpositi
destinatiq; essent: quo in genere Iunctores, Cubicu-
larij, Coci, Ministratores atque alij. Et quamuis ^m CUIA-
CIUS & ⁿ VICTORIVS Vinctores legant, non placet tamen
à pandectarum Florentinorum lectione discedere, ad-
stipulante præsertim ^o Cuiacio; Iungere enim hoc sensu
probum verbum est, & inde Iuncturæ apud ^p Capitoli-
num: data etiam vehicula cum mulabus ac mulioni-
bus, cum iuncturis argenteis, ut ita de conuiuijo redi-

Ec 2

rent,

^a Vell. Pater-
cul. lib. 2.
^b Suetō. Tibe.
cap. 42.

^c Sueton Titō.
cap. 8.

^d Appuleius
de dogm. Plat.
cap. 14.
^e Iohann. 15.

^g cap. 22

^h cap. 26.

ⁱ collat. 13. ca.
5.

^k apud Curo-
palat.

^l L. 203. de
Verb. sign.

^m ad dictū ca-
pit. Alfens in
cōm. ex Bibl.
P. Piroci.

ⁿ lib. 37. Var.
cap. 1.

^o qui retrahē-
tur lib. 14. ob-
ser. cap. 3.
^p in L. Vero.

rent. Ancillas præter has omnes, negociationi à dominabus fuisse præpositas ^a l. Cti. testantur. Restat nunc urbani seruitii quam recenseamus, extrema cohors; illa scilicet, quæ nomen sortita fuit ab ædium partibus, siue malum membris. Aedes verò ipsæ eâ laxitate fuerunt, ut non excluderent myriadas illas seruatorum, quas alibi explicuimus. Seneca certè capacia ^b POPVLORVM tecta, domos instar VRBIVM, non semel inculcat. ^c Eiusdem hæc sunt: *ubi luxuriam latè felicitas fudit, cultus primum corporum esse diligentior incipit. deinde suppellectili laboratur. deinde in ipsas domos impenditur cura, ut in LAXITATEM RVRI excurrant, ut parietes aduectis trans maria marmoribus fulgeant, ut tecta varientur auro, ut lacunaribus pavimentorum respondeat nitor, &c.* ^d Iuuenalis eadem expressit carmine;

*Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum vegetur in umbra;
Iugera quot vicina foro, quas emerit ades?*

Nec verò non respondebant hisce spatiis aulæ æmulae urbium, capaces populi & Coenationes & Porticus, Vestibula, Atria, Peristylia, Bibliothecæ, Prætoricæ, Basilicæ, & alia ad decorem maiestatis perfecta, & publicorum operum magnificentiam comparata. In summa, domorum eâ fuit amplitudo, ut domini (prout temporis conditio exigebat) quibusdam membris uterentur, quibusdam nō. OSTIARIVS, quem Claustritium appellat Lanius, puerum ab Ianua & Cornelius Nepos, aditum obsidebat, ut admitteret nimirum vel dimitteret eos, qui dominum conueniebant. D. ^b Bernardus; *cum enim CHRISTVS cordis ostium custodit, & est cordis ostiarius,*

^a L. 7. & 8 de
Instit. act. L.
5. §. si Sicarius
in fi. de tribu-
tar. act.

^b Epist. 90.

^c Epist. 114.

^d Sat. 4.

^e D. penult. de
usu & habita.

^f apud Gell. li.
12. cap. 10.
^g Hann. bale.
in meditatio-
nū cap. 5.

ut per illum ingrediantur & egrediantur omnes familia cordis, consequenter adsunt millia millium Angelorum, ad fores exteriorum sensuum excubantium: nec audeat alienigena irrumperre terribiles illas acies, propter Ostiarij reuerentiam, & Angelorum custodiam. ^a Cicero: *neminem à congressu meo neq; Ianitor meus, neq; somnus absterruit.* ^b Martialis,

Illud adhuc grauius, quod te post mille labores

Paule negat lassio Ianitor esse domi.

EXCVBIAE, quas tangit D. Bernardus, Regum & Caesarum fuerunt. ^c Statius;

Non impacatis Regum aduigilantia somnis

Pila, nec alterna ferri statione gementes

Excubia.

^d Cornelius Tacitus: *coniuratis tamen metu proditionis placitum, maturare eadem apud Baias, in villa Pisonis, cuius amicitate captus Caesar crebro ventitabat, balneasq; & epulas inibat, omisis excubijs & fortuna sua mole.* ^e Rutilius Numatianus,

Præbet equos, offert etiam carpenta Tribunus,

Ex commilitio carus & ipse mihi:

Officij regerem cum regia tecta magister,

Armigerasq; pji Principis excubias.

Et hæc EXCVBIAE, & CVSTODES in vestibulis fuerunt. Virgilius Buten fidum ad limina custodem appellat. Idem ^f poeta;

Tisiphoneq; sedens, palla succincta cruenta,

Vestibulum in somnis seruat noctesq; diesq;

quem imitatus est ^g Silius;

Ante aulam atq; aditus, & inexorabile limen

Quanta cohors, omni stabulante per aua monstro,

Excubat? —

Ec 3 Vir-

^a pro Plantio.

^b Lib. 5. 23.

^c lib. 1. Theba.

^d lib. 15. anna.

^e Lib. 1.

^f lib. 9. Aen.

^g lib. 6. Aen.

^h Lib. 131

a G. 122.

a Virgilius;

—cernis CVSTODIA qualis
Vestibulo sedeat? —

b de manda.

b Appuleius; ante fores viri fortes; stipatoresq; regalium la-
terum, tutela peruigili, CVSTODIAM per vices sortium sustine-
bant. erant inter eos diuisa officia: in comitatu Regio armigeri
quidam, at extrinsecus singuli custodes locorum erant, & Ia-
nitores & Atrienfes. Et hinc Nautam Stationarium in sca-
pha, CVSTODEM appellat Petronius. Fuit enim Scapha
vestibulum nauis. Hinc Diphilus apud Athenæum
scriptum reliquit;

c Lib. 5.

Αὐλὰς θεραπέυειν ἔστιν ὡς ἐμοὶ δοκεῖ
ἢ φυλάσσειν, ἢ πεινῶντι, ἢ μασιγίῳ.

d Lib. 5.

Ceterum Excubiæ Palatinarum imaginem nemo
melius a Corippo expressit. Neque vero priuati non ha-
buerunt & ipsi suas Excubias, ut inferius videbimus, &
adnotauit ad Tacitum eruditissimus I. C. LIPSIUS. Ad O-
stiarium ut reuertamur, is fuit cathenatus. Columel-
la: an putem fortunatus a cathenato repulsum Ianitore, sæpe
nocte sera foribus ingratis adiacere? Et hæc sunt Ostiaris
impedimenta apud Afranium. b Suetonius: L. Volaci-
lius Pilatus seruisse dicitur, atq; etiam Ostiarius veteri more in
cathena fuisse. Quod autem idem auctor de Lenæo Grā-
matico scriptū reliquit: puerum adhuc cathenis subreptum
refugisse in patriā, nō est quod de Ostiario interpretemur.
Scriptura enim (me coniectore) liquido mendosa est,
quam unius elementi detractione emendabimus, le-
gendo; traditur autem puer adhuc Athenis subreptus, refu-
gisse in patriam, perceptisq; liberalibus disciplinis, precium do-
mino suo retulisse: verum ob ingenium & doctrinam gratis

e lib. 14 annal.
fin prefat.
Lib. 1.g Festus in
Tintinnare.
h declar. Rbe-
tor.

manumissus. Notanda autem sunt Suetonii verba, veteri
more. Quæ indicant non ita factum fuisse ætate Sueto-
nij. Et sanè longo etiam post ipsum interuallo legimus
apud Corippum, cathenas a lanitore in Ianuam trans-
latas fuisse;

a Lib. 1.

Et iam crebra manus veloci concita pulsu,

Limina quassabat ductis munita cathenis.

Ad strepitum custos, cura est cui claustra tueri,

Sic ait indignans —

Ostiaris comes plerumque fuit canis. b Plautus;

b Mostellaria

— Tranio age canem

Istam a foribus face abducas —

c Suetonius de Vitellio Imp. latebras quærente; confu-
gitq; in cellulam Ianitoris, religato pro foribus cane. d Seneca:
iratum vidisti amicum tuum Ostiario Causidici alicuius aut di-
uitis, quod intrantem submouerat, & ipse pro illo iratus extre-
mo mancipio fuisse, irasceris ergo cathenario cani? & hic cum
multum latrauit obiecto cibo mansuescit. Et hic erat mutus,
vel potius vocalis custos, qui Excubitore dormiente vi-
gilaret. Ianitori enim vigilia indidta erat. e CHRISTVS
dominus noster: sicut homo, qui peregrè profectus, reliquit
domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusq; operis, &
Ianitori præcepit ut vigilet. Allusit ad hoc (ita liceat ap-
pellare) cynicum munus, parabola quæ extat diuitis
comessatoris apud D. Lucam, ut rectè animaduertit
& Petrus Chrysologus. Inquit enim; sed dicis diues; ego etsi
vinum negaui, aquam peto, quam communem cunctis animan-
tibus auctor ipse omnium prastitit & natura. puto diues, quod
& aquam pauperi tu negasti, cui ne ingrederetur Ianuam tu-
am, ne ad tuum puteum peruenires, canes quamplurimos obie-

e cap. 18.
d lib. 3. de ira
cap. 37.e Marci 13.
nu. 34.

f cap. 16. n. 20

g Serm. 123.

cisti. Erant autem & qui pone ianuam canem pictum haberent, ut apud Petronium Trimalcio. At quid ad hæc pictores nostri? qui in Triclinio diuitis Lazarum delineant? potest ne quidquam ineptius aut cogitari aut fingi? scilicet Ianitores admisissent hominem scamentem ulceribus, dorso ipsi luituri quidquid oculos nauseabundi domini offendisset. Canes verò immanes illi Villatici & Venatici, num oblectabant cœnantem dominum? apage. Catelli quidem in delicijs tricliniaribus habiti sunt, ut testatur mulier Chananæa apud

*a cap. 15,
b F. Vrsinus
in append. ad
Ciaccon. de
Triclin.*

Matthæum; & indicant sc̄alpturæ antiquorum & marmorum: ceterum Molossos, & eius generis reliquos, nemo in conuiuium, nisi amens aut rusticus recepisset. At quisquis pictorum nostrorum penè omnium prauitatem corrigere voluerit, is profectò ocium desperauerit omninò: adeò ineruditi sunt, adeò cognitionem omnem antiquitatis turpiter abiecerunt. Ianitorum erat ignem seruare, ut memini me alicubi apud Aristidem obseruasse. Ignem videlicet Larum familiarium, qui in

*c Sac. Seru. s
in princ.*

d Lib. 7. Fast.

Atrio fuit non procul ab Ianua. *Quidius,*
*Omnis habet geminas hinc atq; hinc Ianua frontes,
E quibus hæc populum spectat, at illa Larem.*

e Lib. 4.

Lar autem Genius Focorum fuit inquit Arnobius. idèoque Lares nigros vocauit Prudentius; & in veteri denario gentis Cæsiæ, Laribus Vulcanus superponitur. & Seruius autem Tullius Laris familiaris filius creditus, quod eius mater conceperit in Foco: in cuius conceptus gratiam compitalia Laribus & Ludos idem instituit. His venerationis gratia consueuerat ignis accendi. *Capitolinus;* & cum apud Lares sacrificaret, carbones

*f Lib. 1. cōtra
Symm.
g Dionysius
Halicarnass.
lib. 4.*

h Pertinace.

viva.

uiuacissimi extincti sunt, cum inflammari soleant. Et hinc apud nos vernacula vox Focolare, quasi Focus Laris, quod & alij notauerunt. Hinc Sedulius:

a lib. 1. carmi.

Hic laticem colit, ille Larem: sed iungere sacris

Non audent inimica suis, ne lite propinqua,

Aut rogas exiguas desiccet fortior undas,

Aut validis tenues moriantur fontibus ignes.

Et ex his quæ contexuimus, non malè diuinet quispiam. Sarmementum illum, cuius meminerunt Plutarchus, Horatius, & Iuuenalis, Ianitorem aliquando in cathena fuisse. Horatius videtur asserere;

*b Antonio.
c lib. 1. Sat. 5.
d Sat. 5.*

Multa Cicerrus ad hæc: donasset iamne cathenam

Ex voto Laribus querebat. Scriba quod esses,

Deterius nihilo dominae ius esse.

Confirmat Petronius, qui Lares argenteos apud Trimalcionem, in ædícula inter ianuam & atrium videtur locare, in armario videlicet, ut infra explicabit nobis Plinius. Aliud Ostiarii ministerium tangit Petronius: *in aditu ipso stabat Ostiarius prasinatus, cerasino succinctus cingulo, atq; in lance argentea pisum purgabat.* vile nimirum & sordidum opus, quo & Venus Psychem exercuit. Inuenimus quandoque mulieres etiam IANITRICES.

*e Appul. lib. 6.
Metam.*

f Plautus,

f in Curculiōe

Anus hic recubare solet custos Ianitrix.

Petronius: *quamuis non minus sudoris habuimus etiam postquam ad stabulum peruenimus. Anus enim ipsa inter diuersitiores diutius ingurgitata, ne ignem quidem admotum sensisset: Inferius: Anus præcipue lippa, sordidissimo præcineta linteo, soleis ligneis imparibus imposita, canem ingentis magnitudinis cathena trahit, instigatq; in Eumolpum.* g Pausanias eti-

g lib. 5.

Ff

am

apud Suetonium
Tib. 2.

Matthai 26.
Marci 14.
Lucæ 22.
Iohann. 18.
cap. 12.
Plutarchus
de curiosis.

lib. 1. Satur-
nal. cap. 9.

Suetonius
Aug. cap. 21.

am notat apud Homerum Ianitricæ cœli horas. Acta Paphnutii martyris: *Beatus verò Paphnutius, cum per urbem ambularet, vidit ianuam cuiusdam ditissimi hominis patefactam. accessit igitur, & mulieri qua ianuam custodiebat, da inquit mihi filia paulum aqua ut bibam.* Ab hoc more sunt ancilla ostiaria in Euangelio, & Rhode puella in actis Apostolorum, quæ pulsante ostium Petro processit ad audiendum. Ianitores autem & Ostiarii, ideò fores obseruabant, quia sordidum videbatur appenso ut olim marculo eas pulsare. Nos hac soluti religione, marculos recepimus, præclare nobiscum actum censes, si ostiarium non alamus. Ianitori proximus fuit minister, qui a IANO dictus est. Iano enim, à quo Ianuæ, aras Græci ante focos statuebant, Macrobio auctore. Latini videntur intus, & non uno in loco domus coluisse, ut qui apud ipsos omnibus Ianuis præesset. Ideoque homines recensentur in antiquis monumentis A IANO PRIMO PALATINO. A IANO MEDIO. A IANO AB ATRIO. Scio futuros, qui hæc carpant, quod Iani ædificia grandia & peruia essent, non Signa; Fornices & Arcus publici, non Aræ priuatorum. Hoc utut verum sit, concedent tamen illi mihi, propè Atrium alicubi extitisse Ianos, quod perinde est ac si dicamus intra domesticos parietes, cum præsertim non omninò repugnet sub Iano signum Iani collocatum fuisse, cum Augustus Pompeij statuam marmoreo Iano apposuerit. Hæc nos timidè & dubitanter asserimus, non ignari tractari à nobis plerumque crassissimas tenebras, quas si per-rumpere aliquando nitamur, luce aliqua crepera & dubia, nemo nobis paulò humanior vitio vortet. Sub-

sequun-

sequuntur ATRIENSES, post Vestibulum enim Atrium, à quo & ATRIARI. Et huius proximitatis ratione antiquæ Glossæ illud Iuuenalis,

— esuriens migraret in atria Clio.

De Ostiario, & custode Atriensi dictum interpretantur. Horum fuit Atrium tueri. Varro; si ab ade & tuendo Aedituus est, cur ab Atrio & tuendo non Atritus sit potius, quàm Atriensis? Seruius ad carmen Virgilianum;

Armiger ante fuit, fidusq; ad limina custos.

Aedituus (inquit) fuit, quod ut supra diximus in ingenti honore apud maiores fuit. illic enim & epulabantur, & Deos colebant. Censu etiam omnes illic seruabant. quod etiam Plautus in Asinaria, qua inducit Sauriam seruum Ariensem in tota familia plurimum posse. Et sanè operæ precium erit legisse eiusdem fabulæ actus secundi ultimam scenam, nobilem planè. Idem Grammaticus in i. Aen.

— vocemq; per ampla volutans

Atria — ibi inquit & pecunias habebant. unde qui honoratiores erant, liminum custodes adhibebantur. ut

— qui Dardanio Anchise

Armiger ante fuit, fidusq; ad limina custos.

ibi & culina erat, unde & atrium dictum est, quod atrum erat ex fumo. hucusque Seruius. Cicero: atq; ut in magna familia sunt alij lautiores, ut sibi videntur serui, sed tamen serui, ut Atrienses, alij inferiore loco ut Mediastini, &c. idem: quid enim censes, si L. Mummius aliquem istorum videret, Matellionem Corinthium cupidissimè tractantem, utrum illum ciuem excellentem, an Atriensem seruum diligentem putaret? idem Cicero, exstructa mensa non conchylijs aut piscibus, e in Pisonem.

Ff 2

sed

Sed multa carne subrancida. Serui sordidati ministrant, nonnulli etiam senes: idem coquus idem Atriensis. omnia appositè ad ea, quæ tradit Seruius; ut & illa Evangelica de Atrio summi Sacerdotis, in quo ad ignem & prunas calefaciebat se Petrus. Imò & quæ habentur apud ^a Lucam & ^b Matthæum; cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet, mirificè illustrantur carmine ^c Virgiliano,

Armiger antè fuit, fidusq; ad limina custos.

An verò Atrium lacunatum esset, vel sub diuo, implicita quæstio est. ^a Vitruvius lacunaria non obscure in Atriis collocat. ^e Ovidius etiam;

Pumice multicauo, nes leuibus atria tophis

Structa subit, molli tellus erat humida musco.

Summa lacunabant alterno murice concha.

^f Lib. 14.

f &;

— donec

Excipiunt famula, perq; Atria marmore tecta

Ad dominum ducunt. —

^g lib. 4. Flori- ^g Appuleius: sed & ^h Medici cum intraverint ad egrum uti visant, nemo eorum quod Tabulina perpulchra in adibus cernant, & lacunaria auro oblita &c. At lacunaria & tablina non propriè in Atrio, sed circa Atrium visebantur; in porticibus nimirum quæ impluuium cingebant. Atrium enim ὄνειδος erat. Ovidius autem & Ausonius (ut etiam ^b vir eruditissimus notat) pro Aula usurpauerunt. De seruo Atriense hæc habet ^a Phædrus;

Ex alticinctus unus Atriensis,

Cui tunica ab humeris linteo Pelusio

Erat destrieta, cirris dependentibus.

ubi

ubi quærat aliquis quid sibi per cirros voluerit Phædrus. Puerum ille cirratum intelligit, ut loquitur Per ^a sius; qualem nobis exhibent imagines Antinoi, quem ^b Imp. Hadriani Atriensem fuisse testatur apud ^c Eusebium Hegesippus. ^a lib. 4. histor. Eccl. cap. 8. ex versione Christophori.

in Achate gemma.

In huius icones non omninò conuenit illud ^b Martialis. ^b Lib. 1. 122.

Ff 3

mol.

— mollesq; flagellent

— Colla coma.

cum sint neq; promisso capillo neq; detonso, sed cirrato & leuiter diffuso, quæ comæ tenorē seruant omnes Antinoi imagines. Vt ex his & Phædri carmine liceat suspicari, Atrienses perpetuò cirratos fuisse, neque a-luisse comam prolixam, vel attondisse eandem, sed longiusculam fuisse in usum cirrorum. Et hic quidem fuit cynædus ille de pædagogio aulico deus, cuius meminit a Tertullianus, dignus planè, quem Ganymedes confessu dignaretur, & reciperet in contubernium Zamolxis, è fugituo Pythagoræ apud barbaros b deus. Erat autem in Atrio c Tablinum, in quo seruabantur d codices rerum in magistratu gestarum: erant e Armaria, quæ imagines maiorum continebant. Quo respectu Val. Maximus; *imaginem in cella Iouis Opt. Max. positam habet, quæ quotiescumq; funus aliquod Cornelia genti celebrandum est, inde petitur, unig; illi instar Atrij Capitolium est.* In locum imaginum irreperunt exinde (ut conqueritur Plinius) signa externorum artificum, æra & marmora, ut etiam notauit in Atrio Trimalcionis Petronius. Neque alius quàm Atriensis videtur fuisse, qui ab ATRIO CVRANDO, vel ATRI CVRANDI appellatur in antiquo elogio. Nisi dicamus fuisse recensitorem quempiam officiosorum hominum, quorum cateruæ in Atrio disponebantur. Et quid ni Nomenclatorem, qui domino salutantium nomen insurraret? Bibliothecæ autem, quarum hic apta omninò statio est, adeò insederant omnes domos, ut in ipsas declamauerit b Seneca his verbis; *Studiorum quoq; quæ liberalissima impensa est,*

a Apologes. cap. 13.

b Aeneas Gæzus in Theophr.

c Vitruu. lib. 6 cap. 4.

d Plin. lib. 35. cap. 2.

e Iuuenalis Sat. 8.

f lib. 8. cap. 16.

g Loco cit.

h de Trāquill. cap. 9.

est, tamdiu rationem habebis, quamdiu modum, quo mihi innumerabiles libros & bibliothecas, quarum dominus vix tota vita sua Indices perlegit? Et: sicut plerūq; ignarus etiam seruilium litterarum, libri non s; studiorum instrumenta, sed cænationum ornamenta sunt. De hominibus qui hæc tractabant quoniam nihil diximus supra, ad Pinacothecas transeamus, quæ & ipsæ ad infaniam usque receptæ priuatim sunt. Vitruuius in ædium metatione ipsarum rationem non semel sibi habendam constituit: improbauitque b Plinius nimium studium, quod in illis instruendis & referendis passim ponebatur. Et quidem tabulas pictas videntur curasse Pictores, quos semel indicauisse sufficit. Iam verò OFICINATOR A STATVIS, cuiusmodi legitur fuisse Eutyches nescio quis Augustorum Libertus; & Hermeros Ti. Claudii Cæsaris seruus Theamidianus AB MARMORIBVS MAGISTER, faciunt ut credam, apud Cæsares saltem, non Pinacothecas tantum, sed & Agalmathothecas (ita liceat appellare) in deliciis fuisse. priuati enim his Atria refererant sua. Officinatorem à statuis, intelligo Fabrum statuarium, proximè ad vim vocis, quam & c Vitruuius, aliis intactam usurpauit. Explicat autem BERNARDINVS BALDVS, in perpetuo ad Vitruuium commentario. Interioris domus portio cubicula sunt, in quæ quod etiam moribus nostris, introire passim non licet, ADMISSIONALES euocabimus. d Macrobius; *dum ista narrantur, unus è famulatio, cui prouincia eratmittere volentes dominum conuenire, Euangelum adesse nunciat cum Dyssario.* e Lampridius: *cum amicis tam familiariter vixit, ut communis esset ei sæpè confessus, iret & ad conuiuia eorum,*

a lib. 6. cap. 7.

b lib. 35. ca. 2.

c lib. 6. ca. ult.

d lib. 1. Saturnal. cap. 7.

e in Alenandro

liquos etiam haberet quotidianos etiam non vocatos; saluta-
retur verò quasi unus de Senatoribus, patente velo, Admissi-
onalibus remotis. ^a Seneca huc respexit: ignovit ab auus tuus
^{a de clemētia} ^{cap. 10. lib. 1.} victis. nam si non ignouisset, quibus imperasset? Sallustum &
Cocceium, & Duillios, & totam cohortem primam interio-
ris admissionis, ex aduersariorum castris conscripsit. rectè, in-
terioris admissionis, erat enim non unica tantum admis-
sio. idem ^b auctor: est proprium superbia magno estimare
<sup>b lib. 6. de be-
nes. cap. 33.</sup> introitum, ac tactum sui luminis, pro honore dare, ut ostio suo
propius assideas, ut gradum prior intra domum ponas, in qua
deinceps multa sunt ostia, qua receptos quoq; excludant. Nec
alios quàm Admissionales innuit molestus ille nuga-
^{c lib. 1. Sat. 9.} tor apud ^c Horatium;

— haud mihi deero,
Muneribus seruos corrumpam. non hodie si
Exclusus fuero, desistam. —

In aula apud Cæsares his præerat MAGISTER ADMISSIO-
^{d Lib. 15.} NVM. ^d Ammianus; summis verbis fit ^d Ursicini mentio, ut
consilij rei bellicæ præstantissimi, frustra q; graui iniuria lace-
siti. & per Admissionum magistrum, qui mos est honoratior,
accito eodem, ingresso consistorium offertur purpura. &c. hic
autem MAGISTER etiam dictus est sine ulla alia adiectio-
^{e lib. 6. Variar} ne, & hinc apud ^e Cassiodorum legitur formula magi-
steriæ dignitatis: & apud Corippum infra videbimus.
Admissionales ipsi, ex officio admissionis aliter dice-
^{f Vespas. ca. 14} bantur. ^f Suetonius; trepidum eum interdicta aula sub Ne-
rone, quarentem q; quidnam ageret aut quo abiret, quidam
ex officio admissionis simul expellens, abire Morboniam iusse-
rat, Magistro ipsi, quem diximus, is videtur adsigna-
tus vicarius, quem proximum Admissionum vocat

Ammia-

^a Ammianus, & adiutorem magistri ^b Cassiodorus. At ^{a Lib. 22.}
quia retulimus, Alexandrum Imperatorem salutari ^{b lib. 6. Variar.}
constituisse patente Velo; Velum (ut in hæc etiam in-
tima lectorem nostrum calamo ducamus) obtendeba-
tur foribus cubiculi Imperatorij, ut oculos arceret.

^c Corippus; ^{c Lib. 3.}
Ut latus Princeps solium conscendit in altum,
Membræq; purpurea præcelsus veste locauit,
Legatos Auarum iussos intrare Magister,
Ante fores primus diuina nunciat aula,
Orantes se se vestigia sacra videre
Clementis domini; quos voce & mente benignus
Imperat admitti. —

idem;
Verum ut contracto patuerunt intima Velo
Ostia, & aurati micuerunt atria tecti,
Casareumq; caput diademate fulgere sacro
Ter gazis suspexit Auar. —

Et hoc ^a Paulo Diacono sacrum velamen est: ^{a lib. 16. de} ^d Italiam ei ^d gest. Rom. ^a
per pragmaticum tribuens, sacri etiam velaminis dono confir-
mauit. Ante Corippum Lampridius, de Elagabalo scri-
bens: qui subito militum strepitu exterritus, in angulum se
condit, obiectuq; Veli cubicularis, quod in introitu erat cubicu-
li, se texit. Videntur autem in Palatio frequentia fuisse
Vela. tum quia ^e Suetonius scribit, prætena fuisse fo- ^{e Claudio cap.}
ribus etiam solarii Vela, tum quia VELARIORVM præsi- ^{10.}
datum & præfecturam in domo Augustanæ fuisse li-
quidum est. Neapoli;

D. M.
L. FLAVI. AVG

Gg LIB.

LIB. PRIMIGENI
SVpra. VELARIOS
DE. DOMV. AVG &c.

Romæ;
TI. CL. THALLVS

PRAEPOSITVS. VELARIORVM
DOMVS. AVGVSTANAE & rel.

Neque Romani tantum Principes conclauium fores
Velis obtexerunt, sed & Barbari. Sidonius de Theo-
dorici Regis VVifigothorum stipatoribus: *circumsistit
sellā comes armiger, pellitorū turba satellitum ne absit, admit-
titur, ne obstrepat, eliminatur, sicq; pro foribus immurmurat,
exclusa Velis, inclusa cancellis.* Quod autem diximus hoc
facilitatum fuisse, ut Velum visum arceret, ea quidem
causa fuit, sed & alia propior & penē sola, ratio venera-
tionis, quæ & in priuatorum ædibus (ut dicemus) pro
suo modo fuit. Deorum sanē simulachra antiquitus
obieto Velo abdebantur. Appuleius: *ac dum Velis can-
dentibus reductis in diuersum, Dea venerabilem conspectum
apprecamur.* Sulpicius Seuerus; *quia esset hac Gallorum
rusticis consuetudo, simulachra Damonum, candido tecta ve-
lamine, misera per agros suos circumferre dementia.* Hoc au-
tem à Diabolo fuit, qui Velum tabernaculi, & Velum
templi ridiculē voluit æmulari, ut & alia huius generis
sexcenta. A simulachris, Velamentorum obiectus
transiuit ad consistoria iudicum. Constantius Impe-
rator; *non sit venale iudicis Velum, non ingressus redempti,
non infame licitationibus Secretarium, non visio ipsa Præsidis
cum precio.* Ab his ad limina Grammaticorum, in ho-
norem secreti, an verò in tegumentum erroris, dubitat
D.

Epist. cit.

lib. 11. metā.
lib. 1. de Vita
D. Martini.

claudius
H. de off.
Rector. pro.

D. Augustinus. In summa quidquid abdendum fuit,
Velo condebatur. Martialis;

At meretrix abigit testem, Veloq; seraq;
extulitque Ausonius prouerbij loco;

Non occurator, non garrulus, obuia cernens;
Valuis & Velo condita non adij.

Quo forsan alludunt Vela in thalamo, quæ recenset
& Chrysologus: *ex quo ad desponsandum suam Ecclesiam
Christus aduenit, thalamus ornatur Sponse, & ornatur auro
fidei, argento sapientia, virtutum gemmis, sanctitatis Velis.*

Seruius: *ideo autem etiam in domibus tendebantur aulæ,
ut imitatio tentoriorum fieret, sub quibus bellantes semper ha-
bitauere maiores. unde & in thalamis hoc fieri hodie conspici-
mus.* Apud nos retento Hebræorum more, velabatur
olim aditus templorum & interni & externi.

rononymus; *erat ergo sollicitus si niteret Altare, si parietes
absq; fuligine, si pauimenta tersa, si Ianitor semper in porta, si
Vela semper in ostijs.* Gregorius Turonensis: *alia quoq;
vela, quæ vel parietibus vel ostijs dependebant, ad primum
flamma flatum exusta sunt.* Indicant hæc veteres è musi-
uo picturæ, quas nos in absidibus Altarium Romæ nō
semel contemplāmus. Imò supersunt etiam hodie i-
bidem porticus templorum, veluti Alexii, Sabinæ, Au-
gustini in schola Græca, Cosmatis, & Chrysogoni, in
quibus cernuntur annuli velares inserti adhuc ferreis
veatibus. Anastasius Bibliothecarius non semel; *Vela
de fundato, Vela de Chrysoclauo, Vela de quadrapulo, Corti-
nam Alexandrinam, Vela alba holoserica.* Et huius quidem
loci forsan est inscriptio, quæ visitur Coloniz Agrippi-
næ;

Gg 2 CAS-

lib. 1. cōfess?
cap. 12.
lib. 1. 91.

c Epiced. in
Patrem.

Carthage

d extremo ser-
mo. 22. 1. 702

et. Aeneid.

sin epitaph.
Nepotiani.

g de glor. con-
fessor. cap. 551

CASSIVS

VELARIVS

FANI. S. GER. P

COM. STIP. XXVIII. &c.

a in not. ad martyrolog. 18 Ianuar. b in Vita D. Gregori apud Syr. To. 2.
 Cathedræ Episcoporum & ipsæ velatæ fuerunt, ut nota-
 tauit magnus ^a BARONIVS. Summi etiam Pontifices hæc
 videntur non reieciſſe; cum ^b Iohannes Diaconus scri-
 bat, Hebræos mercatores numquam fuiſſe admiſſos ad
 collocaſionem, ſeu obtutum ſummi Pontificis, ſed ex-
 tra Velum longiſſimæ porticus, non quidem in ſcam-
 nis, ſed in pavimento ſedentes, ſuſcepta præcia nume-
 raſſe. Sepulchris etiam noſtrorum, Vela prætendi cõ-
 ſueuiſſe teſtatur abundè ^c Prudentius;

c Cathemerin Hym. 10,

Hinc maxima cura ſepulchris

Impenditur, hinc reſolutos

Honor ultimus accipit artus,

Et ſuneris ambitus ornat.

Candore nitentia claro

Prætendere lintea mos eſt.

d lib. 5. carmi.

Sedulius ludam inceſſens;

— ſed nil tibi gloria ſæue

Traditor illa dabat, pedibus conſiſtere nudis,

Qui ſenſu pollutus eras, velut omne ſepulcrum

Exteriora gerens albæ velamina forma,

Sordibus interius, fædoq; cadauere plenum.

e Matthei 23. 27.

f Act. 23.

g Lib. 16.

Hic autem candor videtur perueniſſe ad nos ab Hebræ-
 orum conſuetudine, apud quos ſepulcra viſebantur
 dealbata, & mirum eſt, niſi huc alluſerit ^f Paulus, A-
 naniam vocando parietem dealbatum. Quod & apud
 Ethnicos videtur obtinuiſſe. ^g Ammianus: *ſuaſitq; con-
 ſarci-*

*ſarcinatis mendacijs, laſa maiſtatis arceſſere maritum inſon-
 tem, & fingere quod velamen purpureum à Diocletiani ſepul-
 chro furatus, quibuſdam conſcijs, occultabat. ^a Alcimus A-
 uitus;*

Ille quidem celſa, dudum qui floruit aula,

Fletibus ad tumulum ſtipato ſunere fertur,

Auratoq; datur conditus membra ſepulcro,

Et præcioſa tegunt elatum lintea marmor.

Tranſtulit autem & hunc ornatum ad ſepulchra San-
 ctorum Chriſtiana pietas, pallis lineis & hoſericis im-
 poſitis, ut videre ſæpè eſt apud Gregorium Turonen-
 ſem. Hæc de publicis Velis. Priuati & ipſi foribus ſuis
 prætendebant. ^b Seneca: *nemo irrumpit, nemo cogitatio-*

b Epist. 80.

nem meam impedit, quæ hac ipſa fiducia procedit audacius.

non crepuit ſubinde oſtium, non alleuatur Velum. ^c Ulpianus;

c L. 12. de ſum. inſtr.

ſicut prothyrum domus, ſi velamen eſt, inquit, inſtrumento

domus continetur. Meminit autem idem I. Cs. Velorum,

quæ frigoris vel umbræ cauſa in domo eſſent; Velo-

rum ciliciorum, quæ ideò pararentur, ne ædificia ven-

to vel pluuia laborarent; Velorum quæ in hypæthris,

quæ circa columnas extenderentur; quibus addemus

& nos Vela & Aulæa tricliniaria, item Vela amphithe-

atralia, quæ per milites claſſarios (inquit ^d Lampridi-

d in Cõmodo.

us) duci mos fuit. Admiſſionalium vicem functi ſunt

apud priuatos frequentius CVBIGVLARII. ^e Cicero: iam

e lib. 6. ad Att. ep. 2.

cetera iurisdicſio nec imperita & clemens, cum admirabili fa-

cilitate. aditus autem ad me minimè prouinciales, nihil per

cubicularium, ante lucem inambulabam domi, ut olim candi-

datus. Hi dominum tuebantur, quo fit ut ^f Alfenus cu-

f l. 203. de Verbor. ſignif.

bicularios numeret inter eos, qui ad patrisfamilias cor-

^a Declā. 328. pus tuendum præpositi destinatiq̄ue essent, ^a Quin-
tilianus: an verò parum iustas sauiendi causas habebam ad-
uersus cubicularium? dominum suum non defenderat, non ser-
uauerat, nesciebat quis dominum suum occidisset. Hac ex
^b L. 6. 17. An- causa ^b Tacitus excubias vocat: sanè consilium oculuit,
nal. telum inter ignaros parauit. num excubias transiret, cubiculi
fores recluderet, lumen inferret, cadem patraret, omnibus ne-
^c Suetō. cap. 4. scijs? Nec aliud ^c Cæsarem mouit, cum in prædones in-
cidisset, ut ceteris comitum seruorumq̄ue dimissis, de-
tineret Medicum, & cubicularios. scilicet illis carere
poterat, his non poterat. In Palatio autem, Præposi-
^d de legatice. tum fuisse cubiculo, perhonestum munus fuit; ut de
Helicone præfecto cubiculo Caij Cæsaris testatur ^d Phi-
lo. Contigit hoc Calligono ut vidimus Valentiniani,
& Parthenio Domitiani apud ^e Suetonium, qui & Sa-
^f cap. 16. turium quendam recenset decurionem cubiculario-
^g cap. 17. rum. Erant enim non unus aut alter, qui apud Cæsares
hoc munere fungerentur. ^g Capitolinus: reliqui autem
cubicularij Palatini (nam suos, statim ut Imperator factus est,
filijs emancipatis dederat) diffugerunt. confirmat anti-
quum epigramma;

M. LIVIVS. AVGVSTAE.

L. AMARANTHVS

SVpra. CVBVCLARIOS

Hi verò gratiosi apud dominum, maximis quibusq̄ue
^h i Sur. To. 3. muneribus præficiabantur. ^h Cassius enim cubiculari-
us Alexandri Imperatoris, accersit Martinam virginē.
Nescio quis; alius eiusdem ordinis, Manuel, Sabel & Is-
mael martyres inuitat ad sacrificandum, Iuliani Cæsa-
^k Breviar. Rō. ris nomine, & Maximus Almachij Præfecti urbi cubicu-
14. Apr. lari-

larius, Valeriani & Tiburtii supplicium exigit. Hinc
Tyrii & Sidonii, quibus infensus erat Herodes, ^a Blasto, ^a A Bor. Apo-
qui erat super cubiculum Regis, deprecatore usi sunt. stolic. cap. 12.
Eodem respexerunt Legati Hebræorum, ^b Heliconem ^b Philo de Lo-
Libertum præfectum cubiculo Caij Cæsaris, obsequio gal.
& muneribus conati sibi deuincire. Notatq̄ue Lampri-
dus, Commodum omnia ex nutu cubiculariorum
semper fecisse. Quod nemini mirum videri debet, cum
Regium cubiculum ad rerum propè diuinarum vene-
rationem accederet. ^c Petrus Chrysológus: quantum se ^c Seru. 141.
cretum cubicali sit regalis, quali reuerentia, quo tremore locus
habeatur, ubi ipsa Principis requiescit potestas, quam nulli ex-
traneo, immundo nemini, nulli infideli pateat illuc & permit-
tatur accessus; quam munda, quam casta, quam fidelia ibidem
præstolentur obsequia, Imperialis aule manifestis docetur insi-
gnibus. Cubicularii autem armigerorum operam ali-
quando impleuerunt. ^d Ammianus; post abruptum peri- ^d Lib. 27:
culum, cui adeò proximus fuit, ut galeam eius cubicularius fe-
rens, auro lapillisq̄ distinctam, cum ipso regmine penitus in-
troiret. Quin & copiarum ductores fuerunt. ^e Anastasi- ^e in Vigilio.
us: eodem tempore misit Imperator Iustinianus Narsetem eu-
nuchum, & cubicularium suum in Italiam &c. Quo fit, ut
minimè sit mirandum, apud Reges ^f Anglorum, cubi- ^f Ealredus in
cularium, qui & camerarius dicebatur, æs regium ad- ^f S. Eduar-
seruasse. Item apud ^g Francos cubiculariis Regiis ho- ^g di. apud Suri-
noremaximum delatum fuisse. Et ab hac ^g um Tomo 1.
interiore custodia cubicularii nostri, ut dominorum ^g Massonius
facinorum conscii, in caput quandoque dominorum ^g in Ludouico
torquebantur, velut etiam alij promiscuè serui, ut ^h Ap- ^h Balbo.
puleius & ⁱ Ammianus testantur. Habebat autem & ⁱ Lib. 28.
Gg 4 cubi-

*a Domitiano
cap. 17.*

cubiculum suos Lares. *a* Suetonius: *puer qui cura Larium cubiculi ex consuetudine assistens, interfuit cadi, hoc amplius narrabat &c.* Neque enim hæc de Laribus communibus accipio, sed de Larario ut vocat *b* Lampridius: *usus viuendi (inquit) eidem hic fuit, primum ut si facultas esset, id est si non cum uxore cubisset, matutinis horis in Larario suo, in quo & diuos Principes, sed optimos & lectos, & animas sanctiores, in queis & Apollonium, & quantum scriptor suorum temporum dicit, Christum, Abraham & Orpheum, & huiusmodi Deos habebat. Idem secundi Lararij meminit, & Lararij maioris. Quod autem apud c Suetonium de Augusto legimus; (Thurinum cognominatum, satis certa probatione tradiderim, nactus puerilem imagunculam eius aream veterem, ferreis ac penè iam exolescentibus literis, hoc nomine inscriptam; qua dono à me Principi data inter cubicularios colitur;)* hoc sanè ad cubicularios Lares referendum est. Nec alibi, quàm in hoc secreto Larario L. *d* Vitellius A. Imperatoris pater, imagines videtur coluisse aureas Narcissi & Pallantis Libertorum. Et quia sanctos & beatos viros dormire in Domino, usurpat ecclesiastica loquendi consuetudo, unde cœmeteria, & decantata septem dormientium memoria; ideò *e* Leonem I sanctissimum Pontificem legimus, sepulchris Apostolorum custodes adhibuisse, qui dicuntur cubicularii, ex Clero Romano. Collegam cubiculario adsignabimus illum, cuius meminit *f* Ovidius;

c cap. 7.

d cap. 2.

*e Anastasius
Bibliothec.*

*f lib. 2. de ar-
te am.*

*g lib. 4. de his
Fabius minor*

multa, Decla.

1. & 2.

Fac plebem (mihicrede) tuam: sit semper in illa

Ianitor, & thalami qui iacet ante fores.

à qua consuetudine narrat g Dionysius Halicarnassæus Tarquinium, clam Ianitoribus, qui ad cubiculi ianuam dormi

dormiebant, stricto gladio cubiculum Lucretiæ ingressum fuisse. Et hi erant *CVSTODES* cubicularios. *a* Iuuenalis, *Pone seram, cohibe. sed quis custodiet ipsos*

Custodes? —

b Appuleius: *Barbarus iste, cum necessariam profectioem pararet, pudicitiamq; caro coniugio conservare summa diligentia cuperet, seruulum suum Myrmecem, fidelitate præcipua cognitum, secretum commonet, suaq; domina *CVSTODIAM omnem permittit.* Briseis apud *c* Ovidium,*

Sepè ego decepto volui custode reuerti.

Sed me qui timidam prenderet hostis erat.

d Ovidius ipse:

Quem penes est dominam seruandi cura Bagoë.

e &

Heu mihi quod dominam, nec vir nec fœmina, seruas.

In hæc ædium intima conijciemus exoletos, imitatos fœminas pueros, in deliciis habitos, quos præterimus lubentes, ne turpi recensendo ministerio, honesti lectoris, qualem nobis contingere cupimus, modestiæ incommodemus. Neque verò huic nostræ cubiculi collocationi aduersantur dicta *CHRISTI* domini *Lucæ XI.* Quod enim ibi paterfamilias lectum & cubiculum ianuæ videtur applicuisse, id extra ordinem fuit, & magno cum mysterio. *O quàm dare vult (exclamat f Chry- f Serm. 39.*

sologus) qui se inquietari taliter, taliter patitur suscitari!

O quàm necessitas esse sua, quod sua potestatis est, vult videri!

O quàm pulsanti iste gestinit occurrere, qui sic secreti sui cubile ipsam collocavit ad ianuam! *DIAETARIIS* seu *ZÆTARIS* dicta nomen imposuit. Dicta autem fuit vel cœnatio, vel cubiculum; vel cubiculi & triclinii appendix.

Hh

Ab

a Sat. 5.

b lib. 9. met.

c Epist. 3. Hero.

d lib. 2. amor.

El. 2.

e El. 3.

a lib. 5. histor. eccl.

b apud Sur. To. 1.

c lib. 2. ep. 17. lib. 5. ep. 6.

a Abdias: iam enim regnum paratum vobis, & ex coruscantibus gemmis Zetas instructas, plenas gaudij, plenas epulis, plenas delicijs, plenas deniq; vita perpetua & lumine aeterno, paruo tempore amisistis. D. b Sebastianus: quanto magis illarum vos debet pulcritudo inuitare domorum, ubi sunt trichinia auro puro radiantia, quæ ex gemmis & margaritis habent Zetas instructas? Meminit autem non semel Plinius iunior Has, quia multæ erant in unica domo, discernabant appposito nomine numinis alicuius, vel alterius cuiuspiam rei. Exemplo sit celebris apud Lucillum Apollinis diæta, & illa altera eidem cognominis, cuius in veteri lapide adhuc extat mentio;

GESTATIO
CIRCINI EXTERIOR
A DIAETA. APOLLINIS
AD DIAETA. EANDEM
IN. CIRCVITV. P. ∞. CC

LXXVII.

d Suetonius Claudio ca. 10

e cap. 25.

Item in Palatio Hermæum, in quod recesserat d Claudius exclusus ab insidiatoribus Caij Cæsaris. In eodem Palatio fuit cœnatio nomine Iouis, cuius meminit in Pertinace Capitolinus. Mica Domitiani, & Timonion Antonij, indice non egent, cum per se nota sint satis. Verba etiam Dominica apud e Matthæum Evangelistam; εἰσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ κυρίου σου, intra in gaudium Domini tui; vix aliter Grammaticè, quàm de diæta, seu cœnaculo possunt intelligi, quod Dominus χαρὰν vel appellasset vel inscripsisset. Et verò hæc seu inscriptio seu appellatio, non dedecebat locum in quo (ut parè dicam) gaudium & hilaritas debacchabantur. Ad hæc verbum

verbum εἰσελθε, quod Latinè est intra, vel subi, eò nos ducit etiam inuitos, uti etiam sentit V. cl. IOH. GEORGIUS HERVVARTVS Serenissimi BAVARIAE DVCS intimus Consiliarius, abstrusarum antiquitatum promus & condus. Vox quoque ipsa χαρὰ de epulis sumitur, ut animaduertit nobilissimus idem vir, in libro *a Esther; η γενεαυτῶν ἡμέραν μετὰ χαρὰς καὶ εὐφροσύνης.* Seruo autem id quod erat exuere cupienti, nihil fermè iucundius obtingere poterat, quàm cœnæ & conuictus dominici participem fieri. Et quidem *b l. Cti.* recensuerunt speciem manumissionis per accubitum serui à domino inuitati, desumpto forsan more è Saturnalibus feriis, quibus libertate Decembri, ut ille ait, serui dominabantur, domini seruebant. Quod autem verba CHRISTI Domini de conuiuio, & diæta accipienda sint, confirmatur ex illis, quæ leguntur apud eundem e Matthæum, καὶ τὸν ἀρχεῖον διὰ λὸν ἐμβαλλετε εἰς τὸ σκότος τὸ ἐξώτερον. tenebræ enim exteriores, ut animaduertit acutissimus MALDONATVS, opponuntur copioso tædarum, lampadarum, lychnorum lumini, quo cœnaculum illustrabatur. Neque non huc pertinent ὁ κλαυθμὸς, καὶ ὁ βρυθμὸς τῶν ὀδόντων. Exclusum enim & eiecctum, amictum sindone super nudo, ut ab Euangelio non abeamus, agentem sub dio in tenebris, & metuentem sibi, reputantemque ignominiam suam, ecquid aliud manebat quàm fletus & stridor dentium? Quæ si libero capiti contingebant, cur negemus eadem accidere potuisse infelici seruulo, quem vili tunicula indutum, torqueret mala conscientia perperam factorum, & domini præceps ira, ad flagella & cruces properantis? Illa verò

a cap. 9.

b Caius institutionum lib. 1. cap. 6.

c cod. cap. 25.

H h 3 D eius

eiusdem Matthæi; ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσα. videant eru-
ditiores, an adaptari possint ad trichinium C. Pompeij
Trimalcionis, in cuius prima parte, ut ait Petronius,
Procurator rationes accipiebat. Diætarios legimus,
a Vet. inscript. tum Philodespotum illum ex Hermæo, cuius memi-
b 26. Mart. nimus, tum hospitem Sanctorum martyrem Castulum,
qui Zætarius Palatii inscribitur in *b* martyrologio. Zæ-
ta autem & Zætarius Diætata sunt & Diætarius ea forma-
c Surita ad i- tione, qua *c* Zarrhytum pro Diarrhyto, pro Diabolo
tiner. Anton. *d* Zabulum, pro Dianio Zanium & pronunciari & scri-
d Lipsi. de pro- bi, alij obseruauerunt. Neque adeò mirum videri hoc
munc. cap. 16. sinunt voces non pauca, Latinæ ortu & notione, in
Isidor. lib. 20. quibus efferendis nos D in Z vertimus, ex communi
orig. cap. 9. tum Italicarum dialectorum, tum *e* nationum ferè o-
e Mitalerina mniū consensu. Nomen DEI ipsius apud Latinos
ad Val. Max. sunt qui deriuent à voce Græca Ζεϋς, solerti profectò
& valdè probanda coniectura. Lapidinæ seu Lautu-
miæ in agro Vicetino sunt, indigenis & peregrinis ob
nouitatem spectaculi celeberrimæ, in quibus naturæ
& artis pugna maior sit an concordia, meritò ambigi-
mus. Eas patria voce appellamus Costoza, antiquo
nomine sensim & per licentiam, quam diximus, immu-
tato; maioribus enim nostris procul dubio re & nomi-
ne custodia fuit. Et hæc in gratiam hominum nostro-
rum dicta sint. Ad Diætarios porrò ut reuertamur, Di-
ætis præfuit DIAETARCHVS. Romæ;
DIS MANIBVS. DEXTRI
CAESARIS. SERVO. DI
AETARCHO. DOMVS
AVG. TREBONIA. LAV
DICE &c. Quod

Quod verò habent glossaria. *Atrienfis* Διατάρχης, Δια-
τάρχης, ex eo capite non improbamus, quod in Atrio
ut diximus cœnabant veteres, & Diætata ut vidimus cœ-
natio fuit & cœnaculum. Oblectamenta domus, Sil-
uæ, Ambulationes, Viridaria, licet pensilia essent a-
liquando, in superficiario tamen habitationis solo, ut
plurimum constituta erant. *b* Horatius;

Nempe inter varias nutritur Silva columnas,
Laudaturq; domus, longos qua prospicit agros.
e Tibullus;

Et nemora in domibus sacros imitantia lucos,
Aurataq; trabes, marmoreumq; solum.

d Iuuenalis;

Quid refert igitur quantis iumenta fatiget
Porticibus, quanta nemorum veletur in umbra,
Iugera quot vicina foro, quas emerit ades?

e Martialis:

Daphnonas, Platanonas, ærias cyparissos;
Et non unius balnea solus habes.

f Plinius: *Iam quidam Hortorum nomine in ipsa urbe delicias,*
agros, villasq; possident. & Iuuenalis, cum dixisset;

Tandem pro multis vix iugera bina dabantur
Vulneribus

subdit;

Nunc modus hic agri nostro non sufficit horto.

His peculiare homines è seruitio curam impendisse
nemo negabit. Et Romæ olim profectò in musæo Car-
pensi legebatur;

SEX. POMPEIO, SALVIO SEX. POM. SER. A. PEN
DICE, CEDRI. ITEM, AB, HORT. CVLT. H. S. E. &c.

Hh 3

En

En seruum a' PENDICE CEDRI, & AB HORTORVM CVLTV-
RA. Et hic sanè adnotanda est Pendicis vox, quæ à no-
stris ciuitate donata, nescio an alibi apud auctores La-
tinos legatur. Hanc frequentem apud Poetas nostros,
inepti profectò sunt, qui ab appendice deriuant. Ab
horti cultura fuit genero Vandalorum Regis in
Africa a Paulinus Nolanus Episcopus sanctissimus vir,
qui seipsum pro redimendo viduæ filio, in seruitutem
dedit. At in familia Cæsarum VILLICI seu PROCVRATO-
RES HORTORVM fuerunt, tam urbanorum quàm subur-
banorum, pro dignitate videlicet, ne dicam superbia,
diuinæ domus;

D M
FELICI. CAES. SER
VILLICO. HORTORVM
MAIANORVM &c.

&:

GENIO
COETI. HERODIAN
PRAEGRVSTATOR
DIVIL AVGVSTI
IDEM. POSTEA. VILLICVS. IN
HORTIS. SALLVSTIANIS &c.

item;

LOCVM ADSIGNATVM. A. MOSCHO. PROC
HORTORVM. MAIANORVM. ET. LAMIANOR

Respexit ad hoc hortense Cæsarum patrimonium iuni-
or Plinius: circumfertur sub nomine Cæsaris, tabula ingens
rerum venalium, quod sit detestanda avaritia illius, qui tam
multa concupiscebat, cum haberet superuacua tam multa. tunc

b Panegy.

En

e

H

H

exi-

exitialis erat apud Principem huic laxior domus, illi amœnior
villa, nunc Princeps in hac eadem dominos querit, ipse indu-
cit ipsos. illos magni aliquando Imperatoris hortos, illud num-
quam nisi Cæsaris suburbanum, licemur, emimus, implemus.
Et de his demum illud maioris Senecæ iure dici pote-
rat, latiusq; nunc Villici, quàm Reges imperant, SVBVILLICVS
huius ordinis fuit, ut indicat titulus antiquus,

HERMERO TI. VICARIO. SVO
LUPERCVS. SVBVILLICVS
HORTORVM. ANTONIANOR
BENEMERENTI. FECIT

Hoc autem muneris tetigit fortè Seneca: quo inquam
se isti efferunt? ad ostium alicuius ostiarj, ad hortos alicuius ne
ORDINARIVM quidem habentis OFFICIVM. Viridaria seu
viridaria instructa fuisse hominibus qui colerent & or-
narent, probat sepulchralis inscriptio,

L. CORNELII. L. L. SASAE
MAGNI. VIRIDIARI
MONVMENTVM & rel.

AQVARI, præter illos publicos, etiam priuati fuerunt,
qui salientes curarent, pro familiarum quâ usu quâ vo-
luptate. Aquæ sanè in eam copiam immisæ sunt in
domos priuatas, ut Seneca Rhetor, in summis culmi-
nibus ædium, nauigabilium piscinarum freta haberi,
alicubi testatus sit. Horti adhæc, Cubicula, Cænacula,
Balnea, & corruptelæ denique omnes (ut conqueritur
Frontinus) perpetuis salientibus instructæ fuerunt.

Julius Paulus: domo cum omni iure suo, sicut instructa est,
legata, urbana familia, item Artifices & Vestiarij, & Zatarij
& Aquarij eidem domui seruietes legato cedunt. De publi-

Hh 4 cis

a lib. 5. cõtrou.

b lib. 3. de be-
nef. cap. 28.

c lib. 5. cõtrou.

d lib. 3. Sent.

cis Aquarijs superius satis dictum est. Hoc unum erit
 appendiculæ loco, M. Coelium Rufum cum Taberna-
 rijs & Aquarijs pugnasse, & quidem non cum hisce no-
 stris, sed cum illis qui ex familia publica erant. ^{a de aquaductu} Fron-
 tinus; ac de vitijs huiusmodi nec plura nec meliora dici pos-
 sunt, quam à Calio Ruso dicta sunt in ea concione, cui titulus
 est de Aquis. Fuerunt & Aquarij Cæsariani, ut indicat
 antiquus titulus dedicationis, quem nos Romæ exscri-
 psimus;

NYMP. SANC. SAC. EPICTETVS

AQVARIVS. AVG. N.

^{b Lib. 4.} Aquariorum artes ^b Manilius recensuit;

Ille quoq; inflexa, fontem qui proicit urna,

Cognatas tribuit iuuenilis Aquarius artes.

Cernere sub terris, undas inducere terris,

Ipsaq; conuersis aspergere fluctibus astra,

Littoribusq; nouis per luxum ludere ponto;

Et varios fabricare lacus, & flumina ficta:

Et peregrinantes domibus suspendere riuos;

Mille sub hoc habitant artes, quas temperat unda.

Neque verò lectori nostro iniucundum fore arbitra-
 mur, si ad leuandum tædium diuturnæ lectionis, ad a-
 mœnos illum fonticulos deduxerimus, ut assideat tan-
 tisper, & parua interiecta morâ vegetior exurgat.

^{c Lib. 7. 49.} ^c Martialis;

Fons domina, regina loci quo gaudet Hiantis,

Gloria conspicua delictumq; domus:

Cum tua tot niueis ornetur ripa ministris,

Et Ganymedeo luceat unda choro:

Quid facit Alcides sylua sacratus in ista? &c.

idem

idem alibi:

Quis puer hic nitidis adfistit Hiantidos undis,

Et fugit ad dominam Naida? numquid Hylas?

O bene quod sylua colitur Tyrinshius ista,

Et quod amatrices tam propè seruat aquas?

Securus licet hos fontes Argiue ministros. &c.

En ministros FONTANOS, annumerandos gregi non ma-
 gis Aquariorum, quam Pocillatorum turbæ. Iuriskon-
 sulti autem nostri vasa hæc recensent salientibus aquis
 accommodata; plumbeum Castellum, Fistulas sub ter-
 ra missas, Ahenum lateribus circumstructum, Fistulas
 fictiles, Epistomia, Canales, Automata, Cantharos,
 Personas, Crateres, Vasa ænea. Expressiones porrò a-
 quarum Silani vocabantur. Earumdem moduli aut ad
 unciarum, aut ad digitorum rationem instituti erant.
 unde fit, ut apud ^b Paulum in epistola nescio cuius le-
 gamus, ὕδατος τοῦ ῥέοντος ἀκτύτου, aqua fluentis digi-
 tum, appositæ ad veterem inscriptionem Sueffanæ, in
 qua ordo Decurionum Coloniae Sueffæ, C. Titio cuida
 Chresimo permittit

VT. AQVAE. DIGITVS

IN. DOMO. EIVS. FLVERET

Aquariorum priuatorum munera ex eorumdem fami-
 lia publica satis patebunt. TOPIARIJ hortos exornabant,
 uti & nunc faciunt. & id quidem Hedera, Myrto, Lau-
 ru, Buxo, Chamædaphne, Adiantho, Acantho, & eius-
 dem generis alijs. ^c Plinius de cupresso loquens: trahi-
 turq; etiam in picturas opere historiali, venatus, classesue, &
 imagines rerum tenui folio, breuiq; & virente superuestiens.
 iunior ^d Plinius; alibi ipsa buxus interuenit, in formas mille

li

descri-

descripta, litteris interdum quæ nomen domini dicunt, modis
artificiis, & post hæc Acanthus hinc inde lubricus & flexuo-
sus, deinde plures figura pluraq; nomina, legebatur olim
Neapoli,

LVGRIO AVG.

TOPIARIO. EX HORTIS &c.

a Festus.

INSVLARII Insulas custodiebant. erant autem Insulæ
ædes grandiores, quæ non iungebantur communibus
parietibus cum domibus vicinis. quales Sex, Rufus &
P. Victor olim Romæ non paucas recensuerunt. Vete-
res autem domos vel portus vel insulas dixerunt, ut
notant b Donatus & Festus. His videtur præfuisse non-
numquam PROCVRATOR. Petronius: cum Procurator In-
sula Bargates, à cæna excitatus, à duobus Lecticarijs in medi-
am rixam perfertur. Tetigithæc c Plinius in Domitianū
inuehens: ergo in vestigia sedesq; nobilium immigrant pares
domini, nec iam clarissimorum virorum receptacula habitato-
re seruo teruntur, aut fæda vastitate procumbunt. datur in-
zueri pulcherrimas ædes, deteroso situ auctas ac vigentes. ma-
gnam hoc tuum, non erga homines modò, sed erga tecta ipsa
meritum, sistere ruinas, solitudinem pellere, ingentia opera e-
odem, quo extructa sunt animo ab interitu vendicare. muta
quidem illa & anima carentia, sentire tamen & latari viden-
tur, quod niteant, quod frequententur, quod aliquando cape-
rint esse domini non seruientis. Et quia in Horreis & Insu-
lis preciosissimam plerumque partem fortunarum sua-
rum homines opulenti reponebant, ideò serui CVSTO-
DES appositum sunt, ut præter d Pomponium l. Crum in-
dicauit. Iuuenalis,

d L. 3. de off.
Præf. Sigili
e Sat. 14.

d L. 3. de off.
Præf. Sigili
e Sat. 14.

— misera est magna custodia census.

Dispo-

Dispositis prædices Amis vigilare cohortem
Seruorum noctu Licinus iubet, artonitus pro
Electro, signisq; suis, Phrygiaq; columna,
Atq; ebore & lata testudine

ubi antiquus interpres; per translationem, inquit, disci-
plinæ Sparteolorum Roma, quorum cohortes in tutelam Urbis
cum Amis & cum Aqua vigilias curare consueuerunt vicinis.
a Paulus: erat autem familia publica circa portas & muros
disposita, unde si opus esset euocabatur. fuerunt & priuata fa-
milia, quæ incendia vel mercede vel gratia extinguerent.
Neque verò frustra circa portas & muros disposita fuit
familia publica, ut enim notat Donatus ad illa Teren-
tij in b Adelpis,

— priusquam ad portam venias, apud ipsum lacum.
Varro docet semper lacum portis additum: scilicet ob usum in-
umentorum exeuntium & introeuntium: præterea ut aduer-
sum hostilem ignem portis de proximo subueniretur. idem
c Paulus: sciendum est autem Præfectum vigilum per totam
noctem vigilare debere, & coerrare calceatum cum Amis &
dolabrīs. Ad quem locum legendus est magnus d CVIA-
CIVS, cuius obseruationem possunt non nihil locuple-
tare verba e Petri Chrysologi in Serm. cui lemma est de
seruo vigili, sint lumbi vestri præcincti, & lucerna ardentes in
manibus vestris. nil de vestitu, nil de calciamentis, nil de ipsis
occursus apparatu serui vigilēs admonentur, sed tota in præ-
cingendis lumbis mandatur cura. De priuatis nostris f Ap-
puleius: nec secius Thrasileon, ex amussim capto noctis latroci-
nali momento, prorepat cauea: statimq; custodes, qui propè so-
piti quiescebant, mox ad unum omnes, etiam ianitorem ipsum
gladio conficit. & Iuuenalis etiam;

a L. 1. de off.
Præf. Sig.

b Loco cit.

c Tit. cit. L. 3.

d lib. 13. obser-
uat. cap. 30.

e Serm. 24.

f lib. 4. metā

g lib. 4. histor.

Eni

*Si sciret certum furis insistere tempus,
Quisq; domus custos vigilaret, & obuia ferret
Arma procul, ruptas ne quis penetraret in ades.*

*a Serm de du-
plici Tentat.
Specie.*

nec non & D. *a* Zeno: *tu ad hoc sine dubio respōdebis, omnia simul reposita, ac recondita claustris validissimis, & signaculis tutissimis communiui. nulli quidquam tribui: quinimmo & ad custodienda ea vigilias addidi: meas curas impendi: sollicitudines tribui.* Huc usque urbanum hunc gregem calamo lustrauimus; si non totum, summa saltem eius capita. Superest autem, ut & rusticam plebem in unum locum ante oculos philologi spectatoris cogamus. Qui conuenerunt spectatum, dent operam & æquo animo adsint. auferent enim secum Exodiarj nostri quidquid fastidij non ferendi, superbissima urbana mancipia, in hanc temporariam scenam inuexerunt.

Rustica familia non fuit illa quidem (quod ad imensitatem attinet) urbanæ par; numerosa tamen & ipsa, dignaque ob ministeriorum aptam inter se rationem, quæ à nobis seorsum recensetur. Et sanè de numero tellis nobis esse poterit Cæcilius is, qui testamento suo apud *b* Plinium edixit, *relinquere se iuga boum tria millia sexcenta, reliqui pecoris ducenta quinquaginta millia.* Quot enim hominum capita tot bobus, tot pecoribus præposita fuisse arbitrabimur? diligenti sanè ratiocinatori, illa quattuor millia seruorum, quæ ipse expressit, vix huic summæ videantur sufficere. *c* Valerianus Imperator aluit in villa priuata vaccarum duo millia, ouium decem millia, caprarum quindecim millia, equas mille: ad quas sanè copias quingenti serui rustici, quos notat *d* Vopiscus, pauci & infrequentes omnino sunt.

b lib. 33. ca. 10.

c Vopiscus.

sunt. Iam verò arationes illas & latifundia quæ prouincias occupabant & maria (ut inquit *a* Seneca) cingebant; num credimus vastitatem & inanitatem fuisse? minimè verò. Vnius Siciliæ ergastula, bello seruili, centum & amplius millia fugitiuorum effuderunt. *b* Probus ille præfectus Prætorio, qui per uniuersum orbem Romanum patrimonia sparsa possedit, eam multitudinem rusticorum mancipiorum possederit necesse est, ut illam pro dignitate rei, diuturna vix possit assequi cogitatio. Age Senecam aduocemus qui definiuit; *c* *Vnum putas videri ventrem, cui tot consulum regionumq; vina conduntur? aspice quot locus vertatur terra, quot millia colonorum arent, fodiant. unum putas videri ventrem, cui & in Sicilia & in Africa seritur? idem alibi. Quamdiu nationibus implebimus magnarum urbium campos? quamdiu nobis populus metet? quamdiu unius mensa frumentum multa nauigia, & quidem non ex uno mari subuehent.* Huius familiæ recensioem illa nobis expedient, quæ scripta sunt à *d* Vitruuio & *e* Columella, describentibus villæ positionem. Et quidem huius alterius topographiam sequi placet. Villa igitur erit aut urbana, aut rustica, aut fructuaria. rursus urbana aut hyberna erit aut æstiuua. In hyberna paterfamilias per hyemem erat: in æstiuua per æstatem. Huius membra erant, cubicula, cœnationes, balnearia, ambulationes, & reliqua ut in habitatione legitimè urbana; quibus non immorabimur, quoniam instruebantur ministerijs eò translatis, quousque dominus ibi permansisset. Atrienibus exempli causa, Balneatoribus, Fornacatoribus, Diætarijs, Ostiarijs, Fullonibus, Mediastinis, Scoparijs, Suppellecticarijs,

a Epist. 89.

*b Ammianus
lib. 27.*

c Epist. 114.

d Epist. 60.

*e lib. 6. cap. 9.
lib. 5. cap. 6.*

Tonsoribus, & reliquis alijs ad domini usum, & delici-
 as. Atriensi autem rustico illud iniungit ^a Columella,
 ut suppellectilem exponat, ut curet ferramenta nitida-
 ri, & liberari rubigine, quod utique apud parcos & at-
 tentos patresfamilias obtinuisse arbitramur, qui nol-
 lent superuacuum suppellectiliariorum ministerium
 domi habere. Et hoc non rure modò, sed etiam in urbe
 aliquando placuit, cum ^b Cicero Atriensi comparet il-
 lum, qui Matellionem Corinthium cupidè tractabat.
 Villæ rusticæ primas Columella assignat culinæ, quam
 in chorte cõstituit Vitruuius. Nos de Pistrino primum
 agemus, quod utique oportunitum fuit. Præcipit autem
 c Palladius, ut si aqua copia patiatur, fusuram balnearum sus-
 cipiant pistrina, ut ibi formatis aquarijs molis, sine animaliu-
 um, vel hominum labore, frumenta frangantur. Quæ sanè
 verba indicant, non ita recentem esse usum aquaria-
 rum molarum, ut quidam arbitrantur. Alioqui viros &
 mulieres in pistrinum coniectos fuisse perspicuum est,
 ubi nimirum non aderat aquæ vis. D. ^a Lucas in Euang.
 οὐο εἰσονται ἀληθουσαι ἐπὶ τὸ αὐτὸ. μία παραληφθησεται & c.
 meminit etiam ^c Theophrastus. Et hæ quidem mulie-
 res, de viris diximus alibi: & patet ex ijs, quæ narrat
 fautor historiæ miscellæ, de pistrino quod Imperator
 Theodosius Romæ sustulit; mancipibus supplicio af-
 fectis. Culinæ adscribemus mulieres, quæ ^d PVLMENTA-
 RIA rusticis coquunt, item ^e eos qui CIBVM familiæ con-
 ficiunt. his adsignabimus patinas & cacabos, sine qui-
 bus coqui non poterat pulmentarium. Expressit au-
 tem ^f Cato quid veniret nomine pulmentarij, at parè
 (ni fallor) & crudum tantum respiciens non coctum.

Sunt

Sunt huius loci FOCARIAE, quarum meminerunt ^a Pō-
 ponius, ^b Vlpianus, & ^c Paulus. Focus enim fuit in co-
 quinis. ^d Arnobius: *Quid queso ut faciat praesidatum fo-
 corum Deus iste sortitus est? per humani generis soquinas cur-
 rit, inspiciens & explorans quibus nam lignorum generibus
 ardor in focolis excitetur &c.* ^e Sunt qui focarias concubi-
 nas interpretentur; & profectò non malè. possumus
 siquidem ex ^f Varro coniecturam confirmare, is e-
 nim de pastoritia concubina scribens: *sed eas (inquit)
 mulieres esse oportet firmas, non turpes, quæ in opere ut in
 multis regionibus non cedant viris: ut in Illyrico passim vide-
 re licet, quod vel pascere pecus, vel ad focvm afferre ligna, ac
 cibum g coquere, vel ad casas instrumentum seruare possunt.*
 Et sanè FOCARI, quos vocat ^g Vlpianus, ad culinam
 pertinuerunt, cum eos ATRIARIIS adiungat. CELLARII
 vel CELLERARII à cella nominati, curabant aliquando
 ut essent saluæ rationes, inquit ^h Vlpianus. Ceterum
 præbebant familiæ potionem, & cibum; eorumque
 diligentiam præceptionibus instruxerunt ⁱ M. Ambi-
 uis, Mænas Licinius, & C. Matius. Et hos ^j Varro
 PROMOS videtur appellare, ut & ^k Columella. Culinæ
 proximum statuemus ^l VALETVDINARIVM primò, tum
^m Cellas seruorum solutorum, quos in uniuersum OPE-
 RARIOS vocabimus, ut appellat & ⁿ Varro; AGRICOLAS
 nimirum, & qui OPVS ruri faciebant inquit Terentia-
 nus ^o Geta. Hic est ^p MEDIASTINI locus, ^q SARRITORIS seu
^r SARTORIS, ^s OCCATORIS, ^t RVNCTORIS, ^u MESSORIS, &
 aliorum huiusmodi, quos ^v OPERAS vocat Horatius, ut
 & rustici nostrates. Messores corbe insignes erant. ^w O-
 uidius;

^y z. Colum. loco prox. cit. ^a Lib. 2. Sat. 6. ^b Lib. 13. Meta ^x Colum. lib. 2. cap. 13.

O quoties habitu duri messoris aristas
Corbe tulit, verig, fuit messoris imago.

^a Lib. 4. Elz. ^a Propertius,

Armatuli quondam, & memini laudabar in illis:

Corbis at imposito pondere messor eram.

^b L. 24. de fun
instr.

COLONEX hoc numero sunt, & recensuit ^b Iulius Paulus, à quibus videntur profluxisse coloni originarij, & adscriptitij glebales, quorum extat apud Iuris tum Pontificij tum Cæsarei conditores celeberrima mentio. D.

^c lib. 10. de cr
uit. Dei cap. 1.

^c Augustinus: non sicut appellantur Coloni, qui conditionem debent genitalem solo, propter agriculturam sub dominio possessorum, sed sicut ait quidam Latini eloquij magnus auctor &c.

^d lib. 2. in En-
trop.

Adscriptitij sunt, glebæ quam incolunt adsignati, devoti aratris & rastris, ut loquitur ^a Claudianus. Et horum contubernales mulieres nos utique non vexabimus, diuellendo & aliò transferendo. Imò & inibimus

^e L. 12. & 16.
de fund. instr.

gratiam ab ipsis opinor, si ^e LANIFICAS & ^f LANIAS cohabitare permiserimus. Et in hunc fortè usum habitus sunt aliquando in fundo TEXTORES, & instituti Hystones inquit Varro. Et sanè curam vestis conditæ uni villicæ præscribit ^b Columella. & insuper ut præparatas & pe-

^g lib. 1. de rer.
cap. 2

^h lib. 12. cap. 3.

ditas lanas habeat, ex quibus sibi, actoribus, & alijs in honore, seruilis vestis domi conficiatur. monet præterea ut ad relam accedat, ac si quid melius sciat doceat.

ⁱ lib. 6. metam.

Textrinum & Textricem ob oculos ponit ^c Ovidius;

Haud mora consistunt diversis partibus amba,

Et gracili geminas intendunt stamine telas.

Tela iugo iuncta est, stamen secernit arando:

Inseritur medium radijs subtemen acutis,

Quod digiti expediunt, atq; inter stamina ductum

Per-

Quod digiti expediunt, atq; inter stamina ductum,

Percusso feriunt inserto pectine dentes.

Vtraq; festinat, cinctaq; ad pectora vestes,

Brachia docta movent, studio fallente laborem.

de textrino rustico hæc cecinit ^a Sidonius;

Continuata dehinc videas, quæ conditor ausus

Aemula Palladijs textrina ducere templis.

Hæc celsi quondam coniux veneranda Leonti

(Qua non ulla magis nurus umquam Pontia gaudet

Illustris pro sorte viri) celebrabitur ade

Vel Syrias vacuasæ colus, vel Serica fila

Per cannas torxisse leues, vel stamine fulvo

Pregnantis fusi mollitum nosse metallum.

Nunc pergamus ad Ergastulum cum Columella. Fuit autem domicilium FOSSORVM, qui compediti erant.

^b Iuuenalis:

Ipse focus brevibus ponebat oluscula, quæ nunc

Squallidus in magna fastidit compe de Fossor.

^c idem alibi;

Quid suadet iuveni letus stridore catene,

Quem mirè afficiunt inscripta Ergastula, carcer

Rusticus? —

^d Seneca pater: arata quondam populis rura, singulorū nunc Ergastulorum sunt, latiusq; nunc villici, quàm Reges imperant. Ergastulorum esse rura dixit Seneca ea ratione, quæ ^e Plinius scripsit, colis rura Ergastulis pessimum est, id est mancipijs Ergastulorum. At quindecim vincti Ergastulum constituebant, si ^f Appuleio credimus. His præerat ERGASTVLVS ut appellat ^g Nonius, quem ERGASTVLARIVM vocat ^h Columella. Eunus sanè dux ille no-

Kk

bilis

^a in Burge
Pont. Leont.

^b Sat. 11.

^c Sat. 14.

^d lib. 5. cõron.

^e lib. 18. cap. 6.

^f Apologia (ut
vocat) prima.
^g in Ergastulū
^h lib. 1. cap. 8.

lis fugitivorum in Sicilia, Ergastularius servus fuit, teste
a Lib. 14. in fi. Ammiano; licet *b Lib. 3. cap. 19* Florus videatur dissentire. Horum
c lib. 3. carm. opus erat fodere, unde dicti sunt FOSSORES. Ideoque in-
Ode 18. uisam terram Fossori canit Horatius; ubi Porphyrio.
d Sat. To. 3. Huiusmodi Eutyches, Victorinus, & Maro martyres,
 Nerei & Achillei (ni fallor) conserui, quos Aurelianus
 à Nerua Cæsare sibi donatos, tamquam servos suos per
 sua prædia diuisit, *iussuq; eos tota die terram fodere, & can-*
e aduersar. lib. tabrum edere ad vesperam. Cantabrum porro, ut olim do-
35. cap. 16. cuit vir magni nominis HADR. TURNEBVS, fufur est A-
 picio & Cœlio. Et quidem Apicius lib. vii. cap. 1. & vii.
f lib. 2. cap. 19. cantabri meminit: at nullibi quid illud rei esset (quod
 ego quidem animaduenterim) explicauit. Cælius Au-
 relianus de acutis morbis ad Hippocratem de pleuri-
 ticis iuuandis; *utendum* (inquit) *etiam hordeo vel orobo*
in aceto miti & calefacto, & celeriter succello incluso, tunc ap-
posito: siue cantabro, eodem liquore feruesfacto &c. Apud
 quem notandum est, quod ubi in Hippocrate lib. ii. de
 victu in morbis acutis non longè à principio, fufur
 est, in translatione apud Aurelianus ad eundem Hip-
 pocratis locum, est cantabrum. Idem auctor meminit
 cantabri etiam *g* alibi. Accedunt Turnebo medici o-
g Lib. de acu- mnes, Barbari præsertim, apud quos nihil est tritius.
ris morb. cap. Galenus ipse in Dynamidijs, & Vegetius in veterinaria,
3. & 8. & 17. succi cantabri mentionem faciunt, cremorem fufuris
 intelligentes, qui ut differebat PHILIPPVS MENZELIUS
 medicus Ingolstadiensis, cuius eruditioni hanc disqui-
 sitionem uniuersam debet philologus lector, ita expri-
 mi solet; In pugillos aliquot fufuris, seu cantabri in-
 funditur aqua. post horas aliquot refusa superflua a-
 qua,

qua, fufures exprimuntur: fufuris succus albidus seu
 cremor sic est usui. In fufure enim, præsertim triticeo
 aut farreo, multum est farinæ, vel farinaceæ materiæ,
 quæ partim maceratione illa, partim expressione, cre-
 morem conficit. Confirmantur hæc ex catholico F. Io-
 hannis de Balbis, edito Augustæ anno MCDLXIX. in quo
 disertè legitur, *cantabrum purgamentum est frumenti vel*
farina, vel cibus caninus, quo canes pascuntur. Itaque can-
 tabrum ad vesperam edere, non erit herba cantabrica
 vesci, ut opinatus est Surlus, sed fufuraceo isthoc pa-
 ne, & canino more tractari nedum seruili. Vocis verò
 origination duplex affertur; altera à fufuraceo & con-
 temptibili pane, captiuis & seruilibus dato cantabris,
 ex odio maiore gentis, quæ duritie sua tot annos Ro-
 manos exercitus fatigarit; altera ab elementaria sub-
 tractione, quod videlicet cantabrum dictum sit quasi
 canabrum, à caninis pultibus, quæ ferè fiunt è fufuri-
 bus, & frumenti varijs purgamentis. Hæc omnia quæ
 nos in epitomen redeimus disertè & copiosè dominus
 MENZELIUS, in gratiam M. VELSERI cl. viri, cuius laudes
 supra omnem laudationem sunt. Ego verò (si lucer-
 nam licet mero meridie accendere) addo illa *a Sat. 5.* Iuena-
 lis,
 — cum possis honestius illic

Et tremere, & sordes farris mordere canini?

Cantabrum designare, ut etiam censuit antiquus glos-
 sator, qui adiecit, panem sordidum, canum esse. Nec
 aliud sibi voluit *b* Phædrus;

*Canes legatos olim misere ad Ionem,
 Melioris vite tempus oratum suæ,
 Vti sese abriperet hominum contumelijs,*

Kk 2

Fur-

*b lib. 4. fabu-
lar.*

a cap. 49.

Furfuribus sibi consparsum quod panem darent. &c.
 Nec aliò forsan respexit Suetonius Nerone; panem qui-
 dem sordidum oblatum aspernatus est. Imò & quo ad ety-
 mon, videndum est, an huic pani dederit nomen can-

taber,

taber, cuius hoc elogium expressit Silius Italicus;
*Cantaber ante omnes hyemisq, aestusq, famisq,
 Inuictus, palmamq, ex omni ferre labore.*

a Lib. 3.

Nimirum bellicosum & asperum populum, non alia
 videtur decuisse panis ratio, quam expedita hæc & par-
 uo parabilis. Fossoris imago cernitur in antiqua ærea
 icuncula, cuius hoc exemplar est.

Caput

a Epist. 77. i-
te Artemidor.
onirocr. cap. 22
lib. 1.

b Colum. lib. 11
cap. 1.

c Cato Tit. 59.
Interpres D.
Matthai cap.
24. 18.

d Catullus.
e Appuleius.
f Petronius &
Aeneas in
Tactic.
g Captivus.

Caput cetera glabrum, nisi qua à vertice in occiput, ca-
pilli in geminum nodum constricti, dependere viden-
tur, in memoriam reuocat illa D. Cypriani ad marty-
res in metallo constitutos: *semitonsi capitis capillus horre-
scit, sed cum sit caput viri Christus, qualecumq; illud caput de-
ceat necesse est, quod ob Domini nomen insigne est.* Iam verò
b cuculli sagati forma quæ hic cernitur, habitum indi-
cat operariorum rusticorum, qui alioqui *c* tunica indu-
ebantur. Et hi quidem semirasi fuerunt, velut etiam
d ulstores, & *e* pistrinarij. At *f* fugitiui omninò rasi. Et
quia reditus agrorum non rarò lapidicinis, cretifodi-
nis, arenarijs, auri, argenti, sulphuris venis constabat,
ideò adhibebantur huic operæ homines vincti, qui
cæderent, foderent, eruerent. *g* Plautus;

Abducite istum actutum ad Hyppolitum fabrum:

Iubete huic crassas compedes impingier.

Inde extra portam ad meum Libertum Cordalum

In lapidicinas facite deductus fiet.

b Lib. 6.

i toto tit. de pu-
blicâ & Vecti.

Et quidem *b* Athenæus narrat, Niciam Nicerati mille
seruos locasse ad fodinas argentarias. Cæsares certè, ad
quos vectigalia, & portoria lapidicinarum, pertine-
bant, constituerant peculiare ministros, qui hæc pro-
curarent. Ideò in elogijs sepulcralibus leguntur, M. VL-
PIVS. MARTIALIS. AVG. LIB. A MARMORIBVS & T. FLAVIVS.
FELIX. SVCCSVS AVG LIB. TABVLARIVS MARMORVM LV-
NENSIVM. item, HYMENAEVS CAES. N. SER. THAMYRIANVS
A LAPIDICINIS CARYSTIIS. Et quidem metalla habitacu-
la piorum erant. Clemens enim Pontifex & martyr
Chersonam deportatus, duo millia Christianorum &
k Breuiar. Rō. amplius (ut in eiusdem *k* actis legitur) ibi reperit, da-

mna-

mnatorum ad secanda marmora. Et hæc fuit familia-
ris & frequens nostrorum damnatio; in metallum vi-
delicet, quæ & libertatem *a* adimebat: cuius non semel
acta martyrum meminerunt. Huius poenæ appendix
fuit ferri candentis inustio, vel in *b* pede, vel in *c* facie,
vel in alia parte corporis, At quoniam plerumque Er-
gastulorum domini liberos & seruos promiscuè suppri-
mebant, ideò consueuerunt Principes Ergastula reco-
gnoscere, ut fecit *d* Augustus, repurgare ut *e* Tiberius,
tollere ut *f* Hadrianus. Horum, qui in ergastulis vel de-
tinebantur vel supprimebantur, solemnibus & legitima
nota fuit inscriptio, illa quæ in fronte per inustionem
imprimebatur. *g* Scribonius Largus Scriboniæ gentis *g* Tit. 231.
Libertus, Claudianorum temporum scriptor hoc pro-
dit, verbis tamen corruptissimis, quæ nos emendare
conabimur. *Quatenus* (inquit) *acrium, & exulcerantium*
medicamentorum habita est mentio, ponemus qua stigmata
tolluntur indignis & in multis. hæc calamitas ex transuerso
accidit, ut dispensatori Sabini Calui naufragio in ergastulo de-
prehenso, quem Tryphon multis delusum, & ne casu quidem
litteras confusas ullo medicamento habentem liberauit. Sti-
gmata hæc & quæ Tryphonis alicuius manus requi-
rant. Tentemus igitur, & legamus: quatenus acrium &
exulcerantium medicamentorum habita est mentio, ponemus
quo stigmata tolluntur indignis. etenim multis hæc calamitas
ex transuerso accidit, ut dispensatori Sabini Caluisi naufrago
in ergastulo deprehenso, quem Tryphon à multis delusum, &
ne casu quidem litteras confusas ullo medicamento habentem,
liberauit. Dicit autem calamitatem ex transuerso acci-
*dere, ut multò ante *b* Cicero; sed in te intuens Brute doleo,* *h* in Bruta.

Kk 4

cuius

a Lib. 4.
 cuius in adolescentiam, per medias laudes quasi *Quadrigitis* vehementem, transuersa incurrit misera fortuna Reipublica. Ita auctor ad Herennium; deinde ubi visum est ut in alueum descenderet, ecce tibi iste de transuerso, heus, inquit, adolescens, pueri tui modo me pulsarunt, satisfacias oportet. Ita Petronius: quod non expectas ex transuerso fit. Quod autem Scribonius auxilio esse velit illis tantum, quibus per iniuriam inusta fuisset frons, id verò summam rationem habet, Inscripti enim ob fugam, ob peruersitatem ingenij contumacis, ob noxam, digni utique videbantur illa oris contumelia. Sabini autem Caluissij *b* Tacitus & *c* Seneca meminerunt. Hunc ritum inspiciens *d* Iuuenalis cecinit;

b li. 6. annal.

c Epist. 27.
d Sat. 14.

Quem mirè afficiunt inscripta ergastula—

Petronius etiam, siue apud Petronium Triphæna decepta specie stigmatum atramentariorum, sciscitari submissus cepit, quod ergastulum interceptisset errantes. Lepidium autem, allium, cantharides Alexandrinæ, sulphur viuum, & alia quædam è Scribonio adhibebantur inducendis cauteriorum signis in fronte extantibus, in quo artificio Cynnamus quidam, ille ne tonsor an alius quispiam incertum est, videtur exceluisse. *e* Martialis;

e lib. 6. 64.

At si quid nostræ tibi bilis inusserit ardor

Viuet & harebit, totoq; legetur in orbe.

Stigmata nec vafra delebit Cynnamus arte:

f L. 35. de fundo instr. L. 16. de usufr.

Cretam effossam tractabant *f* FIGULLI, è corpore seruorum; in usum videlicet fundi vasa parantes, quibus exportarentur fructus, velut amphoras, & dolia, & in villæ ædificationem tegulas; mercis etiam gratia, ut vasa

vafa venirent. Figlinas autem in agro quomodo exerceri oporteret, Hostilij Sæternæ pater & filius libris editis monstrauerunt ut testatur *a* Varro; qui etiam *b* affirmat, se in Gallia transalpina, intus ad Rhenum, regiones aliquot accessisse, ubi agros stercoreant candida fossicia creta. Huius loci fornax est, cuius *c* Cato meminit, & seruus FORNACARIUS, quem nominat *d* Vlpianus. Ergastulo succedunt pecudum stabula, Bubilia, Ouilia, Caprilia, Equilia; quæ omnia Columella in unum coëgit, licet Vitruuius alio ordine collocauerit. Bubilia instruuntur homine *e* ARATORE siue IUGARIO. Et illum quidem vetuit Imperator *f* Constantinus pignoris causa de possessionibus abstrahi, ne tributorum illatio retardaretur. Iugarij meminit Columella, qui & eiusdem operam recenset. Non alius ab his *g* BVBVLVS seu BVBSEQVA, quorum munera apud rei rusticæ scriptores latè extant. Bubulci imago extat apud *h* Ouidiū, Sapè manu stimulos rigida portabat, ut illum *i* Iurasses fessos modo disunxisse iuuenos. Ouilium mancipia inuenimus *k* TONSORES ouium, *l* OUILIONES seu *m* OUILIONES, ut appellat l. Cs. Hi oues curabant, ut & *n* CAPRARIJ caprilia, *o* VIRVICARIJ verueces, *p* EQVISIONES armentaria equilia, quos equorum *q* MARGISTROS appellauit Appuleius. AGASONES Græcis sunt *r* πικρόμοι, seu *s* CVSTODES equorum, qui & *t* EQVITII & *u* GREGARIJ, cum equorum grex dicatur *v* Equitium. Ad stipulatur *w* Festus, licet usurpet latius Acron ad illud *x* Horatianum, — si patinam pede lapsus frangat Agaso. Agaso proprie dicitur seruus, qui iumenta curat. hic autem Sa-

a lib. 2. de rer. cap. 2.

b cap. 7.

c Tit. 38.

d L. 27. ad Ed. Aquill.

e Columel. lib. 1. cap. 6.

f L. 1. c. Th.

de pignor.

g L. 38. de fund. instr. Cato 12.

h Colum. lib. 2.

i cap. 2. & 3.

k lib. 14. met.

l Varro de re r. lib. 2. cap. 2.

m Virgil. Ec. 10.

n L. 25. de fund. instr.

o L. 68. de Leg. 3.

p Colum lib. 3.

q cap. 10. li. 7. c. 6.

r Pappian de Tit. 4.

s Appul. 7.

t Metam. lib. 8. met. 2.

u Lucianus in Gallo. 1. 1. 1.

v Epitome antiqua tur. civ. Appul. eod. lib. 7.

w Epitome cit. x in agasone. y lib. 2. Sat. 8.

x in agasone. y lib. 2. Sat. 8.

y lib. 2. Sat. 8.

z lib. 2. Sat. 8.

aa lib. 2. Sat. 8.

bb lib. 2. Sat. 8.

cc lib. 2. Sat. 8.

dd lib. 2. Sat. 8.

ee lib. 2. Sat. 8.

ff lib. 2. Sat. 8.

gg lib. 2. Sat. 8.

hh lib. 2. Sat. 8.

ii lib. 2. Sat. 8.

jj lib. 2. Sat. 8.

tyricè escarum ministrum Agasonem appellavit, quem vulgò dicunt infertorem. Cum Felsto tamen stat Seruius ad illa

a 3. Georg.

a Virgilij,

Impendunt curas denso distendere pingui,

b 12. Aem.

b &

Circumstant properi auriga, manibusq; laceffunt.

c Claudio ca. 2

ubi aurigas impropriè pro agasonibus dici notat. & eorumdem fraudes recenset. Quamquam & equos iumentorum nomine venire non est usquequaque novum. SUPERIVMENTARIUM mentionem facit Suetonius, seu apud Suetonium Claudius Cæsar, qui & conqueritur huiusmodi sibi pedagogum obtigisse, concinnè sanè ad sententiam Aristidis, cuius verba iam exscriptimus. Ab asinis dicti sunt serui ASINARIUM, vel quod agerent, vel quod curarent. & meminerunt Cato &

d Tit. 17.

e lib. 1. cap. 38.

f lib. 3. c. ult.

Varro. Seruius in I. Georg.

Sapè oleo tardi costas agitator aselli,

lib. 6. c. 3.

Meta.

g L. 97. de le. 3

h in conuiuio.

i Varro de rer.

lib. 2. cap. 4

k lib. 10. 98

l in prefat. li. 3

m li. 7. Colu.

cap. 9

n Varro lib. 2

cap. 4

o Papiam tit.

p Leg. Sal. tit.

q ex edit. Basf.

r cap. 8. n. 33.

AGITATOR verberator dictus ab agendo, ac per hoc asinarius dicitur. Appuleius autem agasonem & asinarium promiscuè vocavit. Mulos regebant, curabant, agebant MULIONES, quos Lucianus ὄγεονόμους appellat, SVBVL-
CISUES. k Martialis;

Præta de grege sordidaq; villa

Tonsos, horridulos, rudes, pusillos

Hircosi mihi filios subulci.

PORCVLATORIS & subulci diuersa fuit professio, scribit Columella, m ille namq; obseruabat laetentes, n hic pascebat adultos, ut & PORCARIVS. Porculatio enim nutritatus est ex Varronis sententia. At quos βόσκοντες habet Græca versio Matthæi Euangelistæ, pastores reddidit

didit vetus Latinus interpres. Et hi ferè omnes PASTORES dicebantur, quibus præfuit is, quem pecori PRAEFECTVM & pecoris MAGISTRVM dicebāt. Seruius ad XII. Aen.

— puidi cessere magistri,

propriè magistri sunt militum, pastores pecorum. sed reciproca sunt ista translationes. nam & ductor militum pastor vocatur, ut diximus supra, & magistros pecorum dicimus. Cicero; quem magistrum pecoris esse dicebant. hætenus Seruius. Ad hanc regulam, quem armenti CVSTODEM vocat

Ouidius, Lucianus Grammaticus pastorem vocat armentorum. Pastor fuit Athenio, Cilix ille, qui in Sicilia, interfecto domino, familiam ergastulo liberatam, sub signis ordinavit; & veste purpurea baculoq; argenteo & diademate, mimicum Regem aliquandiu egit. Iuxta ianuam præcipiunt rei rusticæ scriptores villico habitationem fieri; quod huic familiæ tutelam, inquit Appuleius, dominus permetteret, quod

rationes & pecuniam dominicam custodiret. Hic Latinis Græcissantibus ΣΕΠΤΡΟΠΟΣ est. Hinc Varro agriculturæ principem villicum appellat, ut & Plautus villicationem, præfecturam. hinc villicari notavit Nonius villæ præ-

esse. Successit enim villicus in domini locum, ut notat Columella. Ideoque vicedominus dictus aliquando est, ut in actis SS. Nerei & Achillei, Victorinus loci vicedominum, triennium ex paralyti decumbentem, precibus sanauit. At hic quandoque distrahendis mercibus præponebatur, ut Ausonianus ille Philon. Eiusdem munera videre est apud Catonem, Varronem, Columellam, Florentinum. Et hoc ministerij no-

men translulit Cicero eleganter ad magistratus; in-

LI 2

qui

a Varro lib. 2

ca. 10 L. 8. 18.

b 25 de fun. inst.

c Cic. pro Plā-

cio

** Varro lib. 2*

cap. 10 Colum.

lib. 1 cap. ult.

c lib. 11. metm.

d Florua lib. 3

cap. 19. 13. metm.

e Varro lib. 1

de rer. cap. 13

Colum. l. 1. c. 6

** lib. 8 metm.*

f Auso. epi. 8.

g lib. 1 de rer.

cap. 241. 102

h in Casina

i li. 12 in prin.

k L. 16 de insti-

tor. act.

l Tit. 5. et 142

m lib. 1 de rer.

cap. 36

n li. 11 in prin.

o lib. 1. cap. 8

p apud Cōstā-

sin. lib. 2 cap.

42. & 43.

q in oratione

pro Plancio

quiens, sic *Populus Romanus diligit magistratus, quasi Reipublica villicos.* Quem imitatus ^a Iuuenalis;

Pegasus artonita positus modò villicus urbi.

b &

— nam sic labentibus obstat

Villicus, & veteris Roma contexit hiatum.

^c Lib. 3 adu gē. Accepit autē ^e Arnobius propriè & signanter; ^e Casius & ipse assequens, *Fortunam arbitratur & Cererem, Genium Iouialem ac Palem, sed non illam fœminam, quam vulgaritas*

^d Lib. 1 de fidei villicum. *Villici contubernalis fuit ^e VILLICA, cuius ministerium exequuntur superscripti rustici præceptores.*

^e Colum. lib. 12 in princ. Et sanè cum ^e matronæ olim ruris & instrumentorum agrestium curam sedulam haberent, non erat villicæ magna admodum opera, quod ipsi domini sua quotidie inuiserent. At cum luxus & inertia pessum laudatos mores dedissent, necessaria visa est villica, quæ ma-

^f Colum. lib. 12 cap. 4. *trônæ officia tueretur. Curabat autem villica specora & salgama, præsertim ubi non aderant horum peculiares ministri, idèò ^g Iuuenalis cum villicam nominasset;*

— & montani

Asparagi, posito quos legit villica fuso.

Statim subdit;

Grandia præterea, tortoq; calentia fœno

Oua adsunt, ipsis cum matribus, & seruata

Parte anni quales fuerant in vitibus uua:

Signinum, Syriumq; pyrum, de corbibus iisdem,

Aemula Picenis & odoris mala recentis,

Nec metuenda tibi, siccatur frigore postquam

Autumnum, & crudi posuere pericula succi.

Imò

Imò & non semel occupabat coqui partes apud tenuiores. ^a Martialis;

— e cathedra

Surgentem focus excipit superba

Vicini strue cultus iliceti,

Multa villica quem coronat olla.

idem;

Pinguis inaequales onerat cui villica mensas,

Et sua non emptus preparat oua cinis.

Et imitatus hæc elegantissimus ^e MVRETUS,

O mensa, nec luxu affluens, nec sordida,

Dapibus parata rusticis!

Quas non, heri languentem ut irritet gulam,

Doctus saporauit coquus;

Sed filijs iuuenibus & seni viro,

Seuera coxit villica.

Non multum abfuit à villico ^{*} MONITOR, qui operarijs verbo & exemplo præibat. Item DISPENSATOR & PROCURATOR.

^d L. 166. de Verbor. signifi. *Pomponius: potest enim aliquis dispensator non esse urbanorum seruorum numero: veluti is qui rusticarum rerum rationes dispense, ibiq; habitet, non multum abest à villico.*

^e Plinius minor; *posse utraq; eadem opera, eodem viatico inuisere: sub eodem procuratore, ac penè iisdem actoribus habere, unam villam colere & ornare, alteram tantum*

tueri. Procuratoris cellam supra ianuam constituit

^f Columella, *ut villicum obseruet ex vicino, & intrantium exeuntiumque conspectum habeat. Quam ministerij coniunctionem agnouit & Cicero: cum Pilia no-*

^g Lib. 14, ad Attic. ep. 16. *stræ villam ad Lucrinum, villicosq; procuratores tradidisset.*

ubi tamen videtur legendum, villicosq; & procuratores.

L 1 3 Vlpi-

a lib. 12, 181

b lib. 1, 23

c Ode ad Petrum Gerard.

* Colum. Lib. 1, cap. ult.

d L. 166. de Verbor. signifi.

e lib. 3, Epi. 19

f lib. 1, cap. 6

g Lib. 14, ad Attic. ep. 16

*a L. 1. de ser-
uofugit.*

*b Lib. 1. de
Orat.*

c Lib. 3. Sent.

Tit. 7.

d cap. 20.

e L. quasitum

de fund. instr.

L. 20. cod. Tit.

Colum. lib. 12.

cap. 3.

f Lib. 7.

g Lib. 5. cap. 4.

h Lib. 1.

i Sar. Tomo 3

notae & An-

ton. Gallon. de

cruciat. 55.

martyr. cap. 9.

ex Vidore Vtic. cepit, ut ea seruitute opprimeretur.

*Ulpianus; Senatus censuit, ne fugitivi admittantur in sal-
tus, neue protegantur à villicis, vel procuratoribus possessio-
num. Idem Cicero: num igitur si cui fundus inspiciendus,
aut si mandandum aliquid procuratori de agricultura, aut im-
perandum villico sit, Magonis Carthaginensis sunt libri per-
discendi? Cum Procuratore iisdem fuisse videntur, qui
MERCEDES præstare consueuerant; & meminit Iulius
Paulus. Procurator enim, siue ἐπίτροπος apud Matthæum
Euangelistam mercedem operarijs reddit. Habuit & rus-
ACTORES suos, de quibus nihil amplius hic dicemus,
cum satis superque in urbana familia eorum expressa sit
opera. Illud unum non videtur omnittendum, in honore
etiam ruri fuisse, ut scribit Columella. Præfecti enim &
Præpositi, dominis non abnuentibus, nacti erant umbram
honoris; ceteri pœnam, supplicium, ignominiam. Ignominiosum
enim fuit & pœnale rure quempiam habitare iubere.
Minitantur id passim domini apud Comicos; & Pomponius
Tr. Pl. apud Liuium, obijcit L. Manlio Imperioso, quod
filium iuuenem, nullius probri compertum, extorrem urbe,
domo, penatibus, foro, luce, congressu aequalium prohibi-
tum: in opus seruile; prope in carcerem, atque in ergastulum
dedit. Quæ omnia Val Maximus rustici operis appellatione
complexus est. Nimirum fuit publicè concepta, & iam
confirmata vulgaris existimatio (inquit Columella) rem
rusticam sordidum opus esse. Pœnam & ignominiam simul
videtur animo agitasse Iulianus Apostata, qui Mari-
am uxorem Gordiani vicarij & martyris, in pago quodam,
quem Aquas Saluias vocant, rusticarum seruituti addici præ-
cepit, ut ea seruitute opprimeretur. EXACTORES rustici,
quo-*

quorum extat mentio in veteribus marmoribus, hic omninò collocandi sunt. horum fuit varium & multiplex agmen in domo Cæsaris, ut diximus, pro modo videlicet fundorum, hortorum, patrimonij, prædiorumque. Et in veteri elogio legitur nescio quis exactor OPERVM dominicorum, qui huius fortè loci sit. Huc usque de villa rustica, quod erat alterum caput institutæ narrationis. Reliquum est tertium, villæ scilicet fructuarie, in qua idem ipse Columella cellas locat, oleariam, torculariam, vinariam, defrutariam & ceteras. Priorem illam exactè delineauit Vitruuius, Columella, Palladius. Instruunt eandem Cato, Columella, & Neratius apud Ulpianum. Est huiusce nationis OLIVITOR, nec non & CAPVLATOR, qui concha ferrea in labrum fictile oleum expressum transfundebat. LEGVLIVERÒ, STRICTORES, FACTORES, mercede conducebantur, ut indicant leges oleæ legendæ, faciundæ, & pendentis apud Catonem. CVSTOS torcularium seruabat, qui tamen non semper in numero seruorum fuit. De torculari latè Columella & Palladius, & ante hos Vitruuius; cuius itidem hæc sunt: *Sucularumque Prælorum & Vectium, si non fuisset torcularis preparatio, neque olei nitorem, neque vitium fructum habere potuissemus ad iucunditatem.* A Prælo autem formauit Ennodius PRÆLATORES. Cellæ vinariæ meminerunt iisdem quos supra indicauimus. Et hanc Ulpianus instruxit dolijs etiã defossis, Serijs, Cupis, Cadis, Amphoris. Seruus DOLEARIS, siue DOLIARIUS hic est reponendus ex veteri marmore,

A. TERENTIUS. M. L. CHRYSOGONVS

SER. DOLEAR

H . S. E Hu-

a Lib. 6. ca. 9

b Lib. 12. cap. 50

c Lib. 1. Tit. 20

d Tit. 13

e Lib. 6. cap.

Tit. 10.

f L. 21. locati

ex cond.

g Sidonius lib.

2. ep. 9.

h Cate Tit. 66

Colum. lib. 12

cap. 50

i Tit. 14. §

segg.

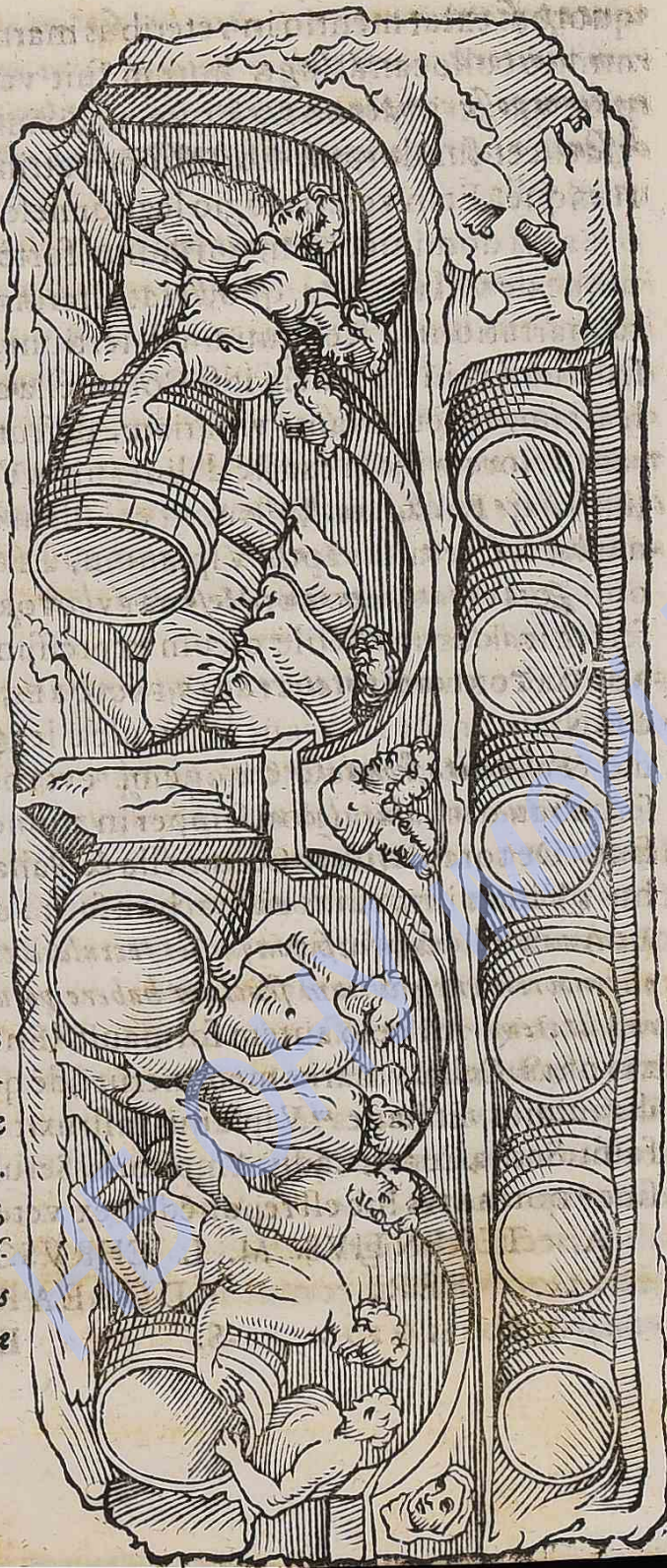
k Lib. 10. cap. 1

l Lib. 9. ep. 9

m L. 18. de us-

ufr.

Huiusmodi seruos cū cellæ vinarię typo exhibet antiquum marmor, quod a no MDIC effossū est Augustæ Vindellicorū. Eius mihi delineationem. VEL SERI beneficio obtigit, qui & admonuit loci Pliniani; circa alpes ligneis vasis cōdunt, circulisq; cingunt. His addemus nos VINITORES, sine quibus nullus procul dubio esset cellæ vinarię usus. *lib. 3. cap. 3. b Columella; nam ut amplissimas impēsas vinea*

vineæ poseant, non tamen excedunt septem iugera unius operam vinitoris, quem vulgus quidem parui aris, vel de lapide noxium posse comparari putat, sed ego plurimorum opinioni dissentiens, preciosum vinitorem in primis esse censeo. Seruius ad illa,

a Virgil. Buc. Ecl. 10.

aut matura vinitor sua;
Vinitor autem (inquit) vel custos vel cultor vinearum. Huius ordinis sunt VINDEMIATOR, siue is VINDEMIATOR sit; nec non & PUTATOR. *b Columella d se vero interiectibus capere cuiusq; generis fructum aueat, primum necesse est, ut vindemiatorum aleam subeat, neq; enim singulis toridem antistites dare potest, qui obseruent, quiq; precipiant, ne aserbe uua cum maturis demetantur. Idem auctor;*

Quæ canat inter opus Musa modulante putator Pendulus arbutis —
FRONDATORI cum putatore non minimum conueniebat, *d O. d. li. 14. met. a.* uidius;

Falce data frondator erat, uitisq; putator.

Induerat scalas, lecturum poma putares.

Itaque LEGVLIS conueniebant scalæ. Frondatoris autem operam frondationes appellat *e Columella.* At quoniam salices principatum obtinent inter eas arbores quæ vinearum causa seruntur, inquit *f Plinius, & nostrates agricolæ ipsis arbutant agros, quod & Plinius ætate factum est, id eodẽ SALICTARIVM his associabimus. Defrutaria vasa ænea seu plumbea fuerunt, in quibus defrutum, carœnum, sapa coquebantur. Fœnilia, pallearia, apothecas & horrea Vitruuius extra villam consultoreiecit, ut ab ignis periculo tuta essent, quod & legibus locationum consueuerat aliquando exprimi.*

FOENISECTORES & FOENISEGAE nō alio ablegandi sunt.

M m Et

b lib. 14. met.

Et horum insigne fuit corona e foeno. Ouidius;
Tempora sepe gerens foeno religata recenti,
Desectam poterat gramen versare videri.

o lib. 1. El. 2.

Propertius;
Da falcem, & torto frontem mihi comprime fundo:
Iurabis nostra gramina secta manu.

d lib. 1. de rer.
cap. 57.
e L. 19 de assi-
on. empri.

Sequuntur tabulata, & granaria pensilia, sublimiaque
ut vocat Varro, quod & taboleno placuit, quæ Vi-
truius appellat sublimata. Percensendæ nunc nobis
sunt appendicæ quædam villæ, hortus, fornax, fur-
nus, piscinæ, sterquilinia, cohortes, auaria, leporaria,
Horti mancipium OLITOR est. Cicero; Parhedrum exci-
ta, ut hortum ipse conducat: sic olitorem ipsum commonebis.

f Lib. 16 ep. 18.
e 20.

Helico nequissimus hinc ce dabat, nullo aprico horto, nullo e-
missario, nulla maceria, nulla casa. Columella; facturus
mox si colluisset, quod nunc aggredior, ut olitoris curam sub-
texerem villici officijs. Hic alino seu caballo utebatur,

g lib. 11. cap. 1.

h lib. 1. ep. 18

quod etiam nunc Romæ fit. Horatius,
adimum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.

i lib 9. Metam

Appuleius; me denique ipsum pauperculus quidam hortula-
nus comparat quinquaginta nummis, sed magno, ut aiebat.
Et: matutino me multis oleribus onustum, proximam ciuita-
tem deducere consueverat dominus &c. Ad fornacem per-
tinet FORNACARIUS & seruis, cuius partes fuerunt ignem

k L. 27. ad L.
Aquil.

l L. 12 de sum-
instr.

m Serm. 99.

n L. 17. de fun
instr. l. 63. de
Leg. 3. Kaiu

o lib. 3. de rer.
cap. ult.

tueri ne euagaretur. A furno MULIERES, quæ PANEM
coquebant (PANICOETARIAS appellat Chrysologus)
non abiungemus. PISCATORES & piscatui præpositi
huius sanè ordinis sunt, quando rogati illi Xerxæ mon-
tium perfossores, & populatores inarium, magistris &
nomenclatoribus in piscium gratiam carere nolue-
runt.

a Lib. 10. 301

runt. Martialis;
Natat ad magistrum delicata muræna,
Nomenclator mugilem citat notum,
Et adesse iusti prodeunt senes nulli.

b Metaphr. a
pud Sur. To. 2
lego Senec.
Nat. 2. lib. 3.
cap. 17.

Piscatores autem illi & xxi, quos Paphnutius mar-
tyr præmisit ad christum, videntur fuisse conditione
serui; urbani tamen, quod ut notat Metaphrastes, ci-
bos mensæ Præsidis compararent. Valerianus Impe-
rator ad Zosimionem Procuratorem Syriæ, inter cetera
quæ vult dari Claudio tunc Tribuno, venucos qui obse-

c apud Teobol
Poll.

quantur duos, carpentarium unum, curam Prætorij unum,
quarium unum, piscatorem unum, dulciarium unum, Ster-
quilinia & latrinæ, ut ex his in agros egerent fi-
mum, curabant illi quos alicubi tangit Vlpianus: li-
cet è Catonis sententia hoc muneris villico præscriba-
tur. Cohors quæ esset declaratur Varro; Cohors, quod ut
in villa ex pluribus rebus coniungitur, ac quiddam fit unum,
sic hæc ex manipulis copulatur cohors: quæ in villa dicta, quod
circa eum locum pecus coeretur. Receptum autem usu est;

d L. 18. de iuste
fr.
e Tit. 5
f L. 4. de L. L

ut frequenter cohorte coererentur & gallinæ villati-
cæ, rusticæ, Africanæ, galli & capi, quorum curatorem
GALLINARIUM recensuit Varro. Et hinc Martialis pul-
los gallinæcos cortis aues appellat. Auaria cohibe-
bant turdos, pauones, columbas, turtures, lusciniæ,
merulas, anseres, anates, phasianos. Horum omnium
custos AVIARIUS dicitur: singulorum, CURATORES &
PASTORES. Et quoniam his abuti consueverant delicia
popinarum, exscribemus hic veterem Romanam in-
scriptionem, quæ docebit nos, ganeonum improbita-
tè expugnatas concidisse olim, ut & sæculo nostro, la-
datissimas legum sumptuariarum sanctiones;

g Colum. li. 8.
cap. 3. e 2.
h l. b. 3. de re
r. cap. 2.
i lib. 13. 45.

k Colum. lib. 8
cap. 3. 5. 11.

D. M. OLOPLVTIO
 SVGGESSO PRISCVS
 L. VARI. AMBIBOLI
 AVIARIVS. ALTI

LIARIVS &c.

Inde est gallina altilis, cuius meminit Poeta^a Coquus, altile apud^b Apicium, boues altiles ad publica sacrificia saginati, apud^c Varroem. Inde altilia apud^d Matthæum Evangelistam; ecce prandium meum paravi, tauri mei, & altilia occisa sunt. Index titulus saginatus & altilis apud^e Lucam. Qui autem in marmore legitur AVIARI-
 VS ALTIARIIVS, ab^f Horatio FARTOR appellatur, cuius officium erat aues opimare & obefare in gratiam lautarum epularum. Romæ itidem,

ANTIGONVS. DRVSICAES

AVIVM. FARTOR

PRIMILLA. FECIT

CONVGI. B. M.

Et hinc arripuit occasionem apud^g Prudentium Romanus martyr, deridendi Præfectum Asclepiadem;

Quum consulatum initis, ut verne solent,

(Pudet fateri) farre pullos pascitis.

AVCVRES enumerat^b Paulus; & refert urbanos fuisse & rusticos, domini arbitratu. Fundorum enim redditus, ut innuit^c Celsus, aucupio plerumque; venatione & piscatu constabat. Narrat Iulius Capitolinus, Antoninum Pium curasse, ut mensa eius per proprios seruos, aucupes, piscatores & venatores instrueretur. Qui tamen hic urbani videntur fuisse ideò, quia instruendarum quotidianarum epularum gratia habebantur, ut loquitur^d Paulus. Aucupis tessera apud^e Propertium arundo est,

est, *Casibus impositis venor, sed arundine sumpta,*

Fannus plumoso sum Deus aucupio.

Piscatoris apud^f Ovidium;

Miles erat gladio, piscator arundine sumpta.

Leporarium lepores tantum olim^g capiebat. Sed processu temporis cerui, caprea, oves fera, apri coeperunt includi. Quare non mirum si obuios habebimus VENATORS. e Horatius;

Si bene qui cenat bene vivit, lucet: eamus,

Quo ducit gula: piscemur, venemur, ut olim

Gargilius, qui manè plagas, venabula, seruos

Differtum transire forum, populumq; iubebat.

Seneca: nullis animalibus nisi ex fastidio pax est, quantum enim ex istis epulis, quas per tot comparatis manus, fesso

voluptatibus ore libatis? quantulum ex ista fera periculose capta dominus crudus ac nauseans gustat? & Ammianus Mar-

cellinus: pars eorum, si agros visuri processerunt longius, aut alienis laboribus venaturi, Alexandri magni itinera se putant equiparasse vel Caesaris. alienos labores vocat operam seruorum. b Sallustius; non fuit consilium socordia

atq; desidia bonum ocium conterere, neq; verò agrum colendo aut venando, seruilibus officijs intentum atatem agere. Inter

venatores LVPARIII fuerunt non obscuro nominis, qui carnibus veneno tinctis lupos necarent. Seruius me-

minit ad illudⁱ carmen,

Tum laqueis captare feras & fallere visco.

MANSVETARIII magistri & custodes; & qui callerent, ut cum^h Manilio dicam,

Quadrupedum omne genus positis domitare magistris,

Exorare Tigres, rabiemq; auferre Leoni,

Cumq; Elephante loqui, tantamq; aptare loquendo

M m 3 Arti

Artibus humanis varia ad spectacula molem.

c Epist. 85. in c
fir.

Seneca hunc imitatus: certi sunt domitores ferarum, qui
savisima animalia, & ad occursum exterrantia hominem, do-
cent pati iugum: nec asperitatem excussisse contenti, usq; in
contubernium mitigant. Leonibus magister manum insertat,
osculatur Tigrim suus custos, Elephantem autem mimus Aethi-
ops iubet subsidere in genua. & ambulare per funem. Ursi
porro & Leones placidi domi aalebantur, uti etiam
nunc fit animi causa. Pars huius agminis VRSARIJ sunt,
quorum meminit Edinerus in vita D. Anselmi. Neq;
verò intra leporarium & viuaria tantum exercita venatio
est, sed & in saltibus fundorum montibusque, cum
venatio ipsa erat in reddito. Ad hæc VESTIGATORE O-
pus fuit, qui ferarum cubilia, per vestigia indagaret.
Seruius ad illa in IV Aen.

d lib. 2. de ira,
cap. 31

e Lib. 1.

f L. 26. de usu
fr.

g L. 12. de fun
ustr.

— saltusq; indagine cingunt,
INDAGINE, inquit, ferarum inquisitione. & quidam cum ve-
stigatoribus ALATORVM mentionem inductam accipiunt, nam
indagine vestigatorem ipsum tradunt. Alas verò alatores,
qui dextra & sinistra plagarum, sublata voce prohibent foras
exire. Idem Seruius ad II Georg.

h lib. 2. cap. 8.

Non absunt illic saltus —
Venationes, quæ penitus in urbibus non sunt. At h Columel-
la VESTIGATOREM & INDAGATOREM ad apes transtulit.
Illius minister fuit canis, qui vestigia odoratur, ut ha-
bent leges a Baioariorum; cuius pretium solertia naris
est, & industria, nare mereri inquit Gratius. Verum
quia villæ ædificia stare perpetuò non poterant, ideò
FABRI inter copias rusticas fuerunt, qui villam sartam
tectam præstarent. ARCHITECTI etiam, è quorum nu-
meris in veteri marmore extat SEX. POMPEIVS, AGASIVS.

a ex editione
Ioh. Siehardi.
legèditur et Ar-
comidorm lib. 6
2. ouicr. ca. 2.
b L. 26. man-
dasi

ARCHI-

ARCHITECTVS. A. VILLA, SEXTIANA, Crassus verò Fabros
& Architectos ad quingentos domi habuit, quorum o-
peras mercede locabat ciuibus Romæ ædificare volen-
tibus, inquit Plutarchus. Architectum autem fuerunt
quidam qui STRUCTOREM vocarent, seu potius Archi-
tecti ministrum, a Abdias: a domino (inquit) meo Rege
India missus sum, requirens artificem structorem, qui ei Pala-
tia possit ædificare. D. Zeno: Architectus es? attende tibi,
ut fundamentum fidei, quæ est Christus IESVS, cum omni dili-
gentia iacias & cautela. Structor es? vide quomodo ædifices:
ne ligna & fœnum, ne stipulam vel paleas, sed argentum &
aurum, & lapides extruas preciosos. Hos arte fabrica peri-
tos vocat Paulus ICS. & distinguit in FERRARIOS, &
TIGNARIOS. Fabros CARPENTARIOS nominat Papiassa-
nus, uti & lex Salica; cuius hæc sunt ex editione Basili-
ensi; si quis Maiorem, Inferiorem, Scantionem, Mariscal-
cum, Stratozem, Fabrum ferrarium, Aurificem siue Carpen-
tarium, Vinitorem vel Porcarium &c. ubi quid aurifici cõ-
mune sit cum carpentario, ego sanè non video. nisi di-
camus carpenta & vehicula auro & argento consue-
uisse exornari, ut Plinius luculento testimonio confir-
mauit. Carpenta enim Augustarum primò fœmina-
rum, Iudicium deinceps & Magistratum vehicula
fuerunt: & ideò in magno precio habita. Qui & QVA-
LYM & CALCEM portabant huius loci sunt; & quidem il-
lorum meminit Vlpianus. Qualus autem seu Qualū,
fuit nomen multi usus; nam & Quala satoria, & Qualū
panis, Qualos vindemiatorios, exceptoriosq; legimus.
vimineos præterea & salignos. Sunt qui olitori, qui a-
gricola, qui lanificis tribuant. Nostri illum fabrorum,
concham appellant, reliquos panteri, totum a parte,

c in Crasse

d Hister. Apo-
stol. lib. 9.

e de precepto
ATTENDE
TIBI.

f L. 19. de fru-
ustr.

g lib. 3. Sent.

Tit. 7.

h Tit. 4.

i lib. 34. ca. 17

k nūm. Gest.

l Vobiscum 100

Aureliano

m Cassiodorus

lib. 6. 4. et 15.

n L. 18. de usu
fr.

M m 4

COR-

b L. 12. L. 15 de fund. instr. *corbette e cestelle.* Villam ipsam seruabant & *b* CVSTODIEBANT mulieres, ne quid vicini rerum, quæ villa continebantur, occuparent. Adhibiti etiam sunt muti, CVSTODES canes, quos interdum præcipit Cato clausos esse, ut noctu sint acriores ac vigilantiores. Seruorum enim vigilû vices & in urbe & rure implebant. *d* Petrus Chrysologus; *canis dormientibus dominis, nocte & custos & per- uigil, prodit extraneum, turbat furcm, occurrit latroni, ut curam releuet & sollicitudinem seruulorum.* Fundum uniuersum tuebatur *e* SALTUARIUS, Græcis ἀγοφύλαξ, fructus conseruabat, fines custodiebat. Nomen etiam hodie retinent rustici nostrates. Huiusmodi munere fundus est Asaph custos saltus Regis apud Nehemiam, & Tirrus ille *b* Virgilianus,

h 7. Aem. — Tirrusq; pater, cui regia parent
Armenta, & late custodia credita campi.

i Varro lib. 1. de rer. ca. 10 ubi notat Seruius, describi magistrum pecoris & saltuarii. Saltus autem quatuor centurijs constabat vel ** Sicutus Flaccus* quinque; & fuit fundi pars ex *h* Aelio Gallo & *i* Varrone, in qua siluæ & pastiones sunt; & harum causa casæ quoque, ubi dominus aliquando habitaret. Huius ordinis videntur fuisse, qui IANVAS ad transmittendum populum per villas obseruabant, ut notat Sicutus Flaccus: non enim unus tantum IANITOR in tota villa fuit. Ouilia suos habuerunt, ut elicitur ex verbis CHRISTI domini apud *m* Iohannem: τοῦτο ὁ θυρωρὸς αἰοίγει, καὶ τὰ πρὶ βατὰ τῆς φωνῆς αὐτῶ ἀκούει. Et videntur Bubilina, Equilia, Caprilia itidem habuisse. Hos autem omnes, quos à capite villæ rusticæ recensuimus, *n* Vlpianus vocat mancipia prædiorum, operarios rusticos *o* Alfenus, rustica mancipia *p* Paulus, alij aliter.

m cap. 10. A 3. meminit & Ianitoris rustici Sen. ep. 12. n L. 46. de Legatis 3. o L. 203. de uerb. sign. p L. 18 de fun. instr.

ANTONII VELSERI

Ad Hieronymum Fabrum Medicum,
de Zeta & Zetario,
SIVE DIAETA ET DIAETARIO,

Epistola;

Cui S. Castuli historia occasionem præbuit.

Inter alios complures honores, quos nuper Landishutæ Sereniss Principes in me immerentem contulerunt, non minimus is fuit, quando in prandio, exorto sermone de nomine Zetarij, quæ illi proprie notio subiecta esset, cum dixisset quæ volebat *Rdus: D. Præpositus, Sermus.* Princeps Maximilianus meam quoque sententiam intelligere voluit, misitque ad me *D. T.* quæsitam, ecquid super ea re mihi competentum esset. Atque ibi ego, testatus ante omnia, nihil me de ista quæssione ante cogitasse, diuinumque non alia quam quæ subito in mentem venissent; respondi *1.* Idem mihi videri esse zetam, vel rectius zætam, quam promiscuè scripserunt veteres, quod diætam, *2.* Sic enim solitum antiquis duas illas litteras, *D, I,* in unam *Z.* contrahere, cui rei firmandæ, testimonium tunc attuli ex notissimo carmine ecclesiastico; *Michaëlē in virtute conterentem Zabolum,* hoc est; quod nemo negare potest: diabolium. *3.* Proindeque eundem etiam esse Zetarium & Diætarium. *4.* Porro Diætam siue Zæ-

N a tam,

tam, antiquitus fuisse cœnationem, seu id quod Germanica lingua vocamus *Tafelstuben* / Italica *Tinello*.
5. Ex omni hac ratione eam summam redire, ut *Zatarus* vel *Diartarius* is sit, cui *zeta*, *diarta*, cœnationis cura commissa est. 6. Ad extremum, arbitrari me hoc munus fuisse seruatorum, aut summum libertorum. Quasi uisisti, num ista omnia statim idoneis auctoribus astruere ac probare possem. Negavi, quippe imparatus, & deprehensus. Postea domum reuersus, cepi considerare singula diligentius & attentius, lubuitq; experiri, an obsequentiores & minus superbos libros haberem, quàm D. Præpositus, qui suos à se consultos aiebat nihil respondisse. Et est sanè, cur veteribus amicis meis, libris inquam, habeam gratiam, ita liberaliter & benignè responderunt ad omnia, neque passi sunt exstimationem meam, hoc saltem nomine, apud Serenissimum Principem in discrimen venire. Vnicum est, quod nunc primum ab illis didici, *diarta* quidem nomen non rarò pro cœnatione accipi, esse tamen cum huius vocis significatio latius tendatur. Ista quomodo se habeant, paucis, si vacat, accipe. 1. Dixi non aliud esse zetam quàm *diartam*. Plinius indicat epistola 17. libri secundi, ubi aliquoties *diartam* nominat, monetq; interpres eius Io. Catanæus, alios libros zetam habere. Eandem lectionis varietatem notauit in editione sua Henr. Stephanus. Iam libro 5. ep. 6. *Diartulam* quoque legere est, ubi alij codices, eodem teste, *zeticulam* præferunt. Turnebus itidem, vir magnus, & veluti Sol quidam philologiæ, ita sentit, & est qui primum hoc eum docuisse asseueret. 2. Contractionis illius exempla, præter hymnum ecclesiasticum, permul-

ta sunt apud alios. Ita Cyprianus ad Demetrianum, *Quid in ruinam Zabuli per ipsum & cum ipso cadis?* quam lectionem teste Pamelio agnoscunt aliquot manuscripti; Ambrosius de Fide ad Gratianum libro 5. c. 1. *Zabulus enim verum Dei filium fatebatur, Arrius negat.* Hilarius in Matth. can. 26. *Furem enim esse ostendit Zabulum, ad detrahenda ex nobis spolia pernigilem.* Paulinus ep. 4. de Iuda proditore sic loquitur: *verè ut zabulus, ignarus gratiæ Dei, in qua illi non esset portio.* Ita Græci *Ζάκος* pro *Ζάκος*, *Ζαβάλλειν* pro *Ζαβάλλειν* teste Plutarcho. Et in Antonini itinerario, *Zarrhytum* pro *Diarrhyto*. Et apud Isidorum *Zanium* pro *Diano*; Sic enim legit vir doctissimus Hieron. Surita, nam in vulgatis libris eam lectionem non reperias. Sed desino, ne ineptus fiam, & fortasse iam sum. 3. *Zetarium* eundem esse qui *Diartarius*, spero homini non nimis pertinaci ex ijs quæ supra allata sunt, satis probatum, quid enim potest afferri cum ulla probabilitatis specie, cur si zeta idem est quod *diarta*, non etiam *Zetarius* idem sit qui *Diartarius*? 4. Quid igitur fuit tandem vel zeta vel *diarta*? Respondi cœnationem fuisse, taleq; aliquid quale Germani *Tafelstuben* oder *Türnis* / Itali *Tinello* appellant. Probo. Sidonius Apollinaris lib. 2. ep. 2. *Ex hoc triclinio fit in diartam, siue in cœnatiunculam transitus.* Lexicon Græcol. vetus, *διάρτα τὸ ὑπερώιον cœnaculum.* Tametsi huic loco non nimis nitor, scio enim cœnaculum aliud etiam significare, & verò, opinor, hîc aliud significat, sicut & apud Iuvenalem Sat. 10. *rarus venit in cœnacula miles.* Varro *diartam* inde dici vult, quod in ea per diem edatur. Non quæro quàm rectè hoc, est enim palam ineptum, quod pace doctiss. Romanorum dicere

liceat; mihi satis est firmandæ sententiæ meæ esse. Athenæus libro 5. in descriptione navis Hieronis Regis, ad utrumq; parietem aditus mediæ diætæ fuerunt numero xxx viriles, quatuor lectis strata. Vbi eruditus interpres Dalechampsius diætæ ininterpretatur cœnacula, cœnationes. Fulvius Ursinus in appendice ad librum P. Ciacconij de triclinio Romano: *usurpatur autem, ait, diætæ pro ipsa cœnatione & triclinio, tum ab alijs, tum à Sidonio.* Ostensum est diætam pro cœnatione accipi, ostendamus hoc non esse perpetuum. Plutarchus *μίαν παλλακίδων διαίτην* à Domitiano extructam, cum ipsius Capitolii magnificentia confert, qui locus certè, si quid ego sentio, non de cœnatione muliebri, sed de loco ubi concubinæ Imperatoris degebant, accipiendus est. L. Codicillis ff. de usu & usufr. *Pactia & Trophima Diætæ omnes quibus uti consuevit, habitet, quam domum post mortem eorum ad Rempublicam pertinere volo.* Quis hic non videt aliud esse Diætam à cœnatione. Plura sunt alia loca in ff. ex quibus idem apparet, quæ hic adscribere longum; & placet Iureconsultis, diætam in hortis significare habitationem voluptatis & amenitatis causa extructam. Non aliter capio verba Aelij Lampridij in Heliogabalo; *Dicitur & balneas fecisse multis in locis, ac semel lauisse, atq; statim destruxisse, ne ex usu balneas haberet. Hoc idem de domibus, de pratorijs, de zetis fecisse dicitur.* Adrianus Turnebus Zetam vel Diætam ædificium dicit esse, vel membrum domus, cœnationem & cubiculum habens. Strabo libro XIII, *κατεσκεύασε διαίτην βασιλικὴν τῷ Τιμόνιον προσηγορεύσε.* Interpres Xylander vertit *Regiam domum construxit, quam Timonium appellavit.* Rectè, nam Plutarchus de eadem re loquens,

οἰκη-

οἰκῆσιν, ait, *κατεσκεύασε αὐτῶν.* Possunt alia quantumvis multa in eandem sententiam afferri, sed ego breuitatem consector. Ceterum Molani & Baronij interpretatio stare non potest. Apparet autem eos, vel illos potius qui primi eam commentis sunt, in fraudem inductos istis Plinij verbis ep. 17. lib. 2. *Diætæ per quam eleganter recedit, quæ specularibus & velis obductis reductisue, modò adijcitur cubiculo, modò aufertur: lectum & duas cathedras capit.* Non est, viri magni, hæc notionis vocis zeta explicatio, sed unius nō magnæ zetae descriptio. Nec consequens est, ut si Plinius talem zetam habuit, omnis omnino talis fuerit. Dices ipse, si totum locum attentivè perlegeris. 5. Cuiusmodi ergo Zetarij vel Diætarij munus officiumque fuerit, iam liquet homini non nimis iniquo, nempe Zetae vel Diætæ curatio, scilicet ut munda esset ac nitida, tum ipsa tum suppellex, & instrumentum omne ad eam pertinens. Clarescet hoc magis paulò post 6. Porro functionem eam servilem fuisse, non est difficile demonstrare. Romæ lapis vetustus.

DIS MANIBVS. DEXTRI
CAESARIS. SERVO. DI
AETARCHO. DOMVS
AVG. TREBONIA. LAV
DICE. FEC. CONIVG. B. M
CVM DVABVS. FILS. FOR
TVNATA. ET. FELICE

Vetus Lexicon *Διατάρχης, Atriensis.* Neque verò dubium esse potest, quin *Διατάρχης* Diætarius sit, aut, si fortè, nihil enim affirmo, Princeps Zetariorum. Sicut Mærsilius Cagnatus etiam de vestris *ἀρχιζέταις* disputat,

ita dictos, non quasi Principis medicos, sed medicorū,
quavis de causa Principes. Et eodem vocare videtur
nomen Atriensis, quod honestioris seruitij fuisse ne-
mo ignorat. Omnino *διατάχλω*, utcunque seruum,
eximium aliquid supra ceteros Diætarios habuisse, no-
men ipsum haud obscure demonstrat. Sed alterius ista
loci. *L. Quasitum est § 42. ff. de instr. leg. Idem respondit,*
domo, ita ut instructa est, cum omni iure suo legata &c. & in-
fra: hostiarj autem, inquit, vel topiarj, diætarij, aquarij, do-
mui tantum deseruientes, continebuntur. Iul Paulus lib. 3.
sent. tit. 7. de legatis. *Domo cum omni iure suo, sicut instru-*
cta est, legata, urbana familia, item artifices, & vestiarij, &
Zetarij, & aquarij, & eidem domui seruientes, legato cedunt.
Vel hic locus planum facit nihil Diætarium à Zetario
differre, quam dictionem, Zetarij puta, totidem litte-
ris scriptā, extra historiam S. Castuli, hīc tantum repe-
ri. Habes de seruis. De libertis nullum testimonium
possum adducere, nam superius illud de Pacia & Tro-
phima, nō ausim certò asseuerare huc pertinere, quod
si cui tamen placet eò trahere, non admodum repu-
gnabo. Sanè plus aliquid fuisse quàm seruum S. Castu-
lum, præter alia id mihi persuadet, quod ter auditus
fuisse dicitur, quæ cautio & moderatio in seruum, vile
caput, vix congruit. Hæc sunt, clariss. Dñe, quæ de Ze-
ta & Zetarijs in mentem venerunt, sed & alia complu-
ra, quæ non est operæ, & nimis ambitiosum sit perse-
qui. Scripsi autem in gratiam Sanctiss. martyris Ca-
stuli, cuius precibus me supplex commendo, & Sere-
niss. Principis, cui tu, si tanti esse putabis, referes. Do-
minus quoque Præpositus, si aliquando hanc episto-
lam

lam legerit, satisfactum sibi esse fortasse sentiet, intel-
ligetque, nihil opus esse Illustrissimo Baronio super
hac re negotium facessere, inuentum quippe eis alpes
qui uoculam obscuram satis perspicue exposuerit.
Benè vale vir clariss. Frisingæ 21. Maij, 1604.

iam legere satis est. ubi est de fontibus inter
quos alii opus esse illud in baronio super
facere negotium facere inuentum dicitur et aliter
qui vocantur obsecrati sunt perhibent exponunt
hanc vale in clau. Riling. xi. Maii. 1604.

Qui quis ille fuit, qui primus pronunciauit, oculos & vestigia domini esse fundo saluberrima, ille sane rem acu tetigit. Hoc ego nuper verum esse expertus sum, etiam in editione huius mei commentarii, quem me absente, operæ typographicæ adeo mendosum prodire passæ sunt, ut his quoque Indiculis perlegendis Lectorem non potuerim non fatigare. Siquid præterea minus animaduersum videbitur, id unusquisq; humanitati suæ relictum sciat.

In contextu.

~~Pag. 18. ver. 22. corrige Sofia. ibid. 24. flagrum. 24. 18. imponi. 27. 1. Turpione. 29. 3. suo. ibid. 8. seditionem concituit. & hæc Taciti non sunt. 30. 15. iidem mangones & c. hæc exprimenda erant characterib. grandioribus. 35. 2. tondebit. ibid. 7. receptit. ibid. 12. horum 38. 7. quæ seruos promebant. hæc non sunt Vlpiani, sed Auctoris. 41. 4. in seruis. ibid. 6. Theamide. 42. 23. deligebantur. 48. 1. unguentum. 50. 21. ars. 50. ult. his erat. 51. 11. Iuuenalis. 54. 12. quo ipse. 57. penult. Diaconi. 58. antep. compellunt. 69. 9. serium fuit. 72. ult. tricliniarium. 85. 21. psalteria. 95. 8. agitant. ibid. 9. dicebatur. 96. 1. date et. 97. 9. incipiant. ibid. 22. Hore. 98. 10. oluem. 101. 7. & omnes. 107. 11. amphoram. 116. 13. punicea. ibid. 20. Alii ab his. ibid. 21. ut olim. 117. 14. significauerunt. 119. 2. ictu. 121. 5. Neapoli. 123. 25. docuerunt. 124. 14. cippus. 126. 13. Curopalaram. 128. 4. subsequar. ibid. 16. lass. ibid. 21. pecunia. 135. 3. sella se. 136. 18. penula irretitum Milonem. 137. 23. de Atriense. 140. 27. Bargaten. 142. 22. gestabant. 144. 1. Arnobius. 145. 4. Nec aliter. 147. 10. nunciaret. 155. 21. uineti. 166. 18. Sosicles. 169. 1. Trapezitas alii. ibid. 17. pertinet, ut ille. 176. 15. uenalitium. 177. 15. & ibid. 29. seruorum. 179. 16. uxorum. 181. 8. Familiarium.~~

rium. *ibid.* 17. *dehebuntur.* 184. *lin. ult. delicata.* 185. 20.
Tunnunensi. 187. *antep. Casari.* 188. 19. *fessam.* 189. 25. *te-*
nebatur. 192. 19. SOROR. 198. 16. *compagibus.* 199. 21. *gu-*
lofius. 200. 5. *hi nostri.* *ibid.* 19. *administrata.* 203. *antep.*
inuisas. 208. 2. *cervicem.* 209. 2. *Peredeo.* *ibid.* 23. *cerinum.*
213. 14. *erunt.* 214. 20. *Muliones.* 219. 20. *Alfeni verba*
erant notanda, & segreganda à verbis Auctoris, varia scri-
ptura. 220. 27. *Lanius.* 231. 4. *non studiorum.* *ibid.* 6. *quo-*
niam non nihil. 233. 27. *in domo Augusta.* 235. 22. *contempla-*
tissimus. 251. 11. *portas.* 254. 24. *Theodosius.* 256. 5. *at.* *ibid.*
28. *arundo.* 257. 1. *Quod digiti, delendum ut repetitum.* 265.
5. *stercorarent.* 270. 27. *Marinam.* 271. 17. *legenda.* *ibid.* 29.
CHRYSOGONVS. 275. 3. *Nomenclator.* 276. 8. *Varronem.*
279. 14. *Papianus.*

In Marginibus.

Pag. 2. *ver.* 10. *Appul.* 3. 12. *Eustochium.* 7. 11. *Epitom.*
iur. civ. dele. 10. 14. *Dot.* 17. 1. *lib.* 15. *L.* 15. 24. 1. *Crasso.* 32.
5. *L. x. Mandati.* *ibid.* 6. *I. de oratore.* 54. 8. *cap.* 56. 2.
templ. 61. 5. *tos.* 66. 2. *L.* 22. 104. 2. *L.* 12. 115. 1. *Suetō.*
dele. 119. 21. *L.* 2. *ibid.* 24. *Hieronym.* *ibid.* *ult. ad Nicaam.*
128. 7. *Trinummo.* 138. 4. *actis D. Seb.* *ibid.* 7. *Viscell.* 155. 2.
Papianum. *ibid.* 3. *L. ult.* 158. 3. *promotus.* 162. *ult. larga.*
164. 2. *Lib.* 2. *Saturn.* & c. *dele totum, & repone Sat. I.* 165.
12. *urbis.* 167. 2. *renum.* *ibid.* 11. *litterule interlineares qf*
præpostere collocatae sunt. 168. 6. *Lib.* 4. *Histor. Eu.* 175. 1.
deleg. 3. 176. 10. *noxal.* 178. 6. *hac inferius in proxima sta-*
tione collocanda sunt: & hic reponendum L. 48. de pecul. 183.
7. *locati.* 193. 1. *Metam.* 212. *scholia marginalia e & f loco*
mota sunt. 220. 5. *tor.* *ibid.* 10. *habita.* 229. 4. *stophorsom.*
234. 5. *Claudio cap. 10. dele totum, & repone L. I. C. Th. de off.*
Rektor. Prou. 238. 2. *L.* 6. 14. 271. 5. *cap.* 273. 15. k.

F I N I S.

H-87649.

НБ ОНУ імені П. Мечникова

НБ ОНУ імені І.І.Мечникова